

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2021. október 23.

XXI. évfolyam, 4. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Kókay Krisztina textilművész, grafikus alkotásaiból adunk válogatást.

A címlapon: Sortűz, 1956

A hátlapon: Szent István intelmei (részlet)

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
: – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

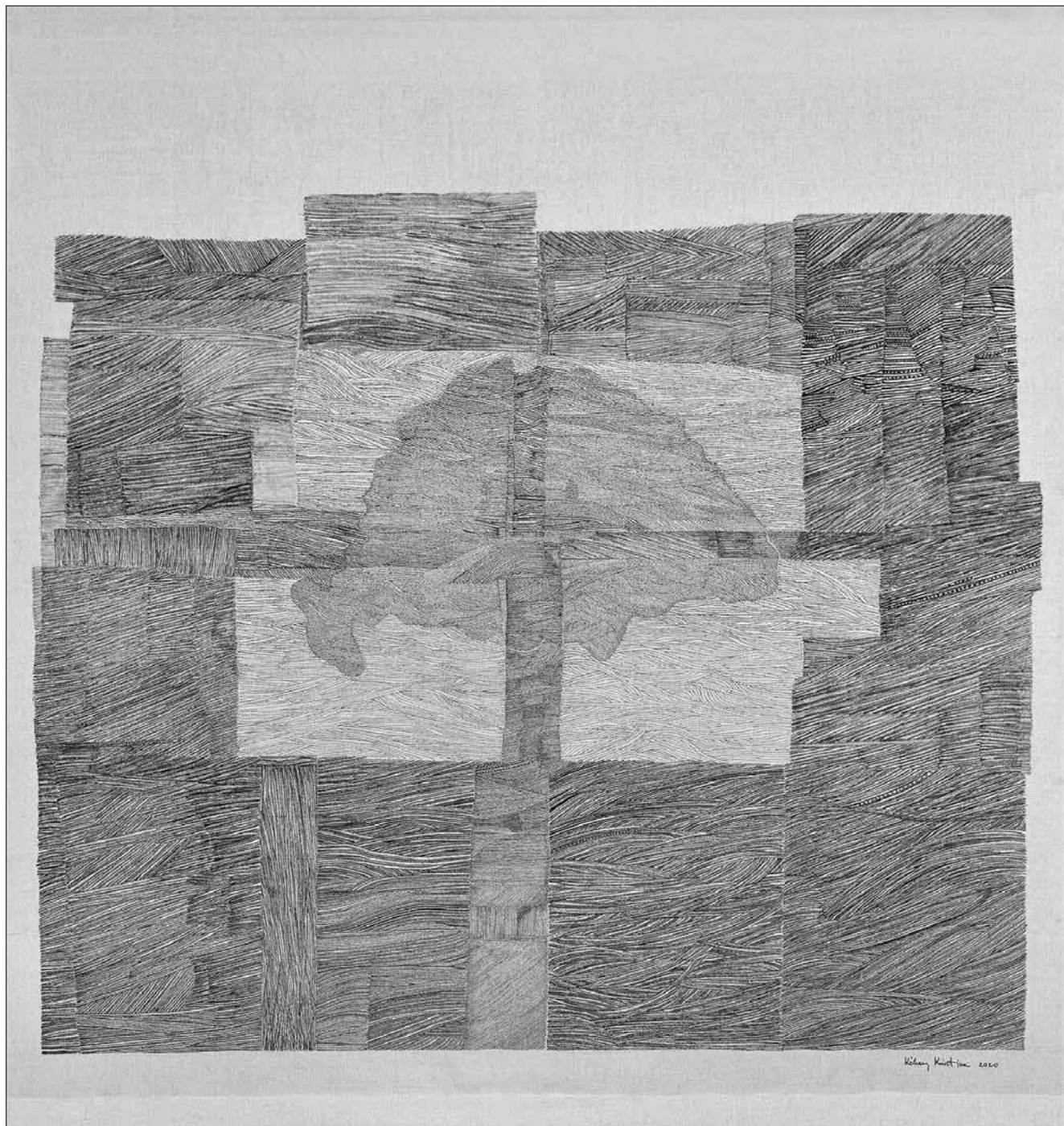
Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Csoóri Sándor-idézet halálának ötödik évfordulóján	5
IV. Béla király levele IV. Ince pápához	6
Kondor Katalin	Időszerű-e a Szent István-i örökség? – avagy egy nemzet megmaradásának a feltételei 9
Imafelhívás	Hazádnak rendületlenül imával légy híve most, magyar! 13
Surján László	Galagonyás – reflexió Bogdán József írására 14
Mezey Katalin	Naplójegyzetek XV. 15
Marta Dzbeńska-Karpińska	Hogyan menthető meg a lengyelek és a magyarok önazonossága? 18
Hetzmann Róbert	Temetetlen halottak a Bácskában 21
Szigeti Réka	Minden mindegy, csak az eszme szárnyaljon! 26
Andrási Attila	Tizenkilenc – dráma két felvonásban 27
Zsuffa Tünde	Magyarországon valami elkezdődött – Szabó-Hangya Teréz interjúja az eucharisztikus kongresszusról 62
Gyémánt Richárd	Egy kevésbé ismert aradi vértanú – Lázár Vilmos honvéd ezredes életútja 68
Diószegi György Antal	A Hunyadi-film egyetemes jelentősége 83
Borbély László	Időtlen szorítóban 94
Csámpai Ottó	Elmélkedés a halálról és gyászról világjárvány idején 96
Gutai István	Egy családfa ágai 100
L. Simon László	„A magyar kultúra tisztultabb légkörében” 106
Stanyó Tóth Gizella	Az ezer esztendőkre kijelölt úton 111
Huszár Zoltán	Utcabeliek – III. rész 115
Tóth I. János	A Kárpát-medence demográfiai helyzete 119
Hérány Ferenc	Életellenes haladás 122
Széll Kálmán	Szubjektív könyvrecenzió 124
Tráser László	Cédulák XXXI. 126
Szabó Magda	Kókay Krisztina kiállítása 130
Oláh János	Rajz és textil 131
Emlékeztető	15 éve történt meg a „gyurcsányi állami terror” 135
Színes melléklet	137

E számunkban Kókay Krisztina textilművész, grafikus munkásságát mutatjuk be.

Szent jussunk

Csoóri Sándor

(1930. február 3., Zámoly – 2016. szeptember 12., Budapest)

„Látnunk kell egymást, hogy láthatók legyünk, hallanunk egymást, hogy hallhatók. Valaha rég írtam ezt, de úgy látom, hogy egyre izgatóbb igény.”

Csoóri Sándor ma is aktuális bejegyzése a Gubás házaspár vendégkönyvében – 1993. március 29-én Szabadkán. Az akkor először megrende-

zésre került Kosztolányi Dezső Napokon a Magyarok Világszövetségének elnökeként tiszteletét tette a költő.

Az öt éve halott író emlékét a 2002. évi Szent István-napi rendezvényen készült palicsfürdői fényképpel idézzük fel.

Fotó: Megyeri Pál

Csoóri Sándor a Gubás házaspár társaságában

IV. Béla király levele IV. Ince pápához*

(1250. november 11.)

Krisztusban szentséges atyának, I[nce] úrnak¹, Isten kegyelméből a római szentegyház főpapjának, B[éla], ugyanazon kegyelemből Magyarország királya mindenben köteles és alázas tiszteletet.

Minthogy Magyarországot a tatárok pestise nagyobb részében pusztasággá változtatta és mint a juhaklot a kerítés, úgy veszik körül a hitetlen népek, mármint a rutének, brodnikok² keletről, a bolgár és bosnyák eretnekek délről, akik ellen jelenleg is harcolunk seregünkkel, egyedül nyugatról és északról a németektől, mint azonos hitet vallóktól kellene országunknak a segítség némi gyümölcsét vennie, de innen is nem gyümölcsöt, hanem a villongás töviseit kell éreznünk, mikor az ország javait váratlan rablótámadásokkal ragadozzák el. Miattuk, főként azonban a tatárok miatt, akiktől félni háborús tapasztalat tanított meg, mint a többi olyan nemzetet, akiken már keresztülgázoltak, országunk főpapjaival, és előkelőivel tanácskozva jónak láttuk, hogy Krisztus helyetteséhez és az ő testvéreihez meneküljünk, mint egyetlen, és a kereszténység végső szorongatottságában végső védelmezőhöz, hogy általunk Rátok is, és a többi keresztényekre is be ne következzen az, amitől tartunk. Mert napról napra jönnek hozzánk a hírek a tatárokról, hogy nemcsak ellenünk készülődnek, akikre legjobban fenekednek, amiért ekkora csapás után is vonakodtunk meghódolni, holott minden más nemzet, amely ellen erejüket megmutatták, és főképp országunk keleti szomszédjai, mint Oroszország, Kunország, a brodnikok, Bulgária, amelyek azelőtt jórészt a mi hatalmunk alá tartoztak, mind adófizetőik lettek, hanem az egész kereszténység ellen; s mint azt több szavahihető bizonyásból tudjuk, szilárdan elhatározták, hogy rövidesen egész Európa ellen teméntelen hadat indítanak. Tartunk tőle, hogy ha ez a népség elérkezik, a mieink, akik nem tudnak és nem is akarnak a ta-

tárok vad kegyetlenségével szembeszállni, akaratuk ellenére félelemből meghódnak, miként már így cselekedtek elsorolt szomszédaink, ha csak az Apostoli Szentszék bölcs gondviselése előrelátóbban és hathatósabban meg nem erősíti országunkat, hogy megvigasztaltassanak a népek, amelyek ott laknak. Főleg két dolog miatt írunk: hogy ne vádoltassunk se lustasággal, se hanyagsággal. A készség dolgában ezt mondjuk: amit a gyakorlati tapasztalat harci készségünkben megmutathat, azt már megmutattuk, mikor magunkat és a mieinket kitettük a tatárok soha nem látott erejének, és furfangjának. De hanyagsággal sem vádoltathatunk, mert mikor a tatárok országunkban harcoltak ellenünk, a szóban forgó ügyben megkerestük az egész kereszténység három legfőbb udvarát, tudniillik a Tieteket, mint amelyeket a keresztények minden udvar urának és mesterének hisznek és vallanak, a császárt³, amelynek szándékunkban volt magunkat is alávetni, ha az említett pestis idején nekünk hathatós segítséget és támogatást nyújt; megkerestük a franciák udvarát is⁴, de mindezekről semmiféle vigaszt vagy segítséget nem kaptunk, csak szavakat. Mi pedig ahhoz folyamodtunk, amihez lehetett, és a kereszténység érdekében megalázva királyi méltóságunkat, két leányunkat a rutének két hercegéhez, a harmadikat pedig Lengyelország hercegéhez adtuk nőül, hogy tőlük s más keleti barátainktól megtudhassuk a tatárok gondosan titkolt terveit, s így szándékaikkal s csalárd furfangjaikkal alkalmasabban szembeszállhassunk. Befogadtuk a kunokat is országunkba, és sajnos most pogányokkal védelmeztetjük országunkat, pogányokkal tiportatjuk le az egyház ellenségeit. Sőt a kereszténység érdekében elsőszülött fiunkat⁵ kun leánnyal házastítottuk össze, hogy ezzel elkerüljük a még rosszabbat, és alkalmat teremtsünk őket keresztvíz alá édesgetni, mint azt már többükkel

¹ IV. Ince pápa (1243–1254).

² Az Al-Duna mellett élt török vagy szláv népcsoport.

³ II. Frigyes német-római császár, szicíliai király (1212–1250).

⁴ IX. (Szent Lajos) francia király (1226–1270).

⁵ A későbbi V. István.

megtettük. Mindezzel és egyebekkel szeretnők a szent főpap előtt világosan bebizonyítani, hogy ilyen szorongatott helyzetben Európa egyetlen keresztény uralkodójától s népétől sem kaptunk hasznos segítséget, csak a jeruzsálemi ispotályosok házától, amelynek tagjai kérésünkre nemrég fegyvert fogtak a pogányok és eretnekek ellen, országunk és a keresztény hit védelmére; ezeket rögtön el is helyeztük a legveszélyesebb területeken: túl a Dunán a kunok és bolgárok határán, mert országunk megtámadtatásakor erre is kapu nyílt a tatárok serege számára. Erről a területről szeretnők remélni, ha szándékunkat és a mondott testvérek szándékát Isten is támogatja s az Apostoli Szék is kegyeskedik jóindulatába fogadni őket, hogy miként a Duna a konstantinápolyi tengerig hatol, úgy terjeszthetjük általuk a keresztény hit oltványait, és így a római birodalomnak, sőt még a Szentföldnek is hathatós segítséget nyújthatnak. Más részüket országunkban helyeztük el a Duna mellett épített váraink védelmére, mert ebben járatlan a mi népünk. Abban állapodtunk meg ugyanis sok tanácskozás után, hogy nekünk is, egész Európának is üdvösebb lesz, ha a Dunát várakkal erősítjük. Mert ez az ellenállás vize; itt szállt szembe Heraclius Koszroesszel⁶ a római birodalom védelmében, itt álltunk mi is, bár felkészületlenül és súlyos csapás után, tíz hónapon át ellene a tatároknak, pedig országunk akkor még teljességgel várak és védők híján szűkölködött. Ha ezt, ami távol legyen, a tatárok egyszer birtokba veszik, nyitva áll a kapu számukra a többi katolikus hitű ország felé, mert egyrészt itt nincs a keresztények felé útjukat álló tenger, másrészt családjaikat és csodálatosan sok állatukat alkalmasabban helyezhetik el itt, mint bárhol. Például hozhatjuk Attilát, ki keletről nyugat leigázására jöve, kezdettől fogva Magyarország közepébe helyezte székhelyét; a császárok viszont, akik nyugatról harcoltak kelet alávetésére leggyakrabban országunk határai között gyűjtöttek sereget. Mindezekről tehát gondoskodják főpapi Szentségeitek és kegyeskedjék gyógyító orvosságot alkalmazni, mielőtt a seb

elmergesedik. A bölcsek sokasága csodálkozik azon, hogy ilyen körülmények között Atyaságtok támogatta Franciaország királyának, az egyház e nemes tagjának Európa határaiból való távozását.⁷ Még inkább csodálkozik és nem szűnik meg csodálkozni azon, hogy az apostoli kegyesség annyira gondoskodik a konstantinápolyi császárságról meg a tengerentúli részekről, amelyek, ha elvesznének is – ami távol legyen –, nem ártana Európa lakóinak annyit, mintha egyedül csak a mi országunkat foglalná el a tatárok. Isten és ember előtt valljuk, hogy a szóban forgó dolognak oly nagy a szükségessége és fontossága, hogy ha az utazás különféle viszontagságai nem akadályoznának bennünket, nemcsak követeket küldenénk, akiket küldöttünk is, hanem személyesen vetnők magunkat lábad elé, hogy az egész egyház színe előtt odakiálthassuk a magunk mentségére, hogy ha a szentséges atya sem tud segítséget nyújtani, felszabadítjuk magunkat, hogy akaratunk ellenére, kényszerűségből megegyezzünk a tatárokkal. Könyörgünk tehát, tekintse az anyaszentegyház, ha nem is a mi, de elődeink, a szent királyok érdemeit, akik teljes buzgósággal és alázattal alávetették magukat és igehirdetésükkel népüket is az igaz hitnek, s azt meg is őrizték a világ fejedelmei közt tisztán és engedelmesen, amiért nekik és utódainak, míg kedvezően mentek dolgaik, kéretlenül is megígértetett az Apostoli Szék részéről minden kegy és támogatás, ha a szükség úgy kívánná. Íme tehát, most valóban fenyegetni látszik a nagy szükség, nyissátok meg az atyai szívet a hit védelmében a köz javára az üldöztetésnek emez idején, máskülönben, ha kérésünk, amely a római egyház híveinek annyira kedvező és annyira szükséges, elutasításban részesülne, amit nem hihetünk, nem mint fiaknak, hanem mint mostohafiaknak, mint az atyai nyájából kizártaknak kellene szükségtől kényszerítve segítséget koldulnunk.

Kelt Patakon, Szent Márton püspök és hitvalló napján, november 11-én.

⁶ Hérakleiosz bizánci császár (610–641) súlyos harcokat folytatott II. Chosroes Parviz perzsa királlyal (591–628) az elő-ázsiai tartományok védelméért. Az Al-Duna vonalán az avaroktól kellett megvédenie birodalmát.

⁷ IX. Lajos 1248–1254-ben vezetett Egyiptom ellen súlyos vereséggel végződő keresztes hadjáratot.

[Jegyzet]

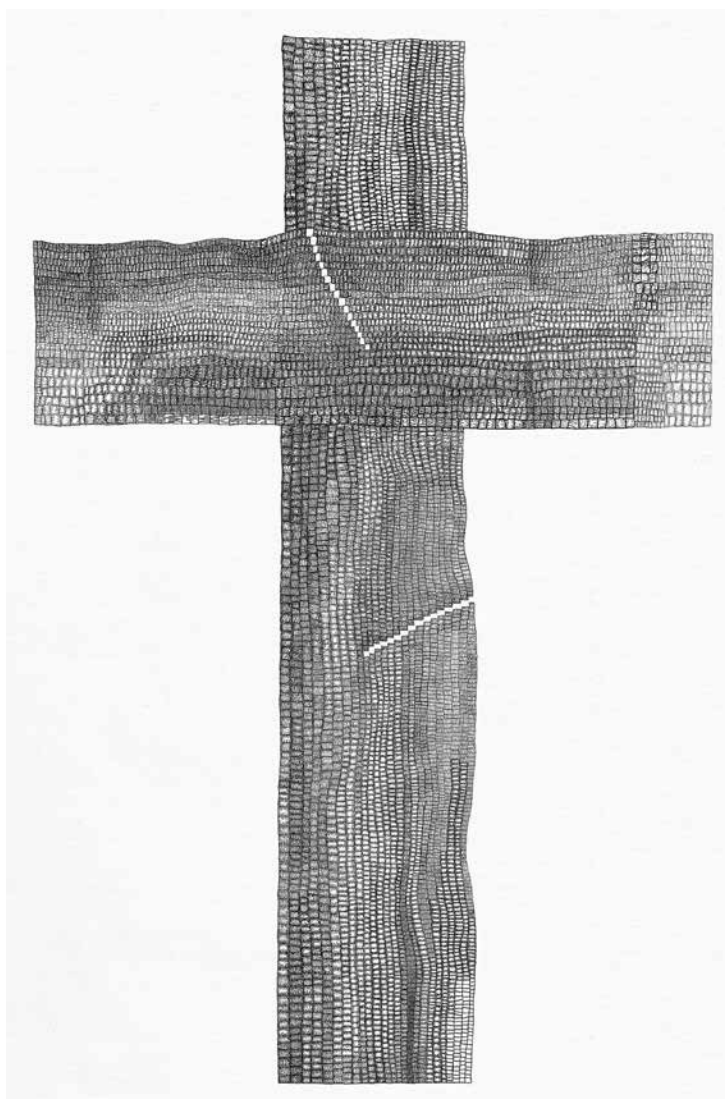
IV. BÉLA KIRÁLY IV. INCE PÁPÁHOZ

IV. Béla volt az első király, akinek viszonylag gazdag, folyamatos levelezése maradt fenn. Az egész középkori magyar diplomáciai levelezés kiemelkedő darabja ez az 1250-ben írott levele, melyben a tatár veszély felújulásáról és annak európai következményeiről szól. Latinul: FEJÉR, G.: Codex diplomaticus regni Hungariae ... IV/2. (1829) 218–224. Magyar fordítása: Árpád-kori és Anjou-kori levelek, 156–159.

Forrás: Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez – Középkor (1000–1530).

Sermones Compilati – Eötvös Loránd Tudományegyetem Régi Magyar Irodalomtudományi Intézet

* Orbán Viktor miniszterelnök az eredeti levél másolatát adta ajándékkul Ferenc pápának, akit az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmából fogadott 2021. szeptember 12-én, arra kérve Öszentségét, hogy ne hagyja elveszni a keresztény Magyarországot.

Feltámadás előtt

Időszerű-e a Szent István-i örökség? – avagy egy nemzet megmaradásának a feltételei

Hogy a világ ez idő tájt a vesztébe rohan, azt csak az nem látja, aki nem akarja látni. Európa és az amerikai földrész számos országa rálépett az önmegsemmisítés, önpusztítás, önfeladás útjára, s ezt gőzerővel terjeszti is, ráadásul mintegy kötelező cselekedetet. Bizonyítani ugyan nem tudom, de úgy érzem, nincs már olyan erő, amely ezt az erkölcsi züllést, az erőszak, a szellemi és fizikai erőszak elterjedését meg tudná állítani. Hogy miképpen, milyen sátáni erők közvetítésével jutottunk ide, annak megfejtése nem könnyű, de nem is lehetetlen, hiszen a szemünk előtt, fülünk hallatára jönnek létre összeesküvés-elméletek, melyek mára már gyakorlattá, nem is igazán titkolt tényekké váltak. Ez idő tájt azt látjuk, van az a pénz, ami ahhoz kell, hogy a megbolydult világból eddig is hasznot húzók továbbra is garázdálkodjanak. Ez a diagnózis, amely a gyógyításhoz, gyógyuláshoz nélkülözhetetlen, ám a terápia meghatározása elengedhetetlen. Nem kis feladat tehát a vesztébe rohanó világot megváltoztatni, kivált, hogy a változtatás szándéka nemigen látszik, de az viszont biztos, hogy az átalakulás magától nem fog bekövetkezni. A vagyonkoncentráció ugyanis tovább fokozódik, a piaci szemlélet tarol. A csúcstechnológiával felfegyverzett úgynevezett vezető országok hatalma korlátlanoknak tűnik, biztonságérzetünk viszont egyre csökken. A háttérhatalom szorgosan dolgozik, s aligha hagyja magát le- és meggyőzni. A migránsörületet, a másság ájult tiszteletét, a multikultit és a nihilizmust istenítők és pártolók pedig azt hiszik, ők a világot előrevivő lázadók. Csakhogy sokszor bebizonyosodott már a világtörténelemben, hogy az elferdült gondolkodású lázadók nem előre-, hanem félrevitték a világot. (Lásd például a felvilágosodásnak nevezett irtóhadjáratot.) A józan többségnek – ha még egyáltalán többség, és van ereje hozzá, hogy ezt megőrizze – kell vagy kellene tehát nagyon

erősnek, megfontoltnak és okosnak lennie ahhoz, hogy normális mederbe tereljük az életet. No meg nem árt szárazon tartani a puskaport. S mégis, mi lehet az igazi és jól működő iránytű? Csakis a tisztesség és az erkölcs, semmi más. Csakhogy éppen ez a legnagyobb hiánycikk a mai világban.

A bajt tehát már sokan látják, látjuk, de nincs a kezünkben olyan eszköz, mellyel orvosolni tudnánk, amellyel vissza tudnánk állítani a tisztességes, emberhez méltó világot. Európa elveszett, ereje nincs, csak ostoba szózatok elmakogására képesek a vezetői, akikben nincsen hit, nem vezérli őket semmilyen magasztosnak mondható eszmény, de még egy normális gondolat sem fogalmazódik meg a fejükben. A mammon vezérli őket, meg a hatalomvágy, hiszen eladó az egész világ, a sátán járja örömtáncát a pénz körül. És persze örül, mert győzelemre áll.

Senki előtt nem titok, hogy Európa léte, kultúrája három oszlopon támaszkodik. Csakhogy mind a három összedőlt már. Éspedig: a kereszténység, mely a legerősebb és legfontosabb oszlop volt. A kereszténység nem csak az iszlám-invázió miatt van veszélyben. A kereszténység anélkül is visszavonulóban van. Számos nyugati baráttól tudjuk, hogy a kereszténységet megvalítani a nyugati országokban diszkriminációnak számít, mert megsért másokat. Se szeri, se száma az ezt bizonyító történeteknek. Egy keresztet viselő óvónőt például egy-két éve talán Bécsben kirúgtak azért, mert karácsonykor a gyerekeknek a Kisjézuskáról mesélt. Ezzel szemben az iszlám vallást tisztelni kell. No meg a „másságot”.

A második oszlopa, tartópillére Európának a görög filozófia és a demokrácia volt. Volt, de már nincs. Ez az oszlop is összeomlik. Nyugaton már régóta áldemokrácia vagy legjobb esetben párt-demokrácia van, és már régen lóttek a gondolat- és szólásszabadságnak. A harmadik oszlop,

tartópillér a római jog lenne, ám a jog helyzetéről jobb, ha nem beszélünk. Az Európai Bíróság mást sem tesz, csak bővíti az unió hatáskörét és csökkenti az államok szuverenitását, beleszólva mindenbe, ami egyébként saját jogrendszere alapján az egyes nemzetek joga lenne. Továbbá telekürtöli a világot álságos nézeteivel, áldemokratikus elképzeléseivel. Amúgy meg: valaha is megmagyarázták Európa urai, miért jogos és lehetséges földrészünkre zúdítani az iszlám népséget? Gyilkosokkal, területfoglalási szándékokkal érkezőknek mióta jár megbecsülés és megkülönböztetett bánásmód? Ilyet a görög demokráciafelfogás nem ismert.

Ez tehát a helyzet, s innen szép győzni, mondaná egy igazi sportoló. Én meg azt mondom, a világ jelen helyzetét látva bizony jogos a kérdésfeltevés: Időszerű-e a Szent István-i örökség, avagy megvannak-e a nemzet fennmaradásának, megmaradásának a feltételei? Nehéz történelmünk során sokszor voltunk olyan veszélyben, hogy attól tartottunk, széthull a nemzetünk. Most is velünk van ez a veszély. S mert létezik recept a megmaradásra, már „csak” az a feladat, hogy meg kell találni hozzá a megfelelő embereket, akik a „felírt” orvosságot beszedik, a teendőket elvégzik. Méghozzá olyan nemzetközi környezetben, olyan világerők ellen, amelyek pénzben, haderőben, aljasságban, jogsértésben Góliátok, akikkel szemben Dávid csak Istentől kaphatja az erőt. Mit diktál nekünk Isten? Mi van nekünk felírva? Mindenekelőtt a történelmünket ajánlja fel megismerésre, tanulmányozásra. Hogy abból táplálkozzunk és tanuljunk. Jó pár éve Bolbericz atyától hallottam ezt a József Attila-idézetet, mely érvényes üzenet a ma emberének is: „Vegyetek erőt magatokon / És legelőször is / A legegyszerűbb dologhoz lássatok – / Adódjatok össze, / Hogy roppant módon felnövekedvén, / Az Istent is, aki végtelenség, / Valahogyan megközelítsétek.” No, azt hiszem ez az „adódjatok össze”-parancs teljesítése a legnehezebb a szétesett világban. Ugyanakkor hogy is ne lenne időszerű a múlt nagyszerű cselekedeteiből s persze hibáiból is tanulni?! Hiszen miből tanulhatnánk, ha nem elkövetett hibáinkból és múltunk nagyszerű cselekedeteiből?

Iszonyatosan nehéz tehát a feladat! És sajnos nem tudom, hogyan lehet teljesíteni. Összefog-

ni egy széthulló világban? Ami a szemünk előtt hullik szanaszét? Miképpen kezdjük hozzá? Megpróbálok válaszolni, de lehet, nincs igazam. Talán mindenképpen úgy kellene hozzákezdeni, hogy megismerjük igaz történelmünket, amelyről sajnos a ma még élő nemzedékeknek keveset vagy szinte semmit nem tanítottak az iskolában. Szajkózták a bűnös nemzet fogalmát, hamisították a régmúltat éppúgy, mint a közelmúltat, dicőítették a kommunista, gyilkos eszményeket, és elérték, hogy mindmáig irredentának, fasisztának nevezzenek bennünket. Gazdaságunkat, sajtónkat a rendszerváltásnak nevezett hazugság idején lerabolták, s azóta is, ha nem kozmopolita, ha nem magyarellenes kormányunk van, folyamatosan rossz hírünket keltik. Ezt teszik ma is. Elég, ha megkeresik az ellenzéki sajtó írásait az eucharisztikus kongresszus kapcsán. A csillagot lehazudták az égről a történetekről.

Köteteket lehetne írni arról, hogy miképpen lehet – akár a világ ellenében is – kimászni ebből a csávából. Első gondolatom az volt, hogy a szülőlknek és a tanároknak óriási a felelőssége. Ha rajtam múlna, az igazi tanárok megbecsülésével kezdeném. Ahhoz persze művelt tanárookra s igazi magyar kultúrára lenne szükség. Például azért, hogy megtanítsák, amit ma már egyre kevesebben tudnak, mit is jelent Szent István öröksége. A folyamatos múlt, az államalapítás hőstette. Mit jelent megőrizni egy államot, amely rengeteget küzdött az önállóságaért, a szabadságaért? Mit jelent, hogy Szent István Mária oltalmába ajánlotta az országot? Hogyan lehet egyáltalán Szent István-i módon felépíteni, megerősíteni egy nemzetet, egy országot? Mit jelent férfinak lenni? Nos, ezekről az eseményekről kellene sokat beszélni, tanítani, párbeszédet folytatni és így tovább, mert mindezt, amit az imént felsoroltam, a Szent Korona-tan tartalmazza. Csak éppen ezt a csodálatos örökséget, mely az „adódjatok össze” parancsát is képes megmagyarázni nekünk, elfelejtették tanítani az iskolákban, s tudomásom szerint ma sem teszik.

A neves francia gondolkodó, Simone Weil mondta – s nehéz lenne vitatkozni vele –, hogy: „A szétrombolt múlt sohasem tér vissza. Megsemmisítése talán ezért is a legszörnyűbb vétkek közé tartozik.” Nos, ezt Európa már teljesítette. Szétrombolta múltját. A Nyugat mindenképpen.

S hogy mi még nem, ez szerencsésnek mondható, s talán erre lehet építkezni. Nem vagyok a Szent Korona-tan szakértője, de még csak jó ismerője sem. Szent István kora viszont mindig is érdekelt. Tudom, hogy koronánk egy titkokkal, misztériumokkal rendelkező szent tárgy, melyről ismerői régóta állítják, hogy „a Szent Korona Isten gondolata a magyar létről, magyarságról, magyar küldetésről”. S mert ez így van, hát ezt a gyönyörű és titokzatos kijelentést igenis fel kell használni az érdeklődés felkeltésére, s közösen – ifjaktól vénekig – el kell gondolkodni jelentésén, beszélgetni róla, kiterjeszteni műveltségünket minden téren, mely ennek a titoknak a megismerését segíti elő. Megismerni azt, hogy a Szent Koronánk szabadságjogokat és jogbiztonságot is jelentett számunkra, felelősségérzetet, s mindez egyben a méltóságteljes magatartás kultuszát is erősítette az emberekben. Hosszú és érdekes története van mindennek, éppen ezért kellene sokkal jobban beleépíteni a mindennapokba. A gondolat ugyanis erő. Kisugárzó erő. Éppen ezért volna jó a múltból kapott örökségünket őrizni, terjeszteni, gondolkodni róla. Ha csak annyit mondunk a ma emberének, ami a Szent Korona-tan egyik alapelve, hogy „törvénysértés jogot nem alapít”, akkor kérdezem: ugye nem kételkednek benne, hogy erről a négyszavas kijelentésről rengeteget lehetne közösen elmélkedni, és meg lehetne érteni a tan magasrendű szellemiségét? No és az örökös jogsértőket figyelmeztetni arra, hogy vannak nekünk kötelező erkölcsi törvényeink, melyek betartatása kötelességünk. Persze bátorság is kell hozzá, amely szerintem manapság igencsak hiánycikk.

Ha valaki elkezd megismerkedni a Szent Koronával és tanával, biztos vagyok benne, hogy büszke lesz mindarra, ami benne foglaltatik. És megnő az önbecsülése, ami hite- és bizalomvesztett korszakunkban nagyon fontos. S azzal a tudással is gazdagabb lesz, hogy egy nemzetnek három fő kincse van: a nemzet becsülete, függetlensége és nagysága. Ezt Teleki Pál hajdani miniszterelnökünk mondta egykoron, ám azt hiszem, az ő nagyságáról sem sokat tanítottak-tanítanak a ma még élő nemzedékeknek. Pedig volna mit.

Kocsis István írótól, a Szent Korona-tan kiváló ismerőjétől hallottam évekkel ezelőtt azt a mon-

datot, mely szintén elgondolkodásra ad okot, miszerint: „Egy jogfolytonosságot vállaló országban a törvény gyémántból van, egy jogfolytonosságot tagadó országban üvegből.” No, én ma csak az üveget látom, a gyémántot nem, sajnos nálunk is, ahol bárki rátámadhat saját nemzetére, s lehet belőle jól megfizetett uniós bérenc, hazaáruló. A Szent Korona-tan ismerői tudják, hogy a tan szabályai szerint a legfőbb vezető sem fordulhatott szembe a „főhatalommal”, azaz mindazzal, ami a tanban benne van.

Nos, rengeteg gondolkodnivalót kínál a Szent Korona léte, tana, az egész történelmünk valamennyi titkával, tragédiájával, szépségével és hősiességével. Már csak arra kellene rájárnunk, hogy miképpen szállhatunk szembe az ősi törvények ellenzőivel, tagadóival, a történelemhamisítókcal, a cinikus, mindenre kapható Biberachokkal, a vérmaterialistákkal. Az igaz történelemoktatás szükségességét már említettem. A második nagy falat a kultúra lenne. Csodálatos dolgok történtek az elmúlt években. Történelmi emlékeink, várak, kastélyok felújítása, díjak alapítása, szépséges ünnepek megrendezése, nagyjaink megbecsülése és így tovább. De nem elég! A hétköznapi megjavítása lenne a nemzet fennmaradásának a fő feltétele. Mondom én. De nem tudom, mit mondanak mások. Mert nincsenek találkozók, nem fog össze igazán az értelmiség, hogy meghatározza és el is végezze feladatát, azaz megvitassa, mit ér az ember, s mi a feladata, ha magyar értelmiségi. Holott ennek a tűpontos elemzése, megválaszolása nemzetünk fennmaradásának feltétele. Mint ahogy az is: bebizonyítani, hogy van mit tanulnunk a múltunkból! Mert ez nagyon is időszerű.

Ha tehát azon elmélkedünk, mik is egy nemzet fennmaradásának a feltételei, akkor először is meg kell vizsgálnunk, milyen hibákat követtek el azok a nemzetek, amelyek eltűntek a történelem süllyesztőjében. Ha elfogadjuk, s én azt teszem, hogy Isten teremtette a világot, akkor feladatot is adott nekünk. Az említetteken kívül azt is ránk róttá például, hogy a múlt tanulságaiból építsük a jövőt. Ismerjük meg múltunkat, kultúránkat, egymást és másokat, hogy képesek legyünk abból is tanulni.

Még egy számomra fontos gondolatot szeretnék megosztani. Bár – ahogy említettem – ren-

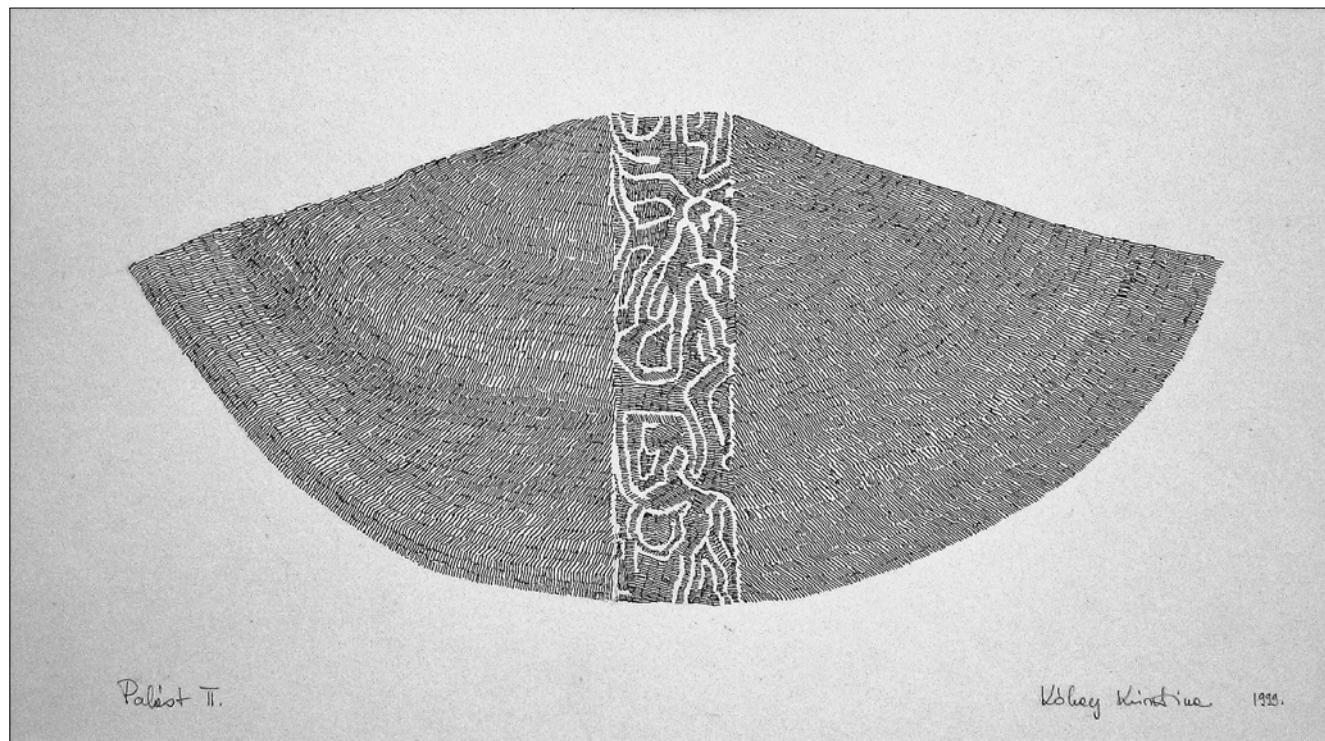
geteg lélekemelő, történelmünk megbecsülését jelző esemény történt az elmúlt években, egyvalami hiányzik, s nemcsak nálunk, hanem az egész világon. A rend. Az áhított rend. A világ normális és tisztességes fele nem mer rendet csinálni. Megtámadja a távoli Keletet, a Közel-Keletet, de rendet teremteni az erkölcs normáit betartva nem mer. Gyáva. Nem tudom, miért, talán a hatalmát félti? Lehet. De közben elveszti a méltó életet. S a nagy kérdés most is az, miképpen lehet visszanyerni ezt.

Jó néhány évvel ezelőtt ráleltem egy fontos, számomra nagyon is fontos „receptre”. Egy találkozó volt ez, mégpedig egy könyvvel való találkozás. Sík Sándornak, a nagyszerű piarista tanárnak és költőnek az egyik írása akadt a kezembe. És soha többé nem tudtam szabadulni gondolataitól, melyeket most idézek:

„Magyarnak lenni Szent István tanítása szerint erkölcsi fogalom – még senkit nem tesz magyarrá az, hogy magyarul beszél. Ez még nagyon kevés. Senkit nem tesz magyarrá az sem,

hogy a vére magyar. Sőt még az sem, hogy magyarnak vallja magát: ugyanis a magyarságot erkölcsi küzdelemmel, Isten-sürgette cselekvéssel kell kiküzdeni. Magyarnak lenni erkölcsi lendület. Magyarnak lenni hit. Hit a magyarság hivatásában, hit abban, hogy Isten akar velünk valamit, és hogy a magyarság képes megvalósítani ezt az isteni gondolatot. Magyarnak lenni szeretet, együttérzés, átölelése mindannak, ami magyar. A magyar földnek, utolsó talpalatnyi rögének, a magyar történelemnek, minden mozzanatával, a magyar embereknek, valamennyinek, a 3 millió koldusnak és az emberhez nem méltó életet élőnek is. Ez cselekvés: levonni a konzekvenciáját ennek a hitnek és ennek a szeretetnek, tenni tunyaság, kényelem, önérdek ellenére is, amit erkölcs, amit lelkiismeret, amit Isten, amit Szent István megkíván – ezt jelenti magyarnak lenni Szent István szerint.”

Meglehet, ez a magatartás megmaradásunk feltétele és biztosítéka. Ám hogy könnyű lenne megvalósítani, azt senki sem merné állítani.

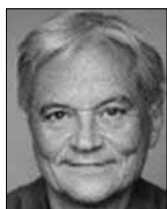

Palást II.

Hazádnak rendületlenül imával légy híve most, magyar!

Bőjte Csaba

Csókay
András

Eperjes Károly

Földi-Kovács
Andrea

Gál Péter

Járosi Márton

Kubik Anna

Makláry Ákos

Molnár Imre

Osztie Zoltán

Krisztusban Kedves Testvéreink!

Szeretettel kérjük, olvassátok el felhívásunkat, mérlegeljétek szívetekben, és ha részt vesztek e közös imavállalásban, vallásos felebarátjaitoknak adjátok tovább a híret!

Történelmünk ura a Mindenható Isten. Életünk bármely eseménye előtt bátran kérhetjük a segítségét. Igaz ez a 2022. évi országgyűlési választásra is, csak megfelelő módon kell Gondviselőnkhez fordulnunk, és alázattal, hiszen minden ember – azok is, akik más-képpen gondolkodnak, más célokat tűznek maguk és nemzetünk elé –, mindnyájan az üdvösségre születünk. Tekintsük a választást a megváltás üdvrendjében, és imával segítsük elő jó kimenetelét!

Imádkozzunk mindennap azért, hogy a parlamentbe olyan képviselők kerüljenek, akik a tízparancsolat szellemében – annak minden pontját komolyan véve – igyekeznek végezni képviselői munkájukat! Szent István király napjától kezdve a választás vasárnapjáig zajlik ez a fohászsorozat, remélve, hogy minden településen legalább egyvalaki részt vesz benne! Mit és mikor imádkozik, azt minden résztvevő szabadon maga döntse el! Közös imánk ereje személyes napi jó cselekedetekkel, önmegtartóztatásokkal fokozható!

Mi, e felhívás közzétéveői, nem fogunk névsort gyűjteni. **Aki imamozgalmunkban részt vesz, csak annyit tegyen meg, hogy csatlakozását telefonon (hívással vagy sms-sel), illetve e-mailben jelzi települése vagy budapesti kerülete nevének megadásával, hogy láthatóvá tehessük: a Kárpát-medence mely településén él már imahadjáratunk.** (Akinek a kapcsolatfelvételnek ez a módja nem megoldható, bizonyára kap segítséget rokontól, baráttól!)

Megváltónk biztat mindannyiunkat: „**És bizony mondom nektek: ha a földön ketten egyetértésben kérnek valamit, bármi legyen is az, megkapják Atyámtól, aki a mennyben van.**” (Mt. 18. 19-20)

Szeretettel várjuk a csatlakozókat!

A jelentkezők írjanak Gál Péternek a hazaertima@gmail.com címre, illetve telefonáljanak vagy küldjenek smst a +36 30 332 5009 számra.

Budapest, 2021. augusztus 20-án, Szent István király ünnepén:

Vágvölgyi
GergelySzeverényi
János

Surján László

Obbágy Vera

Galagonyás*

A galagonya szóról sokunknak Weöres Sándor jut eszébe, és tudja: „Őszi éjjel / izzik a galagonya / izzik a galagonya / ruhája.” Többeknek talán még a Sebő együttes dala is a fülében van.

Ha azt mondom: Galagonyás, megkérded, miért a nagy kezdőbetű. Nem tartjuk számon, hogy lent Délvidéken, Pancsovához közel van egy falu: Galagonyás. Szerb neve *Glogonj*, németül *Glogau*-nak mondják, ha még mondják, románul pedig *Glogoni* a neve.

Tíz éve 26 magyar élt ott, és öt német. A lakosok 75 százaléka szerb.

Kezemben az Aracs ez évi harmadik száma, és benne Bogdán József szép írása Galagonyás temploma... címmel. A falu templomát Szent Anna tiszteletére szentelték fel. Nem nagyon régi, 1841-ben épült, de nem biztos, hogy megéli a kétszázadik születésnapját. Bogdán József, aki nemcsak költő, hanem pap is, az idén arra érzett késztetést, hogy Szent Anna napján ebben a nagyon magára hagyott templomban misézzen. Itt valaha németek éltek, most egy 96 éves aszszony, Hemlein Irénke és a lánya alkotják a pap nélküli templom híveit.

Szél szalad ide-oda...

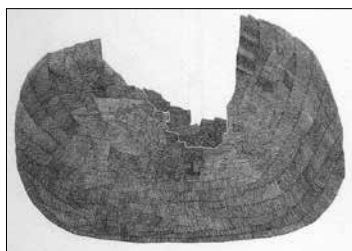
Éltek itt magyarok is, de jött a török, és kipusztult a falu. Amikor a török kitakarodott, s Rákóczi leverték a labancok, ezt a térséget sem csatolták vissza Magyarországhoz. Előre gyakoroltak Trianonra. Szerbek költöztek be, de nem sokáig maradtak. A határőrvidék katonai közigazgatása nem tetszett nekik, a Wikipédia legalábbis azt

írja, hogy a katonai ellenőrzés miatt 1771-ben elmentek. 1774-ben németek telepedtek le itt, melléjük pár év múlva románok költöztek. Még száz évvel ezelőtt is 300 keresztelő volt a Szent Anna-templomban, de kirobbant a második világháború, 470 német meghalt, a többit elűzték. Azóta a templomot nem tartják karban. Most három év után nyitotta ki Bogdán József, aki ezt írta az említett cikkében: *„Szeretném, ha az én felbuzdulásom átszállna sokakra, és megcsodálnák ezt a gyönyörű templomot meg a kilencvenhat éves nénit, aki még tud mosolyogni ebben a helyzetben is.”*

A pusztulás fájdalmas érzés. Szél szalad ide-oda, népek jönnek és mennek. Magyarok. Szerbek. Németek. Románok. Ismét szerbek. A délvidéki német kultúrát a háború és Tito partizánjai számolták fel. Az erdélyi szász templomok kapuja is zárva, ott nem háromszáz, hanem hétszáz éves kultúra pusztult el. Szegényedik a világ.

Van-e visszaút? Nehéz hinni benne. De nagyon örülnék, ha valaki szívébe fogadná ezt a települést, ha mosolyt csalna Hemlein Irénke és Elza arcára, és szót váltana azzal a néhány magyarral, akivel Galagonyáson még találkozhat.

* Gál Péter és Surján László kezdeményezésére jött létre a *Fogadj Szívedbe Egy Települést! mozgalom*, amelyhez a <http://fogadjszivedbe.chartaxxi.eu> oldalon csatlakozhat bárki.

Noé bárkája

Naplójegyzetek XV.

„Áraszd szeretetlángod kegyelmi hatását az egész emberiségre”

Miközben a 20. század az emberiség történelmének egyik legvéresebb, legistentelenebb korszaka volt, bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy a Teremtő még a legmélyebb meghasonlottságban sem hagyja magára teremtményeit. Folytatódtak, világszerte mind gyakoribbá váltak Jézus Krisztus és a Szűzanya jelenései. „Ahol legnagyobb a szükség, legközelebb a segítség” – tartja a közmondás, a jelenések és üzenetek, a Jézus és a Szűzanya által kezdeményezett lelkiségi mozgalmak pedig bizonyítják, hogy ez valóban így van. Az Úr megtalálja azokat az erős hitű embereket, akik akár a világi élet megszokottságaitól, örömeitől elfordulva is hajlandók a krisztusi hívást követni, a Szűzanyával együtt imádkozni az utat tévesztett emberiségért, amely Isten nélkül akar boldogulni.

Szent Fausztina, az Isteni Irgalmasság tisztetének lengyel apostola éppúgy az Istennek szentelt élet után vágyakozó fiatal, 20. századi nő volt, mint a Magyarországon, az akkor még önálló városkának számító Kispesten 1913. június 13-án született Szántó Erzsébet. Életindulásuk közös vonása, hogy mindketten egyszerű, mélyen hívő, sokgyermekes családban születtek, és egész fiatalságukat meghatározta a szegénység. Emiatt nem tudtak tanulni, nem végeztek magasabb iskolákat. A katolikus hit gyakorlása, a krisztusi tanítás ragadta meg lelküket, és oltotta beléjük azt a mély vágyakozást Isten után, amely következtében először mindketten a szerzetesi életben keresték hivatásukat. Szent Fausztina nővért több próbálkozás után befogadta a varsói Isteni Irgalmasság Anyja szerzetesi közösség, Szántó Erzsébetnek azonban más utat szántak az égiek. Talán az is a karizmájához tartozott, hogy sorsában ismét megszentelje az Úr az édesanyjai, nagyanyai hivatást, a családjáért végzett szeretetteljes és önfeláldozó szolgálatot.

A nagycsalád, amelybe beleszületett, az első világháború, a fellépő spanyolnáthajárvány és egyéb betegségek, balesetek következtében nagyon hamar széthullott, 10 éves korában már csak beteg édesanyja és egyetlen nővére élt. Sok viszontagság során őket is elvesztette, és 15 évesen teljesen magára maradt a háborút követő erkölcsi és gazdasági válságtól szenvedő fővárosban. Csaknem egy évig alkalmi munkából élt, szinte az utcán, és próbálta megtalálni helyét valamely szerzetesi vagy plébániaközösségben. Így sikerült végül megállapodnia: egy jólelkű, hívő házaspár fogadta be, majd a templomi énekkarban rátalált élete társára is, az elkötelezett keresztényként élő Kindelmann Károlyra. Házasságuk 13 évében hat gyermekük született, és Máriaremetén szép otthont építettek családjuknak. A boldog éveknél a második világháború, majd 1945-ben a férje halála vetett véget. A szegénységgel harcolva, két keze munkájával nevelte fel gyermekeiket.

Mikorra mind önállóvá váltak, 1961-ben érkezett el az ideje, hogy hitében elmélyülve meghallja Jézus és a Szent Szűz hívását. Egész nap ápolta özvegyen maradt, beteg fiát, és nevelte három unokáját, de az estéket, az éjszakákat imádságban töltve teljesítette Jézus kívánságát, egészen átadta magát Istennek. A Szűzanya ezekkel a szavakkal bírta rá a Szeretetlángot: *„Tüzet tűzzel fogunk oltani: a gyűlölet tűzét a szeretet tűzével. A Sátán gyűlöletének tüze oly magasra csap, hogy azt hiszi, győzelme biztos már, de Szeretetlángom megvakítja a Sátánt.”* (Szl. LN, 1964. dec. 6.) A Szent Szűz tanítása alapján és kívánságára kezdte imádkozni a rózsafüzérben a Szeretetláng fohászatát: *„Áraszd szeretetlángod kegyelmi hatását az egész emberiségre”.*

Erzsébet asszony a lelki vezetőivel kétszer járt Rómában (1976, 1978), hogy eljuttassa a Szeretetláng üzenetét VI. Pál pápának. Második útja alkalmával az akkor Rómában tartózkodó 40

bíboros – közöttük Lékai László magyar prímás is – megkapta a Szeretetláng mozgalomról szóló ismertetőt.

Imaórákon, családokban és plébániákon közös engesztelést tartott követőivel. 1983-ban Jézus kívánságára napló formában jegyezte le lelki útját és a rábízott szent üzeneteket. Írása a *Szeretetláng – Lelki napló* címet viseli, 2009-ben lezárult teológiai értékelése is, és egyházi jóváhagyással megjelent kritikai kiadása. A *Lelki napló*ban adta közre Erzsébet asszony a Szűzanyának azt a kérését is, hogy Gyertyaszentelő Boldogasszony napját a Szeretetláng szellemében ünnepeljék meg országszerte, ami először 2011. február 2-án meg is történt.

A *Lelki napló* fontos részleteit az elmúlt évtizedek során szinte minden nagyobb nyelvre lefordították, és hatására létrejött a Szeretetláng lelkeségi világmozgalom, amely Jézus hívását követi: „Vegyetek részt mindnyájan megváltó munkámban! [...] Ragadjatok meg minden alkalmat a lelkek megmentésére! Ezért fáradozzatok!” (Szl. LN, 1964. jan. 15.)

Az idők kezdetétől az idők végezetéig

A faluról városba kerülő családok általában két generáció alatt kihalnak – mondta keserűen édesapám vagy hetven évvel ezelőtt. Mindkét szülője faluról került Pestre: édesanyja, Juhos Mária a Csallóköz és Mátyusföld határán fekvő Nádszeg község szülőtte volt, édesapja, Mezey Antal pedig a Kiskunság északi szélén található Soltmáriaháza-pusztáról származott. Mindketten alföldi és mindketten Duna menti vidékről érkeztek fiatalon – munkát vállalni – a fővárosba a 19–20. század fordulóján. Házasságukból hét gyermek született, közülük öten érték meg a felnőttkort. Nagyapám kazánkovács volt, és 1912-ben, 46 évesen munkahelyi baleset következtében fellépett tüdőgyulladásban hunyt el. Nagymamám 1918 őszén a spanyolnáthajárvány áldozata lett. Öt kiskorú gyermeket hagyott árván. Közülük a 15 éves édesapám volt a legidősebb, míg a legkisebb, névrokonom, Katóka, épp csak betöltötte a hatodik évét. Az öt árva munkásgyermek mégsem kallódott el az első világháború utáni nyomorúságban, a trianoni békediktátum és a fellépő világgazdasági válság okozta szegénységben.

Apámnak, aki édesanyja haláláig a tehetséges munkásgyermek számára alapított Tisztviselőtelepi Gimnáziumba járt (amelyet a neves író, Gaál Mózes igazgatott), abba kellett hagynia a tanulást. Árvaellátást kapott, dolgozott, és szakmát tanult, hamarosan kertészsegéd lett. Besorozták katonának, a katonaságban a sportban is tehetségesnek bizonyult, előbb síkfutásban, utóbb síelésben ért el jó eredményeket. Három idősebb húga árvaházba került, az elemi iskola elvégzése után ketten varrást, harmadikuk pedig háztartásvezetést tanult. A legkisebbet egy gyermektelen házaspár fogadta örökbe.

Életindulásuk tragikus fordulatai valószínűleg mind az öt testvér kedélyén nyomot hagytak. Szerették egymást, felnőtt korukban is összetartó családot alkottak, de mintha minden együttlétükre rányomta volna bélyegét a soha teljesen ki nem beszélhető, meg nem érthető közös balsors: szüleik és otthonuk korai elvesztésének emléke. Valószínűleg ebből következett az is, hogy az öt testvérnek összesen nyolc gyermeke született. És ebből a tényből vonhatta le a keserű következtetést édesapánk, hogy a mi családunk további nemzedékeinek lélekszáma is hasonlóképpen megfeleződik majd, így mi is a faluból városba került, és ott hamarosan kiháló magyar családok sorsára jutunk.

Ezeknek az előzményeknek az ismeretében nézzük hát, hogyan is alakultak a későbbiek során a demográfiai viszonyok családjunkban. Édesapám és édesanyám két gyermekétől hét unoka született. A többi négy testvér hat gyermekének összesen hat gyermeke van. Feltűnő, hogy csak apám leszármazottai, bátyám és én próbáltuk meg a család fennmaradását hosszabb távra biztosítani. Azt is tudni vélem, hogy miért: azért, mert gyermekfővel hallottuk édesapánk szomorú jóvendölését arról, hogy családjunknak is egy-két nemzedék múltán magva szakadhat. Már akkor, azonnal meg akartuk őt nyugtatni, és fogadkoztunk, hogy nem, higgye el, a mi családunk nem fog egyhamar kihalni.

Ezen az elhatározáson és persze a szerencsén is múlik, ha tényleg így lesz. A Jóisten megadta, hogy gyermekeink szülessenek. Bátyámmal mindketten olyan házastársra találtunk, aki a szívén viselte a jövőt, és hajlandó volt dolgoz-

ni is érte. Élni és dolgozni a családjáért, és közben azért is, hogy ne vesszen kárba a szüleink, nagyszüleink, déd- és ükszüleink, az összes felmenőink sok-sok nemzedéknyi fáradozása, szeretetteljes gyermeknevelő gondoskodása. Hogy ne szakadjon meg az a ki tudja, hány évezzel ezelőtt indult láncolat, amely velünk máig elért, és amelynek mi is fontos láncszemei vagyunk.

Mert minden láncszem egyformán fontos, mindegyik kell ahhoz, hogy az élet eljusson az idők kezdetétől az idők végezetéig.

Mindegy-e, hogy hova születtem?

– Nekem teljesen mindegy, hogy itt születtem-e, vagy ezer kilométerrel keletre vagy nyugatra innen. Én ugyanúgy meglennék ott is, ahogy megvagyok itt is. Ott is megtalálnám a haverokat, ahogy itt is megtaláltam. Mindez csupán a véletlenül múlik – mondta valamikor, ifjúságunk kellős közepén egy valahai jó barátom.

Én hevesen ellenkeztem, bizonygattam, hogy nem, ez egyáltalán nem mindegy. Ha ezer kilométerrel arrébb született volna, nem ugyanaz az ember lenne, aki itt. Szinte semmiben nem lenne ugyanaz. Hiába érveltem, nem sikerült meggyőzőm őt, makacsul állította, hogy ő bizony ugyanaz lenne, bárhová is született volna a világon.

Abban persze egyetértettünk, hogy az, aki – mondjuk – 1000 kilométerrel odébb született, ott is ugyanúgy megtalálhatja a maga haverjait, ott is ugyanúgy lehet vidám, huszonéves fickó, mint ő itt, Magyarországon. De abban már nem, hogy szinte minden másban különböznének egymástól.

Hirtelen kedvem támadt elmesélni neki egy élményemet. A jól sikerült érettségi jutalmául IBUSZ-utazásra mentünk bátyámmal az egykori Kelet-Németországba, egy északi-tengeri üdülővároskába. Az utazás hosszú volt, délután indultunk, a vonatban töltöttük az éjszakát, és csak a következő este érkeztünk meg végcélunkhoz, Warnemündébe.

Szerencsés voltam, mert a mellettem ülő két útitárs felmászott az ülések fölötti csomagtartókba aludni, így az egész padot egyedül birtokolhattam éjszaka. Fejem alá tettem a sporttáskámat, és viszonylag kényelmesen aludtam. A hajnali fény aztán korán felébresztett, és az első pillan-

tásom a széles vonatablakon át egy esőben ázó, zöld síkságra esett, amelyen fekete-fehér foltos tehenek legelésztek, azaz inkább felemelt fejű bámultak a mellettük elhúzó szerelvényre. Csofalkozó nagy, kerek szemükre, rózsaszín szélű fehér szájukra ma is jól emlékszem. Nálunk annak idején még nem tenyésztették a kelet-fríz vagy a holland fajtájú szarvasmarhát, nálunk a tehén egyértelműen vörös-tarka volt, hát elsőre nem is akartam elhinni, hogy van ilyen, hogy lehet fekete-fehér foltos is. Azt hittem, hogy még alszom. Álomszerűnek tűnt az egész: a harsány zöld mező, a sűrű esőben ázó vidék, és rajta ezek a furcsa jószágok. Aztán, hogy bár egyre távolodott, de csak nem akart elmúlni a szokatlan kép, rá kellett jönnöm, hogy nem álmodom, csak nem otthon vagyok. A vonat egész éjszaka robogott, és olyan vidékre érkezett velünk, ahol még a marhák, még a fű, a fa, de még az eső is más, mint otthon.

De nem csak ilyen külsőségekben különbözünk egymástól mi, más országban, más földrészen és kultúrában született emberek – sőt még az állatok is. Különbözik a történetünk, a családjunknak és a hazánkunknak a története is, amely sok-sok generációra visszamenőleg meghatározta a felmenőink sorsát, és ma is a mi sorsunkat is meghatározza. Különböznek a génjeinkben hordozott közös tapasztalatok, a nyelvünk, a gondolkodásmódunk, a dalaink, a szokásaink. Különbözik a hitünk, az Istenhez fűződő kapcsolatunk, az egymás iránti elkötelezettségünk, a hűségünk vagy hűtlenségünk, a bajban való kitartásunk, a segítőkészségünk, a jellemünk. Különböznek a reményeink és félelmeink, a jó és rosszkedvünk. Különböznek az ideáljaink és a magunk elé kitűzött célok is. Mindabban, amik és amilyenek vagyunk, annak a közösségnek a sorsa, tapasztalata, karaktere tükröződik vissza, amelyhez tartozunk.

Ezért még azok a honfitársaink is, akik szívesen élcélődnek a nemzeti összetartozás gondolatán, és magukat hivalkodóan európainak vagy éppen világpolgárnak mondják, még ők is, ha Magyarországon nőttek fel, minden jellegzetes tulajdonságukban és szokásukban felismerhetően a hazánk fiai.

Éppúgy, mint mi, akik tudatosan megéljük és értékeljük azt a tényt, hogy magyarnak születünk.

Hogyan menthető meg a lengyelek és a magyarok önazonossága?

Konrad Sutarski Magyarországon élő költővel, publicistával, lelkes történelembaráttal, gépészmérnökkel, a mezőgazdasági gépészeti tudományok doktorával, főtálatálóval, lengyel kisebbségi aktivistával, diplomatával, több tucat szépirodalmi és történelmi tárgyú mű szerzőjével beszélget Marta Dzbeńska-Karpińska.

Mi készítette Önt arra, hogy megírja a *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* című könyvét, és kinek szánja a művet?

– A magyarországi Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat elnökeként kezdeményeztem a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára létrehozását Budapesten, ennek később – 1998-tól 2014-ig – igazgatója voltam. Ez készítette a magyarországi Országos Lengyel Nyelvoktató Iskolát arra, hogy felkérjen egy, Lengyelország történelmét feldolgozó könyv megírására – iskolai használatra. Mivel számos, történészek által írt könyv létezik Lengyelország történelméről, úgy éreztem, hogy egy ilyen mű megírásának egyetlen értelme az lehet, ha tekintetbe vesszük Magyarország történelmét is. Így tehát a 2016-ban kiadott könyvem eredetileg lengyel iskolának írt tankönyv volt. A magyar oktatási minisztérium elfogadta hivatalos oktatási anyagként. Felfigyelt a könyvre egy magyar kiadó is (Méry Ratio), így aztán intellektuális szempontból elmélyítettem, és mintegy harminc százalékkal kibővítettem, hogy eleget tegyek a felnőtt olvasó elvárásainak. 2018-ban a könyvet kiadták lengyelül is, magyar fordításban is. 2019-ben másodszor is megjelent, már csak lengyel nyelven, a Księgarnia Patriotyczna Antyk kiadásában Lengyelországban.

Lengyelország és Magyarország történelmében nagyon sok közös momentum található. Már a kora középkorban eseménydús lengyel–magyar kapcsolatokról beszélhetünk a Piast királyi ház és az Árpádok között kialakult rokonság, valamint a kölcsönös katonai segítségnyújtás révén. Az a Szent László király, akit Magyarország egyik legkiválóbb királyának tartottak, I. (Vitéz) Boleszláv lengyel király dédunokája volt. Szent Kinga tartósan ott él a magyarok és lengyelek emlékezetében. És volt még Nagy Lajos lánya, Szent Hedvig is – Lengyelország királya! Neki köszönhetjük, hogy Magyarországon keresztül összekapcsolódtunk Litvániával, s így lett Lengyelország és Litvánia, valamint Rusz (Kijevi Hercegség területe) Európa legnagyobb, három nemzetből álló országa. Mindezekről függetlenül Lengyelország háromszor lépett perszonálunióba Magyarországgal – I. Lajos, I. Ulászló és Báthori István alatt. Voltak egyéb lengyel–magyar kapcsolatok is. Például 1703-tól 1711-ig tartott II. Rákóczi Ferenc Habsburg-ellenes felkelése, a valaha volt leghosszabb felkelés, mivel támogatást kapott a lengyel arisztokráciától a szászok kormányzása idején, amikor Lengyelországban anarchia uralkodott. A XIX. században a népek tavasza idején viszont, amikor maga Lengyelország sem volt rajta Európa térképén, a magyar katonák oldalán lengyel egységek harcoltak dicsőséggel a magyarok szabadságáért. A II. világháború alatt a magyarok lengyel katonai és civil menekültek százezres hullámát fogadták be, majd lehetővé tették 35 ezer menekült lengyel katonának, hogy Franciaországba szökjön harcolni a németek ellen, jöllehet a magyarok, látszólag, Németország szövetségesei voltak. A nemzeteink történelme során létrejött érintkezési pontokról sokáig lehetne beszélni. Eddig viszont

még egyetlen történész sem döntött úgy, hogy ilyen szemszögből írjon a történelemről, vagyis a *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* az első ilyenfajta könyv.

Az Ön által írt történelmi vázlatból kiindulva szeretném megkérdezni, hogy mi az Ön véleménye a lengyel–magyar barátság egyedi jelenségéről. Miért táplálnak nemzeteink olyan nagy rokonszenvet egymás iránt?

– Itt pillantást kell vetnünk három szomszédos nemzetre: Lengyelország, Magyarország és Csehország történelmére. Három olyan országról van szó, amelyek Európa szívének közepében helyezkednek el, s amelyek jelenleg (Szlovákiával együtt) a Visegrádi Négyek nevű együttműködést alkotják, s amelyek nem mindig éltek barátságban egymással. Amikor a magyarok a IX. század végén letelepedtek a Kárpát-medencében, Lengyelországtól elzárta őket a Kárpátok északi íve, amely állandó, bizonyos értelemben átjárhatatlan határ volt. Nem lehetett csak úgy elmozdítani. Ellentétben a cseh határral, ahol a Szudéták és a Kárpátok között ott volt a lejjebb fekvő Morva-kapu, amelyen könnyen át lehetett kelni Lengyelországból Csehországba, és viszont. Ezért a csehek már a X. század első felében elfoglalták a vislánok (ma Krakkó környéki) földjét és Sziléziát, ezeket majd csak I. Mieszko szerezte vissza. Érdeemes szót ejteni még más tényezőkről is. Lengyelország, Magyarország, Csehország sorsa kezdetben hasonló módon alakult. Többé-kevésbé ugyanakkor – a X. században – törzsszövetségből államot hoztak létre. A X. és XI. század fordulóján mindhárom ország királyság lett, és elkezdődött a honi dinasztiák uralma – Lengyelországban a Piastoké, Csehországban a Přemysl-házé, Magyarországon az Árpádoké. Amit még fontos megjegyezni: mindhárom ország felvette a nyugati típusú kereszténységet. Csehország a X. század elején, Lengyelország 966-ban, Magyarország pedig 972-ben. Akadt azonban köztük egy lényeges különbség. Csehország is, Lengyelország is határos volt a Német Királysággal (Római Császársággal), amely hódító állam volt. Csehországot még a X. század elején leigázta a német Ludoving-dinasztia. Lengyelország viszont védekezett, és megmenekült.

Lengyelország és Magyarország megmaradt független államnak, ellentétben Csehországgal, amely függő helyzetbe került Németországtól, bekerülve a germán politika hatókörébe. Amikor 1241–1242-ben Lengyelországra és Magyarországra rátörtek a mongol-tatár seregek, s az egyik szárny Lengyelországot, a másik Magyarországot támadta meg, mindkét ország vereséget szenvedett. Mi, lengyelek Legnicánál, a magyarok Muhinál. A veszített csaták és a borzalmas pusztítások ellenére nem maradtak tatárok által megszállt országok, ellentétben Russzal, amely 1240-ben került tatár uralom alá, és 240 évig úgy is maradt. A tatárjárás indította el a közös védekezést, beleértve a nyugati keresztény Európa védelmét is a mi két országunk által, hiszen saját függetlenségünket őrizve a kontinens nyugati országait is védtük. Vonatkozott ez főleg az Oszmán Birodalom iszlám nyomulására a következő évszázadok során. Hiszen ezekben a csatákban két, a lengyel Jagelló-házból származó magyar király is életét vesztette. Nagyon fontos tény, hogy Lengyelország és Magyarország egész történelmük során megőrizték a szabadság szellemét. Ez kötött össze tartósan bennünket, és továbbra is összeköt. Ez ideig azonban nem történt meg a két nemzet őstörténetének feltárása. Így aztán nem tudni, hogy a lengyel ázsiai-szarmata hagyomány szintén összeköt-e bennünket a magyarokkal, s általuk a velük rokon szkitákkal és hunokkal.

Mi az Ön könyvének az üzenete? Mit akart közölni az olvasókkal? Milyen új veszélyeket tartogat Lengyelország és Magyarország számára a jövő?

– Az a szándékom, hogy segítsék megérteni, mi az oka, hogy egy állam, amely Litvániával és Russzal Jagelló Kázmér idején majdnem fél Európát magában foglalta, idővel hanyatlani kezdett, és az, ami országunk nagysága volt, a tragikus vég okozója lett.

Együttal azt is szerettem volna, hogy a lengyelek és a magyarok a lehető legjobban ismerjék meg közös történelmüket, és annak a lényegét, ami összeköt bennünket. A mai időkben, amikor Európa lassan elveszti karakterét, amikor létezik az a liberális törekvés, hogy el kell törölni a

nemzetek közötti határokat, és európai egyesült államokat kell létrehozni, éppen a hagyomány, a történelem, a kultúra és a keresztény vallás teszi lehetővé, hogy megőrizzük eddigi egyediségünket, amely már az elmúlt évszázadokban a világ fejlődésének motorjává tette ezt a kontinenst. Könyvem segíthet megérteni kontinensünk történelmét, mert miközben Lengyelországról és Magyarországról beszélek, egész Európa tükrében teszem azt most, amikor Európát újra veszélyezteti az iszlám. Az iszlám az előző évezred kezdetétől háromszor tett kísérletet arra, hogy hatalmába kerítse kontinensünket. Most tart a harmadik támadás, ezúttal – a Nyugat ultraliberális politikája következtében – már nem fegyverrel, hanem két másik kontinensről emigráló tömegek által, így próbálva megváltoztatni kontinensünk etnikai, kulturális és vallási karakterét. Ez a legfontosabb kérdés, mivel Európa identitásának elvesztéséhez vezethet. Erről írok könyvemben.

A XX. században két totalitárius rendszer jött létre – a kommunizmus és a náciizmus, amelyek szinte elpusztították Európát és a világot. Szerencsére elmúltak, és úgy nézett ki, hogy a XX. és XXI. század fordulója a siker időszaka lesz, amikor Lengyelország és Magyarország, amelyek addig, más kelet-európai országokkal együtt, a Szovjetunió uralma alatt sínylődtek, végre egyesülnek Nyugat-Európa államaival. Kiderült, hogy nem ez az igazság. A XXI. század elején uralomra jutott a globalizmus – a harmadik totalitárius rendszer, amely Európa egységére törekszik, de az országok, nemzetek, a hagyomány, a kultúra, a vallás, az etnikai önazonosság likvidálásával. Nyugat-Európa alávetette magát ennek a célnak, és országai ma egészen mások, mint amilyenekre évekkel ezelőtről emlékezünk, s amelyeket oly szívesen látogattunk. Németországból és Hollandiából egész családok települnek át Magyarországra és Lengyelországba, menekülve az elől, amit a globalizmus hoz magával. E pillanatban csak Közép- és Kelet-Európa védekezik, mert a Szovjetunió uralma alatt eltöltött évek érzékenyebbé tettek minket

Európa bolsevizálásának veszélyére – vagyis egyetlen igazság elhitése a társadalmakkal az ultraliberális globalizmus által. Ez a mi fölényünk a nyugati emberekhez képest. Megfelelő erővel rendelkező államok csoportja szembeszállhat a globalizmussal, amely Kelet-Európát is szeretné eluralni. Jelenleg a Visegrádi Négyek az az államközi együttműködés, amely képes megvédeni Európát. Ez a feladata. A következő három könyvet írtam erről: *Trianon, gyógyul-e már Európa e nyílt sebe?*; *A Visegrádi Négyek Európa védelmében* – történelmi esszék formájában, valamint a *Mit hozol, XXI. század?* – esszék és versek. Mindhárom kötetet szeretném megjeleníteni az év második felében Lengyelországban is, Magyarországon is, mert mintegy folytatásai a *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* című könyvnek. Mintegy figyelmeztetések Európa népeinek.

Hogyan adjuk át a következő nemzedékeknek örökségünk védelmének szükségességét? Minket is fenyeget identitásunk elvesztése? Mit tehet a mindennapi ember ebben az ügyben?

– A védekezés alapja itt a keresztény vallás – lévén jelenleg a legtoleránsabb és legemberibb hitvallás –, és nem kizárólag a katolicizmusról beszélek. Lengyelországban a katolicizmus dominál, Magyarországon viszont három, egymást kiegészítő vallás létezik – a katolikus mellett a református és az evangélikus. Az, ami a kereszténység ellen van, összekapcsolja jelenleg az összes keresztény vallást, beleértve a pravoszlávot is. A kereszténység révén maradhatunk olyan emberek, mint akik létrehozták a történelmi Magyarországot és a történelmi Lengyelországot. A kereszténység érveit használva szembeszállhatunk a globalizmussal és a genderizmussal, vagyis az emberi szellemiség elferdülésével. Ha ez sikerül, megmenekülhetünk.

Budapest, 2021. 09. 10.
Fordította: Szenyán Erzsébet

Temetetlen halottak a Bácskában

– beszélgetés Cseresnyésné Kiss Magdolnával*

Egy szomorú és máig fel nem dolgozott trauma áll beszélgetésünk középpontjában: 1944–45 fordulóján történt a Délvidék kis magyar Gulagnak is nevezett szörnyűséges tragédiája, amely során Tito jugoszláv kommunista partizánjai a Mindszenty bíborshoz befutott jelentések szerint 40 000 – főként magyar és német – civil életét oltották ki. Erről egy időben viszonylag többet lehetett hallani – azt, hogy sokat, nem állítanám, de sokkal többet, mint mostanában. Csak én érzem így, vagy mintha tényleg kiszökne a közbeszédből ez a máig át nem beszélt trauma?

– Jól érzed. Én is elégedetlen vagyok azzal, ami még most is történik, de be kell látnunk, hogy egy olyan dologról beszélünk, ami kimaradt a magyar történelemoktatásból. A közvetlenül érintettek sem mertek beszélni a délvidéki népirtásról évtizedeken át. Elmondhatjuk, nem túlzás – nemcsak a Mindszenty bíborshoz befutott első adatok, de azóta már levéltári kutatások is alátámasztják –, hogy a délvidéki magyar Golgotának is nevezett tragédia negyvenezer magyar áldozatot követelt. Ha ehhez még hozzávesszük az akkori Jugoszlávia területén szovjet mintára megtervezett és kiépített lágerekben odavesztetteket, akkor az áldozatok száma sajnos a százezret is elérheti. Gyerekeket, asszonyokat, de főleg fiatal férfiakat öltek meg akkoriban a jugoszláv partizánok. Nemes egyszerűséggel háborús bűnösnek nyilvánították az ott maradt magyar lakosság nagy részét. Azért is tették ezt, hogy a legyilkoltak ingó és ingatlan vagyonát is megszerezzék, a hozzátartókat pedig elűldözhessék szülőföldjükről. Sajnos a háborús bűnössé nyilvánítottak nagy része még ma is „háborús bűnös”. Szerbia ugyan eltörölte a kollektív hábo-

rús bűnösség elvét kimondó rendeletet, de ebből nem következett az, hogy ezek az emberek automatikusan visszakapták volna ártatlanságukat.

Külön kellett kérvényezniük?

– Bíróságon kellett kérniük, ráadásul a kérvények elbírálása sokszor évekig tartott, megalázó eljárásoknak kitéve az érintetteket. Három község, Csúrog, Zsablya és Mozsor teljes magyar lakosságát kollektív háborús bűnössé nyilvánították. 1944 őszén, október 17-én vette át Tito a hatalmat a bácskai területeken: ekkor kezdődtek a tömeges kivégzések, és tartottak egészen 1945 januárjáig, de szórványosan még évekig történtek önkényes likvidálások. 1945 májusában kezdődtek azok az eljárások, amelyekben utólagos feljelentések, szóbeszédok alapján mindenféle bírósági tárgyalás nélkül háborús bűnössé nyilvánították a tömegsírba lőtt embereket.

Az a legkülönlegesebb ebben a szomorú, fel nem dolgozott traumában, hogy ha jól tudom, a mai napig egyetlenegy feltárt és méltóképpen exhumált, újratemetett sírról sem beszélhetünk.

– Ez valóban így van, nemhogy feltárt sír nincs, hanem a tömegsírok 80%-a mérhetetlenül elhanyagolt és méltatlan állapotban van. Ezalól csak a szabadkai temető hátsó részén, az egykori szeméttelenen lévő tömegsír és a Temerinben, szintén a temetőben lévő tömegsír a kivételek. Mindkét helyen a hozzátartozók összefogásával és áldozatos munkájával az áldozatok nevét is kőbe vészték, és nagyon korán, szinte a rendszerváltozás első évében méltóképpen megemlékeztek az ott lévő emberekről, de tömegsírfeltárás ott sem történt. Ez egy hatalmas adósság, mert egyszerűen a 21. században elképzelhetetlen,

hogy ilyen körülmények között halhattak meg emberek – nem is találom a megfelelő kifejezést, mert az, hogy nyugszanak, egyáltalán nem megfelelő.

A 20. században sajnos számos ehhez hasonló tragédia történt, és ahogyan más népiirtások esetében, itt is alakult utólag egy történészbizottság. Általában megfigyelhető, hogy az idő előrehaladásával növekszik a feltárt áldozatok száma, azonban ennél a népiirtásnál ez valahogy fordítva van, ugyanis ha jól tudom, a legutóbbi állásfoglalások már csak 5000-6000 körüli áldozatról szólnak. Ez azért van, mert olyan posztkommunista történészekre bízta ennek a feltárását, mint A. Sajti Enikő vagy Glatz Ferenc?

– Azért ennél már egy kicsit jobban állunk. Nekem sem nehéz a mai eszemmel látni, valóban A. Sajti Enikő volt ennek az ügynek a kirendelt történésze. Egyedül ő és csak ő foglalkozott ezzel, és ő valóban ötezerben állapította meg az áldozatok számát. Ezt arra a törekvésre lehetett visszavezetni, hogy párhuzamot vonjunk, illetve egyenlőségjelet tegyünk az 1942-es újvidéki razzia és az 1944-es népiirtás áldozatainak száma között is. Az előbbi eseményről néhány szót kell ejtenünk. 1941 áprilisában bevonultak a magyarok a Délvidékre, visszafoglalták a régi magyar területeket egészen Újvidékig. 1942 januárjában nagyon hideg tél volt. A partizánegységek fokozatosan és egyre kiszámíthatatlanabb és kegyetlenebb módon támadták meg a reguláris magyar hadsereg katonáit. Éjjel betörték a szállásukra, villával felnyársalták őket, orvlövésztámadások érték a csendőröket és a katonákat, mindennaposak voltak a gyújtogatások, zaklatták a polgári lakosságot is. Erről egyébként van dokumentum, hiszen az akkori csendőrújságok nagyon pontosan beszámoltak arról, hogy mi történt az 1942-es razziát megelőzően, hogy a magyar hadsereget milyen atrocitások érték a szerb partizánok részéről, akik nem alkottak reguláris hadsereget, nem hordtak egyenruhát, lesből támadtak. A szerb lakosság bújtatta őket, helyet adott nekik, hogy a padlásról lőjék a magyar katonákat. Ez válthatta ki, hogy 1942 januárjában a magyar katonák végső elkeseredésükben viszonttámadást indítottak, azt azonban nagyon gyorsan le is ál-

lították. Már akkor hivatalosan elítélte a Magyar Országgyűlés a razziát, hadbíróság elé állították az elrendelőit, később, 1948-ban kiadták őket Jugoszláviának, és ott kegyetlen módon haltak meg. Az 1942-es razzia áldozatainak számát pontosan ismerjük, a nevesített áldozatok emlékét méltó emlékhely őrzi. A hozzátartozókat a magyar állam kártalanította a többlépcsős kárpótlási folyamatban. A kommunista történetírás a „nagy és egységes internacionalizmus” jegyében az 1944-es magyarirtást az 1942-es razziának a megtorlásaként állította be, és ezért kellett az áldozatok számát tudatosan meghamisítani.

Ez már 1990 után történt?

– Ez már 1990 előtt is folyt, de akkor keveset tudtunk ezekről a történelemhamisításokról. Mai ésszel már szinte felfoghatatlan, hogy egyetemeken diákok tízezreit, leendő történelemtanárokat taníthattak a kommunista történelemszemlélet követői húsz-harminc évvel a rendszerváltozás után is. Mindannyian emlékezünk még a *Hideg napok* című filmre, amely egy hatalmas színészi gárdával nagyon jól megrendezett, de hamis és egyoldalúan elfogult film. A történelemtanítás eredménye, hogy ezt a filmet máig mint a 100 legjobb magyar film egyikét vetítik. A Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság létrehozása rendkívül nagy dolognak számított Sólyom László elnöksége idején. Tőlünk is bekértek egy összefoglaló anyagot, Matuska Márton vezetésével becsülettel elkészítettük, és azután legnagyobb megdöbbenésünkre a bizottság elnöke Glatz Ferenc lett, aki elképesztőbbenél elképesztőbb dolgokat volt képes mondani, napestig itt ülhetnénk, hogyha elkezdenénk idézni. A számomra legdöbbenetesebb mondata talán az volt, hogy „végül is mi kezdtük a lövöldözést” ott Szerbiában, úgyhogy ne szóljunk egy szót sem... Ahogy az lenni szokott, ez a bizottság is mindent elkövetett, hogy érdemi munka ne folyjon, ne beszéljenek erről, és igazi kutatások sem nagyon történtek. Azután szépen lassan ez a bizottság is megszűnt.

Azért elég szomorú, hogy a kommunista utódpart szakpolitikusa lehetett ennek a bizottságnak az első embere – talán ez nem volt egy jól meggondolt döntés. Azt tudni kell, hogy a Keskenyúton Alapítvány hosz-

szű-hosszú évtizedek óta foglalkozik ennek a szomorú délvidéki történetnek a feltárásával. Filmek, kiadványok, könyvek jelentek meg a délvidéki magyar golgotáról. Ebben a munkában jelenleg sem pihentek, folyamatosan jelennek meg könyveik.

– Eddig 20 kisebb-nagyobb kiadványunk jelent meg a témában. Most is dolgozunk egy új kiadványon, Pintér József, aki már korábban megírta Szenttamás történetét (kiadó: VMMI), elkészítette Péterréve dokumentált feltárását is úgy, hogy az áldozatok mellett az elkövetőket is megnevezi. Pintér József rendkívül bátor és alapos helytörténész, és talán az ő munkájának is köszönhető, hogy éppen Péterréven történt, hogy egy volt partizán halála előtt bevallotta az öldöklést, és megmutatta azokat a területeket, ahol a tömegsírok vannak. Így megszabadult ettől a lelki tehertől, amely több mint 70 éven keresztül nyomasztotta. Ez egy különösen érdekes könyv lesz. De nemcsak kiadványokkal foglalkozunk, hanem rendszeresen megemlékezéseket rendezünk, most pedig az egyik legnagyobb munkánk következik – amelyet a vírushelyzet nagyon nem segít –, a verbászi temetőt hozzuk rendbe, ahol te voltál velem többször is, és tudod, hogy micso-da méltatlan körülmények vannak ott.

A szép ígéretek már évekkel ezelőtt is elhangoztak.

– Igen, most mi sokadszor újra nekiálltunk a temető megtisztításának, a tömegsírok környékét és a hetvenes évek óta elhanyagolt régi magyar temetőnek a katolikus részét szabadítjuk meg a gyomoktól. Itt még talán egy tömegsír feltárását is el lehetne végezni, de tudom, hogy fölösleges túl nagy reményeket táplálni, mert ez egyrészt nagyon drága dolog, másrészt pedig a hozzátartozók egy része azt mondja, hogy ne bolygassuk a halottakat – tehát valóban ez egy nagyon kényes kérdés.

Politikailag is kényes kérdés.

– Politikailag feltétlenül kényes kérdés, de emberileg is, kegyeleti szempontokból is megfontolandó. Ma már az áldozatok azonosítása is szinte lehetetlen, így azt gondolom, hogy ezzel nagyon óvatosan kell bánni.

Amikor 1944-ben a Tito-partizánok megkezdték a népiertást, nem köztudott, hogy ők a trianoni határokat sem tartották tiszteletben. Mi tudunk azokról az áldozatokról, akik a mai Magyarország területén haltak meg a jugoszláviai népiertás következtében?

– Nem haltak meg Magyarországon, hanem elvitték őket Jugoszláviába. Az egyik talán legdöbbentesebb eset Krámer Gyuláé, aki országgyűlési képviselő volt. Nemrég jelent meg a Keskenyúton Alapítvány kiadásában Botlik József hiánypótló kötete *Nemzetünket szolgálták* címmel. Az 1938–1944 között visszacsatolt területek felsőházi és képviselőházi tagjainak életét bemutató kötetben olvashatjuk a délvidéki képviselők között Krámer Gyula életrajzát is. Őt a budapesti lakásáról vitték el, és végezték ki az újvidéki perként elhíresült koncepciós eljárás keretében. Számtalan ilyen eset történt. De mostanában arról is lehet hallani, hogy a jugoszláv partizánok vezényelték le az emberek Gulagra hurcolását egész Észak-Bácskában, tehát igenis átnyúltak a határokon. Sok példa van erre, egyet kiemelnék. Hegyi Margit ma Budapesten élő, kilencven felett járó, újvidéki származású hölgy édesapját szintén Budapestről vitték el. Hegyi József rendőrnagy volt Újvidéken, aki átállt a magyar csendőrség kötelékébe, de idejében eljöttek Magyarországra, mert tudták, hogy ebből baj lesz. Hegyi József nagyon rendes ember volt, szerbeket, magyarokat is bújtatott Budapesten az ostrom alatt, és amikor egyszer feljött a pincéből, elkapták és elvitték. A család semmit nem tudott az édesapáról, az édesanya gyerekeivel, köztük egy autista kisfiúval nekivágott az útnak Újvidékre 1945 február-márciusában. Még hideg volt, az út egy részét szánkón tették meg, Szabadkára érve börtönbe zárták őket, azután valahogy kiszabadította és Magyarországra szöktette őket egy olyan partizán, akit még Hegyi József mentett meg Újvidéken. Így éltek túl. Rengeteg ilyen történet van, ezeket próbáljuk dokumentálni. Ha van kedvetek, beszélgetsetek Margitkával. Fantasztikus hölgy, és nagyon jól emlékszik a történetekre.

Többek között a te családod is ilyen történeteket őriz. Gyakran el szoktad mondani, hogy amikor Verbász főutcáján jársz autóval, a Seidl-ház előtt mindig egy picit lelassítasz.

– Igen, így igaz. Édesapám és édesanyám is Délvidékről származik, Verbászról. Az ük-ük-apám, Kiss József volt a Ferenc-csatorna tervezője, kivitelezője. Kiss József császári tisztviselőként az 1780-as években telepedett le és alapított családot Bácskában. Édesanyám családja, a Seidl család is Verbászon élt, anyai nagyapámnak nyomdája volt, újságot szerkesztett. Vezető szerepet töltöttek be a faluban. Az apai dédapám volt az utolsó magyar jegyző Verbászon. Az ő fia az én nagyapám, akit az elsők között vittek el 1944 októberében. Tömegsírba lőtték, egy barátja temetéséről hurcolták el. Édesanyám, aki Budapesten élte át az ostromot, 1945 februárjában – a Bácskában történekről mit sem tudva – férjét, szüleit keresve, gyalog és vonattal zsúfolódva hazament Verbászra. A mai fiatalok el sem tudják képzelni azt a világot, hogy milyen volt Magyarországon és szerte Európában. Anyámnak egy tömegsírból kimászott ember mondta el, hogy mi történt nagyapámmal, hogy napokig kínozták, azután kivégezték. Ő is ott van ebben a verbászi tömegsírban. Az ő nevét is megtaláltuk a levéltárban, az úgynevezett „háborús bűnösök” nagykönyvében. Ő is háborús bűnös a mai napig. Lassan 10 éve pereskedem, hogy a háborús bűnösség terhét levegyék róla, egyszerűen nincs tárgyalás, januárban volt két éve, hogy a legutóbbi megtartották. Egyébként ezekről a szerbiai bírósági tárgyalásokról órákat lehetne mesélni: az emberi jogok és az emberi méltóság megtiprása. Abszurd történet. Verbászon, az egykori családi birtokon, a csatorna melletti dombon Kiss József (1748–1813) sírja őrzi a család emlékét.

Mi lett a Seidl-ház sorsa?

– Azt valaki magáénak tudta, legutóbb már kaszinó működött benne. Elvették, és kész.

Jártál benne?

– Igen, többször is, korábban kávézó volt, úgyhogy mindig leültünk bent vagy a kerthelyiségben, és ittunk egy kávé. Még nagyanyám képei is ott vannak a falon, még azokat sem vették le. Fájó szívvel gondolok arra, hogy mi mindent veszített el a családom, de az elvett vagyon visszaszolgáltatásánál sokkal fontosabbnak tartom a háborús bűnösség terhének levételét nagyapámról, akit nem ismerhettek az unokái, az ő és

a magyarok becsületét kellene visszaadni. Több tízezer magyar máig háborús bűnös Szerbiában.

Talán az is sokat jelentene a lelkeknek, hogyha végre lenne egy olyan emlékmű, amelynél össze tudnának gyűlni akár a délvidéki magyarok, akár az áldozatok leszármazottai, illetve azok, akik még élnek, hiszen egy ilyen tragédiában nem csak az az áldozat, aki meghalt. Mit lehet erről tudni? Hiszen még évekkel ezelőtt felmerült az ötlet, hogy Újvidéken egy jelentős emlékművet állítsanak fel, amely Makovecz Imre tervei alapján készülne el. Erről mintha nem hallanánk most.

– Nem hallunk, valóban. Alapítványunk készített egy tanulmányt a 40 ezer magyar férfi emlékére tervezett emlékhely megvalósítására. 2002-ben Makovecz Imre Újvidéknek adományozott egy tervet, amely tulajdonképpen egy 18 méter magas templomtorony. Egy nagyon szép emlékhely lehetne, de sokan még az újvidéki magyarok közül is ellenzik ezt az emlékművet. Ezért annak, hogy Újvidéken megépüljön, nagyon kicsi esélyét látom, pedig arról, hogy a Duna-parton állítsuk fel, már lemondunk. Az újvidéki Futaki úti temetőben, ahol első és második világháborús magyar katonák is nyugszanak, méltó helye lehetne. Az újvidéki tömegsírokra autópálya épült, nem hozzáférhetőek, megsemmisültek, ezért a megemlékezéseket a Futaki úti temetőben tartják a rendszerváltozás óta. Ebben a bizonyos tanulmányban, amelyet készítettünk, azt az ötletet is felvetettük, hogy az 1944-es áldozatainknak az emlékműve is lehetne ott, de ezt sem támogatta a délvidéki magyarság vezetősége. Mi azért nem adjuk fel. Volt már olyan ötlet is, hogy Budapesten épüljön fel a Makovecz-torony, de ezzel a Makovecz Alapítvány nem ért egyet, azt szeretné, hogy az eredeti helyére kerüljön. Túlbonyolított, elfeledésre ítélt ügy ez. Teleki Júlia és Légyvári Sándor állhatatosságának köszönhetően készült el a csúrogi emlékhely, kint a szeméttelen, ahol ma már alakul a környezet is, de ott nincs tömegsír, onnan elvitték az áldozatokat. Végül is az összes tömegsírt meg kellene jelölni, de hát ez az egyre fogyatkozó délvidéki magyarság nélkül nehezen megy, rajta múlik, hogy valóban akarja-e és meri-e vállalni ezt a feladatot. Mi, elmenekültek hálával tartozunk azoknak, akik őrzik áldozataink emlékét.

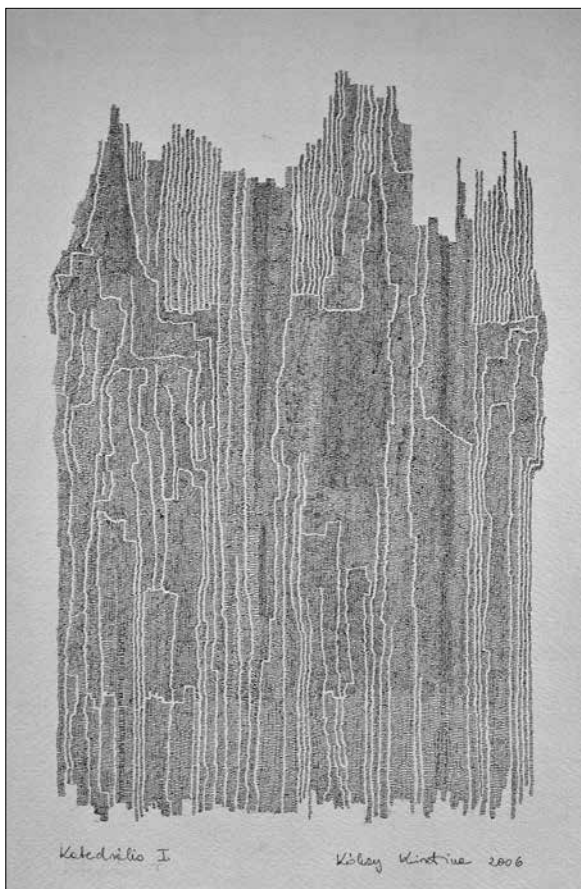
Reméljük, hogy ez az ügy is egyszer megoldódik, egy biztos, hogy ez még nem történt meg, és nem is a közeljövőben várható. Én az alapítvány további munkájához nagyon sok erőt, kitartást, bátorságot kívánok, és bízom abban, ahogyan eddig, úgy a jövőben is civil szervezeteink együtt tudnak működni annak érdekében, hogy a délvidéki magyarság felkerüljön a Kárpát-medence kulturális térképére, és ezeket a kulturális-történeti ügyeket a felszínen tudjuk tartani, hiszen a felejtésnél nincs szomorúbb.

– Így van, de át is kell adnunk, mert a fiataloké a jövő, és nagyon komoly és fontos feladatunk, hogy ezek az események is bekerüljenek a történelemkönyvekbe. Rossz irányba megy a világ a történelemoktatás terén is, például Angliában, Svájcban nem kötelező a gimnáziumokban a történelemóra. Itt Magyarországon nem volna szabad ilyen szintig süllyedni, mert aki nem ismeri a múltját, annak nincs jövője, és ennél rosszabb nem várhat az emberiségre és a mai fiatalokra.

Ez egy nagyon találó végszó egy ilyen szomorú beszélgetés után, de azt gondoljuk, hogy az ilyen szomorú történeteknek is helyük van, mert ezekből is tanulunk, és ezek is a magyar történelem részei. Én nagyon köszönöm, hogy elfogadtad a felkérésünket, és bízunk abban, hogyha a pandémia véget ér, és ha átjárhatóvá válnak a trianoni határok, akkor a Délvidéken újra tudunk együtt is tevékenykedni annak érdekében, hogy a végzettséget ezeknek az embereknek előbb vagy utóbb megadja a sors. Köszönöm, hogy itt voltál velünk.

– Én is köszönöm a beszélgetést.

* A *Patriótaesték* sorozat 2021. február 25-én online megtartott rendezvényének írott, szerkesztett változata. A vendég Cseresnyésné Kiss Magdolna, a délvidéki partizánterror áldozatainak emlékét őrző Keskenyúton Alapítvány elnöke volt.

Katedrális I.

Minden mindegy, csak az eszme szárnyaljon!

– bevezető gondolatok a Tizenkilenc c. dráma elé

Az Udvari Kamaraszínház tabudöntögető, magyar sorskérdésekkel foglalkozó előadásainak sorában Andrási Attila *Tizenkilenc* című drámáját 2020 tavaszán mutattuk be. Balogh Tibor színházi kritikus így fejezte be *Fadett* c. nagyszemű írását a Tizenkilencet megelőző *Tizennyolc* c. előadásunkról a Magyarateatrum.hu oldalon: „Az évszázaddal ezelőtti '18 obstrukciója mintha megismétlődni kezdene mostanában. Nehogy a hamiskártyás érdekistenség a 19-es lapot is behúzza!” Ha nem is a hamiskártyás érdekistenség, de az Udvari Kamaraszínház behúzta a tizenkilences lapot ezzel a produkcióval.

Az előadás az I. világháború utáni közvetlen időszakokkal foglalkozik, az olyan valláspótló, de pl. Bergyajev orosz filozófus és teológus szerint valálként működő ideológiák vörös vírusként való elterjedésével, mint a bolsevizmus és a kommunizmus, valamint a hozzájuk kapcsolódó, a vörös vírus terjedését kiötlő, azt elősegítő történelmi figurákkal, mint Lenin és környezete, vagy Kun Béla és itthoni segítői.

Ezt az évet is, épp, mint az előzőt, csak úgy lehet nézni és megérteni történelmi szempontból, ha visszamegyünk az időben, és megmutatjuk pl. a Lenin hazaszállítását levezénylő németeket, Lenin svájci emigrációját, ahol meglehetősen pikáns módon együtt él egy szerelmi háromszögben feleségével, Nagyvezsdával és szeretőjével, Inessa Armand-nal. Ugyanakkor azt a borzalmas 1918-as júliusi éjszakát is meg kell említeni, amikor az orosz cári családot lemészárolják, hogy véget érjen egy korszak, és elkezdődjön egy másik, a kommunizmus, a gyors „tömegesülés” korszaka, amelynek megvalósulása után Lenin repülőgépet ígér a megvezetett tömegeknek. Ezek az emberek szentül meg voltak győződve a saját igazukról. Hittek abban, hogy amit tesznek, az jó. Mindegy, mi az ára, mennyi vér folyik, hány

ember élete megy tönkre, vagy éppen hány élet huny ki örökre. Minden mindegy, csak az eszme szárnyaljon éjsötét szárnyakon.

Az az eszme, amely egy materiális, rossz értelemben vett emberközpontú világot akar megteremteni, és amely kiveszi az életből a legfőbb jót: Istent. Ha végignézzünk a nagy történelmi sorsfordulókon a francia forradalomtól kezdve a kommunizmus elterjedéséig, vagy éppen a mai kort nézzük, a cél nem változott: Istent mindig helyettesíteni akarták azok, akik igaznak tűnő, hangzatos jelszavak alatt vonultak, és az embert mint Istennel egyenrangú vagy Istent meghaladó teremtményt helyezték piedesztálra.

Sokan és sokat szenvedtek és szenvednek a mai napig a pusztító ateizmustól, amely a századfordulón kommunizmusként lopódzott be a mindennapokba, manapság pedig liberalizmus képében tör ránk, a rend helyett a káoszt helyezve előtérbe. Ahogy 1919-ben, úgy ma is mintha kikökönt volna az idő, a világ recseg-roppog, sarkai nyikorognak. Többször elhangzik az előadásban, hogy nincs Isten, és ma is fennen hangoztatják ezt bizonyos körök, és mennek szembe azzal az ősi renddel, amely mindennek az alapját jelenti. Nekünk, még hívő, a rend pártján álló embereknek egy vigasza lehet: bármi is történik, a jónak győzedelmeskednie kell, és vannak dolgok, amelyeken nem lehet változtatni. Legfeljebb torzítani, ideig-óráig, de ahogy a folyó is visszatér a medrébe egy áradás után, és megnyugszik, úgy lesz ez a világgal is. Mert nem lehet másképpen...

1919. Történetek, emberi sorsok a történelem színpadán. 101 évvel később pedig az Udvari Kamaraszínház színpadán, *Tizenkilenc* c. előadásunkban próbáljuk felidézni némi humorral és szerelemmel fűszerezve a történeteket és emberi sorsokat.

Tizenkilenc

Dráma két felvonásban

Szereplők:

Csomor Csilla – Nagyezsda Konsztantyinovna, Mehringer Rezsőné, Titkárnő, Ilonka vájár, Fadett-Duczynszka

Sipos Judit – Gizike titkárnő

Stelly Zsófia – Inessa Armand, Micike, Rózsika vájár

Csizmadia Gergely – Lakáj, Romberg, Hadifogoly, Hajós elvtárs

Dóczy Péter – Pap, gróf Battyhány

Kákonyi Tibor – Hadifogoly, Vörös katona, Koritschner elvtárs, Svedlov

Kálló Béla – Jászai Mari-díjas – Lenin, Kun Béla, Pjotr Jurovskij, Bolgár elvtárs, Hadifogoly

Krizsik Alfonz – Hadifogoly, Adler, Jakov Jurovskij

Molnár Zoltán – Hadifogoly, Vörös katona, Makarov, Parisier elvtárs

Szabó Sipos Barnabás – Német követ, II. Miklós cár, báró Lehár Antal

Széplaky Géza – Böllér, Kunfi Zsigmond

Zeneszerző: Zsoldos Béla – Liszt-díjas

Díszlet- és jelmeztervező: Húros Annamária

Dramaturg: Szigeti Réka

Írta és rendezte: Andrási Attila

Jelenetsor

1. jelenet: A Német Császárság isztambuli nagykövetsége

– Helyszín: Isztambul. Az ablakon behallatszik a műezzin éneke. Német nagykövet – Szabó Sipos Barnabás, Parvusz, fegyverkereskedő – Krizsik Alfonz, Lakáj – Csizmadia Gergely

2–8. jelenetig Svájc, Lenin albérlete, időnként az előtér, kint az ajtó előtt

– Nagyezsda, Lenin felesége – Csomor Csilla, Inessa Armand, Lenin szeretője – Stelly Zsófia, Lenin – Kálló Béla, Jakov

Jurovskij – Krizsik Alfonz, Romberg, német báró és követ – Csizmadia Gergely

9. jelenet: bárhol, hadifoglyok szaladnak

– Kákonyi (Edelstein), Molnár (Fekete), Kálló (Fischer), Csizmadia (Nagy), Krizsik (Horvát)

10. jelenet: Duczynszka-jelenet (Csilla, Zsófi, Judit)

11. jelenet: Ipatyev-ház, Jekatyerinburg

– Böllér – Széplaky Géza, Első vörös – Kákonyi Tibor, Második Vörös – Molnár Zoltán, Jakov

Jurovskij – Krizsik Alfonz, Pjotr Jurovskij – Kálló Béla

12. jelenet: Ipatyev-ház

– Böllér – Széplaky Géza, Cár – Szabó Sipos Barnabás

13. jelenet: Ipatyev-ház

– Cár – Szabó Sipos Barnabás, Pap – Dóczy Péter

14. jelenet: a cári család kiirtása

15. jelenet: Kun Béla – monológ, bárhol történhet, Kálló

16. jelenet: távírda Budapesten és Moszkva

– Kunfi Zsigmond (Kun Béla köréből) – Széplaky Géza, Micike távirókisasszony – Stelly Zsófia, Mehringer Rezsőné táviró asszony – Csomor Csilla, Makarov, orosz – Kákonyi Tibor, Svedlov, orosz – Molnár Zoltán

17. jelenet: bécsi külügyminisztérium

– Adler – Krizsik Alfonz, Bolgár elvtárs – Kálló Béla, Hajós elvtárs – Csizmadia Gergely

18. jelenet: A Volksbankban

– Titkárnök – Csomor Csilla, Koritschner elvtárs – Kákonyi Tibor, Lehár Antal – Szabó Sipo Barnabás

19. jelenet: Bécs, Lehár Antal és Hajós találkozása

– Szabó Sipo Barnabás és Csizmadia Gergely

20. jelenet: Bécs, a volt Magyar Királyság követségének épülete

– bécsi kommunisták és női vájárók, Bolgár elvtárs – Kálló, Hajós elvtárs – Csizmadia, Koritschner elvtárs (Volksbank tulajdonosának fia) – Kákonyi, Parisier elvtárs (bécsi rendőrség embere) – Molnár, Gizike, titkárnök – Sipo, Elvtársnő 1 – Csomor, Elvtársnő 2 – Stelly

21. jelenet: Bejönnek a vájárók

22. jelenet: Hajós – Battyhány (Csizmadia, Dóczy)

23. jelenet: Lehár-monológ – Szabó Sipo Barnabás + legényest táncolók

1. JELENET

A Német Császárság isztambuli nagykövetsége

ZENE: műezsin hangja + Wagner A nürnbergi mesterdalnokok c. művéből részlet

Nyitva az ablak. A Követ reggelizni készül. Az ablakon át behallatszik a műezsin éneke. A Követ bekapcsolja a zenét, és becsukja az ablakot is. Szól a zene. Wagner. Virslivel bejön a Lakáj. Leteszi a nagykövet elé. Nyakába köti a partedit.

KÖVET:

Siegfried.

LAKÁJ:

A reggeli teája.

KÖVET:

Tegye az asztalra!

LAKÁJ:

A reggeli lapok.

KÖVET:

Hagyja a zsúrkocsin!

LAKÁJ:

A szakszolgálatok reggeli jelentései.

KÖVET:

Van benne valami érdekes/ fontos?

LAKÁJ:

Harmadik oldal, negyedik bekezdés, uram.

KÖVET:

Olvassa fel!

LAKÁJ:

A tavalyi év sorozatos vereségei után, az év végén az orosz császári kormány az idén, március 9-én tapogatózó tárgyalásokat kezdett az osztrák–magyar kormány nál egy lehetséges meg egyezési béke lehetőségeiről. Egy hétre rá a cár megbukott. A puccsot, hírszerzői jelentések

szerint, az angol követség vezényelte le. Az új orosz ideiglenes kormány, szövetségeseivel egyetemben, a háborút a remélt győzelemig kívánja folytatni.

KÖVET:

Köszönöm.

LAKÁJ:

Igen, uram! Uram!

KÖVET:

Igen?

LAKÁJ:

Egy úr vár bebocsátásra.

KÖVET:

Mit akar?

LAKÁJ:

Fegyvert akar eladni.

KÖVET:

Neve?

LAKÁJ:

Alekszandr Lvovics Parvus.

KÖVET:

De hát ő nemrég vett tőlünk vagonszámra.

LAKÁJ:

Most el akar adni.

KÖVET:

Mennyit?

LAKÁJ (letekeri a zenét):

Egyet.

KÖVET:

Egy fegyvert?

LAKÁJ:

Igen.

KÖVET:

Egy fegyver nem érdekel, azal menjen a boltba. Küldje el! (A Követ visszatekeri a zenét. Lakáj kimegy, visszajön.)

LAKÁJ:

Uram! Nem akar elmenni.

KÖVET:

Miért nem akar elmenni?

LAKÁJ:

Egy fegyvert akar eladni.

KÖVET:

Maga ivott?

LAKÁJ:

Én nem!

KÖVET:

Egy fegyver nem érdekel!

LAKÁJ:

Elnézést uram, de Parvusz erősködik, hogy érdekelni fogja!

KÖVET:

Már mondtam, nem érdekel.

LAKÁJ *(letekeri a zenét):*

Kénytelen lesz fogadni, uram.

KÖVET:

Akkor engedje be!

LAKÁJ:

Igen, uram! Alekszandr Lvovics Parvusz!

PARVUSZ *(be, Lakáj nem megy ki, csak a közjáték után):*
Excellenciás uram!**KÖVET:**

Magának elment a józan esze? Mit akar nekem eladni? Egy pisztolyt vagy egy puskát? Tele van velük a fegyverszekrény!

PARVUSZ:

Excellenciás uram...

KÖVET:

Erre nekem nincs időm!

PARVUSZ:

Excellenciádnak tudnia kell, hogy amit kínálok, nem egy közönséges fegyver.

KÖVET:

Nem egy közönséges fegyver?

PARVUSZ:

Nem az.

KÖVET:

Miért, ez a maga fegyvere mekorát szól?

PARVUSZ:

Akkorát, hogy beleremeg az ég és a föld!

KÖVET:

Nem szokott maga nagyokat mondani?

PARVUSZ:

Nem szoktam.

KÖVET:

Nem lehet, hogy rászokott?

PARVUSZ:

Nem lehet.

KÖVET:

Beszéljen.

PARVUSZ:

Nagykövet úr, az, amit én önmeg és ön által a Német Császárság kormányának ajánlok, az a győzelem.

KÖVET:

Én mondom, rászokott!

PARVUSZ:

Nem szoktam rá. Amit én ajánlok, az önöknek időt ad.

KÖVET:

Időt?

PARVUSZ:

Igen. Azt. Időt.

KÖVET:

Mi ez a fegyver?

PARVUSZ:

Egy ember!

KÖVET:

Egy ember?

PARVUSZ:

Az!

KÖVET *(feltekeri a zenét):*

Több millió emberünk ujja a ravaszon!

PARVUSZ:

Pontosabban hárommillió-kétszázhetvenezer katonájuk van, de csak Oroszország hétmillió embert állított fegyverbe, még

kétmillió van kiképzés alatt vagy tartalékban.

KÖVET *(letekeri a zenét):*

Ha pusztán a számok számításának, nekünk már rég befellegzett volna. Az, hogy ez nem történt meg, azért van, mert jobbak voltunk és vagyunk, jobbak vagyunk mindenben, és jobbak is maradunk! A kiválók pedig, és erre a történelem tanít bennünket, uralják a tömeget.

PARVUSZ:

Az angol és a francia haderő is bizonyítottan ugyanolyan színvonalú.

KÖVET:

Mit nem mond!

PARVUSZ:

Na jó, majdnem olyan színvonalú, mint az önké, és Olaszországgal, valamint Romániával egyetemben többen is vannak, mint önök. Az oroszok a ráadás. Ez a ráadás, ami több mint az összes többi, maga felé fordítja a mérleg nyelvét. Az ember, akit én ajánlok, egymagában kiüt egy országot.

KÖVET:

Most sem mondott nagyot?

PARVUSZ:

Ugyanannyira mondtam most nagyot, mint két hónapja Londonban Seton-Watson Közép-Európával foglalkozó angol ügynök mondott nagyot, aki meggyőzte az angol miniszterelnököt, hogy Németországot az Osztrák–Magyar Monarchia szétdarabolásán keresztül, a népeit fellázítva kell tönkretenni!

KÖVET:

Mr. Watson veszélyes ember. És maga ezt honnan tudja?

PARVUSZ:

Az erőszak mellett a pénz is hatalom, ezt nagykövet úr is tudja. A Monarchia felbomlasztásához megvannak a célnak megfelelő emberek.

KÖVET:

Igen, tudom, Ante Trumbić.

PARVUSZ:

És Tomáš Garrigue Masaryk professzor. De az, akit én ajánlok önnek, ezeknél sokkal fajsúlyosabb ember. Ismétlem: ő egymagában kiűt egy országot.

KÖVET:

Melyiket?

PARVUSZ:

Oroszországot!

(Parvusz egy aktát ad át a követnek, majd visszaül a helyére, a követ belenéz az aktába, lapoz.)

KÖVET:

Nem akar velem reggelizni? Siegfried! *(Lakáj bejön)* Még egy terítéket. Fura nevű emberek. Trumbić. Masaryk. Meg ez a Lenin.

*Sötét. Teljes hangerőn az al-
bérleti zene, változás.*

2. JELENET

Lenin zürichi albérlete. Jelen van: Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkaja, Inessa Armand, majd Lenin, Jakov Jurovskij és Romberg.

ZENE: 8 sz.mp3 – elindul a jelenet elején, pár replika után lekeverni

INESSA:

Itt van?

NAGYEZSDA:

Nincs itt!

INESSA:

Hol van?

NAGYEZSDA:

Nem tudom!

INESSA:

Mikor ment el?

NAGYEZSDA:

Tegnap délből.

INESSA:

Nem aludt itthon?

NAGYEZSDA:

Nem voltál itthon!

INESSA:

Sikítani fogok!

NAGYEZSDA:

Ne tedd!

INESSA:

De, sikítanom kell!

NAGYEZSDA:

Csend legyen!

INESSA:

Nem tudok csendben maradni!

NAGYEZSDA:

Ha zaj lesz, baj lesz!

INESSA:

Miért lenne baj a zaj?

NAGYEZSDA:

Amíg tartozunk a lakbérrel, lapulunk!

INESSA:

Nincs három hete, hogy hoztam egy zsák pénzt!

NAGYEZSDA:

Könnyen jött, könnyen ment!

INESSA:

Megáll az eszem!

NAGYEZSDA:

Kártyázik!

INESSA:

Nem kártyázik, kurvázik!

NAGYEZSDA:

Azt talán mégsem.

INESSA:

Nem aludt itthon!

NAGYEZSDA:

Nem voltál itthon.

INESSA:

Mondom, hogy kurvázik!

NAGYEZSDA:

Ezt mondtam én is!

3. JELENET

(Lenin be)

ULJANOV:

Szervusztok!

INESSA:

Hol voltál?

ULJANOV:

Csukjátok be a spalettákat!

INESSA:

Amíg nem válaszolsz, nem teszek semmit!

ULJANOV:

Elhallgass! *(közben ő maga csukja be gyorsan a spalettákat)*

INESSA:

Te ittál?

NAGYEZSDA:

Miért csukta be a spalettákat?

ULJANOV:

Követtek!

INESSA:

Hol voltál?

NAGYEZSDA:

Ki követett?

ULJANOV:

Nem tudom.

NAGYEZSDA:

A házmester?

INESSA:

A férjem?

Stelly Zsófia, Kálló Béla és Csomor Csilla

NAGYEZSDA:

A férjed!

INESSA:

Csak ő lehetett!
(Kopognak.)

ULJANOV:

Nyiss ajtót!

INESSA:

Nehogy kinyisd!

ULJANOV:

Nem a férjed lesz az!

INESSA:

De, a férjem lesz az!

ULJANOV:

A rendőrség lesz az!

INESSA:

Az a kisebbik baj!

NAGYEZSDA:

Az a kisebbik baj? Végül is igaz,
a tyúkeszed a nagyobbik baj!

INESSA:

Nem igaz! A férjem a legnagyobb baj!
(Nagyezsda az ajtóhoz megy.)

4. JELENET

NAGYEZSDA:

Kicsoda maga?

ROMBERG:

Gisbert Christian Friedrich Freiherr von Romberg.

NAGYEZSDA:

Hogy mondta?

ROMBERG:

Gisbert Christian Friedrich Freiherr von Romberg.

NAGYEZSDA:

Húha! Itt várjon, rögtön jövök!
Rendben?

ROMBERG:

Rendben.
(Nagyezsda visszamegy.)

ULJANOV:

Ki az?

NAGYEZSDA:

Valami Gisbert Christian Friedrich Freiherr von Romberg.

INESSA:

A férjem az, csak álneven!

ULJANOV:

A név önmagában nem jelent semmit. Tudd meg, kiről van szó!

INESSA:

Egyik lábad itt, a másik ott, de be ne engedd!

NAGYEZSDA:

Jó!
(Nagyezsda kiszalad.)

NAGYEZSDA:

Mondja csak Gisbert, valójában maga kicsoda?

ROMBERG:

Báró Gisbert Chris... magának úgylis mindegy... von Romberg vagyok.

NAGYEZSDA:

Maga egy báró?

ROMBERG:

Igen, az vagyok.

NAGYEZSDA:

Rendben. Ne mozduljon! Itt várjon, báró! Rögtön jövök.
(Beszalad.)

NAGYEZSDA:

Ez ott kinn az ajtó előtt egy báró!

ULJANOV:

Akkor nem svájci!

INESSA:

Alacsony, szőke?

NAGYEZSDA:

Nem alacsony, nem szőke.

INESSA:

Akkor nem a férjem!

NAGYEZSDA:

Az talán még fontosabb, hogy nem rendőr!

INESSA:

Trapp ki, kérdezd meg, milyen báró!
(Kiszalad.)

NAGYEZSDA:

Mondja csak, Romberg, maga milyen báró?

ROMBERG:

Ő császári felsége, II. Vilmos bárója vagyok!

NAGYEZSDA:

Egy német! Itt várjon! Azonnal jövek!

(*Berohan.*)

NAGYEZSDA:

Ez egy német! Kint vár!

INESSA:

Egy német!

ULJANOV:

Kifelé! Kérdezd meg, mit akar! (*Nagyezsda kirohan.*)

NAGYEZSDA:

Mondja, Romberg, maga mit akar?

ROMBERG:

Én nem akarok semmit.

NAGYEZSDA:

Akkor mit kopogtat ismeretlen emberek ajtaján?

ROMBERG:

Találkoznom kell a férjével, Nagyezsda Konsztantyinovna.

NAGYEZSDA:

Nagyezsda Konsztantyinovna! Maga ismer engem?

ROMBERG:

Igen.

NAGYEZSDA:

Megáll az eszem! Itt várjon! Egyik lábam itt, a másik ott! (*Berohan.*)

NAGYEZSDA:

A gróf ismer engem!

INESSA:

Nem gróf, báró.

ULJANOV:

Mit akar?

NAGYEZSDA:

Találkozni veled.

ULJANOV:

Velem?

INESSA:

Igen, veled! Süket vagy?

ULJANOV:

Az attól függ.

INESSA:

Mitől?

ULJANOV:

Attól, hogy újságíró, a német szociáldemokraták embere, vagy a német kormányé. Kérdezd meg!

(*Nagyezsda kimegy.*)

NAGYEZSDA:

Itt vagyok, Romberg, máris itt vagyok!

ROMBERG:

Látom.

NAGYEZSDA:

Kérdezhetek valamit?

ROMBERG:

Igen?

NAGYEZSDA:

Maga újságíró?

ROMBERG:

Nem vagyok az.

NAGYEZSDA:

A német szociáldemokrata párt kiküldötte?

ROMBERG:

Bizonyára nem vagyok az!

NAGYEZSDA:

Akkor?

ROMBERG:

Én a császárom, II. Vilmos meghatalmazott követe vagyok, és az urát keresem!

NAGYEZSDA:

Nekem nincs uram. De honnan ismerjük mi egymást?

ROMBERG:

Én ismerem önöket, kétlem, hogy ön ismerhetne engem. Az urát keresem!

NAGYEZSDA:

Már mondtam, szabad ember vagyok, vagyis asszony, tehát nekem nincs uram!

ROMBERG:

Nagyezsda Konsztantyinovna, kegyed 1898. július 10-én szi-bériai száműzetése során Susenszkoje falu templomában esküdött örök hűséget az urának, Vlagyimir Iljics Uljanov úrnak, mozgalmi nevén Leninnek.

NAGYEZSDA:

Maga ott volt?

ROMBERG:

Az urát keresem!

NAGYEZSDA:

Beszélek a férjemmel. Itt várjon! (*Berohan.*)

NAGYEZSDA:

Képzeliétek, ez a Romberg II. Vilmos német császár meghatalmazott követe.

ULJANOV:

Micsoda?

NAGYEZSDA:

A német követ.

ULJANOV:

Mit keres itt?

NAGYEZSDA:

Téged.

ULJANOV:

Engem?

INESSA:

Igen, téged. Kezdődik!

ULJANOV:

Nem fogadhatom.

INESSA:

Miért ne fogadhatnád?

ULJANOV:

Mert a jövő nem találkozhat a múlttal!

INESSA:

Tehát nincs jelen.

ULJANOV:

Inessa, befognád? Nagyezsda, kifelé!

NAGYEZSDA:

Rohanok! (*Kirohan.*)

NAGYEZSDA:

Itt vagyok! Sajnálom, kedves ismerős, de a férjem nem fogadhatja magát!

ROMBERG:

Miért nem?

NAGYEZSDA:

Mert ő a jövő, maga meg a múlt!

ROMBERG:

Jelenleg ő a főbérletjéről reszkető, nyakig eladósodott albérlet. Öt frank van a bankszámláján.

NAGYEZSDA:

Öt frank!

ROMBERG:

Igen. Öt.

NAGYEZSDA:

Elájulok!

ROMBERG:

Én Európa legerősebb birodalmának a meghatalmazott követe vagyok. Vegye úgy, Nagyezsda Konsztantyinovna, hogy én vagyok a pénz és a hatalom. Személyesen jöttem el, egy senkihez.

NAGYEZSDA:

Egy senkihez!

ROMBERG:

Igen, jól hallotta! Egy senkihez!

NAGYEZSDA:

Itt várjon, rögtön jövök. (*Nagyezsda berohan.*)

NAGYEZSDA:

Azt is tudja, hogy csak öt frank van a folyószámládon!

INESSA:

Öt frank?! A múlt héten ennél százszor több volt rajta!

NAGYEZSDA:

Százszor több?

ULJANOV:

Mindegy, a férjed úgyis zsákkal küldi a pénzt!

INESSA:

De most nem érkezett meg!

ULJANOV:

Nem érkezett meg?

INESSA:

Telefonon beszéltem a férjemmel, azt mondta, küldött ezeröttszáz frankot. A bankban azt mondták, hogy nem érkezett a folyószámlámra egy garas sem!

ULJANOV:

Nagyezsda, menj, kérdezd meg, honnan tudja, hogy csak öt frank van a számlámon!

NAGYEZSDA:

Miért én kérdezzem?

INESSA:

Miért, én kérdezzem?

ULJANOV:

Csak!

INESSA:

Egyik lábad itt, a másik ott!

ULJANOV:

Hallottad! Nyomás! (*Nagyezsda kirohan.*)

NAGYEZSDA:

Itt vagyok! Mondja, maga Romberg, maga honnan tudja, hogy a férjemnek csak öt frankja van a folyószámláján?

ROMBERG:

Megvettem a bankot.

NAGYEZSDA:

Megvette a bankot?

ROMBERG:

Igen. Megvettem.

NAGYEZSDA:

Elájulok! Itt várjon. Rögtön jövök! (*Nagyezsda berohan.*)

NAGYEZSDA:

Megvette a bankot!

INESSA:

Megvette a bankot?

ULJANOV:

Megvette a bankot.

NAGYEZSDA:

Igen. Megvette! (*Kopognak az ablakon.*)

INESSA:

Kopognak!

ULJANOV:

Az ablakon!

NAGYEZSDA:

Az ablakon?

INESSA:

Ki kopoghat az ablakon?

NAGYEZSDA:

Talán a férjed lesz az!

INESSA:

Úristen! A férjem! Azelőtt szer-tornász volt!

NAGYEZSDA:

Most meg bankár. Hipp-hopp, felmászott a fára, egyik kezével az ágat öleli, a másikkal az ablakon kopogtat. A férjed a bizonyítéka annak, hogy a szerelem elvakít.

INESSA:

Úgy van! Mit mondjak neki, mit mondjak neki, mit mondjak neki?

ULJANOV:

Ez nem a férjed lesz.

INESSA:

El fogok ájulni!

NAGYEZSDA:

Itt a vödör! Jön a víz! (*Leönti Inessát.*)

ULJANOV:

Csend legyen! Nem a férjed lesz. Nyisd ki a spalettát!

INESSA:

Ne nyisd ki a spalettát!

NAGYEZSDA:

Kinyitom a spalettát!

INESSA:

Hova bújjak?

ULJANOV:

Sehova! Szabadság!

NAGYEZSDA:

Szerelem!

INESSA:

Ledermedtem!

(Nagyezsda kinyitja a spalettát és az ablakot, megjelenik Jakov Jurovszkij.)

Stelly Zsófia és Krizsik Alfonz

JAKOV JUROVSZKIJ:

Mesterem!

ULJANOV:

Cimborám!

INESSA:

De, Jakov, miért az ablakon jöttél?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Azért, mert a ház ablak felőli oldalán volt sötét. Lenin elvtárs, haza kell jönnöd!

ULJANOV:

Tudom.

JAKOV JUROVSZKIJ:

Akkor?

ULJANOV:

Nincs miből! Minden pénzt hazaküldtem.

NAGYEZSDA:

Te hazaküldted a pénzünket?

INESSA:

Nem igaz! Én tudom, mire költötted!

ULJANOV:

Fogd be a szád! Mivel robbantás fel otthon az elvtársak a rendőrállomásokat, ha nincs pénzük robbanóanyagra?

INESSA:

Ha nincs pénzük, lopjanak!

ULJANOV:

Csend legyen! Az elvtársnők és a gyerekeik a tüntetések alatt hogyan öntsék le sósavval a rendőröket és a kozákokat, ha nincs pénzük a savra?

INESSA:

Nem tudom, ez tényleg gond.

NAGYEZSDA:

Te az utolsó fillérig hazaküldted a pénzünket? Te eszement kuraft!

INESSA:

Nem az összeset küldte haza!

NAGYEZSDA:

Tudom, öt frankot megtartott magának!

JAKOV JUROVSZKIJ:

Nagyezsda, nyugalom!

ULJANOV:

Nagyezsda, csend legyen!

NAGYEZSDA:

Nem lesz csend! Üvölteni fogok! Hol vannak a tányérok?!

JAKOV JUROVSZKIJ:

Lenin elvtárs, én hoztam!

INESSA:

Mit hoztál, Jakov?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Pénzt.

NAGYEZSDA:

Pénzt?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Igen. Pénzt!

INESSA:

Honnan van neked pénzed?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Nem az én pénzem. A forradalomé.

ULJANOV:

Itt vagyok!

NAGYEZSDA:

Jakov, honnan szereztél te pénzt?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Kiraboltam egy bankot!

INESSA:

Ezt a bankot, itt a sarkon?

JAKOV JUROVSZKIJ:

Nem itt, Tbiliszen a főutcán, a templommal szemben, az egyik sarkon!

INESSA:

Ügyes vagy!
(*Türelmetlen kopogás.*)

JAKOV JUROVSZKIJ:

A rendőrség?

ULJANOV:

Meglepő lenne?

NAGYEZSDA:

Maradjatok itt, én megyek.

6. JELENET

ROMBERG (*kintről, türelmetlenül*):

Nagyezsda Konsztantyinovna, eddig ott vártam, most itt jövök.

ULJANOV:

Be ne engedd!

NAGYEZSDA:

Csak ne ilyen gyorsan, Romberg! Ott álljon! Várjon! Mindjárt jövök!

JAKOV JUROVSZKIJ:

Egy nyomozó?

ULJANOV:

Nem. A német követ.

JAKOV JUROVSZKIJ:

A német követ? Elkezdődött! Miért nem engedted be?

ULJANOV:

Mert nem fogadhatom!

INESSA:

Miért ne fogadhatnád?

ULJANOV:

Mert én vagyok a jövő. Én vagyok Oroszország. Mint Oroszország hadban állok vele és a császárával.

INESSA:

Nem! Te nem állsz vele hadban! Te a háborúval állsz hadban. Te vagy a béke!

ULJANOV:

Nem. Én vagyok a háború, ezért a békéről beszélek.

NAGYEZSDA:

Hát, ezt azért nem fogom közölni a báróval.

ULJANOV:

Inessa, menj, közöld, hogy nem találkozhatok vele, és tudd meg, hogy mit akar! Te meg, Jurovszkij elvtárs, a pénzt tedd ide az ágyra, a címed tedd a pénz mellé, utána lódulj az ablakon át kifelé! Nehogy a nyakamra hozd a rendőrséget! Itt Svájcban a bankrablásokat komolyan veszik.

JAKOV JUROVSZKIJ:

Akkor a posta?

ULJANOV:

Nem! Ne csinálj semmit! Inessa megkeres.

JAKOV JUROVSZKIJ:

Nagy vagy, Lenin elvtárs! Inessa, csóközön! (*Jurovszkij ki*)

7. JELENET

ULJANOV:

Inessa, rendezd le a porost!

INESSA:

Kinn az utcán?

ULJANOV:

Kifelé! (*Inessa ki*)

INESSA:

Vlagyimir Iljics Uljanov nem találkozhat önnel, báró úr. Elmehet. (*Csend*)

INESSA:

Mi ez a csend?

ROMBERG:

Szó nélkül maradtam.

INESSA:

Uljanov nem fogadja önt.

ROMBERG:

Nem találom szavakat.

INESSA:

Ne is keresse őket. Indulhat. Le is út, fel is út!

ROMBERG:

Inessa!

INESSA:

Igen?

ROMBERG:

Hogy kerül maga ide?

INESSA:

Hova?

ROMBERG:

Erre a nyomortanyára.

INESSA:

Maradjunk a tárgynál.

ROMBERG:

Azt nem lehet.

INESSA:

Miért nem?

ROMBERG:

Maga miatt.

INESSA:

Miattam?

ROMBERG:

Igen. A férjének igaza volt!

INESSA:

A férjemnek!

ROMBERG:

Neki is.

INESSA:

Neki is?! És kinek még?!

ROMBERG:

Legyünk őszinték, Inessa, kinek nem?

INESSA:

Takarodjon!

ROMBERG:

Könyörüljön.

INESSA:

Micsoda?

ROMBERG:

Földbe gyökereztek a lábaim.

INESSA:

Fejszét azokra a gyökerekre! Vágja ki őket!

ROMBERG:

A fejszét megfoghatom, a gyökereket kivághatom, de ha ezek után elindulnék, hátat kellene magácskának fordítanom. És belehalok, ha magát nem láthatom!

*(Nagyezsda kijön.)***NAGYEZSDA:**

Elég az enyelgésből! Inessa, befele!

*(Inessa be)***ROMBERG:**

Maga kegyetlen!

NAGYEZSDA:

Maga Romberg, szemtelen! Most nem velem, hanem magával Uljanovval áll szemben!

ROMBERG:

Asszonyom, akkor ez az Uljanov, mozgalmi nevén Lenin, nőiesen formás teremtmény!

NAGYEZSDA:

Nem asszonyom! Mondtam már, úgy szólítson: uram!

ROMBERG:Asszonyom... *(elkezd mutogatni, jelelni)***NAGYEZSDA:**

Mit mutogat? Nem értek egy szót sem!

ROMBERG:

Uram! Asszonyom! Dehogyanem! Mióta a cár lemondott, éjjel-nappal a siketnémák jelbeszédét tanulják!

NAGYEZSDA:

Ezt honnan veszi? Állj! Ne mondjon egy szót sem! Megvette a tanárt!

ROMBERG:És itt vannak az útlevelek, amire két hete várnak. *(átnyújt egy borítékot, útlevelek darabjaival)***NAGYEZSDA:**

Milyen útlevelek?

ROMBERG:

Ügyes hamisítvány. Svéd útlevelek. Mivel az antant nem járult hozzá Uljanov hazautazásához, maguk úgy döntöttek, hogy svéd süketnémáknak adják ki magukat, akik a „A világ süketnémái a háború ellen” bázeli kongresszusáról utaznak haza Uppsalába. A svédországi Uppsalából már csak egy ugrás Szentpétervár.

NAGYEZSDA:

Ezek nem útlevelek. Ezek útlevelek darabjai!

ROMBERG:

Upsz! Útlevelekre nincs szükségük.

NAGYEZSDA:

Hogyne lenne?

ROMBERG:

Ő császári felsége, II. Vilmos kormánya úgy döntött, hogy a Német Birodalom hazaszállíttatja önöket! Ne szóljon egy szót sem! Tudom! Itt várjak, rögtön jön!

NAGYEZSDA:Úgy van! *(Nagyezsda be, Inessa ki)***INESSA:**

Itt van! Nem lehet.

ROMBERG:

Miért nem lehet?

INESSA:

Nem fogadhatunk el pénzt maguktól.

ROMBERG:

Azt mi nem is adnánk.

INESSA:

Nem adnának, de hát akkor honnan lesz nekünk pénzünk?

ROMBERG:Csak úgy magától érkezik majd a számlára! Még bankot sem kell rabolniuk! *(Nagyezsda be)*

Csizmadia Gergely és Stelly Zsófia

NAGYEZSDA:

Inessa, Uljanov rád vár!

INESSA:

Viszontlátásra!

ROMBERG:A mielőbbire. *(Inessa ki)***NAGYEZSDA:**

Nem csak mi hárman megyünk.

ROMBERG:

Hányan fognak Oroszországba utazni?

NAGYEZSDA:

Harmincheten.

ROMBERG:

Ez a végleges szám?

NAGYEZSDA:

Ez az út az egyedüli eset?

ROMBERG:

Nem.

NAGYEZSDA:

Akkor nem ez a végleges szám.

ROMBERG:

Rendben.

NAGYEZSDA:

Itt várjon!

ROMBERG:

Tudom, rögtön jön.

NAGYEZSDA:

Igen.

*(Nagyezsda be, Inessa ki)***INESSA:**

Most nem a magam nevében beszélek.

ROMBERG:

Úgy is élmény lesz kegyedet/magácskát hallgatnom.

INESSA:

Lepecsételt vagonokban kell utaznunk!

ROMBERG:

Az első osztályon.

INESSA:

Nem az első osztályon. Azt Oroszországban úgy magya-

ráznák, hogy maguk lefizettek bennünket.

ROMBERG:

Így is, úgy is azt fogják mondani.

INESSA:

De mi majd teli torokkal üvöltjük ki a nagyvilágnak, hogy milyen ocsmány aljasság ártatlanokat rágalmazni, folyamatosan hazudni!

ROMBERG:

Kedves Inessa, az igazság és a hazugság nem politikai fogalmak. Akkor az első osztály?

INESSA:

Nem.

ROMBERG:

Mondjon már igent is valamire.

INESSA:

Most nem lehet!

ROMBERG:

És végre-valahára, mikor lehet?

INESSA:

Majd.

ROMBERG:

A majd, az a harmadosztály, drága Inessa, teherszállítás a majd, lassú fuldoklás, biztos halál a majd, szépségem, a most a ragyogás, a most az élet, a rögtön lenne az életet adó lélegzet a szerencsétlen fuldoklónak!

INESSA:

Ébredjen fel, kedves Romberg, most a vasúti szállításról beszélgetünk. A másodosztályon fogunk utazni, a másodosztályon, a másodosztály nem a halál, hanem a jövőbe vetett remény, a hit, az élet, drága Gisbert.

ROMBERG:

Minden úgy lesz, ahogy magácska akarja!

INESSA:

Nem lehet semmilyen kapcsolatfelvétel köztünk és a Német Birodalom állami szervei között.

ROMBERG:

Ez a kérés már elkésett. Ez már az. Kegyed már kapcsolatban áll az egyik szervvel!

INESSA:

A fene egye meg, melyikkel?

ROMBERG:

Velem, kedves Inessa! Velem.

INESSA:Az más, kedves Romberg, drága Gisbert, az más.
*(Nagyezsda be)***NAGYEZSDA:**

Inessa!

INESSA:Megyek már, megyek!
*(Inessa ki)***NAGYEZSDA:**

Uljanov rábólított.

ROMBERG:

És maga?

NAGYEZSDA:

Én azt teszem, amit ő tesz.

ROMBERG:

És az jó lesz?

NAGYEZSDA:

Más lesz a jó.

ROMBERG:

Mi?

NAGYEZSDA:

Oroszország, Szentpétervár, Moszkva! A végtelen nyírfaterdők, a balaljka! Az orosz folyók és a végtelen síkság! A gyárak és a füstöt lehelő gyárkémények, és végül a legfontosabb! Szülőföldem proletárjai! Az elnyomott nép!

ROMBERG:

A munkások meg a parasztok!

Csomor Csilla

NAGYEZSDA:

Igen! Azok! Ott lesz a jó, köztük! Közöttük lenni a közös felszabadulásban! Ott lenni, amikor pattan a bilincs, és elszabadul a leláncolt rab, összedől ez a tákolmány, amit maguk világának neveznek! ... Maga erről a kitörő örömről, erről a felszabadító érzésről, ami mindent úgy változtat meg, hogy egyszer csak minden a helyére kerül, semmit sem tudhat, szerencsétlen ember! Maga nem tud semmit, de térjünk a tárgyra. A részletek megtárgyalására a mi részünkről Inessa Armand lesz kijelölve. A maguk részéről meg azt neveznek ki, akit akarnak!

ROMBERG:

Inessa!

NAGYEZSDA:

Viselkedjen, Romberg!

ROMBERG:

Isten vele, asszonyom.

NAGYEZSDA:

Nincs Isten! És önnel is az legyen, ami nincs! Várjon! Ugye, Romberg, maga egy senkihez jött?

ROMBERG:

Találó kifejezés.

NAGYEZSDA:

Ez a senki, aki magát még fogadni sem volt hajlandó, az önnel való egyeztetés durva és teljes elkerülésével szabta meg azokat a feltételeket, amelyeket maga szó nélkül elfogadott.

ROMBERG:

Azért, asszonyom, ez kegyed részéről a tények sajátságos értelmezése.

NAGYEZSDA:

Az óra kondult, az idő elfutott, menjen, báró úr, ön nyilvánvalóan még nem tudja, de az imént magával a hatalommal találkozott. A valódival.

ROMBERG:

Elvakult fantaszták, fanatikusok!

8. JELENETVérbaj-jelenet.Csomagolnak.

ZENE: elindul a jelenet elején

INESSA:

Be kell vallanom neked valamit.

NAGYEZSDA:

Mit?

INESSA:

Én nem tudok nekik ellenállni!

NAGYEZSDA:

Engem csak a férjem érdekel.

INESSA:

Neki sem tudok ellenállni!

NAGYEZSDA:

Inessa!

INESSA:

Olyan erősek, olyan határozottak! Olyan függetlenek! Én nem vagyok az. Hogy lehetnek ennyire önállóak?

NAGYEZSDA:

Férfiak.

INESSA:

Igen, férfiak! Minden áldott reggel, még a tükör előtt, megígérem magamnak, hogy kemény és kíméletlen leszek! Nem engedek bóknak, csokornak, csóknak...

NAGYEZSDA:

Kíméletlen vagy!

INESSA:

Nem tudok az lenni!

NAGYEZSDA:

Az vagy!

INESSA:

Nem! Én olyan vagyok, mint egy könnyen hajló nádszál, olyan vagyok, mint egy rezgő nyárfalevél, hol ennek, hol annak a karjába sodor a szél. Itt van példának okáért ez a Gisbert!

NAGYEZSDA:

És Lenin?

INESSA:

Meg Lenin!

NAGYEZSDA:

Az én Leninem!

INESSA:

Meg az enyém!

NAGYEZSDA:

Telhetetlen vagy!

INESSA:

Nem telhetetlen, hanem üres vagyok. Amíg nincs a közelemben férfi, olyan vagyok, mint a sötét éj kellős közepén, az erdő mélyén egy magányos ház belsejében, az árnyékba borult szoba. A redőnyök le vannak eresztve. Néma csend mindenhol. Üvöltök, sikítok, de a hangom nem hallatszik, bármit teszek, nem történik semmi. Izzadok, félek, reszketek. Nem tudom, egyáltalán vagyok-e. Aztán, megjelenik az első. Megnyugszom. A nap létezik. Jő a pirkadat. Állok és várok, nyíltan és mégis lesben.

NAGYEZSDA:

Mire vársz?

INESSA:

Először arra, hogy figyeljen rám, majd arra, hogy ne tudja levenni a szemét rólam, és ha ez megvan, akkor már nem várok másra, csak a csodálat első jelére.

NAGYEZSDA:

A csodálat első jelére?

INESSA:

Igen, és a csend átvált zenére, itt a zongora szól, ott a cselló, majd belebúg a mélyhegedű, már fordul a világ, zajlik a keringő, körülöttem kering az első. A napom felragyog, én vagyok az, ne nézz jobbra, ne nézz balra, ne süsd le a szemed, engem nézz, a napod vagyok, a sötét úrban az egyedüli csillagod! Elbűvöltelek, azt hiszed – közeledsz, pedig csak keringesz körülöttem, a bolygóm vagy itt benn, a csapdában, a csalétkem vagy, a példa, hogy érdemes hozzám közeledni. Urak és elvtársak!

NAGYEZSDA:

Munkások és parasztok!

INESSA:

Élek, sugározom, igézek! Tessek a balekról példát venni! Ismét tavasz van, ideje ünnepelni!

NAGYEZSDA:

Jól vagy?

INESSA:

Nem.

NAGYEZSDA:

Mi a baj?

INESSA:

Gisbert von Romberg! Számító volt!

NAGYEZSDA:

Nem működött a csapda?

INESSA:

A csapda működik! Csak elszokott a rókáktól.

NAGYEZSDA:

Ideje leszoknod a marhákról!

INESSA:

Azt gondolod, ez csak egy lelkiismeretlen játék, amit én gyermekded módon, felelőtlenül irányítok! Bárcsak így lenne! Bárcsak irányító s nem irányított lehetnék! Ez nem játék. Ez a sors, amelyet akarhatsz, vagy nem, de akaratod ellenére mégis magával sodor. Élsz, akarsz, mozogsz, lelkedben suhannak a gondolatok, de ebben a sodrásban mégis csak báb vagy. Vagyis vagyok.

NAGYEZSDA:

Te szerelmes vagy.

INESSA:

Mikor nem vagyok az?

NAGYEZSDA:

Ő német, te francia vagy. Te a forradalom vagy, ő a reakció. Te az ítélet-végrehajtó leszel, ő már most halálraítélt!

INESSA:

Tudom.

NAGYEZSDA:

Uralkodj magadon! Ő egyelőre egy szabadlábbon futkározó halálraítélt! Láttad, a férjem még találkozni sem volt hajlandó vele!

INESSA:

Lenin...

NAGYEZSDA:

Vigyázz! Ő a válla felett hozza a döntéseket.

INESSA:

Igen, tudom, veled sem öv alatt, csakis a válla fölött tartja a kapcsolatot! (Csend)

NAGYEZSDA:

Tudod-e, miért?

INESSA:

Nagyezsda, a barátnőm vagy, kedvellek téged. Nem akarok erről beszélni. Bocsásd meg nekem, hogy megemlítettem. Elragadtattam magam. Még egyszer, elnézést.

NAGYEZSDA:

Én mégis elmondanám.

INESSA:

Nagyezsda, drágám, hagyjuk ezt, beszéljünk valami másról.

NAGYEZSDA:

Én erről akarok beszélni!

INESSA:

Nekem ez olyan kellemetlen.

NAGYEZSDA:

Nekem nem!

INESSA:

Hát, legyen, ha neked így könnyebb. Könnyíts a lelkeden. Hallgatlak.

NAGYEZSDA:

Vérbajos.

INESSA:

Ki, Lenin?

NAGYEZSDA:

Igen, ő!

INESSA:

Úristen!

NAGYEZSDA:Nincs Isten! (*Inessa levegőért kapkod.*) Szedd össze magad, Inessa!**INESSA:**

Gisbert... Nekem ő lett volna az igazi.

NAGYEZSDA:

Hát legyen!

INESSA:

De hát...

NAGYEZSDA:A párt az első. A második a feladat. Gisbert a feladat.
Zene indul.

9. JELENET

ZENE: hadifoglyok**Horvát Lajos, Fischer Anzelm, Edelstein Izidor, Fekete Emil, Nagy Imre, Grinfeld Viktor, Verhas András****FEKETE:**

Amióta felszálltam a vonatra, és elindultam Kassáról...

NAGY:

Nyíregyházáról...

FISCHER:

Én Marosvásárhelyről indultam...

EDELSTEIN:

Én Pestről...

FEKETE:

Tizennégy augusztusában...

FISCHER:

Szeptemberben....

NAGY:

Tizenöt tavaszán...

FEKETE:

Mindennap kockán forog az életem. És miért?

HORVÁT:

A semmiért!

FEKETE:

Előbb a fronton, tűzérési tűzben, szuronyrohamban, majd a fogolytáborban, korgó gyomorral, éjjel-nappal küzdve a tetűfronton! Miért?

NAGY:

Semmiért.

EDELSTEIN:

Most, hogy ismét vállunkon a puska, miért küzdünk?

NAGY:

A semmiért.

FEKETE:

Nem semmiért!

FISCHER:

Mégis miért?

FEKETE:

Bőséges kosztért, nem kevés zsoldért, néha ékszerért, pénzért. Az most a miénk! Ezért küzdünk!

NAGY:

Nem csak a miénk!

FEKETE:

De a miénk is! Itt vannak ezek a gyűrűk, karperecek, nyakláncok...

HORVÁT:

Meg a pénz! Az a rengeteg pénz! Amitől duzzadnak a zsebeink!

EDELSTEIN:

Meg a hatalom! Tegnap még hadifoglyok voltunk...

FISCHER:

Ma meg kezünkben a hatalom!

FEKETE:

Ezért küzdünk!

NAGY:

Vagyis a semmiért!

FEKETE:

Nem semmiért!

EDELSTEIN:

Persze hogy nem semmiért! Igaza van a nagy embernek!

HORVÁT:

Igaza van!

EDELSTEIN:

Ha hazaérünk, ezt a háborút polgárháborúra váltjuk!

FISCHER:

Miénk lesz a föld, mieink lesznek a gyárak!

NAGY:

Az asszonyokat bedobjuk a közösből!

EDELSTEIN:

Nem! Az asszonyomat nem adom!

FEKETE:

Én se az enyémet!

NAGY:

És ha nem mehetünk haza?

EDELSTEIN:

De mégis, mi az, hogy haza?

FEKETE:

A haza ott van, ahol van kenyér, van fedele, van földed, és öregségedben is van jövőd.

HORVÁT:

Én itthon vagyok.

NAGY:

Én a szülőföldemen akarok otthon lenni!

FISCHER:

Én is! Ezért harcolunk most itt Szibéria jégvermében!

HORVÁT:

Magunkért és mindenkiért.

EDELSTEIN:

A népért!

FEKETE:

A népekért!

FEKETE:

Az életért.

NAGY:

Ne beszélj nekem az életről!

EDELSTEIN:

A forradalomról beszélj nekem!

HORVÁT:

Az éltetőről! Arról, hogy lesz új világ, hisz megígérte!

NAGY:

Lenin elvtárs kimondta: ha végre eljön a kommunizmus, mindenkinek saját repülője lesz!

HORVÁT:

Ki ne szeretne repülni?

FISCHER:

A felhők között suhanni!

FEKETE:

Van értelme élni!

FISCHER:

Ne beszélj nekem az életről!

NAGY:

Ez az élet nem ér semmit!

HORVÁT:

Szó szerint, semmit!

EDELSTEIN:

A magamét sem becsülöm, százszor kockára tettem, ezerszer is megteszem.

FEKETE:

Nekem nem kenyerem a keretelés, nekem se és nekik sincs kegyelem!

Vége az első felvonásnak.

II. felvonás

1. JELENET

Duczynszka-jelenet**ZENE: Moszkva zene****ZSÓFI:**

Me parolas a vi, viri e mulieri trauroza, a vi, qui ne ja konocas la nova spirito, la nova anmostando, la nova vivo.

DU CZYNSZKA:

Itt Budapesten, a Galilei Körben szólok hozzátok, a hosszú háború miatt mély gyászba borult emberek, férfiak és nők, hozzátok, akik még nem ismeritek az új szellemet, az új lelkiületet, az új lendületet, az új életet.

JUDIT:

Vi parolas Hungare, Slovake, Germane, Italiane, Ruse, Angle, e vi ne interkomprenas. Vi ne interkonocas via anmi, vi ne interkonocas via kordii!

DU CZYNSZKA:

Magyarul, szlovákul, németül, franciául, olaszul, oroszul, angolul vagy csehül beszéltek, s egymást nem értitek. Nem értitek egymás szavát, nem ismeritek egymás lelkét, nem ismeritek egymás szívét!

ZSÓFI:

Vi traktas via proximi komstranjeri e – stranjero distas de enemiko per nur un pazo. Ica pazon, ica diston vi transiris centfoye, milfoye, milionfoye.

DU CZYNSZKA:

Felebarátotokat idegenként kezelitek, és az idegent az ellenségtől csak egy lépés választja el. Azt a lépést, ezt a távot százszor, ezerszer, milliószor átléptétek!

JUDIT:

Yes, vi agis lo milionfoye, e nun jacas sur la agri multa milioni de kadavri. La mondon vi igis tombeyo.

DU CZYNSZKA:

Milliószor megtettétek, és most a nagy háborúban milliószámra fekszenek a réteken a hullák. Temetővé tettétek a világot!

ZSÓFI:

On cesez agar lo! Vi devas parolar un linguo.

DU CZYNSZKA:

Ennek véget kell vetni! Egy nyelven kell beszélgetek!

JUDIT:

Nova linguo, tala linguo quan til nun nultempe parolis irgu...

ZSÓFI:

...por ke pos la sangoza milito on povez rikomencar la vivo...

JUDIT:

...por ke to quon vi igis tombeyo itere divenez flor-agro, gardeno cielal, paradizo...

ZSÓFI:

...paradizo, nova komenco, por vi, homi le Adam ed Eva perdinta esperi e voyo.

DU CZYNSZKA:

Egy új nyelven, egy olyan nyelven, amelyen még nem beszélt soha senki, hogy a vérgőzös háború után, az életet újra lehessen kezdeni, hogy az, amit temetővé tettétek, ti emberevő emberek, újra virágzó rét, menyeyei kert, paradicsom legyen, új kezdet, nektek, reményvesztett, utat tévesztett Éváknak és Ádámoknak!

ZSÓFI:

Ica linguon kreabas ni, por vi, e nun ni igos ol komuna posedajo, trezoro dil vasta publiko.

DUCZYNSZKA:

Ezt a nyelvet mi alkottuk meg a számotokra, és most közkinccsé, köztulajdonná tesszük!

JUDIT:

Ica linguo esas la frukt-odoranta aero, brizo, dil nova paradizo, en ica mondo kadavro-fetida!

DUCZYNSZKA:

Ez a nyelv az új paradicsom gyümölcsillatú levegőjének első fuvallata ebben a hullaszagú világban!

ZSÓFI:

Ica linguo esas Ido, la nova matralla linguo di ni omna.

DUCZYNSZKA:

Ez a nyelv, az Ido nyelv! Mindannyiunk új anyanyelve!

JUDIT:

Ido! Ido! La linguo di paco!

DUCZYNSZKA:

Az ido! A béke nyelve.

ZSÓFI:

E nun, en la linguo di paco, en Ido, ni sendos telegramo al anjelo di paco, vers la hemo di paco.

DUCZYNSZKA:

És most a béke nyelvén, az idón, a béke angyalának üdvözlő táviratot küldünk a béke otthonába.

JUDIT:

En la linguo Ido, vers Moskva a kamarado Lenin!

DUCZYNSZKA:

Ido nyelven, Lenin elvtársnak, Moszkvába!

2. JELENET**BÖLLÉR-JELENET**

Helyszín: Jekatyerinburg.

Ipatyev-ház

ZENE: Cári család

BÖLLÉR:

Egyértelmű választ kérek: tegnap este megetette vagy nem etette meg a disznókat?

ELSŐ VÖRÖS:

Maga a moslékon akar spórolni?

BÖLLÉR:

Nem a moslékon akarok spórolni...

MÁSODIK VÖRÖS:

Akkor mit zaklat minket ostoba kérdésekkel?

BÖLLÉR:

Alapszabály, hogy disznóvágás előtt, a disznónak nem adunk enni!

ELSŐ VÖRÖS:

Miért nem?

BÖLLÉR:

Magából nem lesz rendes hentes.

ELSŐ VÖRÖS:

De miért nem adhatunk?

BÖLLÉR:

Ha előző este a hízó telezabálta magát, akkor miután leöltük, és elkezdjük belezni, előnt bennünket a bűdös, félig emésztett moslék. Érti?

MÁSODIK VÖRÖS:

Igen!

ELSŐ VÖRÖS:

Értem.

BÖLLÉR:

Remélem.

ELSŐ VÖRÖS:

Rögtön jövök! (Ki)

BÖLLÉR:

Akkor most ettek a disznók este, vagy nem ettek?

MÁSODIK VÖRÖS:

Ettek. Egy keveset!

BÖLLÉR:

Egy keveset? Mennyi az az egy kevés?

MÁSODIK VÖRÖS:

Egy kevés.

ELSŐ VÖRÖS (be):

Hova tegyem a salétromsavat?

BÖLLÉR:

Milyen salétromsavat?

ELSŐ VÖRÖS:

Tiszta salétromsavat.

BÖLLÉR:

Mit akar maga a salétromsavval?

ELSŐ VÖRÖS:

A sav jobban old, mint a víz!

BÖLLÉR:

Honnan veszi ezt az ostobaságot?

ELSŐ VÖRÖS:

Az újságban olvastam!

BÖLLÉR:

A disznó lemosásához bőven elég a langyos víz!

MÁSODIK VÖRÖS:

Szólj a Jurovskij testvéreknek, hogy beterelhetik a kondát!

BÖLLÉR:

Ide a házba?

ELSŐ VÖRÖS:

Hova máshova?

BÖLLÉR:

A disznótor véres dolog, az udvaron tartjuk!

MÁSODIK VÖRÖS:

Szibériában vagyunk. Az udvaron hideg van!

BÖLLÉR:

Nyár van, most nincs hideg!

MÁSODIK VÖRÖS:

Tereljük le a kondát a pincébe!

BÖLLÉR:

A szobákon át?! Maguk hibbantak! (Bejön Pjotr és Jakov.)

MÁSODIK VÖRÖS:

Pjotr! Jakov!

ELSŐ VÖRÖS:

Végre megjöttetek!

PJOTR:

Készen álltok?

MÁSODIK VÖRÖS:

Igen! Készen.

BÖLLÉR:

Tanúsíthatom, mindketten „készen” vannak.

JAKOV:

Hozom őket!

BÖLLÉR:

Nem lenne jobb azt a sok disznót inkább terelni, mint cipelni?

PJOTR:

Mit keres itt a salétromsav?

BÖLLÉR:

Ezt kérdeztem én is!

ELSŐ VÖRÖS:

Te mondtad, hogy kell salétromsav!

PJOTR:

De nem ide kell, hanem az erdőbe!

ELSŐ VÖRÖS:

Ja? Az erdőbe?

JAKOV:

Két hülye!

BÖLLÉR:

Egy pár!

PJOTR:

Befogod a pófád, vagy én fogjam be?

BÖLLÉR:

Ki?

PJOTR:

Te! Kuss, legyen! Te meg majom, fogod azt a salétromsavat és kiviszed oda, ahova mondtam: az erdőbe! Barmok! A böllér megtanította nektek a testek felszabdalását?

Csizmadia Gergely, Kákonyi Tibor és Krizsik Alfonz

MÁSODIK VÖRÖS:

Igen.

JAKOV:

Mit csináltok először?

ELSŐ VÖRÖS:

Először a végtagokat, majd a fejet kell levágni, azután a hasára fordítjuk, és a hátán a gerince mentén bontjuk fel.

MÁSODIK VÖRÖS:

Igen, csak utána belezünk.

PJOTR:

Egy szót sem akarok többet hallani! Egyik marha ki a salétromsavval az erdőbe, a másik le a pincébe! Oda tereljük őket.

JAKOV:

Rögtön jövök! (Ki)

BÖLLÉR:

Úristen!

MÁSODIK VÖRÖS:

Nincs Isten!

BÖLLÉR:

Ezt honnan veszed?

MÁSODIK VÖRÖS:

Olvasok újságot!

ELSŐ VÖRÖS:

Igen, az újság írta! Fizess elő te is!

MÁSODIK VÖRÖS:

Most rohanok a salétromsavval, nehogy baj legyen.

BÖLLÉR:

Hová kerültem!

3. JELENET

Helyszín: Ipatyev-ház. Jekatyerinburg

BÖLLÉR:

Úristen!

A CÁR:

Jó napot.

BÖLLÉR:

Hihetetlen. Ez lehetetlen! (*letérdel*) Uram, hála Neked! Uram, köszönöm!

A CÁR:

Mit köszönsz, és kinek?

BÖLLÉR:

Cár atyuska! (*leborul*)

A CÁR:

Már nem vagyok cár!

BÖLLÉR:

Nekem felséged mindig a cárom marad.

A CÁR:

Lemondtam. Szólíts egyszerűen Romanov polgártársnak.

BÖLLÉR:

Az felségsértő lenne.

A CÁR:

Már nem az.

BÖLLÉR:

Mindörökké az lesz! Nekem mindörökké az lesz. Én ott voltam a koronázásodon, felség, Szentpéterváron. Az volt a nagy nap! Az volt a szép nap, ragyogott az ég! Ott voltam azon a napon a Hodinka-mezőn, ahol a koronázáskor a tömeg közé szórt ajándékokra éhes málészájúak agyontaposták egymást. Én nem tartottam velük. Nekem nem kellett semmi, ami megfogható, csak téged akartalak látni, cárom, minden oroszok cárja!

A CÁR:

Kelj fel! Már nem vagyok cár!

BÖLLÉR:

Dehogynem! Te vagy az!

A CÁR:

Térj eszedre, ember! Nagyot fordult a világ! Ha térdelve találnak, agyonlőnek.

BÖLLÉR:

Csak még egy percig, csak még egy percig hadd maradjak így, hogy kifejezzem és megéljem hódolatomat, minden oroszok cárja, Lengyelország királya, Finnország nagyhercege!

A CÁR:

Elég volt!

BÖLLÉR:

Cárom! Miután a hitetlen barbárok elfoglalták és feldúlták a második Rómát, Szent Konsztantinosz városát, Konsztantinápolyt, akkor Pszkovi Filofej megvilágosodott: „Tudd meg, istenszerető uram, hogy az összes keresztény cárság a végéhez ért! És a mi uralkodónk egyetlen cárságában egyesült. Vagyis az orosz cárságba: mivel két Róma elbukott, a harmadik áll, és negyedik nem lesz! A te Moszkvád a harmadik Róma, és te vagy a harmadik Róma ura!” Cárom! Uralkodóm!

A CÁR:

A jóságos Isten szerelmére, hallgass el! Fogd fel, többé nem szólíthatsz cárnak!

BÖLLÉR:

Akkor hogy szólíthatlak?

A CÁR:

Szólíts egyszerűen Miklósnak.

BÖLLÉR:

Csak az jön ki a számon, hogy cár atyuska!

A CÁR:

Akkor jobb, ha hallgatsz! Hagyj magamra!

BÖLLÉR:

Végre egy parancs! Köszönöm, felség! Parancsodra, cárom! Minden vágyam, hogy parancsolj velem! Köszönöm! Parancsodra! Istenem, köszönöm. Megyek! Örömmel! Táncolva! *(Ki, fejkép a Cárra, zoom a fejére, majd pontban eltűnik a fény.)*

4. JELENET

ZENE: Car ortodox

(A Cár magára marad, bejön a Pap.)

PAP:

Dicsőség Jézus Krisztusnak!

A CÁR:

Dicsőség mindörökké!

PAP:

Kérem, nézze el nekem, cári felség, hogy nem a szent szolgálat díszeivel felékesítve érkeztem felségedhez, de újabban a reverendát tilos az utcán viselni.

A CÁR:

Maga pap?

PAP:

Még megkoronázása előtt szenteltek fel, cárom!

A CÁR:

Már lemondtam. Nem vagyok cár.

PAP:

Nekem mindig a cárom marad. Kérem, engedje meg felséged, hogy szolgálatom szent jeleit, színe előtt ölthessem magamra.

A CÁR:

Megengedem.

(Pap beöltözik: Hints meg engem Uram izzóppal, és megtisztulok, moss meg, Uram engem, és fehérebb leszek a hónál...)

PAP:

Cár atyuska...

A CÁR:

Csak egyszerű fia vagyok, atyám.

PAP:

Értem. Felséged hűséges hívei velem küldtek felségednek üzenetet! Éjjel kettőkor másszon ki a család az ablakon!

A CÁR:

Kíméljen meg ettől. Arra kérem atyámat, mondja meg a híveimnek, ha még léteznek ilyenek, hogy ne álljanak értem bosszút. Most a sötétség, a gonoszság

uralkodik a földön. Ez a gonoszság egy ideig még növekedni fog, és elárasztja a földet. Kösse híveim lelkére, hogy ne álljanak értem bosszút, mert a bosszú is gonoszság. És a sötétet nem lehet sötéttel, csak fénnel legyőzni. A gonoszságon csak a szeretet vehet erőt.

PAP:

Méltán mondja Szent Pál: „Engedelmeskedjete elöljáróitoknak, és hódoljatok nekik, mert ők őröknek, mint akik számot fognak adni lelketekért, hogy ezt örömmel tegyék és ne sóhajtván, mert ez nem szolgálja javatokra.” (Zsid 13,17)

Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, / és hazudván, minden rosszat mondanak ellenetek énérettem. Boldogok a békességesek, / mert Isten fiainak hívatnak. Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, / mert övék mennyeknek országa. Urunk, Istenünk, üdvözítsd népedet és áldd meg örökségedet! Őrizd meg, és szenteld meg azokat, kik házad ékességét szeretik! Te dicsőítsd meg őket isteni erőddel, s ne hagyd el minket, kik benned bízunk! A szentek közt adj nyugalmat, ó Krisztus, szolgálj lelkének, ahol nincs fájdalom, nincs szomorúság, sem szenvedés, csak örök élet. *(Ezt énekel, ezután bejönnek a hóhérok: Pjotr, majd Vörös katonák [Molnár, Kákonyi].)*

PJOTR:

Romanov polgártárs!

A CÁR:

Igen!

PJOTR:

A lázadók Jekatyerinburg közepébe jutottak!

A CÁR:

Kik azok a lázadók?

PJOTR:

Kolcsak admirális csapatai. A fehérek. Itt vannak a város szélén! Biztonsága érdekében, át kell fáradnia a szomszéd helységbe.

A CÁR:

A családom?

PJOTR:

Már várnak önre.

PAP:

Abel szerzetes száz éve megjövendölte.

PJOTR:

Szedje le magáról azt a maskarát!

A CÁR:

Nem hallom sem a tüzéséget, sem a puskaropogást!

PJOTR:

Majd hallani fogja őket!

PAP:

Az 1757-ben született Vaszilij Vasziljev száz éve már megjósolta.

A CÁR:

Olvastam a prófeciát, atyám! *(Jakov kíséri ki.)*

PJOTR:

Én is olvastam. Vagy én írtam?

PAP:

Istenem!

PJOTR:

Fogd be a szád, bohóc, nincs Isten! Azt mondja a jövődőlés, ha jól emlékszem: „A népe elárulja őt, mint Isten Fiát az ő idejében.”

PAP:

„A Cár hasonlítani fog Jóbra és az ő hosszú szenvedésére, Ő lesz Krisztus szelleme, türelme és galambjának tisztasága.”

PJOTR:

Vörösök, proletárok, befelé! Egyenesen járd, húzd ki magad, te barom, még akkor is, ha itatlak, akkor is, ha vedeltél! Kötözzétek meg!

VÖRÖS KATONA :

A papokat?

PJOTR:

Csak egy pap van itt, te részeg barom!

VÖRÖS KATONA:

Elkaptam!

PJOTR:

Húzzátok át ezt a szent fazekat! A böllér?

VÖRÖS KATONA :

Annak már annyi!

PJOTR:

Gyerünk! *(elhurcolják a papot)*

5. JELENET

A cári család kiirtása

ZENE: Demo warscene

6. JELENET

ZENE: Kun Béla dala, zene

KUN BÉLA:

Eltársak! Most, hogy végre létrehoztuk az egyedüli elfogadható, üdvözítő államformát, a Magyarországi Tanácsköztársaságot...

ANCSA:

A Magyarországi Tanácsköztársaságot.

KUN BÉLA:

Nem arra számítottunk, hogy nyílt harcban, a bennünket körbevevő frontokon verjük betegre az antant fullasztó túlerejét. Mi a világforradalomban bízunk!

Papp Anca és Kálló Béla

ANCSA:

A világforradalomban bízunk!

KUN BÉLA:

Mi a magunk személyes sorsát, és ennek az országnak a sorsát, a nemzetközi proletárforradalomhoz, a világforradalomhoz kötöttük! Elvtársak! Engem nem érdekel egy ország sorsa! Engem nem érdekel egyetlenegy ország sorsa sem!

ANCSA:

Engem nem érdekel egyetlenegy ország sorsa sem!

KUN BÉLA:

Eltársak! Én a világot indultam el felszabadítani, Lenin elvtárs nevével a számon, vörös lobogóval a kezemben!

ANCSA:

Vörös lobogóval a kezemben!

KUN BÉLA:

Eltársak! Magyarország csak az első lépés. Ha végre valahára Ausztria is lángra lobban, akkor a világforradalmat elvisszük a francia határig!

ANCSA:

Elvisszük a francia határig!

KUN BÉLA:

A francia határon át, az Atlanti-óceánig! Az Atlanti-óceánon át, az Újvilágig!

ANCSA:

Az óceánon át az Újvilágig!

KUN BÉLA:

Az Újvilágon át Ázsiáig!

ANCSA:

Az Újvilágon át Ázsiáig!

KUN BÉLA:

Eltársak! Mi a hátszágokat borítjuk most lángba!

ANCSA:

A hátszágokat borítjuk most lángba!

KUN BÉLA:

Eltársak! Csóvát vetünk országokra! Úgy járnak majd a most kevélyen kakaskodó, semmirekellő latrok, mint orosz cimboráik, a Romanovok!

ANCSA:

Mint orosz cimboráik, a Romanovok!

KUN BÉLA:

Eltársak! Ők nem tudják, kivel állnak szembe! Mi viszont tudjuk ők kicsodák! És azt is tudjuk mi fog velük történni!

7. JELENET

Távírdában, távírókisasszonyok lázasan dolgoznak, KUNFI ZSIGMOND levegőért kapkodva, lélekszakadva be-
ront.

ZENE: piano

Sutyorognak, az erdélyi szászok elszakadásának híre most érkezik meg.

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Valami jön.

MICIKE:

Nem könnyű szívvel bontjuk fel a kapcsolatokat, amelyek bennünket, szászokat a magyar államhoz fűzték. Az állam mai vezetői azt a hűséget, melyet velük szemben tanúsítottunk, nem viszonzották hasonló hűséggel.

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Ez honnan jött?

MICIKE:

Brassóból.

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Mikor a harcvonalak inogni kezdtek, a maguk számára remélt előnyökért önként rakták le és dobták el a fegyvereket.

MICIKE:

Védtelenül kiszolgáltatták az ország fiait és leányait minden önkénynek. Azok a férfiak, akik a mai Magyarországot kormányozzák, leütötték a koronát, mely őseinket egykoron az országba hívta, és amelynek mi is hűséget esküdtünk, királyunk fejéről.

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Ezzel ők maguk tépték le a legszentebb köteléket, melyek a nem magyar népeket az államhoz fűzték. A Károlyitól, Kunfitól és Kun Bélától vezetett állam már nem az, amelyhez eddig

bensőleg is kötve éreztük magunkat.

MICIKE:

Ezzel a mai állammal, melyet a fölforgatás minden láza rázogtat, és amelynek kormányzói maguk sem tudták, mit akarnak, bensőleg immár semmi közösséget nem érzünk.

KUNFI ZSIGMOND (*bejön*):
Eltársnők!

MICIKE:

Mit akar tőlünk Kunfi elvtárs?

KUNFI ZSIGMOND:

Eltársnők!

MICIKE:

Ezt már hallottuk!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Nem vagyunk süketek!

KUNFI ZSIGMOND:

Eltársnők!

MICIKE:

Hívjuk a mentőket? Össze fog esni az elvtárs.

KUNFI ZSIGMOND:

Csend legyen!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Velem ne kiabáljon az elvtárs!

MICIKE:

Velem még úgysem kiabálhat az elvtárs!

KUNFI ZSIGMOND:

Kuss legyen, elvtársnők! Kitért a proletárdiktatúra! Kun Béla átvette a hatalmat!

MICIKE:

A Béla?!

KUNFI ZSIGMOND:

Igen!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Melyik Béla?

MICIKE:

Hát az a Béla!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Az a Béla, a Kun Béla?!

MICIKE:

Az hát, az a Béla!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

De az a Béla nős!

MICIKE:

Nem érdekel! Az elvtársakat is kommunizáljuk!

KUNFI ZSIGMOND:

Diktatúra van, elvtársnők, ha nem fogják be, agyonlövöm mindkettőjüket!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Befogtuk!

MICIKE:

Nem bélázunk többet!

KUNFI ZSIGMOND:

Még egy szó, és lövök! Diktálom, amit szét kell kürtölniük az egész világnak! Kezdhettek? Egy szót se szóljon, mert agyonlövöm! Csak bólintson! Diktálom.

MICIKE:

Diktálja!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Hallgatom!

MICIKE:

Beszéljen már!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Ne bénázzon!

KUNFI ZSIGMOND:

Kuss legyen! Kuss legyen, mert lövök!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Kussolok!

MICIKE:

Én még jobban kussolok!

KUNFI ZSIGMOND:

Jól van! Diktálom!

MICIKE:

Na, végre.

KUNFI ZSIGMOND:

Még egy szó!

MICIKE:

Befogtam!

KUNFI ZSIGMOND:

Mindenkihez! Mindenkihez! Mindenkihez! Magyarországon a proletariátus átvette a hatalmat! Mindenkihez! Mindenkihez! Itt Budapest! Budapest mostantól a munkások és a parasztok vannak hatalmon! Éljen a Magyarországi Tanácsköztársaság! Éljen a világforradalom! Sikert? Átment? Ki ne nyissa a száját, mert agyonlövöm, csak bólintson. Köszönöm. A következő üzenetet csak Moszkvának küldjék. Értették? Itt Budapest! Budapest keresi Moszkvát! Moszkva, hallasz? Itt Budapest! A Magyar Tanácsköztársaság, a magyar munkások és parasztok kéri Lenin elvtársat a távírókészülékhez! Lenin elvtárs, itt vagy? (Az aláhúzott szöveg oroszul)

Zgyész Budápest! Budápest vü-zivájét Mászkvu! Mászkvá, ti minyá szlísis? Zgyész Budápest! Vengérszkájá Szávjétszkájá Ré-szpúbliká, vengérszkié rábócsié i krisztyáné prószját távárissá Lényiná k rágyiötyélégráfú! Tá-váris Lényin, vi zgyész?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Valami jön.

MICIKE:

Valami jön!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Olvasd!

KUNFI ZSIGMOND:

Olvassa már az elvtársnő!

MICIKE:

Hier ist Lenin!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Wer es ist?

MICIKE:
Itt Lenin!

KUNFI ZSIGMOND:
Itt van Lenin!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Lenin!

KUNFI ZSIGMOND:
Olvassa!

MICIKE:
Meine aufrichtige Grüße an die ungarische Raterepublik, an die Mitarbeiter und Bauer an der Macht! Über ihre Macht-übernahme informierte ich gerade den kommunistischen Parteikongress Russlands! Es herrscht helle Begeisterung! Es lebe die Weltrevolution!

KUNFI ZSIGMOND:
Lenin elvtárs németül üzen?!
Eltársnő, fordítás!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Őszinte üdvözetem a Magyarországi Tanácsköztársaságnak, a hatalmon lévő munkásoknak és parasztoknak! Hatalomra kerülésüket most közöltem Oroszország kommunista pártkongresszusával! Mérheterlen a lelkesedés! Éljen a világforradalom!

MICIKE:
Lenin elvtárs nem beszél oroszul?

KUNFI ZSIGMOND:
Maga mit gépel?

MICIKE:
Mit gépelnék, a kérdést gépelem!

KUNFI ZSIGMOND:
Milyen kérdést?

MICIKE:
Táváris Lényin nyi gávárit pá russzki?

KUNFI ZSIGMOND:
Micsoda?!

MICIKE:
Lenin elvtárs nem beszél oroszul?

KUNFI ZSIGMOND:
Mind a tíz ujját levágom, ha ezt a kérdést elküldi!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Jön valami!

MICIKE:
Vajon mi?

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Megint jön valami!

KUNFI ZSIGMOND:
Kuss legyen! Mi az, ami jön?

MICIKE:
Bitte, Bela Kun zum Telegrafen!

KUNFI ZSIGMOND:
Fordítás!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Kun Bélát kérem a telegráfhoz!

KUNFI ZSIGMOND:
Írja elvtársnő: itt Kun Béla!

MICIKE:
Nem igaz! Nem maga a Béla!

KUNFI ZSIGMOND:
Kuss legyen! Diktatúra van!

MICIKE:
A diktatúra a Béláé, nem a magáé!

KUNFI ZSIGMOND:
Az én ujjam van a ravaszon. Ha tovább fecseg, lyukat ütök a homlokán! Írja: itt Kun Béla!

MEHRINGER REZSŐNÉ:
Kunfi elvtárs! Lenin elvtársnak nem hazudunk!

KUNFI ZSIGMOND:
Lenin elvtárs nem lát el Budapestig! Írja: Itt Kun Béla! Ott Lenin elvtárs? Diktálom. Éta Bélá Kun. Táváris Lényin vi tám?

Mindeközben Moszkvában

SVEDLOV:
Miért késik a válasz?

MAKAROV:
Lehet, hogy nem tudnak németül?

SVEDLOV:
Kun Béla folyékonyan beszél németül, hosszasan értekezünk.

MAKAROV:
Akkor nem Kun Béla lesz a másik oldalon!

SVEDLOV:
Nem ő lesz?

MAKAROV:
Itt sem Lenin elvtárs van.

SVEDLOV:
Az mindegy, Budapestről nem látnak idáig. Lenin elvtárs most Berlinnel beszélget. Berlin fontosabb, mint Budapest. Ha Berlin vörös lesz, akkor vörös lesz egész Európa! Ha vörös lesz Európa, akkor vörös lesz az egész világ! De kik lehetnek a vonalban Budapesten?

MAKAROV:
Tedd őket próbára.

SVEDLOV:
Megvan! Ott voltam, amikor Kun Béla Leninnel beszélgetett! Gépeld! Nem! Várjál, ne németül, ido nyelven!

MAKAROV:
Milyen nyelven?

SVEDLOV:
Budapestről egy csoport fáradhatatlan, de hasznos idióta naponta, akár több távirattal, arra unszolnak bennünket, hogy a győztes világforradalom töröljön el minden nemzeti nyelvet, és a földkerekségen minden két lábon mozgó, épeszű em-

ber, kezdve Lenin elvtárrsal és a kommunista párt központi bizottságával csak és kizárólag az általuk kiagyalt, ido nyelven beszéljen.

MAKAROV:

Az idióták.

SVEDLOV:

Hallgass és írd: Per assegurar-me que estic parlant realment, camarada Kun, repeteix el que et vaig dir a la nostra darrera reunió al Kremlin.

Mindeközben Budapesten

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Lenin elvtárs idoul üzent!

MICIKE:

Mondtam én, hogy mindenki meg fog tanulni!

KUNFI ZSIGMOND:

Milyen nyelven üzent Lenin elvtárs?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Hát milyen nyelven üzent volna, természetesen idoul!

KUNFI ZSIGMOND:

És maguk ezt értik?

MICIKE:

Hát persze!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Hogyne értenénk?

MICIKE:

Maga nem tud idoul?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Ideje megtanulnia!

MICIKE:

Az ido a jövő nyelve!

KUNFI ZSIGMOND:

Csend! Mit ír?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Olvasom: – Azért, hogy meggyőződjek arról, hogy valóban magával beszélek, Kun elvtárs,

ismételje meg azt, amit utolsó találkozásunkon mondtam magának a Kremlben. Na, bumm! Most mit mond, Kunfi elvtárs?

MICIKE:

Ezt csak a Béla tudja!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Biztos, hogy ez a Béla az a Béla?

MICIKE:

Igen, az a Béla az, a Béla!

KUNFI ZSIGMOND:

Fogjátok be a csőrötöket: azt mondtad, Lenin elvtárs, kereszük meg Bécsben Friedrich Adlert, az osztrák birodalmi miniszterelnök sikeres merénylőjét, aki most az osztrák köztársaság minisztere, és vegyük meg a bolsevizmus ügyének. Ha nem megy, nyúljunk át a feje felett, és fizessük le a rendőrséget, valamint az osztrák katonaságot! Erre a célra Lenin elvtárs is küldött pénzt, és mi is erre foglaltuk le a pesti bankok pénzkészletét.

MICIKE:

Itt van, itt van, érkezik!

KUNFI ZSIGMOND:

Mit mondtott, mit mondtott, mit mondtott?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Azt kérdi, megtették?

KUNFI ZSIGMOND:

Igen, lefoglaltuk a pénzt!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Nem azt kérdezte, hanem azt, hogy megvették-e Friedrich Adlert?

KUNFI ZSIGMOND:

Eltársnő írd: Lenin elvtárs, folyamatban van!

MICIKE:

Itt van, itt van, érkezik, érkezik, érkezik!

KUNFI ZSIGMOND:

Olvasd már, olvasd már, olvasd már, elvtársnő!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Rendben van, te vagy Kun Béla!

MICIKE:

Nem igaz, nem te vagy a Béla!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Csend legyen!

KUNFI ZSIGMOND:

Írd: mesterem!

MICIKE:

Itt van már, érkezik, érkezik, érkezik!

KUNFI ZSIGMOND:

Mit mond, mit mond, mit mond?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Azt mondta...

KUNFI ZSIGMOND:

Mit mondtott?

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Azt mondta: cimborám!

KUNFI ZSIGMOND:

Istenem! Lenin elvtárs!

MEHRINGER REZSŐNÉ:

Kunfi elvtárs, nincs Isten!

8. JELENET

Adler, Bolgár és Hajós elvtársak a bécsi külügyminisztériumban

BOLGÁR ELVTÁRS:

Adler elvtárs, miniszter úr! Anynyira örülök, hogy végre valahára személyesen megismerhetem. Végre megfoghatom azt a kezét, amely marokra fogta a hatlövetű stukkert! Itt az aranykéz, amely meghúzta a ravaszt, a golyó kirepült, utána még kető, és ön előtt rogyott földre és fagyott vérbe az osztrák birodalmi miniszterelnök!

HAJÓS ELVTÁRS:

Maga megölte.

BOLGÁR ELVTÁRS:

És most maga a miniszter!

HAJÓS ELVTÁRS:

Maga nem egyszerű ember, miniszter úr!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Én rajongok magáért!

HAJÓS ELVTÁRS:

Ő valóban rajong magáért!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Maga, miniszter úr, a zsarnokölő!

HAJÓS ELVTÁRS:

A maga kezei véresek, miniszter úr.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ezek a véres kezek...

HAJÓS ELVTÁRS:

A maga véres kezei...

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ezek a kezek nyitották meg a szabadság kapuit, döntötték le a régi világ falait!

ADLER ELVTÁRS:

Foglaljanak helyet. Maguk Moszkvából érkeztek?

HAJÓS ELVTÁRS:

Egyenesen a vörös Moszkvából.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Igen, onnét, és elhoztuk Lenin elvtárs üzenetét. Valójában, mi mind az ön követői vagyunk.

HAJÓS ELVTÁRS:

Igen, ők valóban azok.

ADLER ELVTÁRS:

Megtisztelő kijelentés, de hízelgéssel nem lehet engem befolyásolni.

HAJÓS ELVTÁRS:

Ez biztos?

Kálló Béla és Krizsik Alfonz

BOLGÁR ELVTÁRS:

Pedig az ön..., de mit magázó-dunk?

HAJÓS ELVTÁRS:

Azt mondod, tegezzük le?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Le kell, hogy tegezzünk, hiszen mi a te utadat járjuk!

HAJÓS ELVTÁRS:

Azt az utat, amelyet ezekkel a véres kezeiddel mutattál nekünk!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az én kezeim is véresek!

HAJÓS ELVTÁRS:

Könyéig!

BOLGÁR ELVTÁRS:

De hát, legyünk őszinték, milyenek lennének a kezei annak az embernek, aki beállt a világforradalomba béresnek?

HAJÓS ELVTÁRS:

Véresek.

ADLER ELVTÁRS:

Amikor a háborús miniszterelnököt agyonlőttem, én a békéért küzdöttem. Önök azonban válogatás nélkül öldökölnek.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Válogatás nélkül?

ADLER ELVTÁRS:

A gyermekek?

BOLGÁR ELVTÁRS:

A cár fattyaira gondol?

ADLER ELVTÁRS:

Nem csak rájuk.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ha mi nem irtjuk ki az egész cári családot, ha nem löjük agyon a kis kurafit, ha nem mérszároljuk le a lányait, akkor maga most nem ülhetne Metternich asztalánál!

ADLER ELVTÁRS:

Már miért ne ülhetnék?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mert a cári család kíméletlen kiirtásának a példája lebegett a Habsburgok és a Hohenzollernek szeme előtt, amikor rossz irányt vettek a dolgok, amikor megingott a győzelemben vetett hit, a központi hatalmak összeomlása előtt.

HAJÓS ELVTÁRS:

Ezért menekültek el, és a hatalom vér nélkül hullott az öletekbe!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Azért, mert mi kíméletlenül ontottuk a vért!

ADLER ELVTÁRS:

Sajátságos értelmezése ez az elkerülhetetlennek!

HAJÓS ELVTÁRS:

Mi az elkerülhetetlen?

ADLER ELVTÁRS:

A haladás! Az az elkerülhetetlen!

HAJÓS ELVTÁRS:

Metternich herceg karosszéke kényelmes?

ADLER ELVTÁRS:

Hogy jön ez ide?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Te egy helyben ülsz.

HAJÓS ELVTÁRS:

Metternich karosszékében tepsz.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Én Szibériából jövök.

HAJÓS ELVTÁRS:

Onnét jövünk, ahol jeges szelek fújnak.

ADLER ELVTÁRS:

Talán Jekatyerinburgból?

HAJÓS ELVTÁRS:

Eltaláltad! Épp onnan!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Hosszú volt az út. Előbb Moszkva, aztán Pest, majd ide, Bécsbe, a császárvárosba értünk, de elkéstünk!

HAJÓS ELVTÁRS:

Ei ám!

BOLGÁR ELVTÁRS:

A császár meglepett!

HAJÓS ELVTÁRS:

És a kis Ottó, a trónörökös is. Mert te puha voltál.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az, akinek a hatalmadat köszönheted...

ADLER ELVTÁRS:

A nép!

HAJÓS ELVTÁRS:

Nem a nép!

ADLER ELVTÁRS:

Ha nem a nép, akkor ki lenne az?

HAJÓS ELVTÁRS:

Lenin elvtárs.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nos, ő azt üzeni, haladjunk tovább Münchenig, Münchentől a francia határig, a francia határtól az Atlanti-óceánig, a tengeren át Angliáig, Amerikáig, Amerikán át Vlagyivosztokig! A világháborúból legyen világforradalom!

HAJÓS ELVTÁRS:

Itt vannak Lenin elvtárs utasításai!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Maga lesöpri őket az asztalról?

ADLER ELVTÁRS:

Mi itt Ausztriában az antant rabszolgái vagyunk. Most azt kell hirdetnünk, hogy a birodalomban, amelyben beleszólás-

sal bírtunk az Európában zajló eseményekbe, rabok voltunk. Most, hogy elvesztettük a háborút, és önvédelemre képtelen kis államokra szabdaltak bennünket, vagyis már nem játékosai, csak játékszerei vagyunk a kontinens hatalmi politikájának, hirdetnünk kell, hogy most szabadok vagyunk. Teljesen szabadok! És igazuk van, csak a játékost terheli döntésének súlya. A játékszer súlytalan. Egy rossz lépés, egyetlenegy szembeszegülés a helyzet valós urával, akiket még megneveznünk sem szabad, és ők, vagyis az antant, megszünteti az élelmszállításokat. Bármerre is lépünk, minden lépésünknel csörren a lánc!

HAJÓS ELVTÁRS:

Maga meglepően józan ember.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Szó nélkül maradtam.

HAJÓS ELVTÁRS:

Már attól tartottam, hiszik is, amit hirdetnek.

ADLER ELVTÁRS:

Mit?

Kálló Béla, Csizmadia Gergely és Molnár Zoltán

HAJÓS ELVTÁRS:

Azt, hogy szabadok.

ADLER ELVTÁRS:

Ha szabadok lennének, felesleges lenne hirdetni!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Felszabadulhatnak.

ADLER ELVTÁRS:

Hogyan?

BOLGÁR ELVTÁRS:

A szűkös élelmiszerkészletből csak a munkások kapnak. Az arisztokráciát és a nagypolgárságot nyilvánosan és brutálisan kiirtják, vagyonukat államosítják, a palotáikba, villáikba és házaikba szegény proletárokat költöztetnek be.

HAJÓS ELVTÁRS:

Munkásokat és parasztokat.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ingóságait szétosztják a nincstelenek között, azoknak így megnő az étvágyuk, majd besorozzák őket, hogy ezt az új rendet...

ADLER ELVTÁRS:

Akarja mondani, a csürhe zabrált prédáját...

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nem a prédát! És nem a csürhe, hanem a nép!

HAJÓS ELVTÁRS:

A munkások és a parasztok!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Hadd mondjam tovább! Felnyitattjátok a bankok széfjeit, mázsaszámra fogtok találni arany ékszereket, drágaköveket, ezeket pénzzé teszitek. Sok millió fog befolyjni! Mi ezt Pesten már megtettük! Ha kéred, segíthetünk.

ADLER ELVTÁRS:

Azokból a milliókból érkezett a követségre az a rengeteg pénz a napokban?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Milyen pénz?

HAJÓS ELVTÁRS:

Hol van az a pénz?

ADLER ELVTÁRS:

Én nem azt kérdezem, milyen pénz, és azt sem kérdezem, hogy hol van az a pénz, hanem azt kérdezem, hogy minek maguknak itt Bécsben annyi pénz.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mennyi pénz?

ADLER ELVTÁRS:

Száznegyvenmillió!

HAJÓS ELVTÁRS:

Mit nem mond!

ADLER ELVTÁRS:

Mit mondjak még?

HAJÓS ELVTÁRS:

Bármit, csak ne legyen rágalom.

ADLER ELVTÁRS:

Rágalom?

HAJÓS ELVTÁRS:

Száznegyvenmillió?

ADLER ELVTÁRS:

Osztrák–magyar korona!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Honnan lenne száznegyvenmillió koronám?

ADLER ELVTÁRS:

Az imént említette...

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mit?

ADLER ELVTÁRS:

A bankok feltört széfjeit!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az Pesten volt.

ADLER ELVTÁRS:

Ebben a helyzetben a pénz ön-magában nem old meg semmit!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nem mondja?

ADLER ELVTÁRS:

Maga ezt még nem tapasztalta?

HAJÓS ELVTÁRS:

Én épp az ellenkezőjét vettem észre.

ADLER ELVTÁRS:

Az erőszak az igazi hatalom.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ezt mondom én is: pénz és erőszak, és hatalmon lesznek, vagyis leszünk, mi proletárok! Hatalmon leszünk az egész világon!

ADLER ELVTÁRS:

Az antant, vagyis a tengeri hatalmak kezében sokkal több a pénz, és az ő kezükben van a mérhetetlenül nagyobb és brutálisabb erőszak lehetősége is! Nem tud annyi pénzt összekaparni, megjegyzem, rablással sem, hogy ezt a tényállást megváltoztassa! Köszönöm a látogatását. Kérem, adja át egyértelmű üzenetemet megbízóinak.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Akkor igen?

ADLER ELVTÁRS:

Nem!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ha pénzügyileg segítjük?

ADLER ELVTÁRS:

Akkor sem!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Vegye úgy, hogy most nem velem, hanem magával Leninnel beszél, és ő mondja.

HAJÓS ELVTÁRS:

Adler elvtárs! Húzza fel a vörös lobogót a Burgra! Húzza fel a burzsujokat a Ring fáinak ágaira, és mi itt leszünk magával. Segítünk. Soha többé nem hagyunk magadra.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Figyelj rám, Friedrich, vagy bennünket választasz, és a mi

vörös szabadságunk szabaddá tesz téged és egész Ausztriát, vagy a császári és királyi tisztek elsöprik a kormányod, és visszahozzák az általunk megdöntött világot. Akkor te már nem lehetsz miniszter.

HAJÓS ELVTÁRS:

Csak egy gyilkos, hiszen az vagy.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az ám! Egy gyilkos! A régi hadsereg tisztjei, példának okáért Lehár ezredes és csapata...

HAJÓS ELVTÁRS:

A hűség és a kegyelem katonái, vadászni fognak rád. Homlokodon a célkereszt!

ADLER ELVTÁRS:

Távozzanak!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Micsoda?

ADLER ELVTÁRS:

Kifelé!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Ezt megkeserüli!

ADLER ELVTÁRS:

Azért, amit most tesz, magukat így vagy úgy, de ki fogják végezni, és nem lesz módjuk az ítéletet elkerülni!

9. JELENET

A Volksbankban

ZENE: verkli, gyors

TITKÁRNŐ:

Itt a nagykés!

KORITSCHONER ELVTÁRS:
Úristen!

TITKÁRNŐ:

Alig tudtam anyád kezéből kicsavarni, nyuszikám!

Csomor Csilla és Kákonyi Tibor

KORITSCHONER ELVTÁRS:

És most mi van a mamával, cuncikám?

TITKÁRNŐ:

Nagy nehezen elvettem tőle a kést, de akkor támadt a székel. Szerencsére, megérkeztek az ápolók, akik ráhúzták a kényszerzubbonyt, bedobták a mentőkocsiba, és elviharzottak vele a zárt osztályra, mucikám!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Anyám mindig érzékeny volt a pénzre...A báró még mindig kint vár, nyuszikám?

TITKÁRNŐ:

Igen, kemény csőrű kiskakasom!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Végignézte az egészet?

TITKÁRNŐ:

Végignézte!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Letagadtál, igaz?

TITKÁRNŐ:

Többször is.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Mit mondott?

TITKÁRNŐ:

Azt kérdezte, nyuszikám, hogy ha nem vagy itt, akkor miért

küzdök anyáddal a nagykésért, miért nem engedem be az üres irodádba?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Borzasztó! Mondott még valamit?

TITKÁRNŐ:

Igen.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Mit?

TITKÁRNŐ:

Hogy tessék, amikor anyád elkerlte a székét, hogy azzal essen nekem!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Ez szörnyű!

TITKÁRNŐ:

Az a szörnyű, nyuszikám, hogy a báró nem fog elmenni. Fogadnod kell! És nyugodj meg: túl fogod élni.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Hát, ha ennyire makacs, engedd be, de én nem akarok vele beszélni! Ezért azt fogod mondani, hogy elment a hantom, én meg neked leírom, amit közölni kell vele. Rendben van, cuncimókusom?

TITKÁRNŐ:

Rendben, kemény csőrű kiskakasom! Báró úr, bejöhet! Báró

Lehár Antal! Báró úr, az igazgató úrnak elment a hangja, úgyhogy kénytelen leszek én tolmácsolni a szavait.

LEHÁR ANTAL:

Igazgató úr!

(Koritschner elvtárs a titkárnőnek írja papírra, majd a titkárnő fennhangon)

TITKÁRNŐ:

Kérem, fogadja tiszteletteljes hódolatomat, báró úr! Miben lehetek alázatos szolgálatára méltóságodnak?

LEHÁR ANTAL:

Hitelt szeretnék felvenni a bankjától.

TITKÁRNŐ:

A legmélyebb megtiszteltetés számomra, hogy ez ügyben szerénységemet méltóztatott megkeresni. Mekkora összegről lenne szó?

LEHÁR ANTAL:

Egymillió koronáról.

TITKÁRNŐ:

Egymillió korona rengeteg pénz!

LEHÁR ANTAL:

Ezért fordultam önhöz.

TITKÁRNŐ:

Még a báró úrnak is csak akkor tudunk biztosítani ekkora kölcsönt, ha megfelelő fedezetet tud felmutatni.

LEHÁR ANTAL:

Parancsoljon. Tizenhét magyar nagybirtokos járul hozzá, hogy a birtokaik szolgáljanak a kölcsön fedezetéül. 384 700 hold.

TITKÁRNŐ:

384 700 hold.

LEHÁR ANTAL:

Igen...

TITKÁRNŐ:

Megkérdezhetem, hogy mi célja van a báró úrnak ennyi pénzzel?

LEHÁR ANTAL:

Az adott helyzetben, katonaként, ön szerint mi célom lehet ennyi pénzzel?

TITKÁRNŐ:

Talán a szerelem...

LEHÁR ANTAL:

Igen, eltalálta, igazgató úr. A szerelem, a honszerelem az, ami miatt végigültem itt több órát, míg a harcos mucikája, belefáradva a folyamatos hazudozásba, végre beengedett önhöz. Az asztalon vannak az igényelt kölcsön sokszoros fedezetének papírjai. A kérés és indoklása elhangzott. Hálás lennék, ha nem rabolnánk egymás idejét, és nem töprengene órákon át a válaszon.

TITKÁRNŐ:

Nem töpregek. A cuncikám azt mondja, hogy nem.

LEHÁR ANTAL:

Nem?

TITKÁRNŐ:

Igen, azt mondta a nyuszikám, hogy nem!

LEHÁR ANTAL:

És miért nem, ha szabad érdeklődnöm?

KORITSCHNER ELVTÁRS:

Ezek a papírok nem érnek semmit. Azok az emberek, akik önnek ezeket a papírfecniket aláírták és átadták, nincsenek tulajdonuk birtokában.

LEHÁR ANTAL:

Milyen gyorsan meggyógyult, igazgató úr!

TITKÁRNŐ:

Ez csak időleges javulása a mucimnak, báró úr!

LEHÁR ANTAL:

Igazgató úr, szíveskedne ezt a cuncimucit bezárni valami tyűk-ketrecbe?

TITKÁRNŐ:

Akkor nem tudna vele beszélni! Látja, már megint elment szégyen nyuszikámnak a hangja.

LEHÁR ANTAL:

Azt gondoltuk, az igazgató úr is tisztában van azzal, hogy a kommunista rémuralom nem fog örökké tartani Magyarországon.

TITKÁRNŐ:

Tisztában van vele.

LEHÁR ANTAL:

Akkor?

TITKÁRNŐ:

Ha majd a tanácsköztársaság megbukik, és a tulajdonosok ismét birtokon belül lesznek, ha ott lesznek, na akkor forduljanak hozzánk hitelért!

LEHÁR ANTAL:

Akkor már nem lesz szükségünk hitelre.

TITKÁRNŐ:

Dehogynem, akkor lesz csak igazán szükségük hitelre. Pusztán a föld nem ér semmit. Mire önök ismét birtokukban lesznek, ha egyáltalán ott lesznek, minden le lesz tarolva.

LEHÁR ANTAL:

Mi Magyarországért fogtunk össze. A hitel pozitív megítélése esetén, a fordulat után, az ön bankjának komoly előnyei lesznek hazánkban.

TITKÁRNŐ:

Hazánkban?

LEHÁR ANTAL:

Igen.

TITKÁRNŐ:

A legmélyebb tisztelettel kell kijelentenem a báró úrnak, hogy

a pénz épp olyan természetű valami, mint a víz: oda folyik, ahova akar, és ott marad meg, ahol akar, de azt a helyet, ahol megmaradt, azt sem nevezi hazájának, legfeljebb átmeneti szállásának.

KORITSCHONER ELVTÁRS:
A legnagyobb fájdalmat okozná számomra, ha azon bűn elkövetésére vetemednék, hogy feleslegesen raboljam a báró úr idejét. Engedje meg nekem, hogy a legforróbb hálával köszönjem meg azt a megtiszteltetést, hogy látogatásával tünnetett ki engem, az érdemtelen! Viszontlátásra!

LEHÁR ANTAL:

Igazgató úr!

KORITSCHONER ELVTÁRS:
Biztosan kitalál, báró úr. Vagy hívjam a személyzetet?

TITKÁRNŐ:

Ez az ember vissza akarja hozni azt, ami elmúlt.

10. JELENET

LEHÁR ÉS HAJÓS a kaszárnyában
(Lehár lö – 1. lövés)

LEHÁR:

Igazolja magát!

HAJÓS:

Arra most nincs idő!

LEHÁR:

Akkor hogy vegyem magát komolyan?

HAJÓS:

Az alapján, amit most elmondok!

LEHÁR:

Hallgatom. (2. lövés)

HAJÓS:

A Tanácsköztársaság nagykövetségére rengeteg pénz érkezett.

LEHÁR:

Mennyi az a rengeteg?

HAJÓS:

140 millió korona!

LEHÁR:

Az mostanában valóban rengeteg pénz!

HAJÓS:

Az.

LEHÁR:

Elképzелhetetlenül sok. (3. lövés)

HAJÓS:

Az.

LEHÁR:

Mit akarnak azzal a rengeteg pénzzel?

HAJÓS:

Lefizetni az osztrák rendőrséget és hadsereget, kilóra megvenni az újságírókat, ellepni az utcákat a felbérelt agitátorokkal, felforgatni Bécsét és átvenni a hatalmat!

LEHÁR:

140 millió korona!

HAJÓS:

És ez még nem elegendő!

LEHÁR:

Nem elegendő?!

HAJÓS:

Nem!

LEHÁR:

Mennyi kell még? (4. lövés)

HAJÓS:

Ezen a vájárok már keményen dolgoznak!

LEHÁR:

A vájárok? Mi közülük a vájárok-nak a pénzhez?

HAJÓS:

Közvetlenül a pénzhez kevés, de az alagúthoz épp elég!

LEHÁR:

Milyen alagúthoz?

HAJÓS:

Szűk, de járható alagúthoz.

LEHÁR:

De hová vezet?

HAJÓS:

A tanácsköztársaság nagykövetségétől az Osztrák–Magyar Bankig!

LEHÁR:

A diplomaták ki akarják rabolni a bankot?

HAJÓS:

A diplomaták? (5., 6., 7. lövés)

LEHÁR:

No jó, a kommunista pribékek! (8. lövés)

HAJÓS:

Eddig mindenhol kirabolták a bankokat, Bécs most kerül sorra.

LEHÁR:

Súlyos szavak.

HAJÓS:

A szavak könnyűek, a valóság a nyomasztó.

LEHÁR:

Egy szavát sem hiszem el. (9. lövés)

HAJÓS:

Ahogy gondolja.

11. JELENET

Bolgár elvtárs, a bécsi komcsik és a nő vájárok, majd 2 elvtársnő: Ilonka és Rózsika, valamint Gizike titkárnő
ZENE: verkli, lassúbb változat

TITKÁRNŐ:

Bolgár elvtárs, Hajós elvtárs!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Gizike elvtársnő.

TITKÁRNŐ:

Az ausztriai Kommunista Párt vezetői megérkeztek.

HAJÓS ELVTÁRS:

Név szerint?

TITKÁRNŐ:

Egy pillanat, megnézem a névjegykártyákat, elég furá nevű emberek. Megvan: Koritschoner és Parisier elvtársak.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Gizike, engedje be az elvtársakat!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Követ elvtárs! Jelentem excellenciádnak, hogy itt vagyunk, végre itt vagyunk!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Hagyjuk a neveket és a címeket, Koritschoner elvtárs, nyugodtan szólítson az elvtárs csak elvtársnak bennünket. De ki ez az elvtárs, akit az elvtárs magával hozott?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Parisier elvtárs, a bécsi rendőrség embere...

HAJÓS ELVTÁRS:

Egy rendőr!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Itt! Az elvtárs rendőrt hozott a nyakunkra?!

HAJÓS ELVTÁRS:

Ide, a Magyarországi Tanácsköztársaság követségére?!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Parisier elvtárs őszinte kommunista. Itt Bécsben ő alapította meg a rendőrszakszervezetet! Ő a meghosszabbított kezünk és fülünk a rendőrségnél.

PARISIER ELVTÁRS:

Én vagyok a fül és a gumibot.

HAJÓS ELVTÁRS:

Ha a mi kezünkben van, akkor jó ezt hallani. Halljuk az elvtársat!

PARISIER ELVTÁRS:

Eltársak! A rendőrök is proletárok! A rendőr elvtársaknak is szerepük kell hogy legyen a proletárdiktatúrában!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nekem ne tartson előadást az elvtárs a rendőrök szerepéről a diktatúrában! Koritschoner elvtárs, az elvtárs megbízható?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Igen. Amikor múlt kedden felgyűjtottuk az elvtársakkal az osztrák parlamentet, a rendőri sortűz elől az elvtárs mentette ki a vezetőséget!

HAJÓS ELVTÁRS:

Rendben van.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Mire jutottak az elvtársak Friedrich Adlerrel?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nem használható.

PARISIER ELVTÁRS:

Engem kérdezzen az elvtárs, kidobta őket az irodából!

HAJÓS ELVTÁRS:

Ezt maga honnan tudja?

PARISIER ELVTÁRS:

Nekem az a dolgom, elvtársak, hogy tudjam! Mellesleg, jól ismerem Adler urat.

HAJÓS ELVTÁRS:

Honnan?

PARISIER ELVTÁRS:

Én tartóztattam le, miután agyonlőtte Karl von Stürgkh grófot, a birodalmi miniszterelnököt!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Megáll az eszem.
(Titkárnő be)

TITKÁRNŐ:

Hozhatok kávét az elvtársaknak?

HAJÓS ELVTÁRS:

Nem.

TITKÁRNŐ:

Esetleg pár kupica francia konyakot? Már reggel tíz is elmúlt!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Nem.

TITKÁRNŐ:

Netalántán pár üveg finom francia pezsgőt?

HAJÓS ELVTÁRS:

Kifelé!

TITKÁRNŐ:

Velem nem kiabálhat az elvtárs!

HAJÓS ELVTÁRS:

Oda ne menjek az elvtársnőhöz!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mars kifelé!

TITKÁRNŐ:

Mars kifelé?! Mit gondol az elvtárs? Már vége szakadt az úri világnak! Így nem beszélhet a kartárs egy kartársnővel! Egy titkárnővel, aki a szaktársnőivel egyetemben megalakította a „sorstársnők” szakszervezetét! Úrhatnám bunkók! Otromba alpári faragatlan barmok! Hogy nem ég le az a vastag bőr a ronda pofájukról?
(A titkárnő ki)

BOLGÁR ELVTÁRS:

Végre csend!

HAJÓS ELVTÁRS:

Nem tudom, megbízhatunk-e egy köpönyegforgatóban?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Elég volt, kezeskedtem.

PARISIER ELVTÁRS:

Különben ez a Friedrich Adler puha gyerek, hozzá sem kellett nyúltni, és úgy zengett a dal a szájából, akár a milánói Scala színpadán Caruso ajkairól a halhatatlan Verdi Nabuccója.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Elég volt a fecsegésből, térjünk a tárgyra!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mi kell ahhoz, hogy az előzetes tárgyalásoknak megfelelően, végre kikiáltás az Ausztriai Tanácsköztársaságot?

PARISIER ELVTÁRS:

Pénz.

HAJÓS ELVTÁRS:

Maguk mennyibe kerülnek?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Semmibe.

PARISIER ELVTÁRS:

Ingyen vagyunk.

BOLGÁR ELVTÁRS:

És a rendőrség?

PARISIER ELVTÁRS:

Az sokba!

HAJÓS ELVTÁRS:

Annyiba, mint az újságírók?

PARISIER ELVTÁRS:

Sokkal többel!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az összeget mondja.

PARISIER ELVTÁRS:

Kétszáz.

HAJÓS ELVTÁRS:

Kétszáz mi?

PARISIER ELVTÁRS:

Kétszázmillió!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Kétszázmillió!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Osztrák–magyar korona!

HAJÓS ELVTÁRS:

Az tíz tonna arany értéke!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Tíz tonna?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Igen, tíz tonna.

HAJÓS ELVTÁRS:

De elvtársak, az rengeteg pénz!

PARISIER ELVTÁRS:

A pénz nem jelent semmit.

Ne feledjék, elvtársak, nem a pénz a hatalom, hanem az az erőszak, amely biztosítja a tulajdonlását!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Akkor hol van az a pénz?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Annyi pénz nincs.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Valamennyit azért mégiscsak hoztak.

HAJÓS ELVTÁRS:

Valamennyit azért hoztunk.

PARISIER ELVTÁRS:

Mégis mennyit?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Száznegyvenmillió!

PARISIER ELVTÁRS:

Száznegyvenmillió!

HAJÓS ELVTÁRS:

Igen. Száznegyvenmillió.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Száznegyvenmillió, az kevés!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az a kevés?

PARISIER ELVTÁRS:

Az.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Akkor nem maradt más, mint hogy az elvtársak váltsák valóra Lenin elvtárs tanítását, ha nincs elég pénz, akkor raboljanak bankot!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Én osztrák vagyok, bankot nem rabolok!

PARISIER ELVTÁRS:

Tegyük a pénzt az asztalra, elvtársak, és holnap, a tavaszi napsütésben, tisztán fogják látni, hogy Bécs fölött már a sarló-kalapácsos vörös lobogókat csattogtatja a lenge szellő! Nincs más választásuk. El vannak szigetelve! Ausztria önök mellett vagy maguk ellen fog fellépni. Szegeden Károlyi Gyula, Gömbös és Horthy, itt Ausztriában báró Lehár Antal ezredes, a Mária Terézia katonai rend lovagkeresztjének birtokosa és csapata feni önökre a fogát! Most választhatnak, és bennünket fognak választani, mert önöknek jobb, ha tőlünk függnék, mint ha Gömbös és Lehár a fák ágaira lógnának az elvtársakat!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Fel a fejfel, elvtársak!

PARISIER ELVTÁRS:

El ne csüggedjenek!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Koritschoner elvtárs, a te apád a tulajdonosa a Volksbanknak.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Attól én még nemcsak jó, de élkommunista is vagyok!

HAJÓS ELVTÁRS:

Neked ezt be kell bizonyítanod, Koritschoner elvtárs.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Hogyan?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Rabold ki apád bankját!

HAJÓS ELVTÁRS:

Kiváló ötlet!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

A Volksbank csődben van.

HAJÓS ELVTÁRS:

Én jobban bíznék benned, ha mégis kirabolnád.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Koritschoner elvtárs, egyáltalán te leninista vagy?

PARISER ELVTÁRS:

Az elvtárs már bizonyított!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mivel bizonyított, ha nem akarja a saját tulajdonát köztulajdonba adni?

PARISIER ELVTÁRS:

A bécsi vörösgárdisták közt osztotta szét a banki részvényeket, emiatt az apja szívrohamban fekszik a kórházban, az anyja pedig az idegosztályon üvölt a ketrecben!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Küldjenek több pénzt! Budapesten és Münchenben most az elvtársak vannak hatalmon. Most Bécs a kulcs, és Ausztria most a kapocs! A vörös hadsereg most nyomul Lengyelország felé. Berlinben Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht most állnak készen. Itt és most, Bécsben tárhatjuk ki Európa ajtajának szárnyait. Elvtársak, ez most nem lehet pénz kérdése! Kétszázmillió...

PARISIER ELVTÁRS:

Osztrák–magyar korona!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Tíz tonna arany pénzbeli értéke! Elvtársak, Ausztria többet ér tíz tonna aranyból.

PARISIER ELVTÁRS:

A világ pedig többet ér a föld összes aranyánál, elvtársak.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Itt az idő, nektek most kell bankot rabolni! Itt szemben, az utca túloldalán pöffeszkedik az Osztrák–Magyar Bank, a volt

birodalmi bank. Most ott van a legtöbb pénz Bécsben! Én minden reggel átfutom a lapokat. Aznap, amikor hírért veszem, hogy az eset megesett, tudni fogom, cselekednem kell. Az a nap lesz az itt és a most! Rendőr elvtárs, induljunk!

PARISIER ELVTÁRS:

Az elvtársak bízhatnak a rendőrelvtársakban, csak csendben pakolják ki a bankot. Mi nyomozni fogunk, de nem találunk semmit!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Eltársak, volt szerencsém! (Nyílik az ajtó.)

12. JELENET

Bejön a Titkárnő, vájárok.

ELVTÁRSNŐ 1:

Eltársak, letettük az ásót, a lapátot és a csákányt!

ELVTÁRSNŐ 2:

Sztrájkot jelentünk be!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Sztrájkot?

ELVTÁRSNŐ 1:

Azt!

TITKÁRNŐ:

Eltársnők, bankrablás közben nem sztrájkolunk!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Az elvtársak már fúrják az alagutat.

PARISIER ELVTÁRS:

Kipakolják a bankot.

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Megáll az eszem!

PARISIER ELVTÁRS:

Álljon meg a menet!

ELVTÁRSNŐ 1:

Nem áll meg a menet!

PARISIER ELVTÁRS:

Bolgár elvtárs! Maguk kipakolják a bankot?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Erre a kérdésre nem tudom, mit mondhatnék!

ELVTÁRSNŐ 1:

Igen! Kipakoljuk a bankot, de nem az elvtársak fúrják ám az alagutat!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Végül is, ön biztatott erre bennünket.

PARISIER ELVTÁRS:

A biztatásom volt az engedély a bank kirablására? Maga az én személyes engedélyem nélkül ássa a vájatot!

ELVTÁRSNŐ 1:

Nem az elvtársak ássák a vájatot!

PARISIER ELVTÁRS:

Az eszköznek kuss a neve, én a használójával beszélek!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Engedély! Mihez kell nekem itt engedélyt kérem?

PARISIER ELVTÁRS:

Ahhoz, hogy lélegzetet vegyen.

ELVTÁRSNŐ 2:

Mi az, hogy eszköz?

ELVTÁRSNŐ 1:

Ki az az eszköz?

PARISIER ELVTÁRS:

Nézzetek tükörbe!

ELVTÁRSNŐ 1:

A lapát?

ELVTÁRSNŐ 2:

Nem. Mi!

ELVTÁRSNŐ 1:

Mint munkások?

TITKÁRNŐ:

Mint nők?

PARISIER ELVTÁRS:

Használati tárgyak, eszközök vagytok!

ELVTÁRSNŐ 1:

Nem igaz!

TITKÁRNŐ:

Szabad emberek vagyunk!

ELVTÁRSNŐ 2:

Szabad nők!

PARISIER ELVTÁRS:

Egyelőre.

ELVTÁRSNŐ 1:

Egyelőre?

PARISIER ELVTÁRS:

Vagy bankrablók és börtöntöltelések egykettőre!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Parisier elvtárs rendőr!

ELVTÁRSNŐ 2:

Egy rendőr!

ELVTÁRSNŐ 1:

Itt!

(Mély dörej, minden jelenlévő lába meginog.)

ELVTÁRSNŐ 2:

Földrengés!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Az Osztrák–Magyar Bank ablakai betörték!

ELVTÁRSNŐ 1:

Az úttest beszakadt!

TITKÁRNŐ:

Az utca közepén egy hatalmas kút!

ELVTÁRSNŐ 1:

Beszakadt az alagút!

HAJÓS ELVTÁRS:

Most csúszik bele a villamos!

PARISIER ELVTÁRS:

Nem kell sok, és itt a rendőrség!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mennyibe fog ez nekünk kerülni?

PARISIER ELVTÁRS:

Ezek nem az én rendőreim.

HAJÓS ELVTÁRS:

Akkor kinek a fakabátjai?

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Friedrich Adleré, a bank az ő kezében van.

HAJÓS ELVTÁRS:

Friedrichet raboltattad volna ki?

BOLGÁR ELVTÁRS:

Diplomaták vagyunk. Diplomáciai védeltséget élvezünk!

PARISIER ELVTÁRS:

Rajtakapásos bankrablás esetén ez a védeltség nem érvényes.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mi a teendő?

PARISIER ELVTÁRS:

Ki kell rabolni a bankot!

BOLGÁR ELVTÁRS:

De hát érkeznek a hekusok!

PARISIER ELVTÁRS:

Itt helyben és most! Leásunk a csatornáig, a csatornán keresztül a bank alá jutunk.

ELVTÁRSNŐ 2:

Abban a mocskokban?

TITKÁRNŐ:

Ebben a mutatós túsarkúban?

ELVTÁRSNŐ 1:

A ronda patkányok között!

PARISIER ELVTÁRS:

A pánccsütemény alatt felrobbantjuk a padlót, ott van az a rengeteg pénz! Abból én személyesen lefizetem Adler kiérkező rendőrségének tisztjeit és legénységét.

BOLGÁR ELVTÁRS:

Én kihirdetem, hogy a bank pénze a népé! Mindenki annyit

vehet el belőle, amennyit csak akar!

PARISIER ELVTÁRS:

Befogod a pofád!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Mi az, hogy befogod a pofád? Én vagyok Lenin elvtárs személyes kiküldötte!

PARISIER ELVTÁRS:

Csend! Itt most én vagyok az első elvtárs!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Én nem leszek a sokadik!

PARISIER ELVTÁRS:

Te leszel a harmadik!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Mert én vagyok a második!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Úgy van!

PARISIER ELVTÁRS:

A ti száznegyven milliótokkal megvesszük a hadsereg tisztjeit, és miénk lesz a világ!

KORITSCHONER ELVTÁRS:

Az egész!

BOLGÁR ELVTÁRS:

Hajós elvtárs, te a felszínen maradsz. Vigyázol a pénzre és az alagútra, ha kell, feltartóztatod a rendőrséget, amíg nincs a kezünkben a pénz!

HAJÓS ELVTÁRS:

Rendben. Gizikét is felfegyverzem!

GIZIKE:

Hajós elvtárs! Mit vegyek a kezembe?

13. JELENET

Hajós és gróf Batthyány találkozása

HAJÓS:

Gróf úr!

GRÓF BATTYHÁNY:
Igen? Maga az? Mit akar tőlem?

HAJÓS:
Ajánlólevelet.

GRÓF BATTYHÁNY:
Miért tőlem kéri?

HAJÓS:
Azért, mert király melletti miniszter volt, két kormányban is.

GRÓF BATTYHÁNY:
Hova kéri?

HAJÓS:
Prangins-ba.

GRÓF BATTYHÁNY:
Nem hallottam jól.

HAJÓS:
Jól hallotta.

GRÓF BATTYHÁNY:
Svájcba akar utazni a királyhoz?!

HAJÓS:
Igen.

GRÓF BATTYHÁNY:
Mit keresne egy vörös diplomata száműzetésbe kényszerített, felkent királyunknál?

HAJÓS:
A világháborúban Dankl vezérezredes alatt szolgáltam mint katonai hírszerző.

GRÓF BATTYHÁNY:
Maga a hírszerző?

HAJÓS:
Igen.

GRÓF BATTYHÁNY:
És hogyan szerez híreket?

HAJÓS:
Úgy, hogy beépülök!

GRÓF BATTYHÁNY:
Akkor most beépül hozzánk, és engem kér, hogy adjak ajánlólevelet egy téglának? Hajós úr, én a felség és a köz érdekeit képviselem, nem foglalkozom falazással, én nem vagyok köműves.

HAJÓS:
Tisztelettel jegyezném meg, gróf úr, ha be akarnék épülni, már régen bent lennék.

GRÓF BATTYHÁNY:
Úgy, mint a vörösökhöz, a követségen?

HAJÓS:
Annál sokkal könnyebben.

GRÓF BATTYHÁNY:
Hajós úr, más szelek fújnak. Ne fáradjon.

HAJÓS:
Gróf úr, amivel én foglalkozom, az nem pusztán szakma és szenvedély, hanem hivatás,

és ha az ember ezt áldásként megkapta, megélése nem jelent fáradságot.

GRÓF BATTYHÁNY:
Szakma, szenvedély, hivatás?

HAJÓS:
Igen, gróf úr, az élet.

GRÓF BATTYHÁNY:
Annak már vége van.

HAJÓS:
Nincs vége. Még mozgunk, lélegzünk, létezőnk.

GRÓF BATTYHÁNY:
Mit akar a királynál?

HAJÓS:
Jelentkezni kell a főparancsnokomnál.

GRÓF BATTYHÁNY:
Hozzá Lehar ezredesen keresztül vezet az út.

HAJÓS:
Annál több. Őfelsége élete vesztélyben van.

GRÓF BATTYHÁNY:
Ezzel magam is tisztában vagyok. Ő a tegnap még létező közép-európai birodalom összetartozásának szimbóluma. Élete az utódállamok létét fenyegeti. Annak ellenére, hogy fiatalember, már a trónörökös is él. Az életük nincs biztonságban. Senkit nem engedünk a közelükbe. Ha a királyért és az általa képviselt jelenért és jövőért akar élni, Lehar ezredesnél jelentkezzen, aki a hűség és a kegyelem katonája. Ő gyűjtött sereget a király nevében.

HAJÓS:
Akkor jelentkezem Feldbachban.

GRÓF BATTYHÁNY:
A sereg széteszlott.

HAJÓS:
Mit nem mond!

Dóczy Péter és Csizmadia Gergely

GRÓF BATTYHÁNY:

Mit mondjak még?

HAJÓS:

Ne mondjon semmit! Adja a kezembe az ajánlólevelet Lehar ezredeshez!

GRÓF BATTYHÁNY:

Elkészt.

HAJÓS:

Mi történt?

GRÓF BATTYHÁNY:

A sereg mindenekelőtt hadtáp. Étel, ital, egyenruha, szállás, fűtés és fegyverek.

HAJÓS:

Vagyis pénz.

GRÓF BATTYHÁNY:

Az elfogyott.

HAJÓS:

Kölcsön?

GRÓF BATTYHÁNY:

Az nincs.

HAJÓS:

Megpróbáltak mindent?

GRÓF BATTYHÁNY:

Igen.

HAJÓS:

Én lehet, hogy tudok egy forrást.

GRÓF BATTYHÁNY:

Mit nem mond!

HAJÓS:

Mit mondjak még?

GRÓF BATTYHÁNY:

A helyszínt, ahol az a forrás feltör a mélyből.

HAJÓS:

A Magyarországi Tanácsköztársaság bécsi követsége.

GRÓF BATTYHÁNY:

Mintha már hallottam volna valami hasonlót.

HAJÓS:

Én láttam is!

GRÓF BATTYHÁNY:

A pénzt?

HAJÓS:

Azt is.

GRÓF BATTYHÁNY:

Mennyiről van szó?

HAJÓS:

Száznegyvenmillióról.

GRÓF BATTYHÁNY:

Száznegyvenmillió?! És most hol van az a pénz?

GRÓF BATTYHÁNY:

És most hol van az a pénz?

HAJÓS:

Csak szólok, és hozzák. Gizi-ke!

GIZIKE (*bejön, hozza a táskákat*):

Hi-hi-hi.

GRÓF BATTYHÁNY:

Ha-ha-ha!

HAJÓS:

He-he-he.

GIZIKE:

A pénz.

GRÓF BATTYHÁNY:

Kerítsünk papírt és pennát!

14. JELENET A KASZÁRNYA

LEHÁR:

Az elmúlt évek zűrzavara, amely feldúlta az addig rendezett világot, előbb feltételezéseket ültetett el lelkeinkben, majd a feltételezések következtetéseket eredményeztek, végül a következtetések nyomán némi tudásra tettünk szert. És a tudás csendet teremt, a csend összefogást. Aki pusztán a tényeket sorolja, akár hibátlanul is, csupán a valós tudásának hiányát palástolja, hiszen nem

a tények ismerete a mérvadó, hanem mögöttük a lényeg a valódi tényező. Az a képesség, hogy az ember a tények sűrű, tejfehér ködbe burkolódzó őserdőjén keresztül, ráleljen a lényegre, kegyelem. A kegyelem az a hatalom, amely nemtől és származástól függetlenül, felemel. Felemel a tömeg fölé és kötelez. A vezetés kötelesség és súly, amely megemészt és tönkretesz. A kegyelem, amely most fölétek emelt, fejemet a rönkre helyezte. A küldetés, ami miatt a kegyelmet kaptam, a sujtásra kész bárdot a nyakam fölött tartja. Mindaddig, amíg azon az úton járok, amelyre most együtt léptem veletek, a bárdot a nyakam fölött látom, ha megtorpannék, letérnék vagy visszafordulnék, a bárd lesújt, a kegyelemnek véget vet. Ha a kegyelemnek vége, minden úgy folyik tovább, ahogy addig folyt, csak a nap már nem ragyog az égen, és az élet pusztán létté omlik, olyanná, amilyen a túlvilág legsötétebb bugyraiban sül, fő és fortyog, a pokolban. Ezért, esküszöm, hogy hű leszek, és minden hűséges közületek részesül a kegyelemből, amelyet az állandóan jelenlévőtől kaptam, de pont a kegyelemből kifolyólag, most mondom, hogy mindenki hallja, mindenki értse: a hűtleneknek nincs kegyelem! Itt, ebben a pillanatban, még az indulás előtt, mindenki füle hallatára jelentem ki, aki nem bízik bennem, az útban, és bizonytalan önmagában, most meneküljön! (*Csend*) Itt állok veletek szemben. Ti engemet, én beneteket nézlek. A legelső, amit megkövetelek tőletek, az a fegyelem. A töretlen, a feltétlen fegyelem! Vigyázz! Most először, én fogok kiáltani. (*Csend*) Éljen a Király!

Magyarországon valami elkezdődött

Szabó-Hangya Teréz interjúja az eucharisztikus kongresszusról

Mikor kezdett készülni erre a nagy eseményre szakmailag, lelkiileg és feladatokban, hány éve, három?

– Ez úgy történt, hogy én 20 évet éltem külföldön, és 2019 januárjában érkeztem haza, Magyarországra. Bécsben dolgoztam a nagykövetségen, és nagyon-nagyon eltelítődtem a politikával. Rádöbbsentem, hogy azt a munkát, amely nekem sokáig izgalmas volt, már nem akarom csinálni, nem tudtam jó lelkiismerettel elvégezni a feladataimat, és belefáradtam. Hazajöttem Magyarországra, de ennek van egy háttértörténete, amely által jobban megérti az én teljes lelki elkötelezettségemet a kongresszusi feladatvállalás iránt. 2011 tavaszán meghalt az apám, előtte megesküdtem neki, az akkor hétéves fiammal, hogy egy nap hazatérünk Magyarországra, nem fogunk külföldön élni, és a műkorcsolyázó fiam majd magyar színekben versenyez, tehát hogy a hátára nagybetűkkel lesz ráírva, hogy Magyarország, és nem az, hogy Ausztria. Ahogyan említettem, már nem bírtam lelkiileg a munkát, nagyon sokszor azt éreztem, hogy meghasonlottam önmagammal, hogy lelkiismereti kérdésekben összezsugorodtam. Ez egy jó adu volt a kezemben, hogy akkor hazatérünk Magyarországra, és hogy most jött el az idő valóra váltani az apámnak tett ígéretemet. Közben pedig félttem hazajönni, mivel az életem felét külföldön éltem le, és nem ismertem ezt az országot. Én szó szerint belebetegedtem ebbe. Tüdőgyulladásom lett, hetekig ki sem keltem az ágyból. Egyszer kaptam egy telefonhívást, hogy menjek be Erdő Péter bíboros úrhoz a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus okán. Milyen érdekes, emlékszem, még ott a követségi munkám alatt jött egy hivatalos levél 2018 elején, hogy hazánk 2020-ban megszervezi az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust. Ezzel nem foglalkoztam, de akkor csak úgy végigfutott az agyamon, hogy igen, ez az a kongresszus, amelyről a régi öregek me-

séltek nekem gyerekkoromban. Milyen érdekes, hogy ide kerestek egy sajtófőnököt, és egy hét múlva ott voltam a bíboros úr irodájában, és akkor bízott meg engem ezzel a feladattal. Amit egyébként, így kívülről nézve, abszolút rám öntöttek, mert ismertem a nemzetközi sajtót, több nyelven beszélek, az eredeti végzettségem szerint katolikus teológus vagyok. Ez számomra egy isteni gondviselés volt, hogy oda tértem vissza, ahonnan elindultam, tehát Magyarországra és az egyház kötelékébe. Arra is emlékszem, hogy 2018 őszén ellátogattam apám sírjához, amikor már tudtam, hogy egy-két hónapon belül hazajövök, kétségbeesetten álltam ott, és kértem, hogy járjon közben értem, segítsen. Én teljesítem a neki tett esküt, hogy hazajövök, de segítsen nekem munkát találni, olyat, hogy meg tudjak élni, nekem való legyen, de semmi közöm ne legyen a politikához. És ez lett a munkám. Azt hiszem, így már megérti, hogy ezek nem csak szép szavak, ha azt mondom, hogy teljes odaadással kezdtem el dolgozni. Nekem ez nemcsak egy pénzkereseti lehetőséget jelentett, hanem szó szerint benne volt a lelkem. A civil életben író vagyok, és a 20. század magyar történelmét dolgozom fel regényeimben, az ősök tisztelete pedig még jobban megerősített abban, hogy én ezt a munkát elvállalom. Nagyon sokáig 1938-nak a szelleme lebegett a szemem előtt, akkor Magyarország történelmét írt.

A nagyszerű 1938-as eucharisztikus kongresszus kötelezte is a mostani munkája során?

– A 20. században kétszer figyelt a világ Magyarországra, amikor tisztelték: az egyik 1956, amikor a nép a szabadságáért küzdött, a másik pedig 1938 volt. Egyszerűen lebilincsel az, ami akkor, 1938 májusában, abban az egy hétben történt Magyarországon. Erről írtam egy tízrészes hangjátékot a Kossuth rádióknak, egy visz-

számlékezést. Akkor Magyarország tényleg a címlapokon szerepelt. Az amerikaiak elkezdték tisztelni a magyar népet, annyira, hogy feltették maguknak azt a kérdést, „hangosan”, ott az újság hasábjain, hogy mit tettek ezzel a néppel. Tehát ott kétségbe vonták a trianoni döntést. Magyarország 18 évvel volt Trianon után, egy depresszióba süllyedt ország akkor már kezdett kijönni a gödörből. 18 évvel az óriási csapás után, amikor mások ilyenbe belehalnak, nemzetek elpusztulnak, ez olyan volt, mint a második tatárjárás, hogy újra kellett építeni az országot – és akkor idehozzák a világ legnagyobb katolikus eseményét, az eucharisztikus kongresszust. 500 ezer ember vonult végig az Andrássy úton zuhogó esőben, óriási szélben, és ott senki nem mozdult, tehát olyan erős volt a magyarok hite és a kiállása. Bennem ez az álomkép élt: mutassuk már meg 2021-ben, lehet ugyan, hogy elkényelmesedtünk, eltelt 83 év, és sok minden megváltozott körülöttünk, de egyvalami nem, ez pedig a lelkünk. Mert ugyanaz a vér csörgedezik ereinkben, őseink ereje. Mi annak a nagyon erős magyar népnek, a magyar nemzetnek vagyunk a leszármazottai. Az nem közhely, hogy a vér nem válik vízzé. Ez lebegett a szemem előtt, hogy be kell bizonyítani magunknak, az egész Kárpát-medencei magyarságnak, de az egész világnak is, hogy a magyarság és a kereszténység 1000 éve együtt, kéz a kézben halad az úton. Ez nem politikai szlogen, hanem a teljes magyar valóság. És mi ezt most bebizonyítottuk.

Akárkivel beszél az ember, résztvevőkkel, de még olyanokkal is, akik csak a televízió képernyőjén nézték az eseményeket, ugyanezt mondják el, lehet, hogy más szavakkal, de a lényeg ugyanez.

– Én ott mentem a sor elején, a feldíszített virágkocsi mellett, amelyen a bíboros úr, Marini érsek és a nuncius ült az Oltáriszentség előtt. Láttam azt az óriási tömeget, amely mögöttünk volt. Az emberek fogták a gyertyát a kezükben, a cserkészek ugyanúgy álltak a fáklyákkal az út szélén, ott sorakoztak a gyertyát tartó idős emberek, fiatal anyák kisgyermekkel, ugyanúgy, ahogyan én azt a lelki szemeim előtt láttam az 1938-as kongresszusról az akkori újságok megfotók alapján. Elszorult a torkom, és amikor közeledtünk a Hősök tere felé, láttam, hogy ott is már tömeg van, tehát nemcsak mögöttünk, hanem előttünk is, na akkor elkezdtem sírni. Azt suttogtam magamban, hogy megcsináltuk, hogy

igenis az álom valósággá vált. Még egy ilyen pillanat volt a kongresszus ideje alatt, amikor elsírtam magam. A gyertyás körmenet előtt mentem ki a Keleti pályaudvarra Bőjte Csaba elé, mert egy 800 fős zárandokvonattal érkezett, 800 székely zárandokot hozott magával. Útközben a bazilika körül találkoztam egy osztrák csapattal, a népviseletet felismertem, hogy tiroli meg stájer. Leálltam velük beszélgetni. Voltak köztük bajorok is, és egy pap elmondta, hogy milyen hatalmas élmény nekik, hogy ők itt vannak szerda délután óta, és illet még nem láttak, hogy fényben úszik Budapest, hogy mindenki jókedvű. Tömeg van kinn a Hungexpón is, kimennek a családi napra a Margit-szigetre, este jönnek a gyertyás körmenetre. Azt mondták, hogy nekünk van egy csodálatos bíborosunk, mondjam meg neki, hogy köszönik, hogy egy ilyen lelki élményben lehet részük. Ölelgettek, amikor elmentek, integettek nekem, akkor könnyek közt azt mondtam, hogy te jóságos ég, mennyit változott a világ, 1938-ban ott állt Magyarország egy világháború előtt egy évvel, be volt szorítva a náci Németország meg a kommunista Szovjetunió közé, Hitler megtiltotta a németeknek meg az osztrákoknak, hogy idejöjjenek Magyarországra. Most pedig bajorok, tiroliak szeretgetnek meg simogatnak az utcán, hogy köszönik ezt az élményt. Ez a kegyelem, ez az isteni csoda. Az őseik nem jöhettek ide, de ők itt voltak. Mennyi emberrel találkoztam, mennyi idős emberrel, akik azért voltak itt, mert tudták, hogy az őseik is itt voltak. Két embert tudok kiemelni, az egyik egy felvidéki hölgy, Saroltának hívják. Kassán született, 82 éves, eljött ide önkéntesnek a szülei és az ősei emléke miatt, ugyanis a szülei 1938-ban a kongresszus ideje alatt ismerkedtek meg, összeházasodtak, és ebből a házasságból született ő. A másik példa: találkoztam tavaly nyáron Balatonfüreden egy 102 éves nénivel, Lotti nénivel, aki elmesélte nekem az emlékeit, hogy 1938-ban 16 éves lányként mit élt meg. Minden apró momentumra emlékezett, ez alapján is írtam meg a *Reménység oszlopa* című tízrészes hangjátékomat. Annyira megszerettem a nénit, hogy még a nevét sem változtattam meg a hangjátékban. Lotti néni sajnos meghalt Covidban. Lánya, Judit New Yorkban, a Columbia Egyetemen matematikaprofesszor, és ugyanúgy, mint a felvidéki Sarolta, eljött az édesanyja emlékére önkéntesnek a kongresszus ideje alatt. Annyira megható volt, ahogyan ott a nyitószentmisén állt a csarnok lépcsőjén, és nem is akarta visszatartani könnyeit, annyi-

ra zokogott. Amikor látta, hogy figyelem, akkor odaszólt nekem, hogy érzi, itt van Lotti. Én erre azt mondtam, hogy nemcsak Lotti van itt, hanem mindenki. Itt vannak a halott őseink, itt vannak a halott szüleink, nagyapáink, nagyanyáink, a déd-szüleink és mindenki.

Óriási felelősséget vállalt azzal, hogy Ön lett a sajtóigazgató, merthogy rengeteg esemény volt. Hogyan lehetett mindent úgy koordinálni, hogy azért mindenki elégedett legyen, mindenki tájékozott legyen?

– Ma volt sajtótájékoztatónk, amelyen értékeltük a kongresszust, és a bíboros úr azt mondta, hogy nagyon sokat dolgoztunk a kongresszusért, de valójában ezt nem mi csináltuk, hanem fentről irányították. Higgysse el, hogy nem vagyok

egy olyan ember, akinek mindenre az a válasza, hogy majd a fentiek megsegítenek, majd a Jóisten megsegít, de ezt én a saját bőrömről tapasztaltam, hogy úgy, ahogyan engem a gondviselés idehozott, ugyanígy fűjt össze bennünket a szél, vagyis a Szentlélek. Mind megfelelő emberek dolgoztak: volt közöttünk mérnök, rendezvény-szervező, újságíró, nagyon jó atyák, akik a fiatalokat meg tudták szólítani, mint Fábri Kornél, aki meg tudta tölteni 13 ezer fiatallal a Papp László sportaréna. Valójában mindig megkaptuk a segítséget, nem mondom, hogy nem akadtak konfliktusok, hogy nem volt időszak, amikor össze kellett csiszolódnunk, de akkor, amikor dolgozni kellett, egy emberként álltunk össze, és mindenkinek megvolt a helye, mindenkinek megvolt az erőssége, a szervezőkészsége. Például én egyszerűen képtelen vagyok táblázatokat nézni. Így

A hit felé való fejlődés

Voltam már zárandoklaton, de egy ilyen eseményre és egy ilyen zárandoklatra az ember az életében talán csak egyszer tud eljutni. Hatalmas tömeget, emberi szíveket mozgatott meg. Megtapasztaltam az együttműködést, a felkészülést erre a kongresszusra, amely példaértékű, azt, hogy ekkora összefogással tudták megszervezni. Láttam, hogyan viszonyulnak az önkéntesek a vendégekhez. Ha észrevették, hogy valaki nem találja fel magát, mindjárt ott voltak, és kérdezték, hogy miben segíthetnek. Gördülékenyen ment a szektorokba való bejutás, akár a Hősök terére, akár a Kossuth térre. Türelmesen viselkedtek az emberek, nem volt lökdösődés, hanem mindenki kivárta a sorát, hogy bejusson az ellenőrzés után, gördülékenyen és szépen működött minden. Látszott, hogy szeretettel csinálják. A zárandokok közül néhány emberrel találkoztam már előbb is, de most közelebbről megismerhettük egymást, tapasztalatokat cserélhettünk, így ilyen módon is tudunk fejlődni akár a hitünkben, akár a baráti kapcsolatokban. Ez a kongresszus egy közösséggé, egy egységgé formálta a zárandokokat, és mindenkit, aki ott volt, egyébe kovácsolt. Megtapasztalhattuk az isteni közelséget, hogy az Oltáriszentséggel egyesülni tudtunk.

Számomra a hatalmas kórus is fölemelő élményt jelentett, az emberek egy szívvel és lélekkel tudtak énekelni és dicsőíteni a Jóistent, hogy valóban magasztossá válhasson ez az esemény. Ez egy fantasztikus dolog volt számomra. Én is énekeltem, amit ismertem, de volt bizony olyan ének, amit még nem is hallottam, és valóban gyönyörűen énekeltek Isten dicsőségére.

Vártuk a Szentatyát, hogy mikor láthatjuk meg, mert más az, ha a közvetítést nézzük televízión vagy akár az interneten, mint ha jelen vagyunk, és átérezzük mindezt. Mikor a pápa elhaladt előttünk a mobilon, és közvetlen közről láthattuk, integetett, mosolygott, és kiáradt a szeretet. Átadta az isteni szeretetet mindannyiunk számára. Fantasztikus érzés volt, hogy egy ilyen szentmisén részt vehettem. Ez egy elmondhatatlan, felejthetetlen, örök élmény marad.

Mindig fejlődünk, a hitünkben is. Ez a kongresszus, úgy érzem, hogy a hit felé való fejlődés, amit életünkben folyamatosan meg kell tenni, és a Jóistenre hagyatkozni, az ő vezetésével így tudunk a hitünkben formálódni és növekedni.

Ágoston Ervin kántor, Kispiac

nyilvánvalóan ez nem az én feladatomban lett, hanem a kommunikáció, hogy elmagyarázzam a kongresszus lényegét, meg hogy toborozzak a 12 hírnökkel. De ehhez egy eszméletlen logisztika kellett, gondoljon bele, hogy a színpadok, amelyeket mi felépítettünk a Hősök terén, vagy a városi színpadok 5000 négyzetméterek, a kordonok, amelyeket kitéttünk a rendezvényeken, összesen 10 km hosszúságúak voltak, a székek száma, amelyeket egy hét alatt ide-oda tologattunk, meg vittünk az egyik helyről a másikra, 19 ezer. Mondok még számokat: több mint 600 újságíró és fotós volt jelen a kongresszuson, több mint 250 ország közvetítette élőben a nyitószentmisét, a zárószentmisét és a gyertyás körmenetnek egy-egy részletét. Körülbelül 50 jeltolmács és szinkrontolmács volt, mert kellett, hogy a világ értse a szavunkat, és mi megértsük a világ szavát. Ezek olyan számok, amelyek felfoghatatlanok. 2500 önkéntes dolgozott, ebből 600 cserkész. Az összóraszámuk 75 ezer óra, vagyis ennyit dolgozott az önkéntes csapat a kongresszus ideje alatt.

Ön mint sajtófőnök megengedheti magának azt a kiváltságot, hogy elmondja, a kísérendezvények közül melyik tetszett Önnek a legjobban?

– Egyértelmű, hogy a gyertyás körmenet. Akárhányszor megszólaltam a tévében, rádióban és újságban, a zárandokokat mindig szeptember 11-ére hívtam, mert tudtam, hogy ebben a társadalmilag megosztott országban ott lesz az az iszonyatos erő, amellyel össze tudunk kapaszkodni, és kifejezzük, hogy a magyarság és kereszténység összetartozik. Torokszorító volt, amit én soha nem fogok elfelejteni, szeptember 11-én az a pár óra, amikor az Andrássy úton özönlött a nép, 200-300 ezer emberről beszélünk. Óriási élményt jelentett nekem a bazilikában a közösségek szentségimádása, amikor olyan sokan voltak a fiatalok, hogy nem fértek be, a bazilika előtt kivetítővászonon követték a szentség imádását, és ki volt hangosítva az ének. Tehát van remény. Tulajdonképpen nem szabad kiemelni, hogy melyik koncert volt szebb, melyik kiállítás, mert mindenhol ott volt a remény. A kongresszus előtt mondtuk, ha már egy ember, egy lélek megtér, akkor már megérte – és én biztos vagyok abban, hogy itt nem egy ember tért meg, hanem nagyon sokan. Ha összeszámolnánk, hogy mennyi könnycsepp hullott az örömtől, akkor azt hiszem, abból Afrikának egy bizonyos részét meg lehetne öntözni.

Tünde, említette, hogy álmokép alakult ki Önben, miközben dolgozott ezen a kongresszust előkészítő munkán. Megvalósult ez az álmokép, amelyet elképzelt? Sikerült?

– Erről beszélek, hogy igen. Van egy hivatalos írói Facebook-oldalam, ahová ennyit írtam ki: Éppen így láttam minden álmom. És feltettem több képet az eseményekről. Hihetetlen szeretetcunami érkezett. Nekem senki ne próbálja azt mondani, hogy az ember nem nyitott a jóra, az, hogy a szeretet nem más, mint az Isten, most itt bebizonyosodott. Higgye el, ott a gyűlöletnek a legkisebb szikrája sem volt, tényleg csak a szeretet. Ami még nagyon-nagyon megérintett, az az, ami az álmoképet hozta. Gondoljon bele, amikor 1938-ban az Andrássy úton végigment az az 500 ezer ember az Oltáriszentség után, akkor azok az emberek még nem tudták, hogy mi vár rájuk, hogy mennyi szenvedés, mennyi megtorlás, börtön, Gulag, meghurcoltatás, halál. Az Andrássy út nem volt más, mint a Sztálin út, ott volt az Andrássy út hatvan, tehát az ÁVH-nak a kínzókamrája, a rettegett Sztálin út. Gondoljon bele, hogy azt az utat, amely annyi könnyel, annyi fájdalommal és annyi gyűlölettel volt tele, ahol emberek vére folyt, most, 2021. szeptember 11-én a szeretet megtisztította.

Szépen lezárult a kongresszus, elmúlt egy bizonyos idő, sok dolga van még ugyan, de valamennyire az ember kiüresedik. Most mi lesz, Tünde, lehet, kell ezt a munkát folytatni?

– Én biztos, hogy nem üresedtem ki. Ez olyan, mint a gyász, mikor valaki meghal, és sokkot kap az ember, és valakinek a halála után, ha eltelik egy hét, akkor nem kérdezi meg a gyászolót, hogy eltelt egy hét, és akkor most jobban van, kiüresedett-e. Nem, az tart, az egy nagyon hosszú gyászidőszak. Én most ugyanígy vagyok ezzel a kongresszussal, nem érzek kiüresedést, hanem egyszerűen egy olyan megrendültséget és egy olyan mehatottságot, hogy most már eltelt több mint egy hét, és még mindig remeg a hangom, még mindig a könnyeimmel küszködöm. Tehát valóban mi még nem fogtuk fel, hogy itt mi történt. Egy biztos, ahogyan Piero Marini érsek a zárómisén mondta, valami elkezdődött Magyarországon. Ha valami elkezdődött, akkor az azt jelenti, hogy mi küldetést kaptunk, hogy folytassuk. Áldást arra, hogy nem szabad földalnunk, mennünk kell tovább. A kongresszus 12 hírnöke is – mint a bibliai 12 apostol, akiknek Jézus

azt mondta, hogy menjetek, és hirdessétek az evangéliumot – kifejezte, hogy folytatni szeretné az eucharisztikus kongresszuson vállalt küldetését. A zenészek, énekesek, orvosok, Böjte Csaba és a többiek a mai sajtótájékoztató után mindannyian azt mondták, hogy ők mindig hírnökök maradnak. Az nem úgy van, hogy szeptember 12-én lejárt a szerződésük, és széteszlanak, hanem most jön el az a pünkösöd, amely a magyar egyház új pünkösdje lesz. Igen, ezt folytatni akarjuk, mert az országot járva a kongresszus küldetéséről, jelentőségéről beszélve eljutottunk új közösségekhez, szívek nyíltak meg, tehát nem egy belterjes kommunikáció volt, hanem nyitni tudtunk a világ felé. Ami rám vár, amit én konkrétan tudok mondani, az valahol szintén egy küldetés, egy misszió. Ferenc pápa két magyar szentet emlegetett a szentbeszédében, az egyik Szent István, a másik pedig Szent Erzsébet, a két nagy magyar szentünk, akit ismer a világ. A legutóbbi regényem, *Az ég tartja a Földet*, Szent Erzsébet életéről szól, ez a regény most színpadra kerül, musical lesz belőle. Pár hónapon belül be fogjuk mutatni. Egy kicsit úgy érzem, hogy a pályán maradok, mert már most is Szent Erzsébeten keresztül egy olyan üzenetet kell átadnom, amely örök érvényű, amely ugyanaz, mint

a kongresszusé, hogy a szeretet az az Isten, és egyértelmű, hogy nincs más dolgunk az életben, mint egymást szeretni.

Csúnya kifejezés, de így kell mondanom, regényanyaggá válik ez a kongresszus is?

– Az a helyzet, amikor túl nagy a nyomás rajtam, akkor engedni szoktam neki, igen, ezt most jó értelemben mondom, hogy elég sokan követelik tőlem. *A reménység oszlopa* az 1938-as kongresszusról szól, a *Király a Föld fölött* az elhalasztott 2020-as kongresszusról, vagyis egy karanténtörténet, a koronavírusban elhunytak emlékére írtam. Igen, az olvasók most várják tőlem az újabbat. Kedvem lenne hozzá, a lendületem megvan hozzá, tehát minden csak idő kérdése, hogy én ezt meg tudom írni, vagy sem, de szándékomban áll. Látok még esetleg egy szép történetet. Ahogy említettem, van egy sportoló fiam, aki műkorcsolyázó, magyar színekben versenyez, és most a 2021/2022-es szezonban egy olyan zenét választott magának, amit előtte még soha senki nem mert, és ez nem más, mint *A passió* című film zenéje. Négy percben felvállalja, hogy Jézus Krisztus szerepébe bújik, és ez alatt a négy perc alatt megmutatja a világnak azt, ami a kongresszusnak a magja volt, a központi

Rengett a tér

Három napra érkeztünk, és Osztie Zoltán atya, a belvárosi templom plébánosa, egy nagyon kedves ember, a szállásunknál kézfogással üdvözölt bennünket, azután bemutatta a templomát, mindent részletesen elmondott, hogy mikor, mennyit költöttek rá, mennyi ásatás, mennyi kutatómunka folyt ott. Egy tudóst, egy művelt embert ismertem meg. Utána pedig Erdő Péter bíborosnak a szentmiséje a Kossuth téren, az is egy csodálatos dolog volt. En szeretem az ő hangját és a stílusát, a beszéde felemelő volt. Engem külön nagyon meghatott Dolhai Attila hírnök fellépése, amikor a lányával énekelt, az valami csodálatos volt.

A pápai szentmisén lenyűgöző tömeg gyűlt össze, szinte hihetetlen, hogy ennyi ember egy helyen, és mind egy és ugyanazért jött, hogy egy felemelő szentmisén vegyen részt. Nem is gondoltam, hogy ennyi ember ilyen áhítattal hallgatja ezt a szép misét. És a végén, ahogy a pápa magyarul elkészítette: „Isten, áldd meg a magyart!” Tetszett még nagyon, hogy osztogatnak könyvecskéket, amelyekben részletesen benne voltak az énekek, tehát az, aki nem látta a kivetítőt, vagy nem tudta az éneket, követhette a kis könyvecskékből, ami nagyon jó dolog volt a hívők számára. És a himnusz, amit együtt énekeltünk! Rengett a tér! Az háborzongató volt, libabőrös lett az ember, és a szívünk egészen másként dobogott.

Ez az eucharisztikus találkozó közelebb hozott a vallásomhoz, az emberekhez, a szeretteimhez.

Kern Ibolya nyugalmazott pedagógus, Szabadka

üzenettel, hogy a magyarság és kereszténység 1000 éve összetartozik. Szerintem ennél szebb nincs, amikor egy 17 éves fiú, egy kamasz felvállalja, hogy ő magyar, felvállalja azt, hogy ő hisz Jézus Krisztusban, eltáncolja és megmutatja nekünk Jézus kínszenvedését, kereszthalálát és feltámadását. Ezzel tiszteleg a kongresszusnak, és tiszteleg az édesanyjának, a munkájának. Ne-

kem ne mondja senki, hogy ez nem csoda, és ne mondja, hogy nincs utánpótlás.

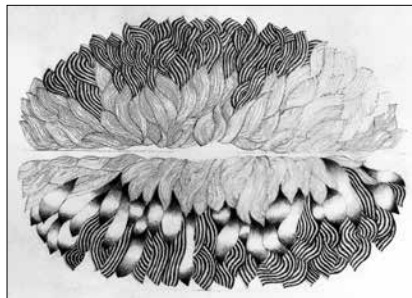
Azt hiszem, mindannyiunk, a zarándoklók és minden résztvevő nevében mondhatjuk, hogy köszönjük a munkáját, és azt még inkább, hogy mindezt egyszer papírra is veti, és lesz az utókornak honnan táplálkoznia és növekednie, elmélyülnie a hitében.

Isten útján tanítványként járni jó

Arra készültem, hogy most valami rendkívülivel találkozhatok, vagy rendkívüli dolognak lehetek a részese, de szerintem ilyen eseményre nem lehet kellő módon felkészülni, még egy ilyen Mária-kegyhelyes szolgálattevőnek sem, akit az emberek sokasága vesz körül, de az a tömeg, az a jézusi tanítványi tömeg, az valami nem mindennapi és felejthetetlen élmény volt számomra. Éreztem, hogy nem vagyok egyedül, ott van velem az Úristen, ott van velem Jézus, aki most a pápa személyében jött el közénk mint Krisztus földi helytartója. Olyan meghatódottságot éreztem, hogy észre sem vettem, hogy kijöttek a könnyeim. Szóban nem megfogalmazható érzés öntött el azokban a percekben, amikor a szentatya elhaladt a pápai mobilján az embertömegek mellett, tőlem is szinte hat méterre, integetett, mosolygott, és fehérten ott állt, mint maga Krisztus. Abban a pillanatban nem is képzeltem semmit, nem is gondoltam semmire sem, most így utólag belemagyarázhatok mindent, de azt a tapasztalást, azt az élményt végigviszem, amíg ezen a földi úton járok. A kongresszus megerősített abban, hogy jó úton járok, hogy elmélyült a hitem. A megerősítést nemcsak abban tapasztaltam meg, hogy velem van Isten, hogy fogja a kezemet, segít és vezet, ha hiszek benne, hanem abban is, hogy ebben a gondolkodási formában, ebben a létben nem vagyok egyedül. Arra gondolok, hogy Isten útján tanítványként járni jó, mert nemcsak az én elképzelésem vagy rögeszmém, hanem ez egy valóság. És ebben erősített meg az a tömeg, amely ott volt, hogy igenis ez létezik, és én jó úton járok.

A mai fiataloknak az életében minden kézníujtásra van, egy gombnyomásnyira. Nagyon sok minden megzavarhatja azokat a fiatalokat, akik már elindultak a hitben való életük megvalósításának az útján, de ha arra összpontosítanak, hogy mi az, ami számukra a legfontosabb, keresik az ilyen alkalmakat, tudatosan keresik a találkozásokat a hozzájuk hasonló emberekkel, az Istennel való kapcsolatot, az egyházzal való kapcsolatnak a lehetőségét, akkor az megerősíti őket ezen az úton.

Klemm Valéria iskolaigazgató, hitoktató, a Mária-kegyhely szolgálattevője, Doroszló

Grapefruit

Egy kevésbé ismert aradi vértanú: Lázár Vilmos honvéd ezredes életútja

Magyarország történelmének egyik legtragikusabb mementója az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc vérbefojtása. Közismert tény, hogy 1849. október 6-án az első független magyar kormány miniszterelnökét, valamint a szabadságharc tizenhárom főtisztjét kivégezték. Gróf németújvári Batthyány Lajos (1807–1849) a pesti – 1897-ben lebontott – katonai rendeltetésű Újépület („Neugebäude”) udvarán,¹ a tizenhárom főtszít pedig Aradon, a vár mellett vesztette életét.² Fontos hangsúlyoznunk, hogy az előbbieken említett személyek mellett még sokak életét oltotta ki a császári megtorlás, nem beszélve azokról az áldozatokról, akiket hosszú évekre börtönbe zártak, illetve sáncmunkára ítélték. Szükséges megemlítenünk az elítéltek „névtelen” hozzátartozóit is, mivel az ő életüket is számos esetben megnyomortították a drákói szigorral meghozott ítéletek.

Jelen tanulmány az egyik kevésbé ismert aradi vértanú, Lázár Vilmos életútját kívánja „dióhéjban” bemutatni. Lázár Vilmos, akárcsak Kiss Ernő (1799–1849) és Leiningen-Westerburg Károly (1819–1849) aradi vértanúk, jelentős szállal kötődik a Bánság területéhez. Az első kettő a Bánság szülőltje volt, a harmadik pedig házassága révén került kapcsolatba a térséggel.

I. Lázár Vilmos főbb életrajzi adatai

Lázár Vilmos a történelmi Torontál vármegye székhelyén, Nagybecskerekken (Зрењанин/Zrenjanin) született. A születés helye biztos, viszont annak időpontját illetően eltérnek a szakirodalmak. Számos forrás az 1815-ös esztendő jelölte meg a születés éveként.³ Ezzel szemben vannak olyan szakirodalmak, amelyek szerint a néhai ezredes 1817. október 24-én született.⁴

Származását tekintve örmény nemzetiségű volt. „[...] a XVIII. században nemességet nyert családja révén a szkárosi előnevet viselte. Édesapja, Lázár Pál katonatisztként szolgált a császári-királyi 1. (Császár) huszárezredben. Gyermekeként Temesváron töltötte [...]”⁵ Az előbbi idézetből következik, hogy az örmény származású vértanú magyar nemesi családban született. Csorba László történész megjegyezte, hogy Lázár Vilmos családja szerény anyagi körülmények között élt.⁶

Az aradi vértanú származásánál maradva érdemes kiemelni, hogy „első ismert őse Lázár János erzsébetvárosi kereskedő volt”.⁷ A magyarországi örmények kapcsán megjegyezzük, hogy az Árpád-kortól (1000–1301) több hullám-

¹ Napjainkban az egykori katonai célokra használt épület helyén Budapest egyik legismertebb közterülete, a Szabadság tér helyezkedik el. DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XIV. kötet (Titel–Veszk)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szent-szék Könyvkiadója, Budapest, 2009. 485–486. pp.

² DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szent-szék Könyvkiadója, Budapest, 1993. 371–372. pp.

³ Vö. KENYERES ÁGNES: *Magyar életrajzi lexikon. Második kötet. L–Z. Második, változatlan kiadás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 46. p.; VARGA OTTÓ: *Lázár Vilmos*. In: Varga Ottó (szerk.): *Aradi vértanúk albuma*. Harmadik, bővített kiadás. Könyves Kálmán Társulat kiadása, Budapest, 1892. 98. p.

⁴ Vö. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei*. In: Issekutz Sarolta (szerk.): *Délvidéki örmény nemesek*. Elemér – Écska – Nagybecskerek. Erdélyi Örmény Múzeum 16. Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, 2010. 230. p.; SOLYMOSSI JÓZSEF: *Lázár Vilmos a Zemplén-Ung-Bereg megyei dandár élén. 1849. április–május*. In: Seres Attila (szerk.): *A híd, ami összeköt. 1848–1849 és a magyar–lengyel kapcsolatok története a XIX–XX. században*. Ünnepi tanulmányok Kovács István 75. születésnapjára. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2020. 137. p.

⁵ SOLYMOSSI 2020, 137. p.

⁶ CSORBA LÁSZLÓ: *A tizenhárom aradi vértanú*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1989. 26. p.

⁷ BONA GÁBOR: *A ’48-as honvédsereg örmény hősei*. In: Rácz Árpád (szerk.): *Rubicon*. Történelmi Magazin. XXVI. évfolyam. 5–6. szám. Rubicon-Ház Kiadó, Budapest, 2015. 48. p.

Szkárosi Lázár Vilmos
honvéd ezredes,
aradi vértanú

Forrás: Szamosy Elek (1826–1888): Lázár Vilmos honvéd ezredes, aradi vértanú. Litográfia, 1879. Az aradi vértanúk családjai, 2018. október 6. Gondola.hu – online újság: https://gondola.hu/cikkek/111123-Az_aradi_vertanuk_csaladjai.html (Letöltés ideje: 2021. június 24.)

Lázár Vilmos aradi vértanú emléktáblája
Nagybecskerekén, a Nepomuki Szent
János-székesegyházban

Forrás: Megkoszorúzták Lázár Vilmos emléktábláját Nagybecskerekén. A Pannon Televízió – Pannon RTV elektronikus oldala: <https://pannonrtv.com/rovatok/tarsadalom/megkoszoruztak-lazar-vilmos-emlektablajat-nagybecskereken#lg=1&slide=7> (Letöltés ideje: 2021. június 24.)

ban telepedtek le a történelmi Magyarország területén. Főképp a 17. századi Erdélyben nőtt meg a szerepük a kereskedelemmel és iparral foglalkozó örményeknek. Erdélyben, főképp Erzsébetváros (Dumbrăveni) és Szamosújvár (Gherla), továbbá Csíkszépvíz (Frumoasa) és Gyergyószentmiklós (Gheorgheni) településen telepedtek le, de kisebb közösségeik más erdélyi városokban is megtalálhatók voltak.⁸ A későbbiekben, a 18–19. században a Bánság területén is megjelentek az örmények, több jeles családot adva a történelmi Torontál vármegyének is. Példaként említhetők az eleméri és ittebei Kiss, az écskai Lázár, továbbá a beodrai Karácsonyi, de a bobdai Gyertyánffy és Dániel család is, amely a többi között Kanakon (Конак/Konak) építtetett kastélyt.⁹

II. Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc előtti évek

Lázár Vilmos tanulmányait Temesváron (Timișoara) végezte, amiről emlékirataiban is megemlékezett. Csorba László történész az alábbiakat közölte: „Iskoláit Temesvárott végezte, s az aradi tömlöcbe menet fájdalmas érzéseket szakított fel belőle a viszontlátás. »Itt, hol mint tanuló a gondtalan ifjúság napjait élveztem – idézte fel a múltat a végnapokban papírra vetett emlékiratában –, ahol minden talpalatnyi hely tanulóéveim egy-egy ártatlan eseményére emlékeztet, itt mint fogoly vonultam be!«”¹⁰

Lázár Vilmos – valószínűleg édesapja hatására – a katonai pályát választotta. Előbb, 1832 októberében a 61. (Saint Julien-) gyalogezred kadétja volt Stájerország fővárosában, Grazban, majd 1835-ben – feltehetően édesapja közbenjárására – a 34. (Benczúr-) gyalogezred állományába került. A kadétként eltöltött évek alatt volt szerencséje megtanulni a katonai hivatás gyakorlati ismereteit.

Az 1733-ban alapított 34. (Benczúr-) gyalogezred 1827-től egészen 1841-ig ezredtulajdonosáról, nemes Benczúr József altábornagyról

⁸ A magyarországi örménység története. A Fővárosi Örmény Önkormányzat elektronikus oldala: <https://fovarosiormeny.hu/a-magyarorszag-i-ormenyekrol/> (Letöltés ideje: 2021. június 16.)

⁹ NÉMETH FERENC: *Magyar-örmények a Bánát közéletében a 19. században*. 1. p. South-East European Foundation: http://www.southeast-europe.org/pdf/13/DKE_13_M_DKH_Nemeth-Ferenc.pdf (Letöltés ideje: 2021. június 17.)

¹⁰ SOLYMOSSI 2020, 137–138. pp.

nyerte a nevét.¹¹ A felső-magyarországi ezred székhelye Kassa (Košice) városában volt, de a toborzás, hadkiegészítés kapcsán más térségek is kapcsolódtak hozzá, így például Heves vármegye székhelye, Eger vagy a felvidéki Sáros vármegye központja, Eperjes (Prešov) is. A későbbiekben – 1831 és 1848 között – Galícia is az ezred állomáshelyei közé került. Az ezredtulajdonos személyében 1841-ben változás történt, az új ezredtulajdonos Vilmos porosz herceg, a későbbi I. Vilmos német császár (1871–1888) lett. Ekkortól az ezred katonáit „Vilmos-bakák” névvel illették.¹²

Lázár Vilmos katonai pályájának következő állomása az 1841-es esztendő: „1841. szeptember 1-jén léptették elő második fizetési osztályú hadnaggyá.”¹³ Sietünk hozzátenni, hogy megfelelő anyagiak és befolyásos kapcsolatok nélkül akkoriban is nehezen lehetett boldogulni. Ezért hiába volt a katonai pályára kiválóan alkalmas, és szorgalmas, nagy reményei nem lehettek a katonai karrier tekintetében. Ráadásul ebben az időszakban, a napóleoni háborúk után hosszabb ideig viszonylag békés időszak következett Európa életében, ezáltal a katonai szaktudás megcsillogtatására is kevés lehetőség adódott. Ezért a „másodosztályú hadnagy” „1844-ben, tiszti jellegének megtartása nélkül kilépett” a hadsereg állományából.¹⁴ Katona Tamás (1932–2013) történész szerint a katonaság soraiból való kilépés 1843-ban történt, más forrás viszont 1845-re datálta azt.¹⁵

A katonai pálya elhagyását nemcsak a szűkös anyagiak, a nehézkes előremenetel, hanem – feltehetően – a házasságkötési szándék is befolyásolta. A kilépett katona 1844 augusztusában

házasságot kötött egy háromgyermekes özvegygyel, revisnyei Reviczky Mária (1812–1873) bárónővel.¹⁶ A bárónő első férje dévaványai Halasy József (1784–1844) volt.¹⁷ A házasságból három gyermek, két fiú (Béla és Szerencs) és egy leány (Madelén, egyes változatok szerint Madelaine) született. Tehát a három gyermek édesapja nem a néhai aradi vértanú volt, ennek ellenére úgy szerette őket, mintha azok vér szerinti gyermekei lettek volna.¹⁸ Lázár Vilmos és Reviczky Mária közös életéről elmondható, hogy „rendkívül boldog házasságban éltek”. Továbbá a feleségről érdemes megjegyezni, hogy „Reviczky Mária bárónő híresen szép asszony volt – ezt bizonyítja az a domborműű arcmás is, mely a Kerepesi temetőben levő sírkövén látható”.¹⁹

A házasságkötést követően Lázár Vilmos előbb a felesége Zemplén vármegyében található birtokán gazdálkodott, majd hivatalnoki állást vállalt.

Lázár Vilmos 1847 tavaszán az ún. „Középponti Magyar Vasúttársaság” főpénztárnoka lett, emellett gróf Zichy Ferenc elnök mellett a titkári feladatokat is ellátta. Teendői miatt azonban sok időt kellett Pesten, valamint Pozsonyban (Bratislava) töltenie.²⁰ Az előbbiekben említett vasúttársaság kapcsán érdemes kiemelni, hogy abban a korban nagy figyelmet szenteltek a vasút kiépítésének, az a 19. század végére úgy hálózta be az egész történelmi Magyarország területét, mint „testet az erek”. Természetesen az 1848/1849. évi forradalmat és szabadságharcot megelőző időszakban „gyerekcipőben” jártak a fejlesztések, azonban ha lassan is, de megindultak. Az első – mindössze 34 km hosszú – magyar vasútvonalat Pest és Vác között a Középponti Ma-

¹¹ IFJ. REISZIG EDE: *Zemplén vármegye nemesi családai*. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest, 1905. 525. p.

¹² *Császári és királyi 34. közös gyalogezred*. A Füzéri Hadtörténeti és Helytörténeti Kör elektronikus oldala: <http://fuzertortenelme.hu/csaszari-es-kiralyi-34-kozos-gyalogezred/> (Letöltés ideje: 2021. június 17.); CSORBA 1989, 26. p.

¹³ SOLYMOSI 2020, 138. p.

¹⁴ Vö. CSORBA 1989, 26. p.

¹⁵ KATONA TAMÁS (szerk.): *Az aradi vértanúk. I. kötet*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. 47., 514. pp. A továbbiakban: KATONA (I.) 1983.; A *tizenhárom vértanú*. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): Vasárnapi Újság. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890. 646. p.

¹⁶ Vö. SZINYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. VII. kötet. Köberich–Loysch. Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1900. 928–929. pp.

¹⁷ KEMPELEN BÉLA: *Magyar nemes családok. IV. kötet. Fa–Házy*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912. 457. p.

¹⁸ KATONA 1983, 47., 514. pp.

¹⁹ KATONA 1983, 47., 534. pp.

²⁰ Vö. CSORBA 1989, 26. p.; SOLYMOSI 2020, 138. p.

gyar Vasúttársaság építette ki, továbbá helyezte üzembe még 1846. július 15-én. Ezt követte két további vasútvonal, előbb a Pest–Cegléd–Szolnok (100 km), majd a Pozsony–Marchegg (17 km) vasútvonal kiépítése. Előbbi ünnepélyes átadása 1847. szeptember elsején, utóbbi pedig 1848. augusztus 20-án történt.²¹ Megjegyezzük, hogy a konkurens Sopron–Bécsújhelyi Vasúttársaság Sopron és Bécsújhely (Wiener Neustadt) között is kiépített egy vasútvonalat, amelyet 1847. augusztus 20-án adtak át a forgalomnak, de mivel az az osztrák vasúti hálózathoz és érdekeltséghez tartozott, a magyar közvélemény kevésbé vett róla tudomást, mint az előbbieken említett három magyar érdekeltségű vasútvonalról.²²

A főpénztárnoki és titkári állást vállalt Lázár Vilmos élénk szimpátiával kísérte az 1848 márciusában és áprilisában végbement hazai eseményeket. Csorba László történész erről a következőket közölte: *„Amikor a Batthyány-kormány az újságokban is felhívja a kilépett császári és királyi tiszteket, hogy jelentkezzenek a politikai önrendelkezést megteremtő nemzet önvédelmi fegyveres szervezetébe, a nemzetőrségbe, annál kevésbé habozik, mivel a vasútépítés a zavaros politikai és gazdasági viszonyok következtében leállt, és még a csökkenetett fizetés is bizonytalanná vált. Az újra kardot kötő Lázárt nem fűtötték radikális indulatok [...]”*²³

A nemzet önvédelmének megszervezése létfontosságú kérdés volt. Habár a bécsi császári adminisztrációt átmenetileg megbénította a herceg és gróf Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich-Winneburg zu Beilstein (1773–1859) kancellár lemondásával járó ún. „bécsi forradalom” (1848. március 13.), igyekezett a Habsburg Birodalmon belül eluralkodott helyzetben úrrá lenni. Engedményekre kényszerült, de ezeket próbálta mihamarabb kijátszani, valamint

korlátok közé szorítani. Ennek folyamányaként robbant ki az ún. „második bécsi forradalom” (1848. május 14.), amely hatására a császári udvar Tirol osztrák örökös tartomány fővárosába, Innsbruckba távozott. Arról már nem is beszélve, hogy a magyarokkal rokonszenvező Bécs népe által egy újabb felkelés – az ún. „harmadik bécsi forradalom” – is kirobbant 1848. október 6-án. Ekkor a császári udvar már a morvaországi Olmützbe (Olomouc) menekült.²⁴

A védekezés megszervezése azért is volt sürgető, mert a magyarországi nemzetiségek egy része – például a délvidéki szerbek – végül a magyar forradalom ellen foglalt állást. A szabadságharc megindulása előtt a Délvidéken már forrongtak az indulatok. Az első jelentősebb szerb fegyveres megmozdulás – 1848. április 24-én – Nagyikindán (Кикинда/Kikinda) volt, amely – gyilkosságok sorozatába és fosztogatásba torkollott – három napig tartott. A nagyikindai eseményekkel közel azonos időben Torontál vármegye székhelyén, Nagybecskereken is megmozdultak a szerbek.²⁵ Hangsúlyozzuk, hogy nemcsak Torontál vármegyében, hanem idővel a Délvidék más területein is történtek szerb megmozdulások. Ezek megelőzésére, valamint levezetésére szükség volt ütőképes fegyveres erőre. Ráadásul számítani lehetett az Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz (1787–1862) herceg által vezetett császári haderő érkezésére is. Ez a haderő 1848. október 30-án Schwechat mellett végül megverte a magyar fősereget.

III. A szabadságharc katonája

Az előbbieken említettük, hogy 1848 tavaszán a Batthyány-kormány kérte a korábban a hadseregből kilépett katonatiszteket, hogy állja-

²¹ NAGY TAMÁS: *A magyar vasútügy az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc idején*. In: Döbör András et al. (szerk.): *Katonák, papok, polgárok 1848/49-ben*. Tudományos konferencia a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Történettudományi Tanszékén. 12. kötet. Belvedere Meridionale Kiskönyvtár. Kiadja a Belvedere Meridionale, Szeged, 1999. 89–93. pp.

²² Vö. NAGY 1999, 91. p.

²³ CSORBA 1989, 27. p.

²⁴ Vö. HERMANN RÓBERT: *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Videopont Kiadó, Budapest, 1996. 25–27., 150–152., 174–176. pp.

²⁵ Vö. BOGOLYUB, ALEXICH: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 456. p.; FEKETE GYULA: *Nagyikinda*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 586. p.; MÓRICZ MIKLÓS: *Nagybecskerek*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 570. p.

nak ismét szolgálatba. Lázár Vilmos ekkor kötelezte el magát a forradalom és a nyomában járó reformok mellett. Budán jelentkezett a felvételi bizottságnál a katonai szolgálatra. A „másodosztályú hadnagy” a 39. honvéd zászlóaljnál mint főhadnagy kezdte meg a szolgálatot, és egy hét elteltével már századosná nevezték ki.

Lázár Vilmos működését a Dunántúlon, Győrről kezdte meg. Győr vármegye székhelye meglehetősen közel feküdt Ausztria határaihoz, ezért is szükségessé vált a város megerősítése. A magyar honvédhadsereg egyik gyenge pontja az ütőképes műszaki alakulatok hiánya volt, mivel a birodalmi hadsereg hasonló alakulatai közül egy sem állomásozott a történelmi Magyarország területén. Ezért a százados – értékes szaktudásával – nagy szerepet játszott egyfelől a honvéd utászkar megszervezésében, másfelől abban, hogy kiképzett utászok megerősítették Győr városát a település védelmét biztosító sáncrendszer.²⁶ Minderről Kenyeres Dénes alezredes a következőket közölte: „1848. október 10-től főhadnagyi rendfokozatban kinevezték a 39. honvédzászlóaljba. Ordódy Kálmán őrnagy ajánlatára századosná nevezték ki az utászkarhoz az 1. utász ezredben mely Győrben állomásozott. A fiatal százados részt vett az alakulat szervezésében, majd a Győr előtti sáncok építési munkálataiban is. [...] előjárói felfigyeltek tehetségére. Az év végére a túlerő ellen visszavonultak a honvéd csapatok, előbb a Tisza mögé, majd Törökszentmiklósról hátráltak az utászok is. Matolai Etele honvéd utásztiszt szerint Lázár Vilmos kiváló szervező készségekről tett tanúbizonyságot. Jól kamatoztatta ismereteit az utász fegyvernemnél.”²⁷

Az előbbieknél kapcsán érdemes megjegyezni, hogy miután Windisch-Grätz herceg, a császári főerők vezére seregeivel leverte a prágai és a bécsi megmozdulásokat, a császári hadak Magyarország ellen sorakoztak fel. 1848. szeptem-

ber 29-én a Fejér vármegyei Pákozdi, Sukoró és Pátka között a magyar főszereg megverte a Josip Jelačić Bužimski (1801–1859) horvát bán, gróf vezette császári sereget, azonban Windisch-Grätz herceg jobban felszerelt, erősebb seregének már jóval nehezebb volt ellenállnia. A jelentős erőket mozgósított császári főszereg – más császári seregek támadása mellett – december közepén kezdte meg a bevonulást Magyarországra. Ekkor két nagyobb magyar hadsereg igyekezett az ország védelmét ellátni. Egyfelől a Görgey Artúr (1818–1890) honvéd tábornok által vezetett ún. „fel-dunai hadsereg” és a Perczel Mór (1811–1899) honvéd tábornok által vezényelt sereg.

A megerősített Győrt hamarosan – 1848. december 26-án – fel kellett adni, egyfelől, mert nem volt megfelelő létszámú katonai erő, amely védhette volna a sáncokat, másfelől a téli időjárás miatt a környékbéli vizek, valamint mocsarak befagytak, így könnyebben törhetett előre az ellenség.²⁸

A két magyar sereg Buda környékén egyesült volna, hogy védhesse a várost és Pestet, azonban – 1848. december 30-án – Perczel Mór erői súlyos vereséget szenvedtek el a Fejér vármegyében fekvő Móránál, ahol a magyar sereg állomásozása harmada meghalt vagy fogságba esett. Ráadásul a Galíciából betörő Franz Anton Heinrich Johann Prokop Don Bosco Felix von Schlik (1789–1862) császári altábornagy serege előbb, 1848. december 9-én Eperjést, majd 1848. december 11-én Kassa városát is elfoglalta, ezt követően már Miskolcot fenyegette. Ezért a magyar kormánynak és a katonai erőknek nem volt más választása, mint 1849. január 1–5. között kiűriteni és feladni Pestet és Budát, valamint hátrálni Debrecen felé. A Lázár Vilmos vezette honvéd utászalakulatok előbb Görgey egységei közé tartoztak, és egész Pestig hátráltak, majd pedig Perczel Mór hadseregéhez sorolták át

²⁶ CSORBA 1989, 26. p.

²⁷ KENYERES DÉNES: Lázár Vilmos honvéd ezredes, utásztiszt, aradi vértanú. In: Lukács László et al. (szerk.): Műszaki Katonai Közlöny. 4. évfolyam. 3–4. szám. Az MHTT Műszaki Szakosztály folyóirata. Kiadja a Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki Szakosztálya, Budapest, 1994. 67–68. pp.

²⁸ 530. Győr-Budapest 1848. december 26–27. Kossuth és Görgey levélváltása Győr feladása ügyében. Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Kossuth-kossuth-lajos-osszes-munkai-1/kossuth-lajos-osszes-munkai-xiii-FDB0/kossuth-lajos-184849-ben-iii-kossuth-lajos-az-orszagos-honvedelmi-bizottmany-elen-elso-resz-1848-szeptemberdecember-FDBC/530-gyor-budapest-1848-december-2627-kossuth-es-gorgey-levelvaltasa-gyor-feladasa-ugyeben-127B4/> (Letöltés ideje: 2021. június 21.)

őket, és egészen Hajdú vármegyéig – Nádudvarig (1849. január 13.) és Balmazújvárosig (1849. január 14.) – vonultak vissza.²⁹

Utóbb Répásy Mihály (1800–1849) honvéd tábornok tartalékseregéhez kerültek, ahol a főparancsnok felismerte Lázár Vilmos tehetségét, és február elején már utász őrnaggyá, valamint hadtestsegédtisztjévé nevezte ki.³⁰ A következőkben, a fegyveres ütközetektől távol, Balmazújváros központtal segített új, tartalékos haderőt kiállítani. Lázár még valahol irigyelte is azokat a honvédeket, akik a császáriak ellen indultak harcolni. Az említett időszak legemlékezetesebb eseménye az ún. „tiszafüredi lázadás” volt. *„Tiszafüreden a Lipcsey kúria épületében került sor [1849.] március 3-án, Görgey Artúr vezetésével, arra a tábornoki lázadásra, amely Henryk Dembinski fővezér ellen zajlott, s melynek keretén belül nemcsak hatalmától fosztották meg, hanem őrizet alá is helyezték. A fellázadás, katonai puccs oka a február 26-27-én zajlott sikertelen kápolnai csata és a jövőbeli lehetőségeken való nézeteltérés volt. Szemere Bertalan azonnal a helyszínre hívatta Kossuthot, aki március 4-én a hajnali órákban meg is érkezett Tiszafüred városába. Kossuth Lajos a Lipcsey kúriában vizsgálta meg az ügyet, elfogadta Dembinski lemondását, és ideiglenes fővezérré nevezte ki Görgeyt.”*³¹ A fővezér, végül – 1849. március 8-án – Vetter Antal (1803–1882) tábornok lett.

Lázár Vilmos viszonylag eseménytelen, nyugodt időszaka is hamarosan véget ért. *„[...] 1849 márciustól fogva mint a 9. hadosztály 2. dandárának parancsnoka részt vett az északi megyék védelmi hadi műveleteiben.”*³² Más forrás viszont csak

április elejétől datálta az előbbieken említett ki-nevezést.³³ Lázár Vilmost tehát Bereg, Ung és Zemplén hadmegyék parancsnokává nevezték ki,³⁴ amely nem volt könnyű feladat, mivel elég nagy „rendetlenséget” és fegyelmezetlenséget talált az említett seregrész soraiban. Amellett, hogy a seregrész tisztjei között a viszálykodás is megfigyelhető volt, néhányan ráadásul igyekeztek a szabadságharcból is nyereséget szakítani, ezért különféle bectelen és illegális cselekményben vettek részt. Előfordult, hogy a galíciai betörések során rabolt marhákkal üzleteltek. Az új parancsnok személyét is alattomos intrikák érték. Mindez, az előbbieken ismertetett történések mellett, a seregrész demoralizációjával fenyegetett. Lázár Vilmos emlékirataiban megjegyezte: *„[...] kihirdettetem a haditörvényeket mindazok ellen, kik feljebbvalóik iránt oly beszédeteket hallatnának, melyek a legénységre rossz hatást gyakorolhatnak. E perctől nyugtom volt.”*³⁵ A „nyugalomra”, valamint a tisztek és katonák megrendezésére szükség is volt, mert a császári csapatok szórványos, Galíciából történő betörései ellen határozottan kellett a határszakaszt védő 2. dandárnak fellépnie. Emellett katonáival részt vett a szomszédos Sáros vármegye térségének (Eperjes, Bártfa [Bardejov] etc.) felszabadításában is. Az északkeleti határrész őrizetét kiválóan látta el seregrészével, egészen addig, amíg az orosz („muszka”) intervenció meg nem indult.

Érdemes kiemelni, hogy Lázár Vilmos az időközben, 1849. április 27-én *„a felső-magyarországi (IX.) hadtest ebből képezett dandárának parancsnoka. Június közepétől az említett had-*

²⁹ HERMANN 1996, 226., 237., 240–243. pp.; KENYERES DÉNES: *Egy utásztiszt naplójából*. In: Lukács László (főszerk.): *Műszaki Katonai Közlöny*. 7. évfolyam. 4. szám. Az MHTT Műszaki Szakosztály folyóirata. Kiadja a Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki Szakosztálya, Budapest, 1997. 48–51. pp.

³⁰ Vö. CSORBA 1989, 28. p.; KENYERES 1997, 51. p.

³¹ *A tiszafüredi lázadás*. A Kiss Pál Múzeum elektronikus oldala: <https://kisspalmuzeum.hu/blog/a-tiszafuredi-lazadas/> (Letöltés ideje: 2021. június 21.); Vö. CSORBA 1989, 28. p.; SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. II. kötet. Caban–Exner*. Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1893. 761–762. pp.

³² BOKOR JÓZSEF (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben. XI. kötet, Közép–Magyal*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1895. 313. p.

³³ BÓNA GÁBOR: *szkárosi Lázár Vilmos. Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*. Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-evi-szabadsagharcban-23DD/iii-eletrajzi-adatok-273C/torzstisztek-27A0/szkarosi-lazar-vilmos-29EC/> (Letöltés ideje: 2021. június 21.); CSORBA 1989, 29. p.

³⁴ Vö. MOLNÁR FERENC: *Az északkelet-magyarországi honvédcsoportok megalakulásának előzményei. A 19. hadosztály tevékenysége 1849 tavaszán*. In: Kötél Emőke (szerk.): PhD konferencia. A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból. 2010. november 29. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2010. 41. p.

³⁵ CSORBA 1989, 29. p.

test egyik hadosztályának parancsnoka. Június közepétől részt vesz a Galiciából betört orosz fő-sereg elleni harcokban”.³⁶ A IX. hadtest vezényletét egy ideig a – fővezéri címétől megfosztott – lengyel származású Henryk Dembiński (1791–1864) honvéd tábornok látta el, akiről beosztottja, Lázár Vilmos sem volt a legjobb véleményével.³⁷ Később, amikor 1849. június 15-én megindult az orosz cári intervenció, az ugyancsak lengyel származású Józef Wysocki (1809–1874) honvéd tábornok lett a IX. hadtest parancsnoka.

Lázár Vilmos és egységei a feladatukat, az északkeleti határ védelmét mindaddig kiválóan látták el, amíg csak az alkalmanként betörő, kisebb császári csapatokat kellett feltartóztatniuk. Az osztrák betörések kezdetben kisebb erejű támadások vagy portyák voltak, idővel azonban egyre erősödött a nyomás, és szervezettebb támadásokban nyilvánultak meg a császáriak akciói.³⁸ Azonban 1849 júniusában változott a hadi helyzet. Erről Pálffy Lajos az alábbiakat írta: „A Duklai-hágón betörő orosz fő-sereg megállítására természetesen esélye sincs, de azt azért nem hagyja, hogy nyugodt legyen a muszkák előre-nyomulása.”³⁹ Solymosi József a következőket fűzte hozzá az őrnagy teljesítményéhez: „Június 19-én Lázár dandárja volt az, amelyet először értek el a Felső-Magyarországra benyomuló orosz csapatok. Ő vette fel velük először az egyenlőtlen küzdelmet. Lázár Vilmos katonái, a szabolcsi önkéntes lovasok és az 1. vadászezred egyik százada csapott össze először az oroszokkal Bártfa és Lófalú között. Lázár, tartva a szomszédos völgyekben előrenyomuló orosz hadoszlopok átkarolásától, a visszavonulás mellett döntött. Bár már 1848 ősze óta szolgálta a magyar sza-

badság-harc ügyét, itt, az 1849. évi nyári hadjárat kezdetén esett át a tűzkeresztségen.”⁴⁰

Habár Lázár Vilmos egységei nem tudták a túl-erőben lévő cári alakulatokat feltartóztatni, min-denképp hősie helytállást tanúsítottak. Maga a parancsnok is bizonyította rátermettségét, ezért 1849. július 16-án már alezredessé léptették elő.⁴¹ A helytállás nehézsége kapcsán jegyezzük meg, hogy a Duklai-hágón betört, Mihail Ivanovics Cseodajev (1785–1859) orosz gyalogsági tábornok által vezetett IV. cári gyalogoshadtest megközelítőleg negyvenezer főt számlált. Ehhez jött még a Zboró (Zborov) környékén Magyaror-szág földjére lépett II. cári hadtest ugyancsak közel negyvenezer katonával.⁴² „Az oroszok be-vonuló zömével szemben Magyarország északi megyéiben nagyjában véve csak a IX. hadtest, melynek parancsnokságát Dembinski lemondá-sa után Wisocki vette át, és Kazinczy hadosz-tálya állott, mely seregrészek állománya össze-sen alig tett ki többet 17.000 embernél. [...] Lázár dandára, 2400 ember 8 ágyúval, Bártfától délre Klusó és Lőfalvánál állott.”⁴³

A teljesség igényével tesszük hozzá, hogy a Fjodor Vasziljevics Rüdiger (1784–1856) cári lo-vassági tábornok által vezetett III. cári hadtest (32 000 fő), amely a Szepesség területén lépett Magyarország földjére, Héthárs (Lipany) és Kis-szeben (Sabinov) érintésével Eperjesen (Prešov) találkozott az előbbieken említett két hadtesttel. Ugyancsak Eperjesnél csatlakozott a(z) – Árva, Liptó és Szepes vármegyéken átmasírozó – 7800 katonát számláló ún. „Zassz-különítmény” is a három cári hadtesthez. Utóbbi egységet Grigorij Hrisztoforovics Zassz (1797–1883) cári lovassági tiszt vezette. Az előbbieken említett

³⁶ BÓNA GÁBOR: *szkárósi Lázár Vilmos. Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*. Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-evi-szabadsagharcban-23DD/iii-eletrajzi-adatok-273C/torzstisztek-27A0/szkarosi-lazar-vilmos-29EC/> (Letöltés ideje: 2021. június 21.)

³⁷ „Csak panaszkodni tud, mint egy siránkozó vén banya”. CSORBA 1989, 30. p.

³⁸ Vö. SOLYMOI 2020, 143. p.

³⁹ PÁLFFY LAJOS: *A kegyelemből agyonlőtt aradi ezredes*. 2017. október 27. Forum Hungaricum – elektronikus oldal: <http://forumhungaricum.hu/kulturkincs/a-kegyelembol-agyonlott-aradi-ezredes/> (Letöltés ideje: 2021. június 22.)

⁴⁰ SOLYMOI 2020, 154. p.

⁴¹ Lázár Vilmos. *Az aradi vértanú emléknapija*. Miniszterelnöki Kabinetiroda: <https://oktober6.kormany.hu/lazar-vilmos-eletrajza> (Letöltés ideje: 2021. június 22.)

⁴² HERMANN 1996, 350. p.

⁴³ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. XXI. kötet*. Az Arcanum Adatbázis Kft. elektronikus oldala: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/21-magyarorszag-184849-evi-fuggetlenségi-harcnak-katonai-tortenete-5B2E/v-a-nyari-hadjarat-az-osztrak-orosz-szovetseges-hadak-tamado-hadjarata-1849-junius-elejetol-a-haboru-befejezeseig-67AA/harmincharmadik-fejezet-az-orosz-fosereg-betorese-es-elonyomulasa-miskolc-debrecen-vonalai-1849-junius-kozepetol-julius-elejeig-6A87/> (Letöltés ideje: 2021. június 22.)

– hatalmas túlerőt képviselő – cári alakulatok 1849. június 23-án érték el Eperjest, majd déli irányban vonultak tovább, és 1849. június 25-én elfoglalták Kassát. Majd kihasználva túlerejüket, továbbvonultak déli irányba.⁴⁴

Az orosz túlerő elől Lázár Vilmos és katonái az Alföldre vonultak vissza. Itt, miután kinevezték alezredessé, a közép-tiszai hadsereg egyik hadosztályának parancsnoka lett.⁴⁵ Majd „részt vett az augusztus 5-i szőregi és a 9-i temesvári csatákban. Augusztus 12-én Bem ezredessé léptette elő, s megbízta a IX. hadtest vezényleésével. Augusztus 19-én Karánsebesnél adta meg magát a [...] cs. kir. csapatoknak.”⁴⁶ Azonban ne siessünk ennyire előre az időben.

Az előbbieken említettük, hogy a cári seregek intervenciója után Lázár Vilmos és serege az Alföldre vonult vissza. A visszavonulás gyors és sikeres volt, a sereg a Kassa–Miskolc–Kápolna–Cegléd–Szolnok-vonalon ütközet nélkül masírozhatott végig. Egy láthatatlan ellenfél azonban megtizedelte a sereget. Ahogy Lázár Vilmos – ekkor még őrnagy – az alábbiak szerint fogalmazott: „Azonfelül az epemirigy-kór [kolerá] iszonyúan dühöngött, aminek a sereg rossz élelmeztetése is egyrészen oka volt.”⁴⁷ A kolera azonban a tiszteket sem kímélte: „Lázárt – mint evangéliumbeli névrokonát – a szolnoki táborozás során meglepi az »epemirigykór«: »a harmadik napon kolerába estem, oly mértékben, hogy csak a közeli és gyors orvosi segély menthetett meg.«”⁴⁸

Lázár Vilmos túlélte a kolerát, de nem mindenki volt ilyen szerencsés. Megjegyezzük, hogy Répásy Mihály (1800–1849) volt a szabadságharc egyedüli honvéd tábornoka, aki a szabadságharc leverése előtt kolerában halt meg. Miklós Péter történész a következőket közölte: „1849

júliusának elején érkezett Szegedre, Kossuth kíséretének tagjaként. Itt a katonák által Délvidékről behurcolt kolera pusztított; e járványnak esett áldozatul Répásy huszártábornok is. 1849. július 30-án hunyt el. A szegedi belvárosi temetőben helyezték örök nyugalomra, katonai tiszteletadás mellett. Sírjánál Kossuth Lajos mondott beszédet, ami azonban nem maradt fenn. Vele együtt temették Szöllősy Gáspár hadügyi titkár és Tóth János tűzér főhadnagyot. A temetési szertartáson – az egész kormány és a városban tartózkodó főtisztok mellett – rengeteg közhonvéd vett részt. Ez volt a város és a szabadságharc utolsó tömegdemonstrációja.”⁴⁹ A tábornok földi maradványai hosszú ideig Szegeden nyugodtak, majd hamvait szülőhelyére, Kemezsére (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) szállították, ahol 2007. március 14-én egyházi, katonai és polgári tiszteletadás mellett helyezték végső nyughelyére.⁵⁰

Miután Lázár Vilmos felépült, és az ún. „turai ütközet” (1849. július 20.) cári győzelemmel ért véget, az immáron alezredessé kinevezett főtsízt a seregével az ún. „délvidéki koncentrációs terv” részeként Szeged felé vonult tovább. Lázár Vilmos – akárcsak a nagy magyar költő, a „lángelőkű” Petőfi Sándor (1823–1849) – megemlékezett a magyar Alföldről is. Habár érdekes kontraszt jelent meg: vagy a kecskeméti pusztán, vagy a francia fővárosban, Párizsban „töltené életét”. Az alezredes az alábbiakat írta: „Magyarország végtelen sivatagain át Szeged alá vonultunk. Magasztosak ezen puszták! Ameddig a szem lát, határtalan síkság; e táj engem mindenkor költői hangulatba hoz. Egy olyan tanyán, mint ezen térségen vannak, szívesen tölteném életemet. – Itt irigy szomszéd nem keseríti létünket. Senkinek sincs rá gondja, evett-é az ember ma és mit. Nagynak érzi magát az ember a természet ke-

⁴⁴ Vö. HERMANN 1996, 350. p.; HERMANN RÓBERT: *Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 327. p.

⁴⁵ BÓNA GÁBOR: *szkárosi Lázár Vilmos. Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*. Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-evi-szabadsagharcban-23DD/iii-eletrajzi-adatok-273C/torzstisztek-27A0/szkarosi-lazar-vilmos-29EC/> (Letöltés ideje: 2021. június 21.)

⁴⁶ HERMANN RÓBERT: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc vértanúi – október 6.* Az Oktatási Minisztérium kiadványa, Nyíregyháza, 2000. 35. p.

⁴⁷ KATONA (I.) 1983, 237. p.

⁴⁸ CSORBA 1989, 31. p.

⁴⁹ MIKLÓS PÉTER: *Répásy Mihály honvédtábornok*. In: Halász Péter (szerk.): *Honismeret. A Honismereti Szövetség folyóirata*. XXVIII. évfolyam. 6. szám. Kiadja a Honismereti Szövetség, Budapest, 2000. 30. p.; Vö.: *Répásy Mihály 1848/49-es honvédtábornok*. In: Lucza János (felelős szerk.) *Kemecsei Helytörténeti Krónika. Kemecsei Városvédő Egyesület. III. évfolyam. 1. szám. Kemecse, 2007. 2. p.*

⁵⁰ Áder: „A szabadság pótolhatatlan érték, amelyhez ragaszkodnunk kell” Origo. New Wave Media Group Kft.: <https://www.origo.hu/itthon/20181006-ader-janos-szerint-az-aradi-tizenharom-vertanu-aldozata-nem-volt-hiabavalo.html> (Letöltés ideje: 2021. június 23.)

belén, s maga a közönség, maga a bíráló. Párizs – vagy a kecskeméti pusztá. – Szegeden a sáncokat szállottuk meg, és mindenki nagy ütközetre készült, amelyet itt kell küzdenünk.”⁵¹

A magyar hadvezetés végül közbeszólt, hiába erősítették meg Szegedet, a nagy ütközet mégis elmaradt. A magyar seregek átkeltek a Tisza folyón, és – Újszegedet kisebb egységekkel megszállva – Szőregig és Újszentivánig vonultak vissza. Itt került sor 1849. augusztus 5-én a nevezetes és magyar szempontból vesztes ún. „szőregi csatára”. A csatában Lázár Vilmos a szőregi sáncoldal ügyeletes parancsnoka volt. A magyar fővezér, a Szegedet feladó Henryk Dembiński honvéd tábornok volt, aki itt sem tudott győzelmet felmutatni, annak ellenére, hogy a magyar sereget jelentősebb tűzérség támogatta, amely nagyobb részét a szőregi sáncoknál helyezték el. Ezért kényszerültek báró Julius Jacob von Haynau (1786–1853) osztrák tábornagy katonái arra, hogy lovasrohammal vegyék be a magyar állásokat. Erre csak azt követően kerülhetett sor, miután Törökkanizsa (Нови Кнежевац/Novi Kneževac) és Makó térségében sikerült átlépniük a Tisza és a Maros folyókat. Hiába védekeztek hősieken a magyar katonák, továbbá a lengyel és olasz légiók önkéntesei, a csata magyar vereséggel végződött, és csak a hősie helytállás miatt nem lett nagyobb a magyar fél embervesztesége.⁵²

A magyar sereg Kübekháza és Óbéd (Beba Veche) irányában vonult vissza Temesvár (Timișoara) felé, ahol 1849. augusztus 9-én újabb és egyben a szabadságharc utolsó csatáját is elveszítette a lengyel származású Henryk Dembiński honvéd tábornok. A temesvári csatáig is kisebb utóvédharcok zajlottak: 1849. augusztus 6-án Óbesenyő (Dudeștii Vechi) és Teremi (Teremia Mică), majd 1849. augusztus 8-án Csatád (Lenauheim) térségében.⁵³

A szabadságharc utolsó csatája, a temesvári ütközet azért is volt végzetes, mert a visszavonulás folyamán a hadrend teljesen felbomlott. Habár ez már a néhány nappal korábban vívott szőregi csata után is megfigyelhető volt. Továbbá a Georg Rukawina (1777–1849) osztrák tábornagy által védett Temesvár is felszabadult, valamint a megvert magyar seregnek csak mintegy fele jutott el Krassó vármegye székhelyére, Lugosra (Lugoj). Bizonyos seregrészek a világosi sík felé, egyes egységek pedig Erdély felé vonultak tovább. Mindeközben egyre több magyar katonatiszt, illetve politikus menekült Karánsebes (Caransebeș) és Orsova (Orșova) érintésével a Török Birodalom területére. Mivel a magyar szabadságharcot már nem lehetett folytatni, a temesvári ütközet „megágyazott” a világosi fegyverletételnek (1849. augusztus 13.) is. Habár kisebb fegyveres alakulatok és a magyar kézen lévő erődök (Munkács [Мукачево/Mukacsevo], Pétervárad [Петроварадин/Petrovaradin] és Komárom) védői még kitarítottak egy darabig, lassan azok is befejezték a szabadságharcot.⁵⁴ Lázár Vilmos alezredest is ebben, az előbbieken felvázolt káoszban érte a szabadságharc végjátéka. „A csatát veszített sereg zöme Lugosra vonult vissza, köztük van Lázár ezredes is. Lugosnál megoszlottak a seregek: az egyik vezér erre, másik arra vezette hadosztályát, a merre jobbnak találta; az egyik török földre menekült, a másik sietett a fegyvert lerakni, a harmadik berontott Erdélynek, hogy esetleg annak fellegvárából tovább folytassák a harcot. Ez utóbbiak közé tartozott Dessewffy és Lázár is, kik Lugosról 4 500 emberrel némi lovassággal és 52 ágyúval Karánsebesnek, innen pedig Lázár nagyobb résszel Hátszegnek [Hațeg] tartott.”⁵⁵

Az előbbiekhöz kapcsolódóan szükséges megjegyeznünk, hogy a nagy felfordulásban – 1849. augusztus 12-én – Bem József honvéd al-

⁵¹ KATONA (I.) 1983, 238. p.

⁵² CSORBA 1989, 32. p.; GYÉMÁNT RICHÁRD: *Torontál vármegye az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején. II. rész: Az 1849. év fontosabb eseményei.* In: Bata János (főszerk.): *Aracs. A délvidéki magyarság közéleti folyóirata.* XIX. évfolyam. 1. szám. 2019. március 15. 89–90. pp.

⁵³ Vö. DOBERDÓI BREIT JÓZSEF: *Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harczának katonai története. III. kötet.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1930. 264–282. pp.; GELICH RIKHÁRD: *Magyarország függetlenségi harcza 1848–49-ben. III. kötet.* Aigner Lajos, Budapest, 1889. 820–824. pp.; GYÉMÁNT 2019, 91. p.; RÜSTOW, FRIEDRICH WILHELM (Áldor Imre ford.): *Az 1848–1849-diki magyar hadjárat története. II. kötet.* Emich Gusztáv tulajdona. Pest, 1866. 336–341. pp.

⁵⁴ GYÉMÁNT 2019, 91–93. pp.

⁵⁵ VARGA 1892, 99. p.

tábornagy ezredessé léptette elő Lázár Vilmost, valamint a IX. hadtest parancsnokságát is az ezredesre ruházta. A IX. hadtest parancsnoka ezt megelőzően gróf Dessewffy Arisztid honvéd tábornok volt, ő a későbbiekben ugyancsak Aradon halt mártírhálát.⁵⁶

Lázár Vilmos és a IX. hadtest elhagyta Lugost, majd hamarosan – Szákulnál (Sacu) – gróf Dessewffy Arisztid honvéd tábornok is csatlakozott hozzá mint „önkéntes”.⁵⁷ Azonban Karánsebes után Dessewffy és katonái elváltak Lázár hadtestétől, amely Erdély, illetve Hátszeg felé vette az irányt. A visszavonuló hadseregek létszáma időközben egyre fogyott, nyomában az ellenséggel, éjszakánként a helyi románok támadásaikkal nyugtalanították a seregek katonáit. A Karánsebes–Orsova (Orșova) vonal pedig teljesen fedezet nélkül állt.⁵⁸ Megjegyezzük, hogy nemcsak a két jeles katonatiszt, hanem más főtisztok is a térségben próbáltak előretörni. Így példaként hozhatjuk az angol származású Guyon Richárd (1813–1856), valamint Kmety György (1813–1865) tábornokokat is.⁵⁹ Utóbbi két főtsízt – akárcsak a kiváló tűzér hírében állt Bem József (1794–1850) altábornagy – a közeli Törökországba menekült. Velük ellentétben teljesen más sors jutott Lázár Vilmosnak, de – a menekülést ugyancsak fontolgató – Dessewffy Arisztidnek is. Végül, mivel nem volt más kiút, mindkét főtsízt és a hozzájuk tartozó seregradványok letették a fegyvert.

Lázár Vilmos ezredes és háromezer főtsízlált serege 1849. augusztus 19-én este Karánsebes közelében tette le a fegyvert báró Karl von Simbschen (1794–1870) osztrák altábornagy és serege előtt. Ekkor a hadtest 36 lövege is a császáriak kezére került.⁶⁰

IV. Lázár Vilmos, az aradi vértanú

Az előbbiekben említettük, hogy Lázár Vilmos és serege 1849. augusztus 19-én tette le a fegyvert a császáriak előtt. Hasonlóképpen cselekedett Dessewffy Arisztid honvéd tábornok is, habár a Törökországba történő menekülést is fontolgatta.⁶¹ „A temesvári szerencsétlen csata után ugyanis, Dessewffy, jóllehet már nem mesze volt a török határtól, az osztrák táborba ment s megadta magát 4-5 000 emberével, egykori jó barátjának és ezredbeli bajtársának, Liechtenstein Ferencz herczeg altábornagy felszólítására, ki a fegyverletétel fejében a számkivetésnél enyhébb elbánást ígért neki.”⁶² A herceg emiatt is gerjedt éktelen haragra Haynauval szemben, amikor megtudta, hogy a tábornoksereg mindkét katonatisztet kivégeztette. Az előbbiekben említett Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein (1802–1887) herceg, császári altábornagy fegyverletételi felhívása ugyanis nemcsak gróf Dessewffy Arisztidnek, hanem Lázár Vilmosnak is szólt, aki előbb – katonái szabad elvonulásának kiharcolása végett – alkudozásba akart bocsátkozni, de végül elállt tőle.⁶³ Lázár Vilmos minden bizonnyal okkal számíthatott arra, hogy a felelősségre vonása enyhébb lesz, hiszen csak ezredes volt, ráadásul Liechtenstein herceg ígérete is biztosíték volt számára.⁶⁴

A fegyverletétel után előbb Lugosra, majd Temesvárra vitték, végül Aradon börtönözték be, ahová Dessewffy Arisztiddal egy időben helyezték el. Ekkorra már minden kísérőjétől meg kellett válnia, még szeretett feleségét, Reviczky Máriát is elválasztották tőle, akivel Temesváron még együtt lehetett.⁶⁵ Aradon mint önálló hadtestparancsnokot, illetve „tábornokot” kezelték,

⁵⁶ BONA 2010, 232. p.; KATONA (I.) 1983, 245. p.; Lázár Vilmos. *Az aradi vértanú emléknepja*. Miniszterelnöki Kabinetiroda: <https://oktober6.kormany.hu/lazar-vilmos-eletrajza> (Letöltés ideje: 2021. június 23.)

⁵⁷ CSORBA 1989, 34. p.

⁵⁸ VARGA 1892, 99. p.

⁵⁹ NEMESKÜRTY ISTVÁN: „Kik érted haltak, szent világszabadság”. *A negyvennyolcas honvéd hadsereg katonaforradalmairai*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 398. p.

⁶⁰ KATONA (I.) 1983, 246. p.; NEMESKÜRTY 1977, 401–402. pp.; PINTÉR LAJOS: *Az aradi tizenhárom vértanú*. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1973. 100–101. pp.

⁶¹ PINTÉR 1973, 24. p.

⁶² IRÁNYI DÁNIEL: *Dessewffy Arisztid (1801–1849)*. In: Varga Ottó: *Aradi vértanú albuma*. Harmadik, bővített kiadás. Könyves Kálmán Társulat kiadása, Budapest, 1892. 92. p.

⁶³ CSORBA 1989, 34. p.

⁶⁴ PINTÉR 1973, 100–101. pp.

⁶⁵ KATONA (I.) 1983, 246–248. pp.

holott csak ezredesi rangig jutott. Ezt a rangot is csak az utolsó napokban kapta Bem József altábornagytól. Más, hasonló helyzetben lévő katonatiszteket alapvetően hosszabb-rövidebb ideig tartó várfogságra ítélték.⁶⁶

Az Aradon folytatott haditörvényszéki tárgyalásokat (1849. augusztus 25. – 1849. szeptember 26.)⁶⁷ követően – akárcsak társaira – rá is a legsúlyosabb ítélet várt, amely ellen tiltakozott is. Arról már nem is beszélve, hogy – akárcsak más rabtársát – koholt vádakkal illették, nevezetesen, hogy Lázár Vilmos a temesvári csatában felkoncoltatta a sebesült osztrák katonákat.⁶⁸

Az ezredes 1849. szeptember 27-én Karl Ernst császári és királyi törzshadbíró részére egy beadványt terjesztett be, amelyben a következőket kifogásolta: *„Mint nagyságod vallo-másomból láthatta, én semmiképp sem voltam önálló vezér vagy tábornok, tegnap mégis ebbe a csoportba soroltak át. Nem játszottam szerepet ebben a drámában, és csak négy nappal fegyverletételem előtt rendelték Karánsebesre. Hogyan éltem ezzel a lehetőséggel? Fegyverletételem ténye a megmondhatója. Mégis főnöki minőségben szigorúbb fogságot szenvedek, mint többi bajtársam.”*⁶⁹ A beadvány értelmében – tekintettel a családjára, feleségére és három nevelt gyermekére – enyhébb fogságot és elbánást kért. Ernst Karl törzshadbíró ugyanezen a napon küldött felterjesztést Haynau tábornagynak, ebben – egyebek mellett – kegyelmezési javaslattal élt Schweidel József (1796–1849), Dessewffy Arisztid (1802–1849) és Lázár Vilmos részére.⁷⁰ Haynau döntése mindenki számára ismert: Kiss Ernő, Schweidel József, Dessewffy Arisztid és Lázár Vilmos „lázadókat” és „vádoltakat” löpor és golyó általi halálra („Pulver und Blei”) ítélte. *„Haynau csupán Lázár és Dessewffy esetében gyakorolt »kegyelmet«, ami az ő esetükben azt jelentette, hogy őket is, akárcsak Kiss Ernőt és Schweidelt, löpor és golyó általi halálra ítélte.”*⁷¹ A kegyelem oka feltehetően az lehetett,

hogy Dessewffy és Lázár nem az orosz cári, hanem az osztrák császári csapatok előtt tették le a fegyvert.

Az első négy, löpor és golyó általi halálra ítélt katonatiszt kivégzéséről a Vasárnapi Újság 1890. október 5-én megjelent cikkében – egyebek mellett – az alábbiakat olvashatjuk:

„Fél hat után néhány perczczel lövések dördöltek el a vár külső sánczában. Ekkor ölték meg Kiss Ernő, Dessewffy Arisztid, Schweidel József és Lázár Vilmos tábornokokat. Miután a kivégzésnél a hadbírákon, lelkészeken és a katonaságon kívül abszolúte senki, sem közlőről, sem távolról jelen nem volt, ennél fogva a borzasztó dráma lefolyását csakis két bécsi legionistától hallottuk, kik 1848. október végén Bécs védelmé-nél elfogatván, mint közemberek a Woher báró nevét viselő gyalogezredbe soroltattak be. Az egyik közülök, Weinhengst Károly, ki a sánczban történt kivégeztetést a század sorában végig nézte, sőt még a földön heverő halottak mellett két órán át őrt is állott, ekkép beszélt el a véres jelenetet: »Miután a négy tábornoknak külön-külön a halálos ítéletet a kivégzést elrendelő záradékkal együtt felolvasták, mi egy jó félórát vett igénybe, mindannyiról levették a lánczokat, és kezeiket erősen hátra kötvén, egymástól négy-lépésnyi távolságban letérdeltették. Mindezt a porkoláb végezte, és pedig nagyon ügyetlenül, a mennyiben a köteleket nem készítette volt előre, hanem egy rossz késsel úgy metélte szét. A vértanúk szemeiket nem akarták bekötöztetni, de a vezénylő tiszt csakis Kiss Ernőnek engedte meg, hogy a halálnak a szemébe nézhessen. Ekkor a lelkészek a katonaság mögé léptek, és egyszerre tizenhat lövés dördült el, alig kétlépésnyi távolságból. Kiss Ernő kivételével, kit a golyók mellbe és altestébe értek, a többiek azonnal meghaltak. Ekkor egy gránátos a tiszt parancsára fegyverét Kiss Ernő tábornok fülébe sütötte el, mi által annak fejét egészen széttroncsolta. A vértanúk, mielőtt letérdeltek volna, felső ruháikat levetet-

⁶⁶ A tizenhárom vértanú. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): Vasárnapi Újság. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890. 646. p.

⁶⁷ PINTÉR 1973, 26. p.

⁶⁸ PINTÉR 1973, 31. p.

⁶⁹ KATONA TAMÁS (szerk.): Az aradi vértanúk. II. kötet. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1983. 295. p. A továbbiakban: KATONA (II.) 1983.

⁷⁰ KATONA (II.) 1983, 294–295. pp.

⁷¹ HERMANN RÓBERT: Az 1849–1850. évi kivégzések. In: Deák Ágnes (főszerk.): Aetas. Történettudományi folyóirat. XV. évfolyam. 1–2. szám. AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület, Szeged, 2000. 106. p.; MÁRKI 1892, 96. p.

ték. Ezeket a porkoláb magával vitte, este pedig, midőn a tetemeket ott a helyszínen elásták, az e munkára kirendelt katonák még a vérrel áztatott ingeket is lehúzták róluk és így meztelenül kerültek a sírba.»

Mindaz, mit ezenkívül a gyászos jelenetről hallottunk, csak is az illető lelkészek által jutott nyilvánosságra, de maga a kivégzés így folyt le.⁷²

A kivégzéseket követően a hozzátartozók szerették volna kikérni a holttesteket, azonban ezt a császári adminisztráció nem engedélyezte. Ezért például vesztegetéshez kellett folyamodniuk. Ennek ellenére több aradi vértanú földi maradványait, így Lázár Vilmosét sem sikerült megszerezni, pedig felesége, Reviczky Mária többször is próbálkozott. Lázár Vilmos holttestét – Schweidel József földi maradványaival egyetemben – végül 1913-ban találták meg, illetve exhumálták.⁷³ (Kiss Ernő és Dessewffy Arisztid holttestét a rokonok kalandos körülmények között szerezték meg a kivégzés után. Előbbi Eleméren [Елемир / Elemir], utóbbi Margonyán [Marhaň], a családi sírboltban nyugszik.)

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc vérbefojtása kapcsán összefoglalásként érdemes Hermann Róbert történész vélekedését idézni: „1848-49 az egész társadalom közös élménye volt, s ezáltal a megtorlás is azzá vált. Eltérően a huszadik századi megtorlásokkal és a terror más megnyilvánulásaival, ez a megtorlás nem kettészakította, hanem összekovácsolta a társadalmat. Egy idegen hatalom idegenek által végrehajtott bosszúhadjáratát szenvedte meg az ország: a hadbírák között nem találunk

magyarokat, a megszálló katonaság, a csendőrség nem magyarokból állt, s a magyar társadalomnak nem volt olyan rétege, amely hasznot húzott volna a megtorlásból. [...] 1849-1850-ben viszont legalább 128 embert végeztek ki, több százan kerültek börtönbe, több ezren álltak hosszabb-rövidebb ideig vizsgálat alatt, több tízezer volt honvédet soroztak be büntetésként a császári-királyi hadseregbe. Gyakorlatilag nem volt olyan magyar család, amelynek valamelyik tagját ne érintette volna a megtorlás. S ha valamilyen csoda folytán egy családból senkit nem állítottak hadbíróság elé, s nem soroztak be, az önálló magyar bankjegy, a Kossuth-bankó kárpótlás nélküli megsemmisítése politikai pártállásra való tekintet nélkül érintette az ország csaknem valamennyi lakosát. Olyan politikai indíttatású, gazdasági jellegű sokk érte ezáltal az egész társadalmat, amelyhez csak Trianon vagy az 1948. utáni államosítások hatása mérhető.”⁷⁴

Az aradi vértanúk, így a napjainkban is a romániai Aradon nyugvó Lázár Vilmos kivégzésében az osztrák önkény – főképp Haynau tábornagy – totális és esztelen bosszúhadjárata érhető tetten. Habár Lázár Vilmos hazaszerető és tehetséges katonatiszt volt, de a hadjáratokban tevőlegesen alig vett részt, leginkább az újoncozás és seregszervezés kérdéseivel foglalkozott. Akkoriban, de a későbbi időkben is sokak számára felfoghatatlan volt az ezredes főbelövése. „Ha valahol, úgy ez esetben el lehet mondani, hogy személyes bosszúvágy a legrosszabb tanácsadó.”⁷⁵

⁷² Emlékezések. Az aradi kivégzések 1849. okt. 6-án. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): Vasárnapi Újság. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890. 639. p.

⁷³ Vö. KATONA (I.) 1983, 437–457. pp.

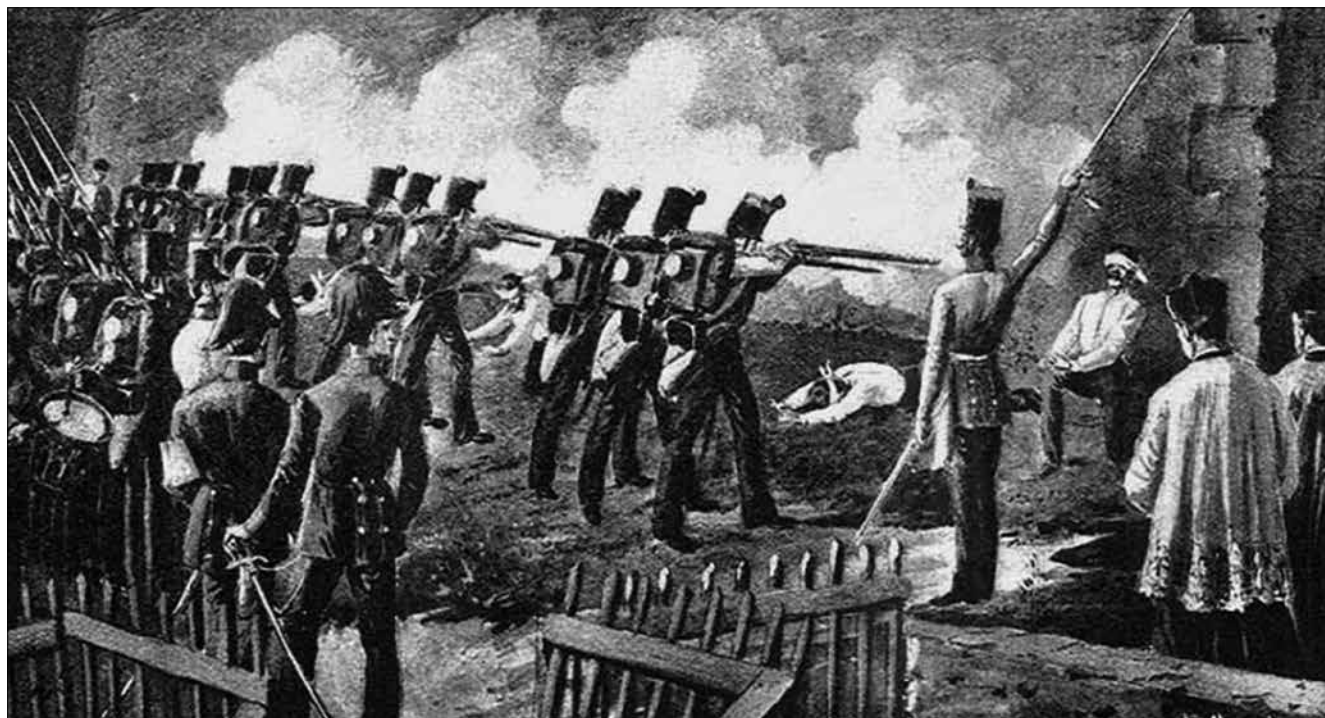
⁷⁴ HERMANN 2000, 7–8. pp.

⁷⁵ A tizenhárom vértanú. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): Vasárnapi Újság. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890. 646. p.

A selyemkendő, amellyel Lázár Vilmos szemét bekötötték a főbelövés előtt

Forrás: Gracza György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története. V. kötet. Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai). Budapest, é. n. 1293. p. Az Arcanum Adatbázis Kft. elektronikus oldala: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzabadsagharcTortenete-SzabadsagharcTortenete-194849-es-szabadsagharc-tortenete-2-2/gracza-gyorgy-az-184849-iki-magyar-szabadsagharcz-tortenete-512E/v-kotet-30FE/v-a-verbosszu-3F59/> (Letöltés ideje: 2021. június 24.)

A lőpor és golyó általi halálra ítélt aradi vértanúk kivégzése az aradi vár sáncárában

Forrás: Gracza György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története. V. kötet. Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai). Budapest, é. n. 1285. p. Az Arcanum Adatbázis Kft. elektronikus oldala: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzabadsagharcTortenete-SzabadsagharcTortenete-194849-es-szabadsagharc-tortenete-2-2/gracza-gyorgy-az-184849-iki-magyar-szabadsagharcz-tortenete-512E/v-kotet-30FE/v-a-verbosszu-3F59/> (Letöltés ideje: 2021. június 24.)

V. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

- A tizenhárom vértanú. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): Vasárnapi Újság. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890
- BOGOLYUB, ALEXICH: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912
- BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei*. In: Issekutz Sarolta (szerk.): *Délvidéki örmény nemesek*. Elemér – Écska – Nagybecskerek. Erdélyi Örmény Múzeum 16. Erdélyi Örmény Gyökök Kulturális Egyesület, Budapest, 2010
- BONA GÁBOR: *A '48-as honvédsereg örmény hősei*. In: Rácz Árpád (szerk.): *Rubicon. Történelmi Magazin*. XXVI. évfolyam. 5–6. szám. Rubicon-Ház Kiadó, Budapest, 2015
- CSORBA LÁSZLÓ: *A tizenhárom aradi vértanú*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1989
- DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1993
- DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XIV. kötet (Titel–Vesz)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2009
- DOBERDÓI BREIT JÓZSEF: *Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. III. kötet*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1930
- Emlékezések. *Az aradi kivégzések 1849. okt. 6-án*. In: Nagy Miklós (felelős szerk.): *Vasárnapi Újság*. XXXVII. évfolyam. 40. szám. 1890. október 5. A »Vasárnapi Újság« és »Politikai Újdonságok« Kiadóhivatala, Budapest, 1890
- FEKETE GYULA: *Nagykikinda*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912
- GELICH RIKHÁRD: *Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. III. kötet*. Aigner Lajos, Budapest, 1889
- GYÉMÁNT RICHÁRD: *Torontál vármegye az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején. II. rész: Az 1849. év fontosabb eseményei*. In: Bata János (főszerk.): *Aracs. A délvidéki magyarság közéleti folyóirata*. XIX. évfolyam. 1. szám. 2019. március 15.
- HERMANN RÓBERT: *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Videopont Kiadó, Budapest, 1996
- HERMANN RÓBERT: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc vértanúi – október 6.* Az Oktatási Minisztérium kiadványa, Nyíregyháza, 2000
- HERMANN RÓBERT: *Az 1849–1850. évi kivégzések*. In: Deák Ágnes (főszerk.): *Aetas. Történettudományi folyóirat*. XV. évfolyam. 1–2. szám. AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület, Szeged, 2000
- HERMANN RÓBERT: *Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004
- IFJ. REISZIG EDE: *Zemplén vármegye nemesi családai*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai*. Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest, 1905
- IRÁNYI DÁNIEL: *Dessewffy Arisztid (1801–1849)*. In: Varga Ottó: *Aradi vértanúk albuma*. Harmadik, bővített kiadás. Könyves Kálmán Társulat kiadása, Budapest, 1892
- KATONA TAMÁS (szerk.): *Az aradi vértanúk. I. kötet*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983
- KATONA TAMÁS (szerk.): *Az aradi vértanúk. II. kötet*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983
- KEMPELEN BÉLA: *Magyar nemes családok. IV. kötet. Fa–Házy*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912
- KENYERES ÁGNES: *Magyar életrajzi lexikon. Második kötet. L–Z*. Második, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982
- KENYERES DÉNES: *Lázár Vilmos honvéd ezredes, utásztiszt, aradi vértanú*. In: Lukács László et al. (szerk.): *Műszaki Katonai Közlöny*. 4. évfolyam. 3–4. szám. Az MHTT Műszaki Szakosztály folyóirata. Kiadja a Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki Szakosztálya, Budapest, 1994
- KENYERES DÉNES: *Egy utásztiszt naplójából*. In: Lukács László (főszerk.): *Műszaki Katonai Közlöny*. 7. évfolyam. 4. szám. Az MHTT Műszaki Szakosztály folyóirata. Kiadja a Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki Szakosztálya, Budapest, 1997
- MÁRKI SÁNDOR: *Schweidel József*. Varga Ottó (szerk.): *Aradi vértanúk albuma*. Harmadik, bővített kiadás. Könyves Kálmán Társulat kiadása, Budapest, 1892
- MIKLÓS PÉTER: *Répassy Mihály honvédtábornok*. In: Halász Péter (szerk.): *Honismeret*. A Honismereti Szövetség folyóirata. XXVIII. évfolyam. 6. szám. Kiadja a Honismereti Szövetség, Budapest, 2000
- MOLNÁR FERENC: *Az északkelet-magyarországi honvédcsoportok megalakulásának előzményei. A 19. hadosztály tevékenysége 1849 tavaszán*. In: Kötél Emőke (szerk.): *PhD konferencia. A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból*. 2010. november 29. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2010
- MÓRICZ MIKLÓS: *Nagybecskerek*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912
- NAGY TAMÁS: *A magyar vasútügy az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc idején*. In: Döbör András et al. (szerk.): *Katonák, papok, polgárok 1848/49-ben*. Tudományos konferencia a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Történettudományi Tanszékén. 12. kötet. Belvedere Meridionale Kiskönyvtár. Kiadja a Belvedere Meridionale, Szeged, 1999
- NEMESKÜRTY ISTVÁN: *„Kik érted haltak, szent világ-szabadság”. A negyvennyolcas honvéd hadsereg katonai forradalmairól*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977
- PINTÉR LAJOS: *Az aradi tizenhárom vértanú*. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1973
- Répassy Mihály 1848/49-es honvédtábornok. In: Lucza János (felelős szerk.) *Kemecsei Helytörténeti Krónika*. Kemecsei Városvédő Egyesület. III. évfolyam. 1. szám. Kemecse, 2007

RÜSTOW, FRIEDRICH WILHELM (Áldor Imre ford.): *Az 1848–1849-diki magyar hadjárat története. II. kötet.* Emich Gusztáv tulajdona, Pest, 1866

SOLYMOSI JÓZSEF: *Lázár Vilmos a Zemplén-Ung-Bereg megyei dandár élén. 1849. április–május.* In: Seres Attila (szerk.): *A híd, ami összeköt. 1848–1849 és a magyar–lengyel kapcsolatok története a XIX–XX. században.* Ünnepi tanulmányok Kovács István 75. születésnapjára. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2020

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. II. kötet.* Caban–Exner. Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1893

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. VII. kötet. Köberich–Loysch.* Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1900

VARGA OTTÓ: *Lázár Vilmos.* Varga Ottó (szerk.): *Aradi vértanúk albuma.* Harmadik, bővített kiadás. Könyves Kálmán Társulat kiadása, Budapest, 1892

V. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

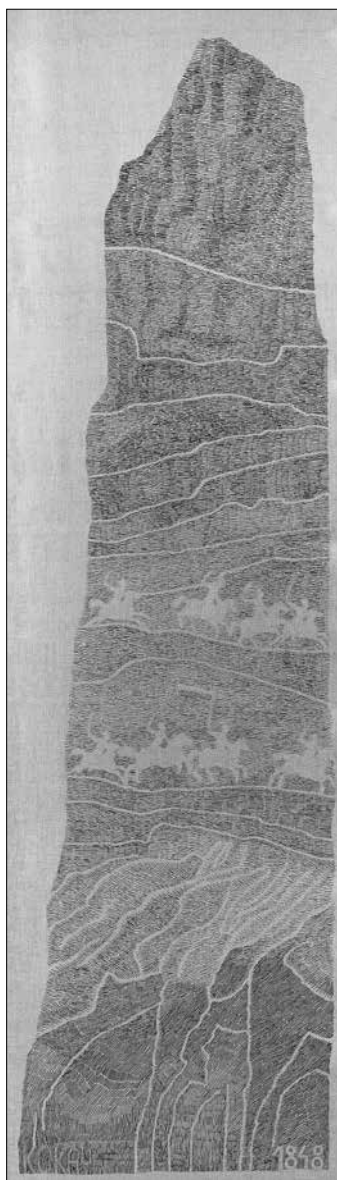
530. Győr-Budapest 1848. december 26–27. Kossuth és Görgey levélváltása Győr feladása ügyében. Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Kossuth-kossuth-lajos-osszes-munkai-1/kossuth-lajos-osszes-munkai-xiii-FDB0/kossuth-lajos-184849-ben-iii-kossuth-lajos-az-oroszagos-honvedelmi-bizottmany-e-len-elso-resz-1848-szeptemberdecember-FDBC/530-gyor-budapest-1848-december-2627-kossuth-es-gorgey-levelvaltasa-gyor-feladasa-ugyeben-127B4/>

A magyarországi örménység története. A Fővárosi Örmény Önkormányzat elektronikus oldala: <https://fovarosiormeny.hu/a-magyarorszag-i-ormenyekrol/>

A tiszafüredi lázadás. A Kiss Pál Múzeum elektronikus oldala: <https://kisspalmuzeum.hu/blog/a-tiszafuredi-lazadas/>

Áder: *„A szabadság pótolhatatlan érték, amelyhez ragaszkodnunk kell”* Origo. New Wave Media Group Kft.: <https://www.origo.hu/itthon/20181006-ader-janos-szerint-az-aradi-tizenharom-vertanu-aldozata-nem-volt-hiabavalo.html>

BÁNLAKY JÓZSEF: *A Magyar Nemzet Hadtörténelme. XXI. kötet.* Az Arcanum Adatbázis Kft. elektronikus oldala: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/21-magyarország-184849-évi-függetlenségi-harcnak-katonai-története-5B2E/v-a-nyári-hadjarat-az-osztrak-orosz-szovetseges-hadaktamado-hadjarata-1849-junius-elejetol-a-haboru-befejezeseig-67AA/harmincharmadik-fejezet-az-orosz-fosereg-betorese-es-elonyomulasa-miskolc-debrecen-vonalai-1849-junius-kozepetol-julius-elejeig-6A87/>

1848

kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/21-magyarország-184849-évi-függetlenségi-harcnak-katonai-története-5B2E/v-a-nyári-hadjarat-az-osztrak-orosz-szovetseges-hadaktamado-hadjarata-1849-junius-elejetol-a-haboru-befejezeseig-67AA/harmincharmadik-fejezet-az-orosz-fosereg-betorese-es-elonyomulasa-miskolc-debrecen-vonalai-1849-junius-kozepetol-julius-elejeig-6A87/

BÓNA GÁBOR: *szkárósi Lázár Vilmos. Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara.* Arcanum Adatbázis Kft. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/tabornokok-es-torzstisztek-az-184849-évi-szabadsagharcban-23DD/iii-eletrajzi-adatok-273C/torzstisztek-27A0/szkarosi-lazar-vilmos-29EC/>

Császári és királyi 34. közös gyalogezred. A Füzéri Hadtörténeti és Helytörténeti Kör elektronikus oldala: <http://fuzertortenelme.hu/csaszari-es-kiralyi-34-kozos-gyalogezred/>

GRACZA GYÖRGY: *Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története. V. kötet.* Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai). Budapest, é. n. Az Arcanum Adatbázis Kft. elektronikus oldala: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzabadsagharcTortenete-SzabadsagharcTortenete-194849-es-szabadsagharc-tortenete-2-2/gracza-gyorgy-az-184849-iki-magyar-szabadsagharcz-tortenete-512E/v-kotet-30FE/v-a-verbosszu-3F59/>

Lázár Vilmos. Az aradi vértanúk emléknapja. Miniszterelnöki Kabinetiroda: <https://oktober6.kormany.hu/lazar-vilmos-eletrajza>

Megkoszorúzták Lázár Vilmos emléktábláját Nagybecskerekén. A Pannon Televízió – Pannon RTV elektronikus oldala: <https://pannonrtv.com/rovatok/tarsadalom/megkoszoruztak-lazar-vilmos-emlektablajat-nagybecskerekén#lg=1&slide=7>

PÁLFFY LAJOS: *A kegyelemből agyonlőtt aradi ezredes.* 2017. október 27. Forum Hungaricum – elektronikus oldal: <http://forumhungaricum.hu/kulturkincs/a-kegyelembol-agonlott-aradi-ezredes/>

SZAMOSY ELEK (1826–1888): *Lázár Vilmos honvéd ezredes, aradi vértanú.* Litográfia, 1879. Az aradi vértanúk családjai, 2018. október 6. Gondola.hu – online újság: https://gondola.hu/cikkek/111123-Az_aradi_vertanuk_csaladjai.html

A Hunyadi-film egyetemes jelentősége

Az MTI 2021. január 15-én adott hírt a Hunyadi-filmről: dr. Kásler Miklós miniszter úr nyilatkozatáról, mely szerint már *„zajlik a szereplőválogatás”* az *„első, hiánypótló történelmi játékfilm”* kapcsán, amely *„történelmi jelentőségű lesz”*. A haza és a nemzet iránt érzett történelmi felelősség jegyében élő honfitársaink körében már oly régen várt Hunyadi-film előkészületeiről kimagasló jelentőségű döntés született 2021 májusában. A Nemzeti Filmintézet Közhasznú Nonprofit Zrt. döntése nyomán Hunyadi-filmsorozat készül Lovas Balázs, Lengyel Balázs, Veress Attila és Ruttkay Zsófia forgatókönyvírói tevékenysége révén. Rendkívüli jelentőséget képviselő minőségi munkát és hatalmas történettudományi felkészültséget feltételező forgatókönyvírói feladatról van szó, melynek során nyilvánvalóan a XV. századi keresztény reneszánsz Európa filhellén műveltségi értékvilága is meg fog jelenni a történelmi háttér felvázolásakor. Ez utóbbi tárgykörben az elmúlt évtizedben egyetemes jelentőségű új tudományos eredmények születtek, melyek új fényben mutatják meg a Hunyadiak dicsőséges értékvilágát és filhellén keresztény századát. E tudás a XIX. században még teljes volt, majd a XX. század második felében szinte teljességgel eltűnt, és ezért a XXI. században indokolt ismét közismertté tenni a filhellén műveltség egyetemes jelentősége okán a Hunyadi-film által is. Rendkívüli értékű, hogy a kiváló filhellén székely tudósok, Zágoni Aranka György (1737–1817) és Ponori Thewrewk József (1793–1870) a műveikben rögzítették a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét, amelyet a XV. századi görög műveltség is igazol. A jövő esztendőre tervezett legfőbb célkitűzés, hogy azok az alapvetések, melyek a jelen írásomban megfogalmazódtak, a 2022. augusztus 22–27. között megtartásra kerülő 24. Nemzetközi Bizantinológiai Kongresszuson ismertetésre kerüljenek.

I. A Hunyadi-uralkodóház eredete a „székely jog és alkotmány” görög műveltségi összefüggéseinek fényében

Ponori Thewrewk Józsefnek (Déva, 1793. – Pest, 1870.), aki tanító, királyi táblai jegyző, ügyvéd, író, régiséggyűjtő, nyelvújító, *„Magyarországon és Erdélyben mind a két Törvényszék Ügyeinek hites Ügyésze”* volt, a legfőbb műve a következő címmel jelent meg két évszázaddal ezelőtt: *Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó, Erdélyi s Havasalföldi Vajda, Tótországi, Temesi s Szörényi Bán, Besztercei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására* (Pozsony, 1825). A Déván született kiváló székely tudós a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete kapcsán összegezte a legfontosabb alapvetéseket. A fenti tisztségek tudományos elemzése terén a középkori székely jog értékvilágát is fontos figyelembe venni, hiszen Hunyadi székely ispán is volt. E tárgykörben a Magyar Távirati Iroda 1941. október 12-én megjelent híradását is érdemes alapul venni: *„A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem vasárnap tartotta tanévnyitó közgyűlését az egyetem Mátyás király Diákháza dísztermében.”* A megjelentek *„között ott volt Sándor Imre püspöki helynök, Vásárhelyi János református püspök, Józan Miklós unitárius püspök és Stirling László hadtestparancsnok, továbbá Ugron Gábor titkos tanácsos, volt belügyminiszter, Inczédi-Joksmann Ödön főispán, Gaál Elemér alispán, Keledy Tibor polgármester, Vékás Lajos királyi ítélőtáblai elnök. [...] A kultuszminiszter részéről megjelentek még Mártonffy Károly és Molnár András miniszteri tanácsosok, valamint a társ egyetemek képviselői.”* A *„Himnusz elénekzése után dr. Bartók György lelépő rektor magnifikus”* azt emelte ki, hogy az *„egyetem csak úgy felelhet meg hivatásának, ha szerves és eltérhetet-*

len szálak fűzik a magyar élethez”, amiben ki-magasló jelentőséget képvisel *„Erdély történeti okmányainak kiadása és feldolgozása, a magyar nyelv és néprajz problémáinak megoldása, a sajátos székely jog és alkotmány tisztázása, Erdély földrajzának és természeti adottságainak kutatása”,* mert ez a tevékenység *„a tudományt új eredményekkel és dicsőséggel gazdagítja”.* E célkitűzés XXI. századi megvalósítása során természetesen leginkább Erdély és a Kárpátok mindkét oldalán a magyar határvédelmet ellátó székely lovasíjász-világ történelmi jelentőségét indokolt alapul venni. A középkori *„Archiregnum Hungaricum”* történeti elemzése terén az 1821-ig fennálló székely–görög műveltségi kapcsolatrendszer különleges értékeket képvisel. Jó példa e filhellén megközelítésre Márki Sándor (1853–1925) történetíró, aki egy középkori szállóige örök értékű üzenetét hangoztatta: *„Aki görög levelet nem fűz együvé a latinnal, nem díszítheti föl azt a tudós nevezet”!* (1) Különösen igaz ez a tudományos megközelítés a XV. századi keresztény reneszánsz koráig tartó elemzések során: a legfontosabb figyelembe venni a középkori székely jog értékvilágát Hunyadi János fentebb rögzített tisztségei és a görög műveltség összefüggései jegyében. A *„vajda”* szó jelentése *„vezér”*: a *„bizánci forrásokban olvasható »boebodosz«* név *a honfoglaló hét vezérre*” vonatkozik. Az *„erdélyi vajdaság intézményét”* a *„XII. század végén szervezte meg III. Béla” magyar király „bizánci mintára”*: a *„királytól kinevezett erdélyi vajda épp-úgy egy kézben egyesítette az egész Erdély közigazgatási, igazságszolgáltató, pénzes hadügyi vezetését, mint a bizánci témáknak a császártól kinevezett stratégosai”.* (2) A Kárpát-medencében 1125 esztendővel ezelőtt országot teremtő vezéreink okán igen fontos azt hangsúlyozni, hogy az erdélyi vajda tisztsége a középkorban valójában leginkább hadvezéri minőséget jelentett. A *„bán”* méltóságnévről fontos tudni, hogy e tisztség avar eredetű. (3) Erdély kapcsán indokolt megemlíteni, hogy a *„hazai latinban néha a bán-t vagy gubernator-t is dux-nak nevezik”.* (4) Vofkori László (1944–2008) földrajzi és helytörténeti szakíró is megemlékezett arról, hogy 1235-ben már létezett a székelyek ispánja tisztség (*„comes et ductor Siculorum”*). (5) A középkori magyar államhatalom világában a székely ispán

a legjelentősebb tisztségek közé tartozott, így természetesen a görög műveltség világában is ismert volt. A középkori nemzetségek történelmi elemzése tárgykörében különösen fontos, hogy Kristó Gyula ezt rögzítette: a *„bizánci források a magyarországi középszintű igazgatási egységek vezetőit zupanoszoknak nevezték”*; ez a megnevezés *„sokáig őrizte nemzetségszó jelentését”.* (6) A székely ispán megnevezés évszázadokon átívelő történelmi gyökereinek jegyében Kristó Gyula azt is megállapította, hogy a *„zupanx egy alakváltozata (zoapan) előfordul a nagyszentmiklósi kincs görög írásos török nyelvű feliratában”*: e *„kincset magyar ötvösök munkájának”* tekintve a *„zoapanokban (akiknek neve Bujla és Butaul) magyarországi nemzetségszavakat”* lehet megállapítani. (7) A székelyek ispánja *„comes et ductor Siculorum”* latin megnevezésének okán érdemes a középkori görög vonatkozásokra felhívni a figyelmet! A *„comes”* tisztség kapcsán A Pallas nagy lexikona ezt rögzíti: a középkori *„görög császárok korában a hadosztályok vezéreit találjuk e néven”.* Magyarországon Szent István korától *„döntő befolyást gyakorolván, a főpapok mellett »comites«* nevek alatt említetnek azok, kik az országos ügyek kezelésével voltak megbízva úgy a király udvarában, valamint az egyes várkerületekben mint várispánok”. A *„comes szó nálunk is tisztséget, hivatalt vagy méltóságot jelentett”* (*„például Comes Palatinus”*). A székelyek ispánja kapcsán fentebb említett latin *„ductor”* szó *„dux”* alakban is közzismert. E körben fontos arra utalni, hogy hazánkban a *„püspökségeket egy-egy dux vára és katonasága, a monostorokat egy-egy udvarháza szervezetének védelmében állították fel”.* (8) A *„dux”* cím a hadvezéri minőséget jelenti, tehát azt, hogy e tisztséget betöltő a saját zászlaja alatt hadat gyűjthet az ország védelmére. A középkori magyar–görög kapcsolatrendszer fényében indokolt a magyar dukátusi rendszer és *„dux”* kérdésköréhez kapcsolódó adatokat és szempontokat összegezni az évszázadokon átívelő összefüggések jegyében. A IX. századtól a XVIII. századig vannak történeti adataink a magyar történelemből erről a méltóságnévről. A *„bizánci birodalomnak”* a hatalmi rendszerében a *„görög dux”* szintén hadvezér jelentéssel bírt. (9) A fentebb már többször hivatkozott latin *„ductor”* szó kapcsán Kristó Gyula ezt rögzítette: a *„duca*

szó a *dux* szó középgörög alakjából (*dukasz*)” származik. (10) A fenti alapvetések okán indokolt kiemelten hangsúlyoznom, hogy a középkori székelly történeti értéktárat a görög források együttes értelmezése jegyében is célszerű elemezni, amire tekintettel igen fontos célkitűzés, hogy ez a nemzetközi konferenciák és publikációk révén Európa műveltségi térképére is felkerüljön a XXI. században. A Kárpátokon túli lovas íjász magyar gyepűtárségek kutatása terén kiemelkedő jelentőségű, hogy „*Havasalföldi Vajda*” volt „*Hunyadi Székely János*”. A XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi ősök székely eredete terén. Ezen alapvetések arra mutatnak, hogy Hunyadi János édesapja a havasalföldi székely Örlóc nem Bod/Both/Buth ágából származó Buthi Vajk volt. Ez is szerepeljen a forgatókönyvben!

Trianon után 101 esztendővel a nemzeti összetartozás körében is különleges emlékeztető műveltségi örökséget képvisel Hunyadi János, hiszen vezérletével a XV. századi „*Archiregnum Hungaricum*” hadereje egymaga dicsőségesen védte meg a keresztény Európát. Hatalmas lehetőség ez a filmsorozat a székely lovasíjász-hadművészet egyetemes jelentőségű bemutatására, hiszen ez a haderő biztosította Hunyadi János erdélyi vajda és székely ispán számára a legfontosabb alapot a Kárpátok vonalán a magyar határvédelem terén. E körben nyilvánvalóan a csatatéri jelenetek látványosságának a magas szintű kivitelezése lesz a legfontosabb, ami egyben kiváló lehetőséget ad napjaink székely lovas íjásza számára, hogy ezt az évezredek óta képviselt hadművészetet bemutassák mint a szkíta-hun ősök XXI. századi örökösei. A Hunyadi-filmsorozat a szellemi honvédelem terén a jövő nemzedékei számára a legfontosabb, hiszen a hazaszeretet és a nemzet szabadsága megőrzésének eszménye hatotta át a Hunyadiak hősi korszakát a világhatalmi erőt felmutató török hódítással szemben. A forgatókönyv íróira rettenetesen nehéz feladat vár, hiszen a valós történelmi világkép elérése céljából mindent félre kell tenni abból a történelemszemléletből, amely az 1945 utáni hatalmpolitika kényszerei mentén fogalmazódott meg az azóta kiadott könyvek és tankönyvek révén. Külön is hatalmas tisztelet és

megbecsülés illet minden olyan szerzőt, aki a valós és méltó történelmi világkép jegyében mutatja föl a Hunyadiak dicsőséges értékvilágát! Ezen alkotói kör jeles képviselői mindig is abból merítettek, amit a két évszázaddal ezelőtt élő nagy tudósaink a legméltóbb műveikben reánk hagyományoztak. A történelmi örökségben gyökeredző nemzeti öntudat jövőt alakító erőt teremt!

Ha e tudástár és eszményvilágkép jegyében alakul a forgatókönyvírói látásmód, akkor örök érvényű sikerként fog testet öltetni a Hunyadi-filmsorozat által, hiszen végre mód nyílik arra, hogy a régi korokban történelmi hűséggel rögzített tudástár immár képi világként hassa át a nemzetünket, méltó erőt adva a cselekvő öntudatnak. Igen fontos célkitűzés, hogy e forgatókönyvírói munka legfontosabb lépcsőfokairól és állomásairól folyamatosan értesüljünk. Az is teljesen nyilvánvaló, hogy hatalmas érdeklődés övezi már most ezt az alkotói tevékenységet, hiszen a legdicsőségesebb magyar nagyhatalmi világunk nemzetközi szintű felmutatása egyszerre világít rá Európa XV. századi keresztény reneszánsz értékvilágára és nemzeti örökségünk egyetemes jelentőségére. A forgatókönyv íróira valójában óriási kincs vár, hiszen abból tudnak a legbiztosabban kiindulni a történelmi háttér méltó ábrázolása céljából, amit a XV. századból fennmaradt kortársi források rögzítettek, és ami évszázadokon át megőrződött hazánk és nemzetünk műveltségi világában. A Hunyadi-filmsorozat a szellemi honvédelem terén azért is kiemelt jelentőségű nemzetünk számára, mert a XXI. században immár minden feltétel adott ahhoz, hogy a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét is felmutassuk a nagyvilág műveltségi terében. Két évszázaddal ezelőtt ez az eredet közismert volt a tudósaink körében, ami annak köszönhető, hogy e korszak székely írói ezt a rendkívül jelentős nemzeti örökségünket rögzítették is a műveikben. Nyilvánvaló, hogy a Hunyadi-filmsorozat forgatókönyve olyan jelentős alkotás lesz, hogy e mű íróinak a teljesítményét mindenképp közkinccsá kell tenni, méghozzá már a munkafolyamatok során. Honfitársaink ne csupán nézőként élvezzék majd az elkészített filmsorozatot, hanem már a mostani érdeklődés is váljon hajtóerővé. Célszerű már most olyan közönségtalálkozókat és ismeretterjesztő rendezvényeket is

megszervezni a Kárpát-medencében, amelyek a nemzeti összetartozást erősítő folyamatok részei lennének. Kiemelt jelentőségűek e célok, hiszen igen fontos, hogy egy olyan támogatói lelkiület alakuljon ki a Hunyadi-filmsorozat éveken át tartó munkálatai során, amely a hazaszeretet és a nemzeti érzés által a leghatalmasabb érdeklődést is megteremti a fiatal nemzedékeinkben. A jövőt alakítani tudó méltó nemzeti öntudat minden korban meghatározó eszményünk volt! Így van ez napjainkban is. Az évszázadokon átívelő összefüggések okán indokolt arra utalni, hogy a XVIII. századi Európában a felvilágosodás olyan új gondolati tartalmakat és megközelítéseket vázolt föl múltból, jelenről és jövőről, melyek számos szempontból még a XXI. században is fontos kutatási tárgykört képeznek. Székely tudósaink a nemzeti felvilágosodás korában (1772–1825) felmutatták az igaz minőséget jelentő alkotóerő fontosságát, amelybe természetesen beletartozott a történettudomány terén a szellemi honvédelem érdekében folytatott emlékeztetműveltségi értékteremtés is! E tárgykörben Zágoni Aranka György (1737–1817), az erdélyi királyi tábla ülnöke és törvényszéki közbíró *„Két értekezés. [...] Gubernátor HUNYADI JÁNOSról, melyben megbizonyítatik: hogy [...] őse neve Székely volt.”* (Kolozsvár, 1811) című műve a legfontosabb értéket képviseli.

II. A „hazaszeretet és a keresztény elhivatottság legmagasabb színvonala Hunyadi János”

A magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete kapcsán érdemes a történettudomány néhány olyan alapvetését felidézni, melyek mentén célszerű az értelmezési kereteket meghatározni. 2018 novemberében Kásler Miklós miniszter úr a következőket fogalmazta meg: *„Hunyadi államférfi és hadvezér”,* aki *„megragadja az emberek lelkét”: „kell Hunyadiról egy jó film.”* *„A hazaszeretet és a keresztény elhivatottság legmagasabb színvonala Hunyadi János, ennek kell átvonni egy ilyen filmben.”* (1) Egy könyvben az alábbiak olvashatók: *„Román származásának mondja Hunyadi Jánost”* Bonfini is; és az a *„legvalószínűbb, hogy román főúri sarj volt”*

vagy *„havasalföldi vajdai családból származott”;* tehát *„az adatokból nyilvánvaló: a Hunyadi-család román eredetű volt”.* (2) E tárgykörben igen fontos a következő történettudományi kijelentés. 2018 novemberében Kásler Miklós miniszter úr a következő megállapítást tette: *„A magukat felvilágosultnak és progresszívnek képzelő kulturális káderek a mai napig megengedik maguknak, hogy Hunyadi Jánost románként szerepeltessék” [...] Tudhatnák, hogy nem a román hegyipásztorok voltak Havasalföld »nemessége« akkoriban.”* (3) Ezen történelmi iránymutatás jegyében gondolkodva indokolt a következő alapvetésekre utalni! A Szepességből származó Hunfalvy Pál (1810–1891) jogász, néprajztudós, nyelvész, az 1848–1849-es szabadságharc idején országgyűlési képviselő, akadémikus a következő összefüggésekre mutatott rá: a középkorban *„Vlachiát senki sem nevezé Romániának”.* A *„két Vlachia a XIV. és XV. századokban, a török uralkodás előtt, tulajdonképpen Romaio-Vlachia a görög császár birodalmában és Ungro-Vlachia a magyar korona birodalmában”:* a későbbi *„beköltözők a volt neveket fogadták el”.* (4) A fenti alapvetésekre tekintettel indokolt *„Ungro-Vlachia”* történeti elemzése során Bonfini keresztény reneszánsz világképét és műveltségi szókincsét alapul venni. Antonio Bonfini (1427 vagy 1434–1502) itáliai tudós humanista, Mátyás király történetírója valójában a származása kapcsán azt rögzítette, hogy a *„valah But fia”* volt Hunyadi János, aki *„Zsigmond uralkodása idején született atyja falujában, melyet mai napig Corvinusnak neveznek”.* (5) Nyilvánvaló, hogy valójában legelsőként a XIV–XV. századi *„valah”* szó jelentésének értelmezési keretét indokolt meghatározni a történelmi hűség eszményének jegyében, erre tekintettel egy két évszázaddal ezelőtti megállapításra fontos felhívni a figyelmet. A már említett kiváló székely tudós, Ponori Thewrewk József a következőket rögzítette 1825-ben: *„Némelyek az Oláh vezetéknevé miatt, Hunyadi Oláh (Buthi, Székely) Vojkot oláh nemzetűnek tartják lenni. De ez éppen olyan nevetséges, mint az volna, ha valamely hígeszű pribék Udvarhely Széken az oláhfalviakat, kik egy szót sem tudnak oláhsul beszélni, falujuk nevéért oláhoknak mondaná.”* (6) Nos, az teljességgel nyilvánvaló, hogy nincs

senki, aki „*hígeszű pribék*” hírébe szeretne kerülni, ezért célszerű a magyar akadémiai tudományosság XIX. századi műveltségi világképére hivatkozni. Dr. Wenzel Gusztáv (1812–1891) jogtudós, egyetemi tanár, a főrendiház tagja, történétíró, akadémikus a következő alapvetéseket fogalmazta meg 1872-ben: a „*Valachus*” elnevezés „*a hazai ethnographia érdekesebb, de nehezebb kérdései közé tartozik*”, melynek „*megfejtése*” kapcsán „*fájdalom, azt kell beismerünk, hogy annak sikeres megoldása mindaddig még előkészítve sincsen*”. (7) Ezen tudósi hitvallás különleges jelentőséggel és üzenetértékkel bír, mivel másfél évszázaddal később is ugyanez a helyzet, tehát a XXI. századi nemzeti történettudomány jeles képviselőire vár a feladat, hogy a teljességgel helytálló valóságot korszerűen mutassák be, azaz a XV. századi keresztény reneszánsz legmagasabb szintű emlékeztetmíveltségi alapvetései mentén határozzák meg az értelmezési kereteket. Történelemszemléleti korszakváltásra van szükség a XXI. században! E tárgykörben fontos felidézni azt a („*Mátyás király-émlékév*” során tett) nyilatkozatot, melyben 2018 novemberében Kásler Miklós miniszter úr kijelentette, hogy „*nem kedveli a tudományos véleménydiktatúrát*”. Alapvetésként fogalmazta meg a következőket is: „*Minden felvetést cáfolni, vagy bizonyítani kell*”, hiszen a tudomány világában „*szokás a tézis-antitézis-szintézis*”. „*Tehát ha valamit állítok, akkor azt tényszerűen kell cáfolni vagy megerősíteni. [...] Nem az számít, hogy ki állítja, hanem, hogy mit állít, és mivel tudja bizonyítani!*” A Magyarországi Tudományos Intézet tudományos tevékenysége révén „*lehetőséget teremtünk az építő vitára és a szintézisre*”. „*Az identitás szerves része, hogy egyértelmű világképe és önazonosságtudata legyen az embereknek*.” (8) „*Valachus*”, „*valah*”, „*Ungro-Vlachia*”: e történettudományi megnevezések valódi, egyértelmű és önazonos jelentése kapcsán az alábbi összefüggésekre indokolt utalni. Hunyadi Mátyás király udvarában köztudott volt, hogy „*Heraklész fiától, Scythától származtak a scythák, és ezektől a hunok, a magyarok*”. Mátyás királyt „*heraklészi hősnek*” és „*scytha Mars*” néven nevezte Bonfini. Az itáliai tudós, Antonio Bonfini is tudta, hogy a magyarok rokonai Szkítiában éltek, akik szín-

tén ugyanazt a magyar nyelvet beszélték: őket kutatta Mátyás király is, hogy letelepítse őket Magyarországra elpusztult vidékeire. Királyunk tekintetében fontos görög vonatkozás, hogy a budai palotájának bronzkapujára Heraklész 12 munkáját vészték föl. (9) A fenti megállapítások kapcsán nyilvánvaló az a rendkívül fontos emlékeztetmíveltségi alapvetés, hogy Bonfini korának tudástárában a magyar nemzeti önazonossággal összefüggésben teljesen értelmezhető volt az az alapvetés, hogy a „*valah But*” unokája volt a „*scytha Mars*”, Mátyás király. E tárgykörben a XV. századi keresztény reneszánsz legmagasabb tudományos világának a megteremtőit, azaz az itáliai görög tudóskör hatalmas műveltségű személyiségeit kell megemlíteni, hiszen a „*vlachosz*” és „*szküthész*” görög eredetű szavak, melyek latinizálódása legnagyobb mértékben a XIV–XV. századi Európában valósult meg. Indokolt rögzíteni, hogy a görög szkíta szó immár három évezrede lovas íjászt jelent a magyarokra vonatkozó őstörténeti alapvetésként; a görög vlachosz érteleme pedig pásztor. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „*ius valachicum*”, azaz a pásztorjog, és az ebbéli életmódot kifejező XIV. századi vlach/oláh szó is. Havasalföld görög neve Oungrovlachia volt, amely Magyarpászföld jelentéssel bír: ez volt a görög műveltség világképében a Kárpátokon túli magyar lovasíjász-nemzetségek nagy szabadságban élő nagyállattartó pásztorvilágának térsége, melynek legszervezettebb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította. A XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi ősök székely eredete terén, melynek történelmi valóságát az egyetemesség szintjén a görög műveltség is igazolja.

III. A XIV. századi Havasalföld Székely megyéjének egyetemes jelentősége

A XIV. századi Havasalföld Székely megyéje történelmi földrajzának jelentősége kimagasló értéket képvisel a Hunyadi-kutatás tárgykörében. Indokolt a székely–görög emlékeztetmíveltségi kapcsolatrendszer azon alapvetéseit

rögzíteni, melyek egyetemes jelentőséget képviselnek. E körben leginkább a XI–XII. századi magyar–görög határ történelmi emlékeit fontos felidézni, mivel ez a XV. század közepén is természetesen jelen volt a magyar politikai közgondolkodásban. A legfontosabb Hunyadi János kormányzónak az 1447. október 12-én kelt oklevelére hivatkozni, melyben megemlíti a Vaskapunál, a „*havasalföldi síkságon*”, valamint „*a régi görög birodalom határainál*” („*scilicet in confinibus Romaniae*”) vívott törökellenes csatákat. (1) A Konstantinápoly főváros által irányított középkori görög császárság neve Rhómania volt 330-tól 1453-ig, melynek jelentése „*Római Birodalom*”. A XV. századig a görög „*romanosz*” és a latin „*romanus*” szavak jelentése „*római*” volt, ami a középkori görög birodalom polgárát jelentette. E középkori görög császárság VI. századi jogtudósai állították össze a római jogot („*ius romanum*”). E tárgykör egyetemes jelentőségére mutatott rá Ponori Thewrewk József 1825-ben: Konstantinápoly, az „*új Róma, mint a Keresztyén Vallás főhelye, szorgalmas, buzgó misszionárjai által a deák nyelvet el juttatá*” más nemzetekhez is, és ekként „*Dicső Eleink Rómának Törvényi szellemével bevevék nyelvét is*”. (2) Ez utóbbi, a Konstantinápoly főváros által 330-tól 1453-ig irányított középkori görög birodalom emlékezetműveltségi jelentőségére vonatkozó adalék okán indokolt az alábbi összefüggésekre is rámutatni. Az Oláh/Olach/Volah/Wolah/Vola régi magyar családnév. (3) A vlahosz görög szó: pásztort jelent. (4) A fentebb hivatkozott „*deák nyelvet*” illetően fontos tehát azt is meglátni, hogy a magyar műveltségi körben a latinizálódott görög szavak igen fontos értelmezési kört jelentenek. A latinizálódott görög eredetű „*vlach/oláh*” szó X–XV. századi magyar értelme kapcsán igen fontos, hogy „*Vlachia/Walachia*” jelentése „*Pásztorföld*”, ami a Kárpátokon túli határvédelem magyar gyepűvidék voltát és magyar lovasíjász-világát fejezi ki. A Kárpátokon túli székely–görög emlékezetműveltségi kapcsolatrendszer egyetemes jelentőségére mutat rá, hogy a középkori görög világ több Vlachiát is ismert: Thesszáliát Nagy-Vlachiának, Aetoha és Akarnania egy részét Kis-Vlachiának, Epirosz délkeleti részét pedig Felső-Vlachiának nevezték. A legfontosabb azt rögzíteni, hogy a fenti Vlachiáktól való

megkülönböztetés céljából nevezték a görögök Havasalföldet Oungrovlachiának, vagyis Magyarvlachiának, azaz Magyarpásztorföldnek. Ezen alapvetések mentén indokolt a XIX. századi magyar tudósok legjava által megfogalmazott, egyetemes művelődéstörténeti jelentőséggel bíró szempontrendszerek lényegi alapvetéseit elemezni, majd mindezt értelmezni szükséges a székely–görög műveltségi kapcsolatrendszer fényében is. Különösen igaz ez a kizárólag a Szent Korona jogrendjében meglévő pásztortörvény („*ius valachicum*”) okán, hiszen a székely lovasíjász-pásztortársadalom határvidéki és távolsági nagyállat-kereskedelmi jogosultságára mutatnak rá az alábbi megállapítások is. Szabó István (1898–1969) történész, levéltáros, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja írt arról 1937-ben, hogy a „*hegyvidék vlach falvaival kapcsolatban*” igen fontos, hogy „*e megjelölés alatt nem nemzetiséget, hanem a nemzetiségre való tekintet nélkül vlach hegyi-pásztortörvénnyel élő*” népet „*kell érteni*”. Ezen települések kapcsán fontos, hogy „*1378-ban s a XIV–XVI. századi latin nyelvű források ezentúl is állandóan »valachalis possessio«-oknak nevezik*”. (5) A fentebb hivatkozott Ponori Thewrewk József (1795–1870) személyére azért is érdemes felhívni a figyelmet a Hunyadi-kutatásainak értékvilága okán, mert e művelt tanár, műgyűjtő, királyi táblai jegyző igen széles körű műveltségi tevékenységet folytatott. Nyelvújítóként is közismert személyiség volt: ő alkotta meg a „*honvéd*” szavunkat! Ezen adalék jegyében fontosnak tartom megemlíteni, hogy a magyar Hunyadi nemzetség székely eredete a szellemi honvédelem sarokpontja! Azok a történettudósok, kutatók és írók, akik a XIV. századi Hunyadi ősök kapcsán a magyar eredettől eltérő állításokat tettek, és ezt tanítják, valójában elvitatták a nemzeti életünk történetében a legdicsőösebb és egyetemes értéket képviselő keresztény művelődéstörténeti korszakunkat jelentő XV. századi értéktárainkra vonatkozó magyar történelmi örökségünket, vagy lemondtak róla. E tudománytörténeti tévútra azért került sor, mert egyikük sem ismerte föl, hogy az évezredek átívelő filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatrendszer hungarobizantinológiai értéktára jelenti az archimédeszi pontot a kutatások megkezdésekor.

A hungarobizantinológiai emlékezetműveltség Európa legősibb történelemszemléleti tárgykörébe tartozik, ami ekként egyetemes értéket képvisel. E művelődéskutatói látásmód lényegének számos alapelemére világított rá számtalan magyar írás az elmúlt évszázadokban, ezeknek az összegzése igen izgalmas és elemzendő tárgykör. Csak a XXI. században született meg az a felismerés, hogy a magyar Hunyadi nemzetség székely eredetének tudománytörténeti jelentősége szoros kapcsolatban áll a 8 évszázadon át létező, 1821-ig meglévő magyar–görög műveltségi határ tényével. Ez volt a Kárpátokon túli középkori magyar lovasíjász-gyepűvidékünk. E határvédelmi térségünk egyetemes jelentősége a XIV. századi Havasalföld/Oungrovlachia/Magyarpásztorföld magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje történelmi világával függ össze. Csánki Dezső *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Bp., 1890) címet viselő műve kiváló alkotás, melyre tekintettel a XXI. században immár fontos lesz akadémiai szinten megírni a *Havasalföld/Oungrovlachia/Magyarpásztorföld Székely megyéjének történelmi földrajza* című könyvet a magyar Hunyadi nemzetség székely eredetének tudománytörténeti jelentősége okán is! A kiváló székely tudós, Benkő József (1740–1814) református lelkész, teológus, nyelvész és történetíró ezt rögzítette: Hunyadi János „*Hollós (latinul Corvinus) nevű faluban született*”, és ez „*a falu Havasalföldön volt*”. (6) A fenti alapvetések jegyében indokolt rögzíteni, hogy a Hunyadiak, a Gyula nemzetségből származó bélteki Dragosz/Drágffyok, a Barcsayok, a Nádasdi Ongorok, a Malomvizi Kenderesiek és Kendeffyek, a kihalt csulai Kende családdal egy törzsből származó csulai és dadai Mórék (Hunyad vármegyében); a Csornaiak, a Bizereiek, a Mutnokiak, a Temeseli Désiék, a Macskásiak (a szörényi bánság területén), a Jósikák, a Telekik, a Majláthok, a Kájonik, a Bekék, a Szerbánok ősei magyarok voltak, akárcsak Oláh István szászvárosi királybírónak, valamint fiának, Oláh Miklósnak, a későbbi esztergomi érseknek. Oláh Miklós esztergomi érsek nagyapjának, Argyesi Manzillának a neve okán indokolt arra utalni, hogy a XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi ősök székely eredete terén.

IV. A magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete az „*Archiregnum Hungaricum*” részét képező Havasalföld jelentőségének fényében

A magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét az „*Archiregnum Hungaricum*” részét képező XIV. századi Havasalföld történeti földrajza egyetemes jelentőségének és a görög kapcsolatok fényében indokolt a legmagasabb tudományos szinten közzétenni, amire a legalkalmasabb keretet biztosítja az a 2022. augusztus 22–27. között megtartásra kerülő 24. Nemzetközi Bizantinológiai Kongresszus, melynek helyszínei Velence és Pádva lesznek. A XIV. századi Havasalföld székely öröksége egyetemes jelentőséget képvisel a filhellén műveltség tükrében, mivel alapvetésként kell azt rögzíteni, hogy Hunyadi János alakja a magyar és a görög történetírásban őrződött meg a legmagasabb akadémiai tudományosság szintjén. A magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete kapcsán a legfontosabb a XIV. századi Kárpátokon túli térségek, Havasalföld és Moldva alapvetést jelentő történelmi emlékeit feltárni, összegezni és értelmezni a XXI. században. E tárgykör kutatástörténeti hiányosságaira mutatott rá egy összegzés 2010-ben: amikor „*a história magyarországi művelőinek körében*” a „*déli végek felé fordul az érdeklődés*”, akkor az „*kimerül a török-magyar kapcsolatok és/vagy harcok kutatásában, ismertetésében*”. A „*magyar nemzeti kutatást akkor és annyira kezdte/kezdi érdekelni Havasalföld története, amikor a törökök megjelennek annak határainál és ezzel egy időben a Magyar Királyságot fenyegetik*”. A „*legutóbbi, magyar nyelven, magyar történész tollából származó, nagyobb ívű és terjedelmű, primer forrásokig nyúló összefoglalások az 1930-40-es években láttak napvilágot*”. „*Havasalföld és vele együtt Moldva mintha az utóbbi néhány évtizedben kikerült volna a hazai történetkutatás látóteréből*.” 2010-ben tehát az volt a helyzet, hogy „*a magyar vonatkozású havasalföldi (és moldvai) történéseknek nincs teljességre törekvő, és ami ennél is fontosabb, modern feldolgozása hazánkban*”. (1) E kutatástörténeti hiányosság kapcsán a hatalmas életművet teremtő székely tudós, László Gyula írt arról egy 1978. január 12-én kelt levelében, hogy „*mind Havasalföld, mind Moldva tele van*

magyar helynevekkel”, hiszen „a régi magyar népterület túlnyúlt a Kárpátokon”! Évtizedek óta „nem nagyon bolygatjuk ezt, nehogy »sértsük« a román nemzet becsületét”. (2) Az 1945 utáni hatalom által kikényszerített történelemszemléleti hiányosságok következményeire tekintettel nem is csoda a következő adalék. „Hunyadi János származása és ifjúsága” kapcsán a következő megállapításokra került sor 2009-ben: „Havasalföldi származásának mondja Hunyadi a kortárs Turóczi János, és román eredetűnek ismerték őt külföldön is. [...] Román származását illetően ma már nincs kétség.” (3)

Indokolt Havasalföld és Hunyadi János világát az európai emlékezetműveltség legmagasabb tudományos összefüggései alapján megérteni. Jó példa erre, hogy a XV. századi hős hadvezér, Hunyadi János méltó emlékezete természetesen a XVI–XVII. századi könyvekben is megőrződött: franciául „le Chevalier Blanc de la Vallagüe”, olaszul pedig „il Cavalliero Bianco della Vallacchia” névvel illették. „Petrus Niger Clypeus Thomistarum (Venezia 1481.)” című műve volt az első, amely azt rögzítette, hogy „Hunyadi a latin népek »fehér lovag« néven emlegetik”. (5) Ezen adalékok tehát évszázadokon átívelő módon rögzítették, hogy Havasalföld, azaz „Walachia fehér lovagja” volt Hunyadi János, amire tekintettel immár a XXI. században eljött az idő, hogy Havasalföld és Moldva kapcsán megkezdődjék az érdemi „kutatást” lehetővé tevő és a „teljességre törekvő” történelmi alapvetések rögzítése! Indokolt azt hangsúlyozni, hogy csak a korszerű történettudomány eszköztárából szabad felhasználni a kutatások során, tehát kizárólag a XIV–XV. századi európai műveltségi alapvetések határozhatják meg az értelmezési kereteket. E tárgykörben Aeneas Sylvius Piccolomini „két részből álló geográfiai főműve” is megemlítené, mivel a „De Asia 1477-ben jelent meg először nyomtatásban, a De Europa első kiadása 1490-ből maradt fenn; a két részt együtt, Cosmographia címen a 16. század elején adták ki”, és a Magyarországról írott megállapításai azért is fontosak, mert művében Erdély „Valachiával – önálló fejezetbe került”. A pápa „Európájában Magyarország rendkívül fontos szerepet töltött be”, hiszen művében azt is rögzítette, hogy „a magyar nemzet hatalma sokkal messzebbre terjed ki, mint maga Magyaror-

szág”, ezért „a De Európában az egyik leghosszabb szöveget épp Magyarországnak szentelte”. (6) Mint már említettük, Havasalföld görög Oungrovlachia megnevezése Magyarpásztorföld jelentésű. E Kárpátokon túli középkori magyar lovasíjász-gyepűtárság történelmi értéke akkor mutatkozik meg leginkább, amikor a XIV. századi Havasalföld magyar alapítású püspökségének (Argyas) és Székely megyéjének határvédelmi jelentőségére világítunk rá. A Hunyadi-film történelmi megalapozottsága céljából indokolt rögzíteni, hogy két évszázaddal ezelőtt a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete a legmagasabb műveltségi szinten közismert volt! A székely tudós, Zágoni Aranka György 1811-ben megjelent művében a következőket rögzítette: „Hunyadi János eredetére nézve székely volt”! (7) Az 1772-ben Bessenyei György által megindított magyar felvilágosodás legjelentősebb személyiségeinek az életművére is hatalmas hatást gyakorolt Zágoni Aranka György, amire jó példa a következő összegzés. „Nyelvészeti, történeti, irodalmi vitáit épp olyan mély meggyőződés hatotta át, mint minden kisebb írását, vagy tervét, amikből soha ki nem tudott fogyni. Egyéniségének mély varázsa, önzetlen művelődésszervezői szándéka, nem is maradt eredménytelen. Kora legnagyobb írói és tudósai, köztük Kazinczy, Batsányi, Versegly, Révai, Csokonai, Pajor, Földi, Gyarmathy, Köteles Sámuel, Bolyai Farkas, Döbrentei Gábor és annyian mások terveit örömmel üdvözlük, támogatják, nyelv és művelődési szándékaival közösséget vállalnak.” (8) **Fontos kiemelten hangsúlyozni, hogy Zágoni Aranka György és Ponori Thewrewk József nyomán a nemzetünk történetét méltó módon ismertető XXI. századi tankönyveinknek végre tartalmaznia kell a magyar Hunyadi-uralkodóház székely származását; valamint azt is, hogy ezt a görög műveltségi tudástár is igazolja. Rendhagyó, sőt valójában rendteremtő történelemórák megtartása is indokolt az iskola-rendszer keretében (és természetesen azon kívül is), hogy a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét végre méltó módon felmutassuk a nemzeti összetartozás erősítése céljából. Ez tud megvalósulni az oly nagyon várt Hunyadi-film sikerének legméltóbb eredményeként!**

Források: I. A Hunyadi-uralkodóház eredete a „székely jog és alkotmány” görög műveltségi összefüggéseinek fényében (1) Márki Sándor: Mátyás és a renaissance. In: Kolozsvár. X. évfolyam. 224. szám. 1896. október 2. 2. o.; (2) Magyar történelmi fogalomtár. II. kötet. L–ZS. Szerkesztette Bán Péter. Bp., 1989. 229. o.; Istváni Géza: Janits Iván: Az erdélyi vajdák igazgatószolgálatát és oklevéladó működése 1526-ig. Bp., 1940. A Pázmány Péter Tudományegyetem Történelmi Szemináriumának kiadványai. 18. In: Levéltári Közlemények. 18–19. 1940–1941. 508. o.; (3) Magyarország történeti kronológiája. I. A kezdetektől 1526-ig. Szerkesztő Solymosi László. Bp., 1981. 100. o.; (4) Ifj. Horváth János: P. mester és műve. (Második közlemény) In: Irodalomtörténeti Közlemények. 1966. 3–4. füzet. 278. o.; (5) Vofkori László: Székelyföld útikönyve. I. kötet. Bp., 1998. 63. o.; (6) Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. In: Honismeret. A Honismeret Szövetség Folyóirata. XXXVII. évfolyam. 4. szám. 2009. április. 8. o.; (7) Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. In: Honismeret. A Honismeret Szövetség Folyóirata. XXXVII. évfolyam. 2009. április. 7. o.; (8) Györffy György: Szent István a kor Kelet- és Nyugat-Európájában. In: „Múltunk építőkövei...”. Tanulmánykötet. Székesfehérvár, 2001. 46. o.; (9) Ifj. Horváth János: P. mester és műve. (Első közlemény) In: Irodalomtörténeti Közlemények. 1966. 70. évfolyam. 1–2. füzet. 37. o.; (10) Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. In: Honismeret. A Honismeret Szövetség Folyóirata. XXXVII. évfolyam. 4. szám. 2009. április. 4. o.; **II. A „hazaszeretet és a keresztény elhivatottság legmagasabb színvonala Hunyadi János”** (1) STEFKA ISTVÁN – HUTH GERGELY – PestiSracok.hu: Kásler Miklós a PS-nek: Az önazonosságunk alapja, hogy rendet tegyünk a történelmünkben! (Interjú) pestisracok.hu > kaser-miklos-a-ps-nek-az-onazonossa... Kásler Miklós a PS-nek: Az önazonosságunk alapja, hogy... 2018. nov. 30. – letöltve 2021. február 13.: a továbbiakban: idézett mű (i. m.); (2) Kubinyi András: Mátyás király. Tudomány – Egyetem sorozat. Bp., 2001. 8. o.; (3) i. m.; (4) Hunfalvy Pál: Az oláhok története 1. Bp., 1894. 445., LX. o.; (5) Antonio Bonfini: Mátyás király. Tíz könyv a magyar történetből. Latinból fordította Geréb László. A fordítás munkáját tanácsaival segítette Kardos Tibor. A fordítást ellenőrizte Mezey László. Átnézte Juhász László. Bp., 1959. 14. o.; (6) Ponori Thewrewk József Magyarországon és Erdélyben mind a két Törvényszék Ügyeinek hites Ügyésze: Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó, Erdélyi s Havasalföldi Vajda, Tótországi, Temesi s Szörényi Bán, Besztercei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány törvényes ágyból lett születésének bizonyítására. Pozsony, 1825. 6. o.; (7) Dr. Wenzel Gusztáv akadémikus: Diósgyőr egykori történelmi jelentősége (1873). In: Értekezések a Történelmi Tudományok köréből. 2. kötet. Pest, 1872. 6. o.: „Olvasatott a Magyar Tudományos Akadémia 1872. november 11-ki ülésén”; (8) i. m.; (9) Antonio Bonfini: Mátyás király. Bp., 1959. 23., 24., 31. o.; **III. A XIV. századi Havasalföld Székely megyéjének egyetemes jelentősége** (1) DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Erdélyi országos kormányha-

tósági levéltárakból (F) • GYKOL, Cista comitatum (Q 327) 29792 DL-DF 29792. Keltezés 1447-10-12. Keltezés helye Temeswar Temesvár Temes m. Kiadó HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓ. Régi jelzet Q 327. KÜKÜLLŐ 4 23 DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F) • GYKOL, Cista comitatum (Q327). –https://archives.hungaricana.hu/hu/chartershttps://mnl.gov.hu/mnl/ol/diplomatikai_leveltarmohacs_elotti_gyujtemeny Diplomatikai Levéltár (Mohács Előtti Gyűjtemény) | Magyar ...https://mnl.gov.hu/mnl/diplomatikai_leveltarmoha... Az Országos Levéltárnak két középkori gyűjteménye van: a Q szekció, a szűkebb... A Mohács előtti gyűjtemény a Diplomatikai Levéltárból (DL), a középkori ... Nem sokkal a MOL létrehozatala (1874) után, Pauler Gyula főigazgatósága idején... – letöltve 2021. április 9.; (2) Ponori Thewrewk József Magyarországon és Erdélyben mind a két Törvényszék Ügyeinek hites Ügyésze: Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó, Erdélyi s Havasalföldi Vajda, Tótországi, Temesi s Szörényi Bán, Besztercei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány törvényes ágyból lett születésének bizonyítására. Pozsony, 1825. XII. o.; (3) Kázmér Miklós: Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század. Bp., 1993. 783. o.; (4) Képes Krónika. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémi László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 170. o.; (5) Szabó István: Ugocsa megye. Bp., 1937. 119. o.; (6) Benkő József: Transsilvania specialis. Erdély földje és népe. Első kötet. Fordította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közlést teszi Szabó György. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 1999. 478. o.; **IV. A magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete az „Archiregnum Hungaricum” részét képező Havasalföld jelentőségének fényében** (1) Horváth Richárd: Hunyadi Mátyás és Havasalföld. In: Világtörténet. 2010. 2. szám. 3. o.; (2) Takács Tibor: László Gyula siratása. In: A CÉH. IX. évfolyam. 1998. 1. szám. 50. o.; (3) Pálosfalvi Tamás: A Hunyadiak kora 1437–1490. Bp., 2009.; (4) Dr. Florio Banfi: Hunyadi János itáliai tartózkodása. In: Erdélyi Múzeum. 1934. 7–12. szám. 261., 270. o.: „Les Memoires de Messir Philippe de Comiens eto. Paris 1552. f. 116. v.: „Le Roy Mathias estoit filz d’un tresvaillant chevalier, appelle le Chevalier Blanc de la Vallague...” Az olasz fordításban, Delle Memorie di Filippo Comines tradotte dal M. Lorenzo Conti, Genova 1594, p. 550: „nominato il Cavalliero Bianco della Vallacchia.” L. még L’opere del Sig. Pietro Mattéi, Venezia 1638, v. I, p. 517: „Giov. Huniadé gran Signore di Valacchia.”; (5) Csukovits Enikő: Magyarországról és a magyarokról. Nyugat-Európa magyar-képe a középkorban. Akadémiai doktori értekezés. Vác–Budapest, 2013. 153–154.; 155. o.; (6) Zagoni Aranka György: Két értekezés: I. Az 1809-ik esztendőnek eltemetése. II. Gubernátor HUNYADI JÁNOSról, melyben megbizonyítatik: hogy nem volt szerelem gyermeke, hogy ugyanazon egy Apától Hunyadi Oláh Vojtkától és még egy Testvére volt legalább, és az is Hunyadi János nevű, és hogy ő neve Székely volt. Kolozsvár, 1811. 25. o.; (7) Jancsó Elemér: Aranka György levelezése. Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár, 1947. 8. o.

HÁROM ÉRTEKEZÉS

HUNYADI SZÉKELY JÁNOS,

Magyarországi Kormányzó', Erdélyi 's Havasalföldi Vajda', Tóthországi, Temesi 's Szörényi Bán', Beszterczei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány' törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására.

Jegyzetekkel közli

Ponori Thewrewk József,
Magyarországon és Erdélyben mind a' két Törvény-
szék' Ügyeinek hitos Ügyésze.

Pozsony, September' 25-dikén, 1825.

ERDÉLY ARCHIREGNUM HUNGARICUM

BRASSÓ

HOSSZÚMEZŐ

ÁRGYASUDVARHELY

A XIV. SZÁZADI HAVASALFÖLD MAGYAR ALAPÍTÁSÚ PÜSPöksÉGE ÉS SZÉKELY MEGYÉJE

SZÉKELY - GÖRÖG MŰVELTSÉGI HATÁR (1018 - 1821)

CORONA GRAECA - GRAECO IN LATIN - ACADEMIA ISTROPOLITANA

ISAPOSTOLOS - IUS SUPREMI PATRONATUS - IUS VALACHICUM - CORPUS IURIS HUNGARICI

HAVASALFÖLD - VLACHIA - OUNGROVLACHIA - MAGYARPÁSZTORFÖLD

HUNYADI JÁNOS Sról
meg-bizonyittatik: hogy nem vólt
Szerelem' Gyermeke,
 Hogy ugyan azon egy Apától Hunyadi
 Oláh Vojktól még egy Testvére
 vólt leg-alább, és az-is Hunyadi
 János nevü, és hogy Ős
 neve Székely vólt.

Irta

ARANKA GYÖRGY.**K O L O S V Á R O N**

Nyomr. a' Réf. Koll. bettível 1811.

Időtlen szorítóban

„Nem érdektelen néha ellenőrizni, hogy hogyan merül fel az ember emlékezetében egy rég elfelejtett alak, amely abban a pillanatban mindjárt magával is hozza életünknek azt az egész szakaszát, amelyben ő szerepet játszott. Amikor így aztán az az életszakasz hirtelen megvilágosodik, az elmosódott figura is egyre élesebb kontúrokat kap, domborodni kezd, relieffé válik, és végül, mint gyermek az anyjától, önálló szoborműként szakad el az időtől és tértől, amely nemzette. Akkor aztán sokáig nem lehet vele bírni. Nem hagyja nyugodni az embert.”

Otcsenás Péter hírlapíró épphogy elolvasta Molnár Ferenc A gőzszlop című elbeszélésének első bekezdését, a másodikba már bele sem kezdhetett, mert megszólalt a telefonja.

– Szervusz, Péterkém! – kezdte az idős nő hang, és máris hozzátette: – Nem fogod kitalálni, hogy ki vagyok, de majd segítek emlékezni...

A hírlapíró némán engedelmeskedett a hívó fél szándékának, mert valami homályos érzet azt súgta neki, hogy az ismeretség kölcsönös. Az idős női hangnak pedig elég volt úgy folytatnia, hogy „a Vera néni vagyok”, és Otcsenás bizonytalansága tovatűnt egy szempillantás alatt.

– Csókolom, Vera néni! – köszönt a telefonba némi meglepődéssel, hiszen tényleg jó ideje nem válthatott szót édesanyja unokatestvérével. – Hogy tetszik lenni?

Amint megkérdezte, egy kissé meg is bánta. A megsárgult őszi lombokra nehezedő köd mögül váratlanul megszólaló hang birtokosa – Otcsenás kapkodva elvégzett, óvatos számításai szerint – már életének legalább nyolcvanadik évében járhatott.

– Eladtam a lakást... idősek otthonában élek... nincs gondom semmire – hangzott a válasz nem túl meggyőző optimizmussal. – Apád még régebben megadta a számodat, de tudod-e, most hogy jutottál az eszembe?

Otcsenás jobbnak látta, ha hallgat.

– Délelőtt hallottalak a rádióban. A látásom már nagyon megromlott. Inkább rádiózni szoktam. Szól a Kossuth egész nap.

„Úristen!” – gondolta a hírlapíró, mert meggyőződése volt, hogy minden idők legrosszabb interjún van túl. A nyáron megjelent könyve kapcsán kérdezték, de a beszélgetéskor, érzése szerint, a saját hibájából sok mindent el sem tudott mondani. Nem érkezett a stúdióba felkészületlenül, hiszen ez már a sokadik interjúja volt, és mivel tisztában volt vele, hogy válaszolni általában nehezebb, igyekezett a szokásos mondanivalóját megismételni. Mégsem hozta a formáját. Mire eszébe jutott, mit is kellett volna felelnie az elhangzott válaszai helyett, már a villamoson utazott. Úgy érezte magát, mint egy bokszoló, akit azelőtt léptettek le, hogy a begyakorolt bombabiztos ütése kombinációival elkápráztatta volna a nagyerőműt. Nem volt formában, és rosszul is összpontosított. Igazán kimerítően semmire sem felelt, csak úgy elnagyoltan, ímmel-ámmal. Pedig akadtak egészen jó kérdések is, például, hogy ha írónak készült, akkor miért kezdte sportújságíróként, és mi mindent köszönhet azoknak az éveinek, de a hírlapíró ezt is elkente egy-két filléresnek látszó igazsággal: „Beláttam, hogy nyerni minden hülye tud, meg kell tanulni veszíteni” vagy hogy „nyolcnál mindig fel kell állni”. Szóval egyáltalán nem érezte azt, hogy jó benyomást tenne a hallgatókra.

– Nagyon szépen beszéltél az óbudai gyökereinkről és a „ferencvárosi szívedről” is, meg az író-sportoló példaképeidről – folytatta Vera néni. – Most már te is azok közé tartozol, akiket megkönnyeztem ennek a műsornak a hallgatása közben. Eszembe jutott, amikor először jártál Olaszországban, édesanyád és édesapád akkor még házasságban voltak, úgy egy hetet nálunk töltöttetek Bolognában, mielőtt elutaztatok volna a tengerpartra, egyik este elvittünk egy pizzériába, talán emlékszel, hogy a falakon mindenütt bokszolók fényképei lógtak...

Ez telitalálatnak számított Vera néni részéről, Otcsenásra rátört az alkotótermészetét felébresztő kettős látás: előtte volt a nagyszoba, ahol a fotelben ülve telefonált, meg az eső áztatta ablakokon túl a néma hegyvonulat, és hallotta a házuk előtti főútvonalról beszűrődő délutáni forgalom zaját. Emellett emlékezetében egyre élestedő kontúrokkal rajzolódott ki a szóban forgó hetvenes évekbeli olasz étterem. Eleinte megfakult színes fotónak tűnt. Utána, mint amikor a karmester pálcájával mutat, és a szólista teremtette egyre erősödő zenei témát felemeli a teljes zenekar összjátéka, éppen úgy elevenedett meg minden: a fotót mozgóképpé lényegítette át az emlékezete.

Vera néni fényteli hangja pedig kézen fogva vezette kiskamasz mivoltát a múlt megérintendő, élethű díszletei között.

Az étterem konyhájában uralkodó hangzavar közepette megmutatták, miként készül az eredeti Margherita-pizza, amelynek a Magyar Népköztársaságban még se híre, se hamva nem volt. A vendéglátóhely tulajdonosa azért dekoráltatta bunyósokkal tele a falakat, mert náluk a legendáriumban piederstálon állt az ökölvívás. Több trófeával is büszkélkedett a család. Na azért akadt visszaeső fekete bárány is, aki néhanapján előzetesbe került, mert nem kimondottan sportszerű élethelyzetben érvelt egy balegyenessel vagy jobbcsapottal az éjszakában. Emiatt is tartottak fenn szoros kapcsolatot Vera néni ügyvéd férjével, Aldóval, aki büntetőügyekben járatos volt, így hozzá bizalommal fordultak segítségért. Minden győzelmet, néhanapján a szabadulást is kiváló vacsorával ünnepelték, s ezeken Vera néniék különös nagy becsben álló vendégként vehettek részt.

Ezen az estén azonban szokásos hétköznapi volt, és mialatt az ifjú Péter az ökleire húzott kesztyűkben javában próbálgatta erejét az

egyik zsákon, a fehér asztalnál vérvörös chiantit fogyasztó felnőttek a két társadalmat egymástól elválasztó húsbavágó témákon túl a fiú jövőjét is körvonalmazni próbálták.

– Aligha emlékszel, de szó volt róla, hogy ha majd felnősz, boldogabb élet várna rád Olaszországban – idézte fel Vera néni. – Te azonban erről hallani sem akartál. Még arról sem, hogy nyaranta legalább néhány hétig velünk légy, míg megtanulsz olaszul, angolul. Már akkor is azt hajtogattad, hogy te csak magyarul fogsz tudni boldogulni. Aldo egészen jól tudott magyarul is, megkérdezte, mi az, amit csak az anyanyelveden tudsz csinálni, hogy boldog légy. Mire te rávágta, hogy „írni”. „Na és miről írnál, Péterkém?” – tette fel a keresztkérdést, merthogy ügyvédként ehhez nagyon értett. Rámutattál az egyik hatalmas fotóra, és tízéves korodat meghazudtoló magabiztossággal azt mondtad, hogy „hát a bokszolókról”...

Otcsenás ezt elfelejtette. Erre az emlékre időközben ráakódott sokféle nehézség. Kamaszlelket kínzó trauma. A szülei válása. Az érettségi utáni „munkakönyves” elhelyezkedés látszatnyugalma. A rendszerváltás idejére eső sorkatonai szolgálat. Édesanyja korai halála. Majd az egyegy váratlan hívást követő, látszólag magabiztos elrugaszkodás a sportújságírás, a kulturális hírlapírás és végül a szépírói szárnypróbálgatások mezsgyéjére. Sűrűn változott a világ, és vele Otcsenás is, megnősült, családapá, többkönyves író lett.

A hang elnémult, a vonal megszakadt. Péter telefonja merült le. Kereste egy ideig a töltőjét, aztán rájött, hogy a munkahelyén hagyta. Máskor bosszankodott volna, de most nem tette, mert benső tekintetével észrevette és figyelte magát az időtlen szorítóban, ahol ember és ember, fény és árnyék, ember és önmaga, azaz teste és halhatatlan isteni lelke küzd szüntelen.

Elmélkedés a halálról és gyászról világjárvány idején*

Az eddigi társadalomtörténet azt bizonyítja, hogy a halál tüneményével nem képes semelyik régi vagy mai civilizáció teljesen számot vetni vagy megkerülni azt. A társadalmak tagjai mindig valamilyen módon szemben állnak a halállal, koronként különböző formában kerülgetik a témát. Olyannyira kerülgetik, hogy még a művészetben is meghonosodott a haláltánc, a „danse macabre” műfaja, amely bár az egyes kultúrákban más-más formában jelenik meg, de ott van csaknem minden történelmi szakaszban, beleértve a (poszt)modern jelenünket is. **Korunk válaszai a halál kérdéseire, a társadalom és az egyén viszonyára a halálhoz, a haldokláshoz és gyászhoz az utóbbi néhány évben, sőt hónapban teljesen megváltoztak. Míg a múltban a fekete krónikában szereplő halálhírek a tudósítások végén jelentek meg, manapság már nem tudjuk elképzelni, hogy a médiában tált hírek ne halálesettel kezdődjenek. Az utóbbi másfél évben a Covid-19-cel kapcsolatban már a kisebb országok esetében is naponta száz körüli halálesettel találkozhattunk. Enyhítésként ugyan a hírügynökségek hozzátették, hogy többnyire idős, krónikus betegekről van szó, de összességében a halálozások száma az egyes országokban megfelel egy kisebb vagy nagyobb város lakosságának. A tévé képernyőjén megjelenő szalaghírek éjjel-nappal a halottak számának változásáról tájékoztatták a nézőket. És a néző megkönnyebbült, ha az aznapi adatok szerint néhányval kevesebben haltak meg, mint előző nap... A nyár közeledtével a hely-**

zet ugyan enyhült, de ahogy vége lett a nyaralási és üdülési szezonnak, a koronavírussal kapcsolatos hírek újra elfoglalták a nyomtatott és elektronikus sajtó címlapjait. Vannak országok, ahol már a negyedik hullámról beszélnek, de néhányan „lemaradva” csak most tartanak a harmadik hullám elején. A vakcinációban is hasonló a helyzet: míg az országok többségében tévóváznak a harmadik adag beadásával, egyesek már a harmadik adaggal való átoltottságot sürgetik. Akarva-akaratlanul felmerül a kérdés: Az elmúlt másfél év tapasztalatai, a megpróbáltatások, sok esetben a szeretteink elvesztése változtat-e a halálhoz és a gyászhoz való viszonyulásunkon, vagy már könnyebben fogjuk ezeket feldolgozni?

A halál titokzatosságának filozófiai megközelítése, a lét és a nemlét, a létezés és üresség kölcsönös kapcsolata mindig azok közé a kérdések közé tartoztak, amelyekre minden történelmi időszakban megfogalmazódtak a megfelelő válaszok, amelyek az adott kultúrában és civilizációban gyökereztek. Törekvésünk, hogy megfejtjük a halál titkait, gondolkodásunk a létezésünkről és elmúlásunkról az egyik alaperő, amely a közösségek kultúráját formálja. De nem azonos azzal, amit a keresztény egyházak terminus technicusként a „halál kultúrájának”¹ neveznek. Azonban vágyunk, hogy megértsük az e világi elmúlást, hogy értelmet adjunk az értelmetlennek tűnő jelenségnek, mégis az emberi kultúra legnagyobb motiváló ereje. Sokan csaknem iskola-példaként hivatkoznak Thomas Mannra, akitől az élete alkonyán megkérdezték, hogy mi volt élete

* Az írás az Északi Magyar Protestáns Gyülekezetek Lapjában, az Új Kévében (Stockholm) 2021 márciusában megjelent dolgozatnak a bővített és továbbgondolt változata.

¹ A „halál kultúrája” Szent II. János Pál pápa kifejezése az étellel szembenálló tudatos döntések rendszerére, amely programokkal, módszerekkel és tudományos „érvekkel” alátámasztva támadja vagy kezdi ki az életet, az élethez való jogot.

során számára a legnagyobb érték. A válasza: az emberi elmúlás, mivel az adja az életnek a legnagyobb értéket. Mások az elmúlás és a társadalmi fejlődés folyamataival összefüggésben további kérdést vetnek fel: Milyen lenne, milyen irányba haladna a társadalom, ha nem halnánk meg?

A (poszt)modern ember a halált gyakran büntetésként értelmezi, fizetségként valamiért, és így sokszor felteszi a kérdést: Miért éppen az én szülőm, gyerekem vagy barátom? Vagy: Miért éppen én? Nagyon helytálló Anthony Giddens brit szociológus megjegyzése, hogy a hagyományos társadalmakban, ahol több generáció élt egy háztartásban, ahol az ember a család és a közösség szerves részének érezte magát, az emberek tisztában voltak a halálnak és a nemzedékek váltakozásának összefüggésével. Hiszen a családnak, a közösségnek tovább kellett működnie, függetlenül az egyén elhalálozásától. De nem kell nekünk az angolszász tudóshoz fordulnunk. Itt van a mi történelmi tapasztalatunk, amely ugyan ritkaságszámban, de még él a Kárpát-medence vidéki közösségeiben. A családokat ott nemcsak a szülők és a gyerekek alkotják, hanem a nagyszülők és sokszor azoknak harmadgenerációs leszármazottai is. Az ilyen nagycsaládokban az emberek hamarabb tudatosítják az összefüggést a halál és a generációváltás természetes folyamatai között. Azonban itt az ember a gyászt is másként éli meg. A kisunoka az öregszülő mellett szocializálódik, tőle kapja a tudást, a tapasztalatot, és ő az, aki érzelmileg is felkészíti őt arra, hogy az e világi élet természetes befejezése a halál, amely szükségszerűen valamikor bekövetkezik. Az elhalálozás itt még érthető és közel álló volt. Ehhez hozzátartozott a holttest otthoni előkészítése, a temetés önálló megszervezése, a gyász szertartásai, amelyek az idő ciklikus jellegére emlékeztettek.

Azonban a radikális változások, amelyek a világ csaknem minden társadalmát érintik, megváltoztatták nemcsak az élet kultúráját, hanem nyomot hagytak a halálhoz való viszonyunkon is. Ugyanakkor megváltozott a gyász megélése is. Bár többé-kevésbé szokásokon, hagyományokon és rituálékon alapszik, annyiban mégis különbözik a gyász megélése, hogy meg kell felelnie az új kihívásoknak, amelyek arra kényszerítik

az embert, hogy a halált és a gyászt ugyan még felelősségteljesen, de már az életnek megfelelően szemlélje. Sajnos, manapság már a vidéki ember sem tudja egyértelműen megmondani, hogy melyek az ő valódi hagyományai.

Annak ellenére, hogy e jelenségeknek szociológiai és nem pszichológiai vonatkozásait vizsgáljuk, valójában ez a két szaktudomány elválaszthatatlan egymástól a halál és a gyász élményének a tanulmányozásakor. Az emberi veszteség feldolgozásának lélektani folyamatai és az egyéni és társadalmi válaszok ugyanis nem különíthetők el egymástól.

A nyugati európai civilizációnkban szó szerint axiómává vált, hogy egyfelől valamiképp tagadjuk a halált – a verseny, a teljesítmény kerül a középpontba, amely elidegenít mindent, ami zavarja az örök fiatalság és szépség eszményét. Másfelől, a halál „kommercializálása” lazítja a halál tabuizált határait, lazítja a vele kapcsolatos egyéni és társadalmi korlátokat, hiszen nincs nap, amikor ne találkoznánk – a mostani koronavírussal kapcsolatban már tömegméretben – a halál valamilyen formájával. A halálesetek már csak számok, statisztikai adatok. A vírusban elhunytak száma a világban már jóval meghaladta a 4 milliót. Az egyes országok között verseny alakul ki, hogy melyiknél jobbak a számarányok. Mi több kifinomult formái vannak a statisztikai adatok meghamisításainak. A kórházak látványosan panaszkodnak, hogy kevés a hűtőkocsi a holttestek „elraktározására”, a temetkezési vállalatok pedig rákényszerítik a hozzátartozókat, hogy a temetési szertartások az ő kényük-kedvük szerint történjenek. Tény, hogy minden jelenség, amelyet a társadalom nem tud jó készséggel megoldani, szorongást és lélektani problémákat okoz az egyéneknél, és a szükségszerű megoldást a halál „fogyasztásában” és a „megemésztésében” látja. Valójában nem is tud mást tenni. A rájuk szabott feladatot – a járvány alatti korlátozások, a kijárási tilalmak betartását – még a vidéki közösségekben is teljesítették. A lélekharang megszólalása csak egy anonim információt közvetít, hogy már valaki megint meghalt. Esetleg átszólunk a szomszédnak, nem tud-e pontosabban, vagy elküldünk egy sms-t az ismerősnek a kérdésünkkel: Ki volt az, beteg volt-e, mikor lesz a temetés? A rosszabbik eset-

ben már nem is érdekel bennünket, csak akkor, ha nagyon közeli rokon! De hiszen a temetésen való részvétel is korlátozott... akkor meg ne foglalkozunk vele.

Érdekes és egyben elgondolkodtató, hogy életünk két legszemélyesebb és egyben legjelentősebb élménye – a születés és halál – a természetes környezetéből intézményesített korlátok közé vonult. A városiasodás, a közegészségügy bürokratizálódása, az élet dolgainak növekvő medikalizációja, amikor az eddig természetes jelenségeket is gyógyszerek által, nagy pénzek árán kezelik, teljesen más viszonyt alakított ki az élet és halál között. Amilyen mértékben az egyén és a szűkebb közösség már nem tud és nem akar megfelelő módon gondoskodni az idősekről, a betegekről, olyan mértékben adja át ezt a feladatot az intézményesített bürokratikus szervezeteknek. A halálos járvány következtében ez sokszor másképp nem is lenne megoldható. Az embernek a másik emberhez való kapcsolata így fokozatosan átalakul az ember és az intézmény – szociális otthon, kórház, hospice – közötti kapcsolattá. Olyannyira, hogy odaviszi a megspórolt pénzét, annak könyörög, azt dicséri vagy kárhoztatja. Az intézmények átmeneti vagy teljes felelősségvállalása következtében a haldokló és a terminális állapotú beteg „kitolódik” a társadalom peremére, sőt azon kívülre. És ha valamilyen csoda következtében mégis felgyógyul, a családoknak, a szűkebb rokonságnak, közösségnek már nemkívánatos, teherré válik. Így aztán abban a személyben, aki egyedül, hozzátartozói nélkül várja a halált, ezzel párhuzamosan erősödik az a melankolikus érzés, hogy magányos volt az élete során is. A liberális társadalmakban, amelyek túlértékelik az egyén helyét és szerepét, az ember halálfélelme sokszor a saját szubjektuma elvesztésének érzésébe torkollik.

Megváltozott a halál átélésének a gyakorlata, a holttesteket azonnal a hullaházba viszik, a temetés utáni gyász pedig elavult. Régebben a gyász átélése, a hozzátartozók találkozása, a halotti torok szellemi-lelki integrációs funkciót is betöltöttek. Hiszen minden haláleset repedéseket okoz nemcsak individuális, hanem társadalmi összefüggésben is. Ezek a repedések, ezek a sebek az egyéni feldolgozás folyamataiból egyfajta társadalmi intézményt hoztak létre, mivel

meghatározták, hogy milyen helyzetekben milyenek legyenek a viselkedési formák, és meddig kell, meddig illik ezeket használni, míg a sebek be nem gyógyulnak. Ennek a fordítottja, amikor a halál és a gyász kifordulnak saját mivoltukból. Közel áll ehhez a jelenséghez a Geoffrey Gorer brit antropológus régebbi esszéjében leírt állapot, amelyet a szerző a halál pornográfiájának nevezett. A társadalom ki van közösítve a valódi halálból, a valódi halál elidegenedett, a természetes haldokolást felváltotta a természetellenes, sokszor cinikus út a halálba. Elvékonyodott a határ az élő és a halott ember között, a tévé képernyőjén látható holttestek már-már közömbössé, csak élettelen testté válnak. Ebben az értelemben a „mások halála”, főleg érzelmi és akármilyen kötődések nélkül a saját személyünkhöz, valóban kevésbé „tiltott” területté válik. A saját személyünk elmúlásáról inkább titokban gondolkodunk. De ha olyasvalakit veszítünk el, aki hozzánk nagyon közel álló, akkor az ember „énje” szükségszerűen találkozik a halállal. És ez mindig félelmet vált ki. Hiszen azután már ő következhet!

A felelőtlen politika megtalálta ebben a helyzetben is az élőködés lehetőségét. Hiszen az csak akkor tud eredményt felmutatni, akkor lehet hatásos, ha lehetőséget kap a lakosság ellenőrzésére. Ennek pedig az egyik tényezője a haláltól való félelem, amelynek köszönhetően olyan ellenőrzés alá vetheti a lakosságot, amelyet az más esetben nem fogadna el. Nem hiába halljuk többször az okos szakemberektől, hogy a mai világjárvány nem más, mint lőfegyverek nélküli harmadik világháború. De egy idő után a hosszan tartó, elhúzódó, célját veszítő háború is közömbössé válik. A halottakkal való manipuláció lélektanilag a visszájára fordulhat. Az anonim holttestek látványa, amely mások tragikus sorsát érinti, egyben a személyes és közösségi élni akarást is felerősíti. És ez figyelmeztetés lehet a járványra telepedett politikusoknak és másfajta kalandoroknak: Ne feszítsétek túl a húrt, mert könnyen a szakadékba ránthat benneteket!

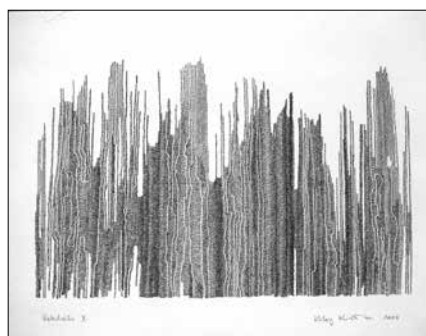
Magyarország határain belül a Covidban elhalálozottak száma túllépte a 30 ezret. Ez megfelel egy közepes város, mint pl. Pápa, Ózd vagy akár Gödöllő lakosságának. A vírustagadók szerint más betegségek esetében azonban még több a halálesetek száma. Ha ez így van, akkor

a Covidban elhalálozottak száma többletet jelent, mert sajnos a vírus itt van, és reálisan létezik. És a halottak, talán egy-két más nemzetiségű kivételével, magyar emberek voltak. A hivatalos kimutatások szerint Felvidéken (Szlovákiában) is már több mint 12 ezer a Covidban elhunytak száma. Nemrég az egyik megyei képviselőtől rákérdeztem arra, tudja-e, mennyi ebből a magyar. Jó kérdés – mondta, de választ nem kaptam. Nem tudta. Miért is tudta volna? Hiszen ez a szám jóval elenyészőbb annál, amennyi a 2020-as parlamenti választásoknál a magyar politikai pártok bejutásához hiányzott. A halottaknak meg ugyisincs szavazati joguk! De sajnos nincs adatunk a halál küszöbéhez közel álló hajléktalanokról sem, akik névtelenül bolyongnak a nagyobb városok mozgalmas területein. Ha figyelmesen belehallgatunk a beszélgetéseikbe, nagyon gyakran magyar szavak ütnek meg a fülünket...

A fentiekkel kapcsolatban szükségszerűen fontos kiemelni a vallás és vallásosság szerepét az ember halálhoz való viszonyulásában. Nem éppen a túlvilági – megnyugtató vagy éppen elrettentő – elképzelésekről van szó, bár azok is jelentősek az ember halál előtti szakaszában. A szociológia szerint minden vallás a szent dolgokra vonatkozó hitek és gyakorlatok egységes rendszere. Az ember számára szentnek, titokzatosnak számítanak az élet végső kérdései: Honnan jöttünk, miért létezünk, van-e értelme az életnek, miért szenvedünk, és nem utolsósorban – van-e élet a halál után? Ugyanakkor az etikailag fejlett vallásoknak, amelyek közé a kereszténység is tartozik, olyan élő és valós társadalmi közeget kell nyújtania az embernek, amely megvédi az ő életét és halálát a magánytól, és vigaszt nyújt a gyászoló hozzátartozóknak. A keresztény vallásnak további fontos társadalmi funkciója is van:

elősegíteni a társadalmi együttélést, erősíteni az együvé tartozás élményét, amely feltételezi a törődést és a felelősségvállalást nemcsak az életerős, hanem a haldokló ember iránt is. És itt egy újabb kérdés vetődik fel: Az elcsatolt területeken haldokló keresztényeknek van-e joguk (és lehetőségük) anyanyelvükön hallgatni a végső vigaszt nyújtó szavakat, vagy el kell viselniük, hogy a katolikus egyházatyák az „államvallás” nyelvén szóljanak hozzájuk? Mi több a hozzátartozóknak el kell-e tűnniük, hogy szeretteik temetési szertartását olyan nyelven végezzék, amely tőlük idegen, amelyből hiányzik az a besűrített, csaknem ezeréves történelmi és irodalmi hagyomány, hogy itt csak „isá, por és homou vogymuk”?

Eszmefuttatásunkat napjaink történéseiről, amelyeknek még mindig nem látjuk a végét, amelyek előrevetítik a további szenvedéseket, haláleseteket és gyászolókat, bibliai idézettel is zárhatnánk: „Az, aki úgy él, hogy hisz bennem, nem hal meg örökre” (Jn 11, 26). Ugyanakkor a „hitetlenek” számára is, akik csak a racionális tényekre hivatkoznak, reményt adók az antik tudomány és filozófia egyik legnagyobb géniuszának, Platónnak a szavai a lélek halhatatlanságáról. Platón *Phaidón* című művében Szókratész halálának kapcsán azt írja, hogy a testünk csak külső ruha, amely akadályozza lelkünket a szabad mozgásban. A lelkünk be van zárva a testbe, amelyből a halál szabadítja ki, és visszaviszi örökkévaló hazájába. Ugyan a lélek halhatatlansága melletti érvelésnek nincs olyan súlya, mint a matematikai bizonyítékoknak, mégis olyan valószínűvé teszi a halhatatlanságot, hogy az ember számára, a nagy bölcselő szavaival élve, „szép kockázattá” válik. Ez pedig reményt ad, hogy végső soron a halál az e világi utolsó nagy utunk, amely az Örök Hazába vezet!

Katedrális II.

Egy családfa ágai*

Az olimpikon

Petneházy Jánosnak és Hofmeister Dórának – akárcsak a magyar népmesékben a szegény embernek – három fia született: Imre (1905-ben Újvidéken), László (1906-ban szintén Újvidéken) és Sándor (1908-ban Kulán). Mind a hárman a katonai pályán próbáltak szerencsét, Sándor honvéd ösztöndíjas állatorvosként.

Imre gimnáziumi érettségijét követően¹ 1923 októberétől 1924. augusztus 1-ig kiváló eredménnyel végezte el Komáromban a karpaszományos iskolát.² Azután a műszaki egyetemre kérte felvételét, de nem sikerült bejutnia. (Életleírás) A Ludovika Akadémiát 1928. augusztus 20-án jeles eredménnyel fejezte be, és tisztté avatták, főhadnagy lett. (Jeles eredménnyel végzi majd '34-ben a sport- és vívótanári, Kassán 1940-ben a gk.-, '44-ben a hadbiztosi, ugyancsak '44-ben Güstrow Mecklenburgban a zászlóaljparancsnoki tanfolyamot is. A pápai ejtőernyős képzést kiválóan teljesíti. Mindeközben 1940-ben gépkocsivezetői és -szerelő tanfolyamot végez Győrben, a Rába gyárban.) (Nyilatkozat) 1928-tól '31-ig szakasparancsnok Szegeden a 9. gyalogezrednél, majd '37-ig sport- és anyagi tiszt Budapesten az 1. honvéd gyalogezrednél. Ugyanezt a feladatot látja el Rétságán '38-ban az 1. honvéd vadász zászlóaljnál. Még abban az évben áthelyezik Budapestre az 1. honvéd gépkocsizászlóaljhoz, ahol századparancsnok, gépkocsi-előadó és sporttiszt lesz. 1939. május 1-től százados.³ 1939. december 1-től 1940. október 1-ig az ungvári 5. gépkocsizó zászlóaljnál anyagi és sporttiszt. 1941 szeptemberében felesége származása miatt nyugdíjazták. (A Szolgálati adatlapja szerint 1941-től 1945-ig parancsnok, sporttiszt és gépkocsi-előadó Pápán, az 1. honvéd ejtőernyős zászlóaljnál.) 1943. május 1-jén őrnaggyá léptették elő, október 15-én

reaktíválták, táviratilag (Életleírás) a harctérre vezényelték, a megszálló csoport parancsnokság alárendeltségébe, a keleti hadszíntéren, Kremenecben tevékenykedő 21/l. gyalogzászlóalj parancsnokává tették. A vasutat biztosították. Tisztségét 1944. március 31-ig töltötte be, attól kezdve július 1-ig az 1. ejtőernyős zászlóalj kötelékében szolgált. Ezután szeptemberig a 27. kiképző zászlóaljnál beosztott, december 31-ig a 27/l. gyalogzászlóalj parancsnokaként teljesített frontszolgálatot a galíciai, az erdélyi és a magyarországi hadszíntéren. 1945. március 1-től a 27. gyaloghadosztálytörzs beosztott tisztje. Életrása alapján május 7-én (a Szolgálati adatlap szerint 1-jén) a güstrowi tanfolyamról hazaérőben esett először amerikai, majd szovjet hadifogságba, és röviddel azután betegen a szatmárnémeti kórházba szállították. A háború után a H. M. illetékes bizottsága igazolta, majd 1949 végén nyugállományba helyezték, és 75%-os rokkantnak nyilvánították. A Honvédelmi Minisztériumban kialakított 1. sz. bizottság – ellátási igényének megtartása mellett – a tényleges szolgálatból elbocsátotta. (Véghatározat, 1946. nov. 5., Központi Irattár) 1947-től a párt megszűnéséig, 1949-ig a Nemzeti Parasztpárt budapesti II. kerületi szervezetének tagja. 1948 októberétől négyhetes tanfolyamot végzett a Petőfi Tisztképző Akadémián. Az Elektrotechnika Vállalatnál rajzolóként dolgozott, de foglalkozott motortekercseléssel, kábelszereléssel is. (Szolgálati adatlap. Központi Irattár) Déry Margit Katalinnal 1950-ben kötött házasságot. (Első házasságából Ildikó lánya 1937-ben, nevelt lánya, Varga Katalin 1944-ben, második házasságából Imre fia 1952-ben született.)

Petneházy Imre további életéről is csak a róla szóló iratokból nyerhetünk (mozaikos) képet. A kecskeméti kiegészítő parancsnokság 1955. május 28-án írt feljegyzési lapja szerint

a Kecskeméti Építő Gépkarbantartó Vállalatnál, ahol üzemi technikusként alkalmazták, munkáját pontosan ellátta, azonban zárkózott ember volt. „Családi és baráti körét nem ismerik az üzemben, ahol nincsenek politikai megnyilvánulásai. Társadalmi munkásként a megyei TSB-nél titkári teendőket látott el. Nem megbízható.” A kiegészítő parancsnokság keltezés nélküli feljegyzési lapján (a Bács-Kiskun Megyei Építési és Szerelőipari Vállalat véleménye alapján) ez olvasható: „Petneházi (!) Imre gépész-tervező munkáját lelkiismeretesen látja el. Az októberi eseményekben és az utána következő időkben magatartása ellen semmilyen kifogás nem merült fel.” Egy bizottság (melynek egy-egy százados, alezredes, megyei pb-tag és rendőrnyomozó a tagja) jelentése a beszerzett vélemények alapján 1957. december 16-án megismétli az iménti, az októberi eseményekre is utaló véleményt. Megemlíti, hogy Petneházy Imre Ludovika Akadémiát végzett, a Horthy-hadseregben mint hivatásos tiszt teljesített szolgálatot... és javasolja rendfokozatának megvonását! (Ez 1958 májusában a „H. M. Elvtárs 0300 sz. parancsa alapján” be is következett: Petneházy Imre őrnagyot lefokozták – A Szolgálati adatlap záradéka.) Képzési eredményei, kitüntetései, elismerései (hátsországi parancsnoki dicséret sport- és anyagi tiszti működéséért, dicsérő elismerés hadiszalagon, I. oszt. tűzkereszt, 15 évi szolgálati jelvény... stb.) bizonyítják, hogy Petneházy Imre kiváló katona volt.

Az 1932-ben olimpiai teljesítményéért kapott honvédelmi miniszteri dicséret átvezet bennünket sportolói pályafutásához. 1927-ben hatodik lett az első magyarországi öttusaversenyen, amelyet a Ludovika Akadémia rendezett. A viadal kilenc napig tartott, a versenyszámok között egy-egy nap pihenővel. (Az első tíz helyezett a Ludovika Akadémia növendéke, a LASE sportolója volt.) „Akkoriban – írja Somfay Elemér⁴ – az öttusasport bevezetése, megkedveltetése és irányítása, az edzéslehetőségek... a honvédség kezében voltak. Ez a tevékenység meglehetősen gyümölcsözőnek bizonyult: az öttusa több évtizeden át Magyarország egyik sikersportága lett.” (Somfay Elemér huszonnyolcszoros magyar atlétikai bajnok, hármasugrásban angol bajnok, az 1924-es párizsi olimpián ötpróbában

ezüstérmes. Azonban sérülése véget vetett atlétikai pályafutásának. Harminchárom évesen (!) tért át az öttusára. A Los Angeles-i olimpián a 7. helyen végzett.) Az edzéseken felhasznált lőszer, fegyver, uszodajegy, a lovagló- és vívófelszerelés költségeit a sportolónak kellett fizetniük. A '30-as esztendőkből évente egy versenyt rendeztek, Petneházy Imre tizenháromban indult, négyet megnyert, kétszer második lett. 1930-ban a katonatisztek mérkőzésén is a szegedi 9. honvéd gyalogezred színeiben ő diadalmaskodott, és olimpiai kerettag lett. Öttusázóként sikeresen versenyzett Svédországban, Dániában, Németországban, Franciaországban... eredményesen vett részt sí-, motorkerékpáros, lövészet-, úszó-, vívó-, lovaglóversenyeken. Érdemes rápillantanunk a térképre, hol voltak a parancsörtiszi motorkerékpáros verseny ellenőrző pontjai! Nem akármilyen erőpróbát kellett Petneházy Imrének is teljesítenie: Pápa–Zalaegerszeg–Kőszeg–Győr–Perbál–Nagykovácsi–Budapest, Vérmező.⁵ Igazi all round sportember volt! Az olimpia évében ő lett a Hadsereg Sporthét modern pentathlon (öttusa) számának győztese, így ő is fölszállhatott 1932. július 1-jén Somfay Elemér és Benkő Tibor bajtársaival a tengerentúlra induló hajóra. (A Los Angeles-i csapat tagjait Gömbös Gyula akkori honvédelmi miniszter jelölte ki.) A hajón is minden reggel géplovaslással kezdték az edzésnapot a modern pentathlon lovagjai, délelőtt a célba lövést gyakorolták (Petneházy Imre 195 körrel hajórekordot állított föl), délután úszó- és futóedzést tartottak, egészen a partra szállásig.

Az olimpiai küzdelmekben Petneházy Imre pisztolylövésben érte el a legjobb eredményt.⁶ A magyarok számára a lovaglás hozta a legdrámaibb fordulatokat. Nem jó lovakat soroltak ki nekik. Somfay Elemér bukása következtében öntudatát is elveszítette rövid időre, de miután magához tért, folytatta a versenyzést. Benkő Tibor lova is kitört. Most azonban adjuk át a szót a Budapesti Hírlap tudósítójának: „Legjobban azonban Petneházy Imrének szegődött sarkába a balszerencse. Büntetőpont nélkül jutott az utolsó akadályig, ekkor, úgyszólván a cél előtt... lova megriadt, fölágaskodott, majd elbukott, maga alá temetve lovasát. Másfél percig

feküdt Petneházy kábultan, de aztán ismét nyeregbe szállt és folytatta a lovaglást.⁷ Az orrára támaszkodó, szabályos függőhelyzetű lovat, s a nyergétől startfejessel búcsúzó lovasát megcsodálhatta a világsajtó.”⁸

Petneházy Imre 1935-ben újra tagja lett a válogatott keretnek, 2. helyen végzett egy nemzetközi versenyen, bekerült az 1936-os olimpi-

ára készülő csapatba is, de Berlinbe már nem jutott ki. 1945 után elvégezte az OTH tanfolyamát, és tagja lett az országos öttusabizottságnak. (Életrész) Benedek Ferenc idézett könyvében Petneházy Imrét a leghűségesebb modern pentathlonistának nevezte: „aki sokoldalú katonája és sportember volt. Nem ivott, nem dohányzott, csak a hivatását és a nőket szerette!”

Jegyzetek:

¹ Életrész, 1951. július 16. Petneházy Imre iratai. T.302/2448. Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár. A továbbiakban Központi Irattár.

² Nyilatkozat, melyet őrnagyként, tehát 1943. május 1. után töltött ki.

³ A marosvásárhelyi Magyar Királyi 27. Székely Honvéd Könnyűhadosztály tiszti és altiszti kara. 1940–1945. www.hungarianarmedforces.com

⁴ www.pentathlon.hu

⁵ Budapesti Hírlap, 1931. július 4. www.adtplus.arcanum.hu

⁶ Benedek Ferenc: Gyűjtogattam?! Az öttusasport tüzet csiholtam. Magyar Öttusa Szövetség, 1992, Dunaprint Kft. A szerző Petneházy Imréről szóló írásához felhasználta dr. Petneházy Ildikónak, Petneházy Imre lányának a főljegyzéseit is.

⁷ Budapesti Hírlap 1932. augusztus 4. 6. p. www.adtplus.arcanum

⁸ Benedek Ferenc idézett könyve

A Gyűjtogattam?! című kötet elolvasása után eltűnődtem: Miként alakult Petneházy Imre néhány ludovikás katonája és sporttársának sorsa a világháború után? Vitéz Somogyi Endre altábornagynak, a szervezett magyar öttusasport megalkotójának nyugdíját megvonták, miután hazatért az amerikai fogságból. Családjával együtt kitelepítették, hatvanévesen harangozói munkát vállalt. Vitéz Somfay Elemér nyugdíját is elvették, ő is nemkívánatos személy lett a fővárosban. Petneházy Imre másik olimpikon társa, Benkő Tibor Bács megyében gazdálkodott, később építő segédmunkás lett, 1957-ben mondvacsinált vádak alapján hároméves börtönt szenvedett. Vitéz Orbán Nándor, a berlini olimpia 5. helyezettje, a doni katasztrófa túlélője, a háború után mint megbízhatatlan horthysta fuvaros Nagykanizsán. 1956-ban városi nemzetőr parancsnok, neki is köszönhető, hogy a városban elmaradtak a népitételek. A leveretés után mégis hat évet raboskodott Márianosztrán. A '63-as amnesztia után itt-ott edzősködött, majd szőlőt kapált a Balatonboglári Állami Gazdaságban.

Sipeki-Balázs Lajost 1945-ben népellenes bűntettrel vádolták, mert Buda ostrománál meg-

akadályozta egysége átállását az ellenséghez. Hét évet töltött fegyházban. Kisfaludy-Péter Elemért hadifogsága után internálták, Jós Miklóst családjával együtt kitelepítették, dr. Csáthy Dénest 1949-ben koholt vádakkal letartóztatták, és Kistarcsára internálták, Recskén is raboskodott.

Karácson Lászlót 1959-ben a népköztársaság megdöntésére tett kísérlet vádjával internálták. Benedek Gábor, aki Helsinkiben csapatban olimpiai bajnok, egyéniben ezüstérmes lett, 1957-ben Kelenföldön szódavígyártó és -szállító. Ferdinándy Gézá, 1956 bajnokát az '59-es világ bajnokság után eltiltották a versenyzéstől, egy ideig szénrakodó munkás volt.

Hegedűs Istvánt, a papír húszforintos képének modelljét, egy géppisztolysorozat ölte meg uszodába menet a forradalom idején. Gérecz Attila a váci börtönből való – hazafias kalandfilmbe illő – szökése után a fővárosban, utcai harcban esett el.

Benedek Ferencet, a könyv szerzőjét (ő volt az 1956-os melbourne-i olimpián a magyar öttusacsapat vezetője) is megbüntették.

Az új hatalom így is leszámolt a „horthysta” katonatisztekkel.

Szerettem tanulni
(Dr. Petneházy Ildikó, 1937, Budapest)

Két és fél éves voltam, amikor a szüleim elváltak. Édesanyámat Illésy Klárának hívták, gyógyszerész volt. Nagypámnak szintén gyógyszerész volt a foglalkozása, nagymamám háztartásbeli.

Apám jött rendszeresen meglátogatni, időnként nálunk is ebédelt, elfogadható viszonyban volt a nevelőapámmal. Amikor már egy kicsit nagyobb lettem, sokszor elvitt különféle múzeumokba, kiállításokra.

Sokszor megjelent. Három- vagy négyéves lehettem, amikor elkért anyutól három napra. Elvitt valahova vidékre, hova, azt nem tudom. Valamilyik ismerősénél szálltunk meg, aztán kimentünk a légi bemutatóra, amin Horthy is részt vett. Apám ejtőernyővel leugrott a gépből, és nagyon elegánsan éppen a díszemelvény előtt ért földet. Nagy tapsot kapott.

Ötvenhatban is gyalog eljött Kecskemérről, megnézte, épségben vagyunk-e. Megtarthatta nyugalmazott őrnagyi rangját. Amikor az az ötvenes évekbeli cirkusz volt, akkor költöztek második feleségével, Kati nénivel Kecskemétre. Nem várták meg a kitelepítést.

Előtte több helyen műszaki rajzolóként dolgozott. Nagyon szépen tudott rajzolni. Nem akart soha katona lenni, de nem volt más megoldás. Petneházy János nagypám táblabíró volt, '24-ben miliáris tbc-ben halt meg. Ez a tbc-nek egy nagyon ronda fajtája, három nap alatt elvitte. Nagymamám, Hofmeister Dóra ott maradt özvegyen három fiúval. Olyan iskolába kellett nekik menni, ahol nem kellett fizetni.

Sándor nagybátyámat mi Cuki bácsinak hívtuk, mert az volt gyerekkorában a beceneve. Ő volt a keresztapám, a felesége pedig a keresztanyám. Nagyon szerettem őket, sokszor voltam náluk, amikor már Pesten laktak.

Laci bácsi Kazincbarcikán kitanulta az ács- és kőművesszakmát, de ácsként később nem dolgozott. Mindenhol nagyon szerették, mert mindig jókedvű, kedves ember volt. Mulatni is szeretett. Hetente háromszor bridzspartira járt, még nyolcvannyolc, nyolcvankilenc éves korában is.

Zalán bácsi aranyos ember volt, tényleg nagy mesélő, bár nagy türelem kellett a hallgatásához.

Büszkeséggel tölt el, hogy a Petneházy család tagja vagyok, de kétségtelen, hogy egy csomó hátrányom is származott belőle. Ugyanis osztályidegennek számítottam. A Szent István Gimnáziumba felvettek ugyan, színikitűnő tanuló voltam végig, de mi Újpesten laktunk, és az iskolába járás napi négy órát jelentett volna.

Újpesti gimnáziumi felvételemet egy nagyon szeretetre méltó idős úrnak köszönhettem, aki a geometriatanárunk lett. Meg kellett neki ígérnem, hogy a gimnáziumban is kitűnő leszek, mert csak akkor tud besuvasztani. Ígéreteimet végig megtartottam. Szerettem tanulni.

Érettségi után nevelőapám segítségével felvettek Pécsre, az orvosira. Három évet végeztem Pécsen, aztán hazajöttem Pestre, itt fejeztem be az egyetemet. Kórbonctanra még Pécsen jártam, az harmadévben volt. Soh'sem felejttem el Romhányi professzort. Ő nem engedte meg, hogy kesztyűben boncoljunk. Azt mondta: „A kesztyűn keresztül nem érzi az ember a szövet minőségét.” Ötödévben patológusnak szívesen elmentem volna, de nem volt hely.

Abban az időben a diploma megszerzése után mindenkinek vidékre kellett mennie. Kaposváron kezdtem a pályámat, röntgenesnek vettek föl, de én az „idegre” szerettem volna menni, ahol egy kiváló főorvos dolgozott, aki később a pécsi idegklinikai professzora lett. Két hónap után átkerültem hozzá. Amikor lejárt a kötelező két év, el tudtam helyezkedni egy pesti munkaterápiás intézetben. Elmebetegekkel, később alkoholistákkal foglalkoztam. Szerettem ott dolgozni. Egy idő után elmentem Újpestre, az idegosztályra, hogy meglegyen az ideggyógyász szakvizsgám is. Először az elmét tettem le, aztán az ideget. A szakvizsga után visszamentem a munkaterápiás intézetbe. Tizennégy évig dolgoztam ott. Közben divatba jöttek a különféle „pszichológiai gyűlések”, amiket én – a sok beszéd miatt – alig bírtam elviselni. Utána elkerültem a Lipótra, az alkoholelvonó osztályra. Ott is nagyon szerettem lenni, de az osztályt megszüntették, akkor mentem el az ideggondozóba. Végül a kórházaiban dolgoztam, ott is szerettem. Elsősorban elmebetegeket küldtek oda, ők jöttek gyógyszerért, vagy ki kellett menni házhoz, vagy kórházba küldeni őket... nem volt velük soha bajom. Aztán jöttek, hogy ki vannak borulva, hogy fáj a szívük, meg

rossz a házasságuk... azokhoz nem volt türelmem. Aki a saját életét elrontja, azt nem tudja az elmeorvos helyrehozni. Gyógyszerrel tömni a betegeket nem szerettem. Soha nem dolgoztam női osztályon! A férfi alkoholista is hazudik eleinte, de előbb-utóbb elmondja az igazat. Velük jól kijöttem. Mindenféle csavargóval volt dolgom, de szerettem őket. A munkaterápiás intézet alkoholelvonójába, ahol tulajdonképpen kezdtem, az ország minden részéből jöttek betegek. Nagyon sok bányász is! Ha lemegy az ember a föld alá, és ott tölt éveken át napi nyolc órát... egyáltalán: nyomasztó a sötétség, a mélység, a bezártság... meg kell mondanom, karakán fickók voltak.

Ezzel a névvel (Petneházy Imre, Kecskemét, 1952)

Azt tudtam, hogy apám fogságba esett. Vonnaton vitték kelet felé, és a Kárpátok túloldalán szökött meg, Erdélyen keresztül, bujkálva, gyalog jött haza. Elmondta: legjobban arra kellett figyelnie közben, mi van a tornyok tetején: ha ortodox kereszt, akkor nem szabad bemenni a faluba, ha kakas vagy buzogány, akkor igen. Mert akkor református vagy unitárius népek lakják. Ha nem vigyáz, könnyen beleszaladhatott volna egy román faluba is. Arról nem beszélt, hogy Szatmáron kórházban ápolták volna.

Akkoriban, 40 évesen még elég kisportolt lehetett, az öttusa és a kiképzés... minden adottsága megvolt ahhoz, hogy ezt fizikailag véghezvigye. Ha Magyarországon kiderül, hogy szovjet fogságból szökött meg, kegyetlenül visszaviszik. Biztos, hogy ezt valahogy elmismásolta. Utána egy darabig romeltakarítóként dolgozott Pesten, sofőr is volt.

Anyai nagyanyámék Kecskeméten laktak. Szüleim '48 környékén költözhettek oda, hogy megelőzzék a kitelepítést. Akkoriban volt az országban a baloldali fordulat. Kecskeméten lakva apám először Kiskunfélegyházán a Szellőzőgépgyárban kereste egy ideig a kenyerét, később vilamos tervezőként dolgozott Kecskeméten.

Nagyapám a városnál volt, műszaki dolgozat intézett, innen ment nyugdíjba is. Korábban tanított az ipari iskolában – ez valamilyen szakmunkásképző intézmény lehetett az elmondottak

alapján. Gondolom, óraadóként lehetett ott. Gyerekként jó pár embert ismertem – nekem akkor öregeknek tűntek, negyvenévesek lehetek –, akik ha megtudták, ki a nagyapám, rögtön mondták: „Engem is tanított.”

Apám első házassága válással végződött. Első felesége (Ildikó nővérem édesanyja) hozzám ment utána egy gyógyszerészhez, akit ismertem, meg a lányát is. Hogy miért váltak el, igazából nem tudom. Apám se mondta, csupán annyit tanácsolt egyszer gyerekkoromban, hogy lehetőleg árvaházból nősüljek.

Anyám (született Déry Margit) első férje, akit Varga Lászlónak hívtak, meghalt a háborúban. A nővérem '44 augusztusában született, anyám vele és a nagyszüleimmel menekült Németország felé. Halványan úgy emlékszem, mintha menekülés közben ismerkedtek volna meg a szüleim. Amikor szóba kerültek ezek a dolgok meg az apai nagyszülők ájtóvetele Újvidékről, én még elég kicsi voltam. Apám halála előtt éveken keresztül súlyos fekvőbeteg volt. Amikor annyi idős lettem, hogy ezeket is megérthettem volna, akkor már ő nem tudott róluk beszélni, akkor sem, ha akart volna. Nagyon kevés dolga maradt meg: a többi között az a címer, amit az olimpián viselt, valamelyik mezéről szedhették le, pár fénykép: Los Angeles felé vívnak a hajón, műlovon ülve edzenek, no és az a fénykép, ami bejárta annak idején a világot: lova fejre állt az akadály előtt, ő pedig igyekszik tompítani az esést.

Édesanyám sajnos már nem él, úgyhogy nem tudja elmondani a történeteket. Különösebben életében sem beszélgettünk róluk, neki is elég kellemetlen emlékei lehettek. Körülbelül ennyit tudok elmondani.

Édesanyám családjáról nem sok mindent tudok, ami adat az ősről van, a családi sírkőről származik, és saját gyerekkori emlékeimből.

Az általam ismert első anyai ős Demcsák András.

A mai Kodály Zoltán Általános Iskola és Gimnázium elődjébe jártam, ahol zenei és „elit” képzésben részesültem. Hat évig tanultam csellón, természetesen tagja voltam a kórusnak, majd a Katona József Gimnázium következett.

A szokásos kettős nevelésben volt részem: az iskolában kisdobos és úttörő, a gimnáziumban két évig KISZ-tag voltam. Mindezt egy horthysta

Demcsák András ¹ sz.: ? – †1918. okt. 18. neje: Kabók Terézia sz.: ? – †1919. jan. 14.		Élt 77 évet Élt 64 évet		
Déry Demcsák-József ²	Déry Demcsák Endre ² 1893–1962 neje: Schubert Margit 1900–1971	leánytestvér (Demcsák)	leánytestvér (Demcsák)	Demcsák Mária
	Déry Margit Katalin 1924–2005			
	1. Varga László tűz. fhdgy. sz.: ? – †1944. okt Gyermeük: Varga Katalin (Urbán Károlyné) sz.: 1944. 08. 19. – 2. Petneházy (János Károly) Imre 1905–1972 Gyermeük: Petneházy Imre László 1952. 05. 19.			

¹ A családi emlékek szerint a Felvidékről menekült a húgával a szabadságharc után körülbelül nyolcévesen (apa felakasztva, teljes vagyonek Kobzás). Húgát Hatvanban befogadták, ő Kecskeméten papi szabó lett a piaristáknál.

² A két fiútestvér magyarosított, az időpontot nem tudom.

tiszt apa és egy horthysta tiszt özvegyének gyerekeként, ezzel a névvel! Előfelvételiként tizenegy hónapig voltam a Magyar Néphadsereg tagja, 1976-tól mérnökként dolgoztam: épületgépészet, később tervezőként (két szakmérnöki után) már épületgépészet, gázépítés, vízépités.

1988 végétől MDF-tag (rendezőként részvétel az 1989. június 16-i temetésen), mindaddig, míg a tagságom nem szűnt meg: nem voltam hajlandó aláírni a Dávid Ibolya által kiadott hűségnyilatkozatot, így tagságom automatikusan megszűnt. Kilépett belőlem a párt. Azóta sincs másik.

2013 után munkaviszony nélküli tervező 2018. októberig (62,5 éves kor), azóta nyugdíjas vagyok. A magántervezés természetesen most is megy, nagyobb tervezéseket már nem vállalom. Házastársam Kovács Ilona (sz.: 1954. 04. 24., házasságkötés: 1978. 01. 14). 1978. szeptembertől dr. Kovács Ilona orvos, gyermekgyógyász, 1984. 01. 01-től körzeti gyermekgyógyász Veresegyházon.

Három gyermekünk van:

- P. Gyöngyvér (1981. nov.) kertészmérnök, unoka: Nagy Veronika, 2019. márc.
- P. András (1984. dec.) történész
- P. Réka (1988. jan.) tanító, hittanár

Minden gyerekünk Veresegyházán járt általános iskolába, a lányok 5.-től, András 9.-től a Premontrei Szent Norbert Gimnáziumba az érettségiig.

Nekem a Petneházy név elsősorban az összetartás érzését jelenti. Petneházy Dávid szerepét a magyar történelemben sokan ismerik, de Thököly Imre törökkel tárgyaló követét is Petneházy-nak hívták. Meg kell említenem névrokonomat is, aki akadémikus lett. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum adattárában az I. világháború áldozatai között tíz Petneházyt (y-nal, i-vel) találtam.

Általában évente megtartjuk a „Petneházy-vész”-t. Ez döntően apámék (Imre-László-Sándor testvérhármas) leszármazottjait jelenti, de változatos összeállításban el szoktak jönni a másod-, harmadfokú unokatestvérek is. Persze nem mind Petneházyak. A létszám 40-60 fő. (Természetesen telefon, internet, személyes találkozások is – ki-ki kora, szimpátiája szerint.)

A mindennapi életben a családi múlt ismerete inkább biztonságot, valamiféle tartást ad. Legjobban talán akkor, ha tudjuk, hogy saját családtagjaink az évszázadok alatt mennyi jó és rossz között éltek túl mindent ebben az országban, hogy mi itt lehessünk. Nekünk is „csak” ennyit kell tennünk.

* *Részletek A Petneházy-induló. Egy családfa gyökere és ágai című megjelenés előtt álló kötetből.*

„A magyar kultúra tisztultabb légkörében”*

„A nyelv a nemzet” – vallotta Montesquieu, a XVIII. század első felének nagy francia filozófusa. Az ő szavai élnek tovább abban a szállóigében, amelyet a magyar történeti emlékezet hol Kazinczy Ferencnek, hol Széchenyi Istvánnak tulajdonít: „Nyelvében él a nemzet.” Mindegy is, ki a gondolat szülőatyja, tény és való, könnyen azonosulunk azzal, amit Széchenyi az 1830-ban megjelent Hitelben így fogalmazott meg: „Az egészséges nemzetiségnek pedig egy főkísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fennmarad, a nemzet is él.” De valóban nyelvében él a nemzet? Hány olyan népet láttunk már, amelynek ugyan nyelve fennmaradt, ám az azt használó etnikum eltűnt a történelem süllyesztőjében, s mint hús-vér emberek közössége már nem létezik. Holt nyelvek, halott kultúrák. Arra is találunk példát, hogy egy népcsoport nyelvet cserélt, s mégis megőrizte ősi kultúrájának számos elemét.

Nem vitatom: a nemzeti nyelv az önálló nemzeti lét fontos tényezője. Hogy is vitathatnám, hiszen magam a magyar nyelv szerelmese és rabja is vagyok egyben, ám mégis azt állítom: nem pusztán nyelvében, hanem történeteiben él a nemzet. A nyelv a gondolkodás eszköze, s persze a gondolkodás nem tud túllépni saját nyelviségén, ezért vallom Hans-Georg Gadamerrel: „a nyelv az, ami voltaképpen minden világmegközelítést közvetít.” A nyelv a beszélgetéseken s egymás megértésén keresztül közösséget alakít, a nyelv csakis „a kölcsönös megértésben, az egymással való szót értésben” nyeri el létét.

Történeteiben él a nemzet, s ha elfelejtjük őseink történeteit, teremtés- és eredetmítoszait, világmagyarázatait, akkor nem leszünk ugyanazon nemzet tagjai, amelyhez valaha ők tartoztak. Hiába létezik az a nyelv, amelyet a genetikai értelemben vett őseink és elődeink beszéltek, ha

az a kultúra elveszik, amelyet a közös nyelvvel írtak le, s adtak tovább. Az azonos nyelvet beszélők akkor válnak nemzetté, ha közös hagyománnyal is rendelkeznek. Az ilyen közösség nagyon régi, sokkal régebbi, mint a XVIII. század végén útjára induló modern nemzetfogalom, mutat rá Szűcs Jenő a *Nemzet és történelem* című művében. Ez számunkra egyértelművé teszi, hogy ugyan a modern nemzetfogalom és az értelmezése körül kialakult viták fontosak, de hiábavaló kísérlet ezzel elhalványítani annak a ténynek a jelentőségét, hogy a magyarság már sok-sok évszázaddal a nemzetfogalom kialakulását megelőzően szellemi és lelki identitáskeretet jelentett elődeinknek. Ahogyan Varga Zs. András fogalmazott a *Nép és nemzet, nyelv, állampolgárság* című tanulmányában: „A magunk részéről ezt a 'régiséget' vagyis a nemzeteknek a nemzetállamok korát megelőző létét és jelentőségét lényegesnek véljük”, mégpedig Ferdinand Tönnies híres különbségtételére alapozva: „a közösség (Gemeinschaft) – és szerintünk a nemzet is ilyen – olyan személyegyüttes, amelynek egyéni tagjai a saját érdekeikkel szemben is hajlandóak a közösség felé fordulni (a közös érdekeket szem előtt tartani), szemben a társasági jellegű modern civil társadalommal (Gesellschaft), amelyben a közös érdekek soha nem érvényesülnek az egyéni érdekekkel szemben. A nemzet közösségi felfogása szempontjából tehát az identitáselem fontosabb, mint az érdekek.” A közösségi identitásfelfogásnak viszont van egy jelentős transzcendens eleme. „Transzcendens elemen itt nem valamiféle metafizikai összetevőt értünk, hanem az identitás olyan elemét, amelynek kialakulása, vállalása kizárólag racionális érveléssel (még inkább az egyén racionális döntéshozatali mechanizmusaira alapítva) nem támasztható

* Elhangzott 2021. augusztus 30-án, L. Simon Lászlónak a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójává történt beiktatásakor. (A címet a szerk. adta.)

alá.” Ezek közé tartoznak a meséink, a mondáink, a mítoszaink, köztük a népünk eredetéről szólók, függetlenül attól, hogy azok tudományosan igazolhatók, vagy olyan utólagos, akár ezer évvel ezelőtti politikai konstrukciók részei, amelyek végérvényesen beépültek a közös történeteinkbe. Tudományos, történeti vagy régészeti szempontból nyilván érvényes dolog azt boncolgatni, hogy a magyaroknak van-e vagy nincs közük a hunokhoz, ám Arany János *Rege a csodaszarvasról* című csodás költeményét olvasva, László Gyula hozzákészített illusztrációit szemlélve csak egy számít: a történeti tényektől függetlenül a közös eredet a kollektív emlékezetünk egyik legfontosabb elemévé vált. S amennyiben igaz, hogy nincs közünk a hunokhoz, akkor a történészeknek azt kell tudományosan kimutatniuk, mikor, hogyan és miért került bele a történeti emlékezetünkbe a hun–magyar rokonság kérdése. Azzal viszont számolnunk kell, hogy ha valmiről utólag akarják kideríteni, hogy nem úgy van, ahogyan mi azt nemzedékeken keresztül hittük, ahogyan apáról fiúra, tanárról diákra továbbadtuk, akkor egy egész nemzeti közösségen képes eluralkodni a kognitív disszonanciának nevezett belső feszültség. Ez független attól, hogy valós tudományos eredmények publikálásáról, áltudományos fikciók, ezoterikus tévhitek közzétételéről vagy éppen valóban csak a szépirodalomban létező karakterek valóságosságának cáfolatáról van szó. Hiába bizonyítja a történettudomány, hogy a IV. Béla hűbéradományainak nyomán kiépült végvárrendszer elsősorban a nyugati veszedelemtől védte meg a tatárok pusztítása után meggyengült hazánkat, a magyar történelemtanításban mégis rögzült az a toposz, hogy nagy királyunk kizárólag a tatárok újabb betörését akarta megakadályozni. Ha Barguzinban valóban Petőfi csontjait találták volna meg, s ezt a korszerű genetikai vizsgálatok sora bizonyította volna, a kollektív emlékezetben akkor is szinte lehetetlen, de legalábbis nagyon lassú folyamat lenne Petőfi életrajzának felülírása. S bármilyen régóta is folyjanak viták az Antonio Bonfini által megörökített névtelen nándorfehérvári hős személyazonosságáról, Dugovics Titusz neve és alakja örökre a hősi önfeláldozás és hazaszereget, a hazát és a kereszténységet védő katona hősiességének jelképe lett. Bornemissza Ger-

gely Vicuskájáról pedig hiába tudjuk, hogy csak Gárdonyi Géza fejében született meg, neve és alakja mégis örökre bevéssődött minden magyar fejébe és szívébe.

Mindez arra mutat rá, hogy a bennünket modern és egyben államalkotó nemzetté formáló, nemzetként megtartó történeteink egy része egyáltalán nem valós. Sőt hőseink egy része fizikai értelemben sosem létezett, ám létezésük realitásával mégis számolnunk kell. Ugyanakkor ez a felelősségünkre is rámutat: azoknak, akiknek a hiteles történettudomány művelése a hivatásuk, szigorúan tilos tényként kezelniük azt, amit nem tudnak tudományos eszközökkel igazolni. Természetesen elfogadva azt, hogy a tények értelmezésében, a súlypontok elhelyezésében, mondhatni, a történeti narratíva alakításában komoly különbségek is lehetnek egyazon értelmezői közösségen belül. Ám azoknak, akiknek a közös történeteink továbbadásán keresztül a nemzeti identitás megőrzése és megtartása a küldetésük, figyelembe kell venniük azoknak a történeteknek a jelenvalóságát is, amelyeket nem tudunk a tudomány módszertanával igazolni, vagy éppen azzal tudjuk bizonyítani, hogy még valóságalapjuk sem volt. Az előbbi kategóriába tartoznak a kutatóintézetek, az utóbbiba a múzeumok, hiszen nekik a tudományos munkán túli feladataik is vannak. A múzeumoknak ezért számolniuk kell a közösséghez tartozó emberek érzelmeivel, pontosabban azzal, amit Horkay-Hörcher Ferenc egyik írásában a közösségi identitásfelfogás transzcendens elemeként nevezett meg, azaz az identitás olyan elemével, „amelynek kialakulása, vállalása kizárólag racionális érveléssel [...] nem támasztható alá”.

Megközelítésemben a Magyar Nemzeti Múzeumnak az a legfontosabb feladata, hogy minél szélesebb körben járuljon hozzá történeteink újabb és újabb nemzedékeknek történő átadásához, s mindezen túl nemzetünk hiteles történelmének, valamint történelemformáló mondáinak, mítoszainak és hiedelmeinek bemutatásához. Mindezt Kodály Zoltán igazságának tudatában, s olyan módszertannal kell megtennie, amely tekintettel van rá: „Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának. Csak az a mienk igazán, amiért megdolgoztunk, esetleg megszenvedtünk.”

Természetesen tudom, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum elsősorban a magyar történelem tárgyi emlékeit gyűjti és mutatja be, s hogy jelentősége messze túlmutat az anyaország, sőt az egész magyar nemzeti közösség határain. Ma is érvényes az, amit Hóman Bálint a Nemzeti Múzeumról szóló törvényjavaslathoz annak tudományos és közművelődési feladatai kapcsán 1934-ben elmondott: „A Magyar Nemzeti Múzeum és az önkormányzati szervezetébe tartozó intézmények feladata a magyar szellem és a magyar föld tudományos és művészeti értékű termékeinek és a magyar múlt emlékeinek, továbbá a magyar nemzeti művelődés és a tudományos kutatás szempontjából fontos külföldi eredetű múzeumi, levéltári, könyvtári anyaga gyűjtése, rendszerezése, nyilvántartása, a tudományos búvárkodás, a gyűjtemények szemléltető kiállítása és ismertetése a művészeti nevelés és a népművelés rendszeres előmozdítása céljából.”

A magyarság történelmi dokumentumainak és tárgyainak gyűjtésén, megőrzésén, feldolgozásán és bemutatásán, azaz a tradicionális múzeumi feladatokon túl az intézményünk egyre több új funkciót lesz kénytelen magába fogadni. Nemzeti hagyományaink, kultúránk, azaz önazonosságunk megőrzésében kiemelkedő szerepet csak úgy érdemes vállalnunk, ha képesek vagyunk mind a szellemi, mind a technológiai, mind a politikai kihívásokra reagálni. Ha intézményünk nem válik önmaga múzeumává. Az új ismeretszerzési formák teremtette hatalmas globális versenyben és a kortárs kommunikációs térben ez a veszély fenyeget bennünket, s első ránézésre vesztesre állunk a versenyben. Egy óriási teherszállító hajó szorult be a Szezei-csatornába, s hiába tudjuk a helyes irányt, maga a közvetítő közeg, a csatorna sem kedvez a finom kormánymozdulatokkal végrehajtandó irányváltásnak. Ám ebbe nem törődhetünk bele. Előnyünkre kell fordítanunk azt, ami megváltoztathatatlan, s amin egyébként joggal keseregnek a művelt írástudók: az olvasáskultúra visszaszorulását, az olvasási szokások teljes megváltozását, a műveltség fogalmának hihetetlen mértékben történő átalakulását, az információszerzés tradicionális módjainak eltűnését, a vizualitás felértékelődését. Tudomásul kell vennünk, egy kiváltságos időszak fiai és lányai voltunk: letűnő korunk előtt sem ért annyit és utána

sem fog annyit érni az irodalmi alapú műveltség, mint e pár évszázadban. Mindezt azért tudjuk az előnyünkre változtatni, mert túl vagyunk a posztmodern világszemléletén, s bennünket, akik történelemmel, szépirodalommal, nemzetpolitikával foglalkozunk, kevésbé is hatott meg az az általános kultúrpeszsimizmus, amely végigvonult a XX. századon, s amely – az én olvasatomban – a posztmodernben csúcsosodott ki.

Az egész európai kontinenst belengő kultúrpeszsimizmus a nagy háborútól datálódott, ahogy Kornis Gyula fogalmazott: „A világháború nyomán az emberiség életével és kultúrájával szemben valóságos apokaliptikus hangulat uralkodott, a legyőzött országokban a lemondásnak és kétségnek fáradt, mindjobban csak bíráló lamentációja hangzott. Az ész, amely az emberi életet és kultúrát válságba rántotta, amikor fenéig elracionálizálta és eltechnizálta, most ugyanezt az életet és kultúrát kíméletlenül elemezni kezdte s a maga elégtelenségéről meakulpázott. [...] A világháború után, amely a népek szenvedési kapacitását kimerítette, az egyetemes fáradtságból és nyomorúságból természetszerűen fakadt fel a kultúrpeszsimizmus...” Éppen Kornis mutatott rá arra, hogy ebből a lelki-szellemi apátiából Klebelsberg Kunónak köszönhetően tudtunk kilábalni: „Amikor az elméleti gondolkodók az emberi kultúra alkonyáról sóhajtoztak, ugyanakkor a nemzetek gyakorlati ösztöne, szellemi életerejéje világszerte a kultúrának eddig soha sem látott tudatos és tervszerű irányításába és fejlesztésébe fogott, minden erejét összeszedte olyan hatékony kultúrpolitika megteremtésére, amelynek célja a nemzet összes szellemi erőinek és értékeinek fokozatos kifejlesztése. Kulturális költségvetésüket a békebelivel szemben mindenütt megkétszerezték, megháromszorozták, az új nép-, közép- és szakiskoláknak óriási tömegét állították fel, a tankötelezettség határát több esztendővel felemelték, a felnőttek oktatásáról hivatalosan gondoskodtak, új egyetemeket és szakfőiskolákat alapítottak, tudományos kutatóintézeteket létesítettek, nagy számban új művészeti intézményeket, múzeumokat s könyvtárakat emeltek. A nemzetközi tudományos és művészeti kapcsolatokat és együttműködést is mind hatékonyabban kezdték ápolni. [...] Egy sem volt Európa államférfiai közül, aki tervsze-

rúbben s nagyobb odaadással iparkodott volna feloldani a sötét elméleti kultúrpeszimizmusnak s az erőből duzzadó gyakorlati kultúrpolitikának most vázolt paradoxonát. Világosan látta ugyanis, hogy a kultúrát nem az önmagát boncoló ész, a kritizáló elmélet teremti, hanem az öntudatlanul feltörő alkotóerő, amely ösztönösen hisz az életnek magasabb értelmében, a kultúrának: vallásnak, erkölcsnek, tudománynak, művészetnek értékeiben és eszményeiben.” Ám ez a kilábalás csak átmeneti volt, a második világégés és a sok évtizedes kommunista diktatúra, majd a rendszerváltozás eufóriáját felváltó csalódottság, az 1994 utáni szocialista-liberális kormányzás *merjünk kicsik lenni* mentalitása tartósította a kudarcélményeinket. S ezt egészítette ki a – nálunk megkésett és elhúzódó – posztmodern világlátás, alkotói szemlélet és életérzés.

Abban minden bizonnyal igaza volt Jean-François Lyotard-nak, hogy a modernitás univerzálisnak hitt értékeitől el kell búcsúznunk, bár – politikai összefüggésben – inkább egy világrend felbomlásáról, illetve tematizáló és irányító szerepének az elvesztéséről beszélhetünk. Ennek a világnak a vezetői és gondolkodói azon értékek mentén éltek és cselekedtek, amelyeket különféle „nagy elbeszélések” formájában fogalmaztak meg a felvilágosodás kezdetétől a hosszú XIX. század végéig, azaz a nagy háború kitöréséig. Abban viszont minden bizonnyal tévedett Lyotard, hogy az úgynevezett nagy elbeszélések végérvényesen „elvesztették hitelüket”. Az pedig egyenesen megnyugtató, hogy a posztmodern magyar prózairók gyakorlata, a lyotard-i gondolat parafrázisálása végképp megbukott. Miként a történelemnek sincs vége, úgy a történetmesélésnek sincsen, igenis szükségünk van mesékre, szerethető, átélhető, megborzongtató, gyarlóságunkkal szembesítő, katarzist kiváltó művekre. Közös történetekre, mert történeteikben léteznek közösségeink, történeteiben él a nemzet.

Ebben rejlik a múzeumi megújulás lehetősége is, s ez az, amit az emlékezet- és identitáspolitikával kapcsolatban a főigazgatói pályázatomban megfogalmaztam. Ez az, amit egyesek leegyszerűsíteneek vagy félremagyaráznak, s a pártpolitika kiszolgálásaként állítanak be. Ellenükben újra leírom: vallom, a nemzet múzeumának a közös történeteink, a nemzeti múltunk elmesélésében,

sorsfordító időszakaink közérthető felfejtésében olyan módon kell szerepet vállalnia, hogy az vizuális nyelvezetét, arcukat, üzeneteit tekintve 21. századi, friss, üde és a legifjabbak számára is izgalmas és vonzó legyen. A filmesekkel, színházi rendezőkkel, a videós platformok szerzőivel, a képzőművészekkel, zenészekkel karöltve azok számára kell átadnunk nemzeti létünk kvintesszenciáját, akik már nem könyvekből szerzik a tudásukat, akiknek a többsége nem olvassa rongyosra a magyar népmeséket, mondákat, balladákat és történelmi regényeket. Ám akikkel a nemzet közös történeteit muszáj megosztanunk, akikben ki kell alakítanunk az igényt arra, hogy számukra is lelki kényszer legyen a továbbörökítés. A gyermekeinkről és az unokáinkról beszélünk.

Hogy miképpen gondolkodom a múzeumok helyzetéről, szerepéről és lehetséges szakmai irányairól, az a Virágos Gáborral közösen írt, a Kommentár című folyóirat idei második számában megjelent vitaanyagunkban, illetve számos másik publikációmban olvasható. Viszont nem árt tisztázni, hogy hogyan viszonyulok az enyémtől eltérő értékrendű és ízlésvilágú, ugyanakkor értékes munkát végző kollégákhoz. Szerencsés ember vagyok: beutazhattam Ázsia, Európa, Afrika és Amerika számos országát, múzeumok, színházak, operaházak, műemlékek, kortárs épületek, izgalmas éttermek és szórakozóhelyek sorában járhattam. A kultúra, a művészet és a tudomány számos területe érdekel, nem lettem tudós, kutató, ugyanakkor hálás vagyok a sorsnak, hogy alámerülhettem a nagypolitika sok csalódást, de még több örömteli alkotási lehetőséget nyújtó és gyümölcsöző kapcsolatokat adó világában. Gyakorlatilag mindenre nyitott vagyok, s még ennyi idősen is gyermeki rajongással tudok új dolgokat felfedezni, érdekességekre rácsodálkozni s új emberekkel megismerkedni. Nem tagadom, világéletemben leginkább a művészet érdekelt, s mindent, így az országgyűlési képviselőiséget, az államtitkárságot és a gazdasági tevékenységemet is alkotásként fogtam fel. Mindebből következik, hogy nálam teljesen jól megfér egymás mellett a hagyomány és a progresszió, a klasszikus értékek és az avantgárd, a populáris kultúra, az opera vagy éppen a népművészet. Ez az épület, a Várkert Bazár, amelynek a felújítását kormánybiztosként irányíthattam,

pontosan kifejezi a szemléletemet: tisztelni és óvni a régit, és kiegészíteni az újjal, friss kortárs elemekkel. Nagy múzeumigazgató elődöm, a politikai tevékenysége miatt joggal kritizált Hóman Bálint 1932-ben elhangzott megnyilatkozását leköszönő politikusként és kezdő főigazgatóként is érvényesnek tartom: „Elmúlt korok mecénásai és fejedelmi művészetpolitikusi megengedhették maguknak, hogy csak saját egyéni ízlésüknek megfelelő művészeti irányokat támogassanak. Korunk állami művészetpolitikusanak minden konzervatizmusa mellett is le kell mondania saját ízlésének kizárólagos érvényesítéséről. A régibb és újabb keletkezésű, de napjainkban egymás mellett élő művészi irányok, felfogások és ízlések értékelésénél történeti nézőpontból kell kiindulnia. [...] A történeti szempontból kiinduló művészetpolitikus nem szorítkozhatik bármelyik irány egyoldalú és kizárólagos támogatására, hanem arra törekszik, hogy mindez irányokat a nemzeti egység gondolatának és az egyetemes kulturális haladásnak szolgálatába állítsa. [...] Nincs politikai irány a művészetben, mint ahogy egyáltalában nem szabad a művészetbe politikát keverni.” Ugyanakkor – elfogadva a sokszínűségünket – Hómanhoz hasonlóan a magyar nemzeti értékeket és érdekeket minden elé helyezem.

Klebsberg Kuno 1922-ben a miniszteri kinevezésekor a kultuszminisztérium tisztviselői karához intézett beköszöntőbeszédében ez hangzott el (a minisztérium szót tessék gondolatban múzeumra, a tisztviselőt pedig muzeológusra cserélni): „Végül pár szót a köztünk való viszonyról! Csak előmunkásnak tekintsenek! Tekintélyem e házban csak annyi legyen, amennyit elméleti tudásom és az államügyek intézésében szerzett tapasztalatom és jártasságom megérdemel. Mint ember kívánok állni emberrel szemben. A bizalmat szeretettel fogom viszonzni. Kérem az őszinte szót és az ellenvéleményt. Ha ennek meghallgatása után határoztam, akkor kérem a pontos végrehajtást, mert az alkotmányjogi felelősség teljessége az enyém. Megértést kívánok teljesíteni minden óhajjal szemben, és kérem, hogy ugyanazt a szeretetet és megértést, mellyel én a személyzethez közeledem, tanúsítsa e minisztérium tisztviselői kara azokkal szemben, akik ide fordulnak. Nem bőkezű osztogatásra gondolok, mert hiszen mi nem a magunkéval, hanem az állam javaival gazdálkodunk és üres kincstár-

runkból adakoznunk alig lehet. De a kultúra munkásai rendszerint finomabb lelkiszerkezetű emberek, akik sok esetben még a nem-mel is beérik, de fontos az, hogy az a nem minő hangon van mondva. Ha majd azt látják, hogy megértést tanúsítunk és minden becsületes kultúrátörékvés támogatására talál ebben a házban, akkor meg vagyok róla győződve, hogy legalább enyhítünk a felzaklatott lelkeknek háborgásán.”

Ennek szellemében mit ígérhetek a kollégáknak? Türelmet, figyelmet, nyitottságot, gyors döntéseket, magasabb bért, lobbierőt és hatékony képviseletet a fenntartó felé. Valamint szeretetet. Könnyen azonosulok a rám bízott feladatokkal, s nem állítom, hogy bennem nincs félelem, de azt már az első eltöltött hónap után ki merem jelenteni, szeretem a rám bízott intézményt. S mit kérek: türelmet és sok munkát. Megértést, ha változtatok a megszokásokon, ha nem fogadom el érvként, hogy ezt vagy azt eddig így vagy úgy csináltuk. Átértelmezve, de a vezetői felfogásom hasonlít Kassáknak az írásról vallott nézetére, amit így fogalmazott meg a *Költészetem* című versében: „költeményeimet írom amelyek egyszerre innen és / túl vannak az irodalmon / a megszokás törvényein”.

Szeretném megköszönni a bizalmat: a pályázatomat elbíráló bizottság tagjainak támogató szavazatait, a fenntartó minisztérium s különösen is Kásler miniszter úr, valamint a miniszterelnök úr bizalmát. Cserébe csak azt tudom adni, amit korábban is: opportunizmus nélküli lojalitást, elkötelezettséget nemzeti ügyeink mellett és kemény munkát. Köszönöm a barátaim és több évtizede hűséges munkatársaim segítségét, a feleségem és négy lányom támogatását.

Végezetül köszönöm az elődeim munkáját, különösen a közvetlenül előttem regnáló Varga Benedek főigazgató úrét.

Úgy érzem magamat, mint Klebsberg 1922-ben: „A pártpolitikai harcok mélységében üdítőbb levegőre vágytam, fel a magasabb légkörbe s ezt hol találhatnám meg máshol, mint a magyar kultúra tisztultabb légkörében. Ebbe kíváncsi voltam vissza. Ebben kívánok dolgozni, közreműködéseket mellett, hogy segítsük ismét lábra állítani ezt az igazságtalanul porba sújtott nemzetet.”

Az ezer esztendőkre kijelölt úton

Naplójegyzet

„Légy erős, hogy téged a jószerencse felette fel ne emeljen, avagy a balsors le ne verjen!”

Folyóiratunknak, az Aracsnak a korábbi számaiból, az előadók könyveiből, a hozzájuk fűződő kiadványokból is kedvükre válogathattak azok, akik a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének szervezésében megtartott XXI. Apáczai Nyári Akadémián vettek részt július első felében Újvidéken. Itt kezembe került egy kiskönyv, amelynek címe azonnal rabul ejtett. Lőrincz Sándor *Somogyból indultak...* (Kaposvár, 2018) c. interjúkötetében tíz kortárs somogyit szólaltatott meg. Régi, cserénfai emlékeket idézett fel bennem az esti beleolvasás a könyvbe és Biró Norbertnek, a Somogy Megyei Közgyűlés elnökének az Olvasóhoz intézett levele. Ebből az idézet: *„Nekünk, somogyiaknak mindig fontosak voltak értékeink, hagyományaink. Mindig büszkén tekintettünk vissza múltunkra, s büszkén éljük meg jelenünket ebben az országnyi megyében. Csokonai, Berzsenyi, Fekete István, Takáts Gyula, Fésűs Éva vagy éppen Rippl-Rónai és Kunffy vitték jó hírét Somogyországnak, mutatták meg a vidék erejét, intellektusát. [...] Nehéz lenne számba venni és megszólaltatni valamennyiüket.”*

Gondviselésünk útjai olykor kiszámíthatatlanok – jutott eszembe ismételten, amit apai nagybátyám, Tóth Gábor mondott Biharkeresztesen 2005 augusztusának derekán, amire Eszti ángyikám rábólintott az apai nagynénéméknél készült cserénfai régi képeket nézegetve. *Hány család életébe szólt bele a történelem?* – töprengtem, amíg hallgattuk Gabi fiammal az újból felelevenített szibériai emlékeit, az élni akarás, a megpróbáltatások ma is tanulságos történeteit. Úgy hozta a sors, hogy végül is Magyarországon maradt, ott alapított családot. A nála is idősebb

nénikémnek, Gizusnak és német férjének, Trézl Györgynek a féléves kisfiukkal, Gyurikával együtt kellett elhagyniuk (a családi feljegyzés szerint 1934. november 25-én) a Jugoszláv Királyságot, az I. Sándor király ellen Franciaországban, Marseille-ben elkövetett merénylet (1934. október 9.) után... Annak a napnak a fájdalmas emléke mélyen belevésődött mind a közeli és távolabbi rokonok, mind a helybeliek emlékeztetőbe Bácsfeketehegyen és Bácskossuthfalván. Bácsfeketehegyről fogatos kocsikon kísérték ki a „nemkívánatos” családokat a szomszédos falu, Szeghegy (Lovćenac) vasútállomására. Nagyszüleim életében csak nagyritkán, suttogva beszéltek az elválás tragikus perceiről. Nagymám (leánykori nevén Bányai Gizella) görcsösen szorította magához kisunokáját, szinte úgy kellett kitépni kezéből a legidősebb lányának, Gizellának a kisfiát. Már indulóban volt a gőzös, amikor nagymamánk elengedte a zokogó gyermeket... Sem a maradók, sem a Magyarországra kényszerítettek nem tudták, mi vár rájuk, hova, milyen környezetbe kerülnek. A viszontagságok, kétélyek terhelte utazás nem maradt következmények nélkül. Gyurika útközben nagyon megfázott. Legyengült szervezete nem tudta legyűrni a betegséget. Édesapám családfavázlata szerint 1935 márciusában halt meg Cserénfán, ahol a család letelepedhetett. S itt született meg még abban az évben, május 16-án Lajos fiuk, ő évekkel később Budapesten a Műegyetem tanára lett. Az édesapám halála után megtalált, családunkra vonatkozó feljegyzések adatait jó lenne ellenőrizni, pontosítani és kiegészíteni az újabbakkal. Nem egyszerű, gondolom: a szélrózsa minden irányában kellene kutatni. Másfelől azért sem, mert a fiatalabbak, még az első unokatestvérek sem érzik – tisztelet a kivételnek – a kölcsönös családi kötődés, az összetartozás fontosságát.

Azon az emlékezetes nyáron, Biharkeresztesen jólesett bácsikám és ángyikám ölelése, hogy szüleink halála után mégsem vagyunk egyedül gondjainkkal. Nemegyszer éreztem úgy, mint ha a múlt összefonódna a jelennel, erőt adva a folytatáshoz, a küzdelemhez, a kitartáshoz. Jó, hogy a várakozás sugallta ötlet megvalósult, s meglátogathattuk szép kort megélt, betegségét méltósággal viselő bácsikánkat. Kényszerhelyzetünkben nem is tölthettük méltóbban Szent István államalapító királyunk ünnepének előnapjait – gondoltam akkor Budapest felé a vonaton. S ma csak megerősíthetem: a család, a szeretet áthatotta családi háttér a Gondviseléssel együtt talán a legbiztosabb fogódzó megpróbáltatásaink közepette. Őszinte, vallomásszerű beszélgetéseink szinte feloldozóan, tehermegosztóan hatottak. Villámlátogatásunk alig tartott két napig, de mire beszélgetéseink véget értek, látni véltük az alagút végét – mindannyian. Gondok mindenütt vannak, csak az a kérdés, hogyan viszonyulunk hozzájuk. Könnyein át is mosolygó bácsikám a lelkemre kötötte: nézzük meg Pesten, mi van az unokaöccsével, vagyis unokabátyámmal. Kérését teljesítettem, de... S figyelmeztetésére mindkét képet eltettem, azt is, amelyiken Lali Bocskai-nyakkendőben van a szüleivel, meg azt is, amelyiken Hektor kutyájával látható Cserénfán, a szülői házban.

Ma is csak megszívlelni tudom mindazt, amit a családmegtartó szeretet fontosságáról mondott. A trianoni békediktátum, de a második világháború után is nagyon meg kellett küzdeni azért, hogy meg lehessen tartani egy-egy családi összejevetelt. A második világháború után, 1959-ben készült az első ilyen kép Bácsfektehegyen, a nagyszülői házban. De erről is hiányzott valaki...

– Magyarországra ti jöttetek át édesapádékkal elsőnek a családból, zivataros időkben, a forradalom után, 1957 őszén – emlékezett vissza bácsikám. – Nagy úr volt a pénz akkor is, ezért Cserénfán találkozott csonka családunk, mert a másik része Bácsfektehegyen, Bácskossuthfalván maradt.

Emlékszem, mennyire izgultunk mi, gyerekek már hónapokkal az utazás előtt. Eredetileg azt szerettük volna a szüleink, hogy a nyári szünidőben járjuk meg a „nagy” utat, hogy a tanév-

kezdésre visszaérjünk Temerinbe. Az útlevele azonban hónapokat kellett várni. Már javában tartott a szeptember, amikor megkaptuk az öt személyre szóló családi úti okmányt. Nagy szó volt ez abban az időben. Harmadik osztályba indultam azon az őszön, a húgom 6 éves volt, az öcsém második születésnapját már Cserénfán ünnepeltük édesapánk nővérének és bátyjának családjával.

Visszagondolva: mélyen az emlékezetembe vésődött a két napig tartó utazás élménye is. Vonaton indultunk el reggel Újvidékről, és késő este, amikor Pécsre, a vasútállomásra értünk, már nem ment vonat Kaposvárra. Nem volt mit tenni, ott kellett éjszakáznunk. Leültünk a váróteremben, édesanyám elővette a gondosan elkészített útravalót: a keményre főzött tojásokat, szeletekre vágott sonkát, kolbászt, kiflit, amit maga süített, és megvacsoráztunk. Gyorsan híre mehetett az állomáson, hogy a Jugoszláviából érkezett vendégek (nem kis esemény volt akkoriban ez sem) ott rekedtek. Egy kis idő elteltével odajött hozzánk egy nővér, és kedvesen tudatta velünk, hogy a gyermekváróteremben éjszakázhatunk, ahol kiságyak is vannak a gyerekek részére. Nem győztünk csodálkozni a húgossal. Mintha mesébe csöppentünk volna, a falfestményeken megelevenedett a *Tücsök koma lakodalma*. Öcsikénket a nővérke karjába vette, és maga vitte körbe, miközben mesélt. A másnapi utazásunkból csak arra emlékszem, hogy néhol még láttunk felfordított vagonokat a sínek mellett. Kaposváron ismét sokat kellett várnunk, hogy eljussunk Cserénfára. Erősen esteledett, amikor a kisfaluba értünk, de nem volt nehéz megtalálni nagynénémék házát. Könnyedén kinyitotta édesapám a kiskaput, és a tornácra nyíló ajtón át kiszűrődő fény felé indultunk. Bennünket, a három gyereket – öcsikénkkal középén – a szitaajtó elé állítottak... Gizus nena hangját most is hallani vélem, amint sógorunknak mondja: „Gyuri, itt vannak a gyerekek!” Évekkel, sokkal inkább évtizedekkel később értettem meg: mit jelenthetett a forradalom utáni évben a testvérek találkozása, a késő esti órákba nyúló beszélgetések. Még az otthonról hozott szentjánoskenyér is, amelyet nénikénk annyira megkívánt, és amelynek egy részéből egybefont, kétszínű omlós kalácsot süített.

Megérkezésünk másnapján már megtudtuk, hogy az egy hónapig tartó látogatásunk alatt a helyi általános iskolába fogok járni, a húgom pedig óvodába (ma már egyik sem működik, Szentbalázusra járnak a gyerekek). Meglepődtem az iskola rendjén, amely teljesen eltért az itthonitól. Az egyik napon a tanítás a himnusz közös éneklésével, a másikon a kórusban mondott egyszereggel kezdődött. Ez is, mint annyi más, újdonság volt számomra. Izgatottan vártuk a napot, amikor Lali bátya hazalátogatott Pestről. Emlékszem a kora őszi nagy sétáinkra a zselici dombokon, amelyek akkor nekem igazi hegyeknek tunk. Mindenre rácsodálkoztam, amit addig nem láttam. A vadkörtét meg is kóstoltam, fanyar ízét mintha néhány pillanatra újra éreztem volna (naplóm szerint) azon a szerdai napon, 2005. augusztus 17-én, a Magyar Szentek plébánia altemplomában levő urnatemetőben, a szentély keresztje előtt... *„A keresztáldozat misztériumát megjelenítő sztélé arany, fa, kő – három és mégis egy. A valódi aranyhátér az égi simaság, érinthetetlen-ség, az isteni tökéletesség és az örökkévalóság. A korpusz fája sebeket magán viselő, holtában is élő anyag, a templom felszentelésének évében hetvenévesen elhalt körtefa sorsa beteljesedett. Az évmillióss fossziliákat rejtegető mediterrán kőtomb a földi világ, a Golgota, a keresztáldozatot elfogadó és magasba emelő emberi közösség. A kereszt Somogyi-Soma László szobrász, festő-művész, Balázs Mihály és Somogyi-Soma Katalin építészek alkotása. Megáldását 1999. szeptember 17-én Spányi Antal segédpüspök végezte”* – az ismertető szerint. A Magyar tudósok körútján, a megannyi fehér márvány urnahely egyikén olvastuk: Prof. dr. Trézl Lajos 1935–2005.

Bácsikánknak tett ígéretünket azon a napon próbáltuk meg teljesíteni. A több mint harminc évvel ezelőtti emlékeim nyomán indultunk el az Erzsébet hídon át. Az Asztalos János utcát ugyanis nem találtuk a térképen az első kerületben. Nem segített a számítógépes navigáció sem. A Hegyaljai úton felkapaszkodva egyszeriben ismerős lett a környék, talán még a vezető lépcső is a régi, csak az utca neve más. A házak is, csak éppen újrifestették őket. A hatos számú most is sárga, a postaládák egyikén megtaláltuk a jól ismert nevet. A csengetésre azonban senki sem felelt. Álltunk néhány percig a lépcső-

házban, lejövet egy fiatalemberrel találkoztunk. Megszólitottuk, bemutatkoztunk, s elmondtuk, mi járatban vagyunk. Így tudtuk meg a fogadott fiától: Lajos bátya négy hónapja hunyt el. Noha bemutatkozott ő is, de mint mondta, nem kívánja megismerni a családot. A kovácsolt vasból készült biztonsági ajtó mögé előzetesen becsúsztatott kis csomagunkat, az itthoni újságokat, a néhány soros, névjeggyemmel ellátott levelemet tudomásul vette... A „lépcsőházi beszélgetésünkéről” szomorú szívvel számoltunk be nagybátyánknak és a bácsfeketehegyi nagynénénknek és családjának...

A Magyar tudósok kegyeletteljes körútja, a bejegyzésekből ítélve, már akkor zárókövet kapott. Azóta is sokan felkeresik a világ minden tájáról a szentélyt, az altemplomban levő urnatemetőt, a családi sírboltokat. A plébánia ismertetőjéből megtudtuk, hogy: *„Az 1996-ra tervezett Világkiállítás lemondása után az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye úgy döntött, hogy felépíti azt az épületet, amely az Expo idején vatikáni pavilonként működött volna, és csak a későbbiekben kapott volna templomi funkciót. A telket a Magyar Állam képviselőjében a Világkiállítás Programiroda adta ingyenes használatba. Paskai László bíboros, prímás, érsek 1995. május 29-én helyezte el a templom alapkövét, és egy év múltával, 1996. augusztus 17-én felszentelte. A templom és a plébánia épületegyüttese Török Ferenc Ybl- és Kossuth-díjas, valamint Balázs Mihály Ybl-díjas tervezők tervei alapján készült el. A kegyelet, az imádság helye ez az épület, amely példaként állítja eléink szent életű magyarjainkat, akikhez buzgón szállhat fel az imádság, az ének, reményt és hitet adva a jelen és jövő nemzedékének. [...] 2001. január elsején Paskai érsek a templomot plébániatemplom rangra emelte.”*

Kegyelettel a lelkünkben, mélyen meghajolva állunk a neves professzor urnahelye előtt. Bár sohasem értettük – főként nem a Bácsfeketehegyen élő nagynénink, a Biharkeresztesen élő nagybácsink és édesapám, a legfiatalabb testvér –, hogy miért szakította meg kapcsolatait családjával, amikor korábban annyira szeretett közöttünk lenni. Eljött hozzánk is Temerinbe az ötvenes évek végén, a hatvanas években...

Ki is volt dr. Trézl Lajos? Életművének egy részével megismerkedhetünk az interneten. A

Magyar Szabadalmi Hivatal honlapján olvasható: ismert és elismert kiválósága a „formaldehid szerepe élő rendszerekben”-jellegű kutatásoknak, akadémiai doktori disszertációját is ebből készítette el. Olyan egyedülálló aktivitásnak és sajátos többletkreativitásnak is birtokában volt, amely szükséges ahhoz, hogy a tudományos eredmények műszaki alkotássá transzformálódjanak, belőlük szabadalmi bejelentések szülessenek, és így az új tudományos felismerések a fogyasztás számára is elérhetővé váljanak. Kiemelhető a speciális magnószalagok előállításáról szóló szabadalma, továbbá az a módszere, amelyet levelek, szerves hulladék-anyagok, trágyák biológiai értékének fokozására dolgozott ki. Látszólag távolálló témában, de ugyanazt a hatóanyagot hozta létre formaldehides kezeléssel olyan kompozíciókban is, amelyekben növényi növekedést és/vagy termés hozamot idéz elő. Igen nagy visszhangot váltott ki és nagy sikere volt a nagy hatékonyságú dohányfüstsűrítő filter felfedezésének is. Ezzel az eljárással a füstben levő, egészségre ártalmas anyagokat a filterben elhelyezett C-vitamin-adalékkal kötötte meg. Kreativitására jellemző, hogy a szőrmék nemesítésére és színezésére, továbbá ezek nyomásos mintázó tarkítására is sikerült igen jó eljárásokat kidolgoznia, és a gyakorlatban alkalmaznia. 110 tudományos közlemény, továbbá négy könyv szerzője, illetve társszerzője, és munkájáról 130 tudományos előadásban is beszámolt. Élete végén egy ígéretes rákellenes gyógyszer szabadalmát készítette elő munkatársaival. Életművéért 2004-ben Akadémiai-Szabadalmi Nívódíjban részesült.

Valahányszor mások döntésein gondolkodom, megkísérlem az azonosulás lehetőségét. A helycsere készsége nem egyszerű. Mindjárt másként látnánk a világot, ha valamennyien ezt tennénk. S mégis, most már úgy érzem, nincs

helye a miérteknek, a megválaszolatlanul maradt kérdéseknek. Gondolataim rendezésében segítségemre van az értelem, a bejegyzések a Vallomások könyvében. Segít a séta is a plébánián. A templomkertben a millenniumi emlékmű a feltámadt és a sziklasír szétpattanó kőszikláik közül a mennybe felemelkedő Krisztust ábrázolja. A kősziklák egyike a honfoglalást jelképezi. István király megkoszorúzása pedig hirdeti: „A pápától kapott korona felvételével megteremtette a keresztény államiság alapjait, s ezzel ezer esztendőkre kijelölte az utat Magyarország előtt.” Erre utal a másik kősziklán olvasható idézet Szent István Intelmeiből (X.): „Légy erős, hogy téged a jószerencse felette fel ne emeljen, avagy a balsors le ne verjen!” Eszembe juttatva első és mindeddig utolsó cserénfai utunk emlékeit, '56-os forradalmunkat, Wittner Mária és Koltay Gábor *Életre ítélve* címmel megjelent (Szabad tér, 2012) beszélgetéséből Mária zárómondatait (275–276. o.): „Nem szabad türelmetlenkednünk. 1956. október 23-án fellobbant a forradalom lángja, amely melegítette a megnyomorított szíveket. Egy ország melegedett a forradalom szent tűzénél. Aztán eloltották a lángot, de a hamu alatt ott izzott a parázs. Izzott a lelkekben, izzott az értelemben. Ez az izzó parázs egyre több helyen lobbant fel, mint a remény tüzei. Őriznünk kell ezt a lángot, hogy egyszer az egész ország népe együtt melegedjen a szabadság lángjánál. Hiszek abban a próféciában, amelyet Pió atya kapott. »Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagy hatalmú őrangyala, mint a magyaroknak, és bizony helyes lenne erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra.«”

Utcabeliek

(harmadik rész)

Azon a tavaszon sok eső esett, de már előtte, télen is kiadós hó hullott, így az árkok úgy megteltek vízzel, hogy csónakázni lehetett volna bennük. A Kovács fiúk ehelyett papírcsónakot és papírhajót eregettek a sebesen áramló vízen, mely lefelé zúdult az utcavégi gyűjtőmedence felé. Bárhogy nézték is, halat egyet sem láttak a tiszta vízben, bogarakat azonban annál inkább, melyek fadarabokba, törött ágakba kapaszkodva vitették magukat előre.

Ferenc nem örült ennek a bőséges égi áldásnak, mert a házuk egész utcai oldalát vagy legalábbis annak egy részét olyan veszély fenyegette, hogy leroskad, beomlik az elvizesedés miatt. Ezért előbb kitámasztotta a falat erős akácfa husángokkal, aztán hozzáfogott az aláakáshoz. Ehhez nagyobbik fia segítségére is szüksége volt. Feri csak ímmel-ámmal vett részt ebben a munkában, ugyanis kelletlenül adogatta apja keze ügyébe a téglákat. A fal aláakázása mégis hamarosan elkészült.

A diákok nagy öröme az iskolai tanítás április derekától szünetelt, és a kellemes tavaszi időjárás lehetővé tette, hogy Feri és Karcsi kedvükre elcsatangoljanak otthonról. Május vége felé aztán már igazi nyár lett, és Amália megengedte fiainak, hogy elmenjenek fürödni, de csak délután. A fürdőhely a falu határában volt, a vasúti töltés mellett, egy széles és hosszú árok, melynek a vizét az esőn kívül egy közeli artézi kút is táplálta, aránylag tisztán és frissen tartotta. A vasúti töltésen át kocsíút vezetett, melynek a sorompóját csengővel látták el, hogy figyelmeztessen a közeledő vonatra.

Feri és Karcsi egy csapat gyerekkel ment oda. Levetették ruhájukat, mely csak egy vékony trikóból és rövid alsónadrágból állt, s egymás mellé helyezték őket a parton, aztán uzsgyi!, be a vízbe. Élvezettel lubickoltak ott, mert a víz kellemesen langyos volt, és így hűsítően hatott a

kinti forróság után. Feri, mint nagyobb fiú, egy idő után elvált a többiektől, és beljebb merészkedett, ahol a mélyebb vízben sűrű nád és sás volt, aztán egy kévére való sást szaggatott ki, és abból tutajt alakítva, mely fönntartotta, amikor ráfeküdt, vígan tutajozott az árok távolabbi része felé. A többiek irigykedve nézték, de azért ők is vígan élvezték a vizet. Karcsi ott megtanult úszni. Igaz, hogy kutyaúszással csak, de így is fönn tudta magát tartani a víz felszínén. Egyre beljebb evickélt, ahol sok kis hal úszkált körülötte, föl-főlemelt egy maroknyi vizet, melyben néhány kis hal maradt, de közülük egyet sem sikerült megfognia. Mulattatta, hogy ezek a kis halak mennyire féltik az életüket. Kár, hogy az önfeledt játékos szórakozás nem tartott sokáig. Elérkezett az ideje ugyanis, hogy induljanak haza. Mindenki megtalálta a maga ruháját, Karcsi azonban hiába kereste a magáét, sehol sem találta. Majdnem sírni kezdett. Hogy megy most haza? Ruhátlanul! Mások szeme láttára. Feri sajnálkozva nézett öccsére, aztán igyekezett megnyugtatni:

– Hamarosan hozok egy másik trikót és alsónadrágot, addig várj türelmesen, és menj vissza a vízbe!

Karcsi szót fogadott.

A Kovács fiúk ettől kezdve többé nem mentek oda fürödni, ahol ez a baj megesett velük. Őket azonban nem lehetett otthon tartani. Feri hozzá való korú utcabeli fiúval kezdett barátkozni, Konc Andrással, akit mindenki csak Andrisnak nevezett. Andris Ferihez képest jóval gyengébb tanuló volt. Csak kényszeredetten járt iskolába, és majdnem minden évben pótvizsgáznia kellett, hogy a következő osztályba jusson. Olvasni sem szeretett, így könyvei sem voltak, mint Ferinek. Az élet gyakorlati oldala azonban ugyancsak érdekelt, és a lányok is. Mindenkiről, akit ismert, megvolt a maga véleménye. Icát előlről, hátulról jól megnézte. Láta, hogy jó húspan levő, egész-

séges fiatal asszony, akinek még három házasság után sem született gyereke.

– Biztosan kimiskároltatta magát... – mondta Ferihez fordulva, és hogy az kérdőn nézett rá, hozzátette még: – Az anyakocát szokás kimiskároltatni, ha már hízásra akarják fogni, hogy idejében le lehessen vágni. Ica nyilván jobban szereti az élvezeteket, mintsem hogy gyerekkel bajlódjon.

Andrisnak nem volt testvére, így mindig örömmel fogadta a Kovács fiúkat, ha eljöttek hozzájuk. Az udvarukban egy nagy kádat tartottak, tele vízzel a tűző napon, s ebben a kádban a fiúk egymást föl váltva meg-megmártóztak. Andrisék kertjében sokféle gyümölcsfa termett, míg Feriékében csupán kései szőlő és savanyú meggy. Feri különösen a sárgabarackot kedvelte. Szétnyomott ujjai közt egy érett szemet, és úgy nyalta nagy élvezettel a lédús csemegét, mintha fagylalt lett volna. Már csak emiatt is érdemes volt Andrissal barátkozni. Csodálkozva nézte, hogy Andris milyen ügyesen eteti a jószágokat, hogy jól tud főzni. (Erre szükség is volt, mert a szülei már kora reggel dolgozni mentek a földjükre, s csak valamikor estefelé értek haza.) Még a kertészkedéshez is értett valamicskét. Ő csak az iskolai feladatokat tudta jól elvégezni. Sok könyvet vásárolt magának. Ezek a könyvek leginkább olcsó kiadású zsebkönyvek voltak, izgalmas vadnyugati történetekkel és hősökkel teli. Nem csoda hát, hogy seriffnek képzelte magát, aki mindig igazságot szolgáltat, s aki ezért sohasem eshet el a banditákkal vívott csetepatékban. A három fiú gyakran játszott *kombojosdít* (így nevezték), s abban Andris rendszerint bandita lett, Feri seriff, Karcsi pedig egyszerű cowboy. Eszeveszett lövöldözés támadt köztük. Aztán fegyverszünet következett. Ekkor Sanyi, hogy megtörje a csendet, mert nem tűrte a csendet, meg különben is a beszéd megszállottja volt, mesélni kezdett:

– Tudjátok, mi történt az első nap, amikor a honvédek megérkeztek?

– Nem – mondta Feri.

– Hát én is elindultam a többiekkel a határ felé, mert kíváncsi voltam a híres karaulára. Tudjátok, mi az? Egy magas őrtorony, ahonnan belátni az egész környéket, de közülünk senki sem próbálkozott ezzel, csak én. Majdnem elfelejtettem, hogy az országút egy helyen föl volt robbantva, s ott

csak üggyel-bajjal lehetett továbbjutni, de átvergődtem ezen is. Hamarosan visszafelé vettük az irányt, és mindannyian a községházához igyekeztünk, mert valaki azt mondta, hogy ott már érdekes látnivaló akad. Így is volt, mert a községháza udvarán már sokan várakoztak, és nézték, hogy egy fegyveres honvéd vagy nyolc-tíz civilt sorakoztat, kezében fogta a puskáját, és aki nem állt vigyázzban előtte, annak rácsapott a lába fejére a puskatussal. Ekkor valaki fölszisszent a bámészkodók közül, de másvalaki megjegyezte, hogy ezek a civilek fegyveresen őrizték a határt, és a lövöldözésben sok honvéd megsebesült, egyikük pedig el is esett. Láttam, hogy a félszemű Milka is ott van az asszonyok közt, hajadonfővel állt ott a fejkendős asszonyok közt, és azt is láttam, mennyire figyeli az eseményeket. Erről a Milkáról mindenki tudta, hogy miféle nőszemély. Vastag lábú, nagy tenyerű öreglány volt, akivel mindenütt lehetett találkozni, ahol emberek gyülekeztek.

Itt Andris egy kis szünetet tartott, majd folytatta a mondókáját:

– Hát azt hallottátok-e, mi történt azután, még akkor este?

– Nem – mondta Feri ismét kurtán.

– A honvédek összeszedték azokat a falubeli szerbeket, akikről azt hallották valakitől, hogy rosszul bántak a magyarokkal. Ezek vagy tizenvalahányan lehettek, köztük egy asszony is, meg a zsidó orvos, aki nagy összeget adott az ország védelmére. Őket és az előbbi foglyokat aztán egy honvéd (vagy több is?) a bajnétjával agyonszurkálta. Valahogy úgy, ahogy a disznót szokás levágni.

„Ez nem lehet igaz – gondolta Feri –, magyar ember ilyesmit nem tehet, hacsak nem elvetemült bűnöző, mint amilyenek a vadnyugati banditák voltak. Ez nem vadnyugat!” Aztán eszébe jutott anélkül, hogy akarta volna, mi történt náluk azon a napon. Éppen befejezték az ebédet, amikor kopogás nélkül, váratlanul egy fegyveres honvéd jött be hozzájuk. Nem is köszönt, nem magyarázkodott, csak azt kérdezte szigorú, komor arccal:

– Rejtegetnek-e valakit?

Apja méltatlankodva nézett rá:

– Dehogy! Miért rejtegetnénk?

A honvéd kezében a puskával mindenfelé szétnézett kutató szemmel, és még az ágy alá is benézett. Aztán anélkül, hogy elköszönt volna,

na, egyetlen szó nélkül kiment a szobából. Feri eltöprengett a dolgon: „Valaki biztosan beárulta őket. Elmondta, hogy milyen jóban voltak a szerbekkel, kivált az anyjuk, s emiatt történt ez a zaklatás. Aztán az is eszébe jutott, hogy az előtte való nap késő délutánján arra lettek figyelmesek, hogy nagy mozgolódás van a csendőrök-nél. Pakolnak, kényszeredetten, kedvetlenül pakolnak. „Apussal átmentünk a szomszédba, Horváthékhoz, hogy jobban lássuk, mi történik odaát, velünk szemben a túloldalon. A kapu nyílásán át leselkedtünk, és jól láttuk, hogy egymás után érkeznek falubeli civilek a csendőrökhöz. Lehettek vagy tízen-tizenketten, és hamarosan puskával a vállukon távoztak onnan.”

– Láttad? – bökte oldalba apus Horváthot.

– Mit?

– Hát Bodorné vejét, az Ivánt.

– Láttam.

– Úgy látszik, a csendőrök benne nem bíztak, mert puská nélkül távozott. Úgy kellett neki! – kuncogott Ferenc, Horváth azonban komoly maradt, és nem szólt egy szót sem.

Bodor István nem jött haza a változás után sem a zágrábi elmeorvosintézetből, és Bodorné, hogy fönn tudja magát tartani, mindenfélét megpróbált. Még lakókat is tartott. Egyik ilyen lakója egy menekült (emigráns) orosz úrinő volt, aki a lakbér fejében szabni tanította Bodornét. Erre ugyanis a varrótanfolyamon nem tanították meg. Bodorné a sok kínlódás után elsajátította a szabás fortélyait, a két asszony ugyanis alig értette meg egymást. Bodornét most már még többen fölkeresték, hogy varrjon meg nekik ezt-azt a Singer varrógépén, így Amália is, az asszony fiait még kabáttal és jól szabott nadrággal is ellátta.

Feri is minden alkalmat megragadott, hogy pénzhez jusson. Elment napszámba paprikapalántát hányni és locsolni. Andrissal becserkésztek a környező mezőket, hol van gazdagabb gyógynövénylelőhely, mert az összegyűjtött gyógynövényeket értékesíteni tudta. Egyetlen jókora zacskóba gyömszölték a növényeket, mert Andris nem vitt zacskót magának. Neki, úgy látszik, nem volt szüksége zsebpénzre, hogy könyvet vásároljon rajta. Az ismert helyeken egyre fogyott a zsákmányolnivaló, és Andris azzal állt elő, hogy menjenek el Sanyi bátyáékhoz, hátha ott a házuk körül több szerencséjük lesz.

– Ki az? – kérdezte Feri, mert még addig nem hallott róla.

– Hát apám öccse – mondta Andris.

Sanyiék háza a falu szélén állt magányosan egy nagy mező közepén, távolabb a többi háztól. Vakolatlan falú, aránylag alacsony vályogház. A bejárati ajtó helyett lópokróc csüngött alá a földig. A ház belseje sem volt megnyerő. A földes szűk helyiségben, mely nyilván konyhaként szolgált, egy tizenkétéves-féle kislány fogadta őket egy szál hosszú pendelyben a berakott tűzhely előtt, ahol egy jókora fazékban étel rotyogott.

– Mit főzöl? – kérdezte tőle Andris.

– Krumplis tarhonyát – mondta a lány büszkén.

– Hát Sanyi bátyámék hol vannak?

– Már kora reggel elmentek kapálni a kis Sanyival, és csak estefelé érnek haza.

A lány mellett két majdnem ruhátlan kisgyerek sündörgött. Az ablakot egy sárral odatapasztott üvegtábla fődte. Andris megmutatta Ferinek, hogyan nyitható és csukható be a deszkából összetákolt ajtó, melyen át a szobába lehetett jutni. A kilincset egy mesterien kifaragott fakallantyú helyettesítette. A két fiú a ház körül elegendő gyógynövényt talált, és így megtelt a zacskó.

Hazafelé menet Feri szótlanul ballagott Andris oldalán, aki most is elemében volt, csillogtatva nótázó tudományát és képességeit. *„Fölmászik a legény a meggyfa tetejére, / Lerázza a meggyet, / Te meg, babám, szedjed, / Rózsás kötényedbe.”* Aztán a másik kedvenc nótáját fújta: *„Elment a pap almát lopni, / Elfelejtett botot vinni.”* S itt Andris sokatmondóan hunyorított a szemével, mint aki jól tudja, hogy itt valójában miről is van szó.

Az utcabelieknek a változás azt is magával hozta, hogy most már mindenütt lehetett magyarul beszélni, nem úgy, mint azelőtt, amikor egy vasúti jegyhez is csak nehezen juthatott az, aki nem beszélte a szerb nyelvet, a váróterem falán ugyanis egy öles plakáton ez volt kiírva: *Govori državnim jezikom!* (Államnyelven beszélj!), ez pedig a szerb volt, melyet a magyarok közül csak igen kevesen ismertek, mert sem az utcán, sem az iskolában nem lehetett elsajátítani. Amália mesélte, anyja Királyhalmára szeretett volna egyszer utazni a vonaton, és a jegypénztár előtt már elég sokan ácsorogtak kétségbeesve, mert

jegyet nem kaptak, Királyhalmára kérték ugyan-
is. Anyja ekkor összeszedve bátorságát, nehe-
zen ugyan, de valahogy kinyögte:

– Krajakrek! (*Kraljevberg* helyett)

Erre – csodák csodája – kapott jegyet.

– Az Isten áldja meg, Eszterke – könyörögtek
a körülötte várakozó asszonyok –, nekünk is vált-
son jegyet!

Bánfi úr most is megmaradt pályafőlvigyzó-
nak, s miután meghalt a felesége, cselédet fo-
gadott, hogy legyen, aki a háztartást vezeti. Ezt
a cselédet Bözsinek hívták, és bár benne járt
már a korban, hamarosan férjhez ment egy nála
egy-két évvel fiatalabb cukrászlegényhez, akit
mindenki csak Zsoké néven ismert, és kedvel-
ték, mert a helyi labdarúgócsapatnak leginkább
ő szerezte, vívta ki a győzelmet fufangos játéka-
val, de a tizenegyesek rúgásának is mestere volt.

Vince és Szatmári nyugdíjas lett. Ettől kezdve
ez a két család leginkább egymással barátkozott,
s a többiekkel nem sokat törődött. Bevezették a
villanyt. Szatmári rádiót is vásárolt, Vince pedig
egy új szobával bővítette a házát. Erre fiának,
Jóskának volt szüksége, mert segédként felesé-
gül vett egy paprikahasító lányt, aki hozzáköltö-
zött. Az ifjú férj, hogy kedvetlen feleségét jobb
kedvre derítse, nótázásba fogott: „*Szőrös talpú
kismacska, / Hol jártál az éjszaka?...*”

Ezután már nyilvánvalóvá vált, hogy Kovács
Ferenc sem maradhat ki a változtatásból, felesé-
ge, Amália unszolására ő is bevezettette a villanyt
a házukba, és nagy terveket szőtt arról, hogy
gépeket vásárol: körfűrész és gyalulógépet. Eh-
hez azonban sok pénz kellett volna, neki pedig
nem volt, mert a változás sem növelte a bevé-
teleit. Nagyobb megrendelés csak nem akadt, s
a tizenkét konkurens asztalos a faluban a jobb

szerszámainak, gépeinek köszönhetően a meg-
rendelések nagy részét elszípkázta előle.

Ferenc egy alkalommal azt hallotta Horváth-
éktől, hogy földet osztanak a községházán. El-
ment oda, hogy ő is szerencsét próbáljon, és
sikerrel is járt, nem úgy, mint Horváth, akinek
a kérelmét elutasították. De földet nem kapott
sem Andris apja, sem Sanyi, Andris nagybátyja.
Ferenc kapott földje jó réti föld volt, egy egész
hold, mely azelőtt egy szerbé volt, melyet még
ő is nyilván ingyen kapott régebben. Ferenc arra
kérte Mladent, hogy szántsa föl neki ezt a föl-
det, de Mladen szabadkozott, hogy sok a dolga a
maga földjeivel is. Ferenc nem tárgított, s Mladen
végül mégiscsak elvállalta a szántást. Már április
végére járt az idő, amikor a vetésre sor került.
Ferenc Feri fia segítségével a kapott föld nagy
részét kukoricával vetette be, egy kisebb részét
pedig dinnyével.

Somogyiék visszaköltöztek Szegedről a régi
házukba, Horvácki pedig onnan Szevanov elha-
gyott lakásába. Ő is megkapta a nyugdíját. Abba
a házba pedig, mely azelőtt csendőrök lakhelye
volt, egy tanítóházaspár költözött. A férj egy kö-
vérvés, jó kedélyű ember, a felesége pedig elég-
gé soványka, aki mindig kedvetlennek látszott.
Azt mesélték róla, hogy nem tanítónő, hanem
középiskolai tanárnő.

Egy alkalommal ez a tanító átjött Kovácsékhoz,
mert valami asztalosmunkára lett volna szüksé-
ge, s meglátta, hogy Feri egy zsebkönyvet olvas
elmerülten.

– Ne ezt olvasd, fiam – mondta neki –, majd
hozok én neked egy sokkal jobb olvasnivalót!

Hozott is, az Egri csillagokat. Feri ettől kezdve
azt olvasta nagy élvezettel.

A Kárpát-medence demográfiai helyzete

Nemrég jelent meg a *Demográfiai tél – A modernizáció sötét oldala* című könyvem a Gondolat Kiadó gondozásában. Ebben a kiadványban mellett érvelek, hogy termékenységi arányszám csökkenését, amely a világban tapasztalható, a modernizáció okozza. A népességrobbanás problémájával küzdő magas termékenyséű régiókban (Afrika, Nyugat-Ázsia) ez a folyamat hasznos, viszont az alacsony termékenyséűekben (Európa, Észak-Amerika, Kelet-Ázsia) egyre súlyosabb demográfiai válságot okoz. Az elemzés fókuszában ez utóbbi probléma áll.

Sokan úgy gondolják, hogy ez a két demográfiai folyamat kiegyensúlyozza egymás hatását: az előbbi régió pótolja az utóbbi lakosságát. Ez a nézet több szempontból is hibás. Egyrészt az exponenciális mértékű növekedést nem lehet kiegyensúlyozni az exponenciális mértékű csökkenéssel. Európa lakossága nem tud olyan mértékben csökkenni, hogy ellensúlyozza Afrika népességrobbanását. Másrészt ez a folyamat gyorsan homogenizálja az emberiséget, hiszen felszámolja a rasszok és etnikumok sokféleségét. Azaz a globalista ideológia az emberiség sokféleségét veszélyezteti. (Lásd *Strukturális sokféleség vagy globalizáció* című tanulmányom

a Valóságban, 2018/8.) Harmadrészt minden népnek és nemzetnek joga van ahhoz, hogy a saját kulturális, nyelvi és etnikai identitását megőrizve maradjon fenn. A népeknek ezt a jogát a globalista ideológia szintén veszélyezteti.

Korunk demográfiai válságaira a helyes választ a reprodukciós szintű termékenységi arányszám jelenti, amely a fejlett világban a 2,1 gyerek/nő. Tehát minden népnek és nemzetnek erre a termékenységi értékre kell törekednie, mert csak így kerülhetők el a rossz demográfiai folyamatok, úgymint népességrobbanás, tömeges migráció, előregedés, népességfogyás, népességcsere stb. A következőkben a könyvből idézek egy rövidebb részletet (106–109. oldal), amely a Kárpát-medencével érintkező országok demográfiai folyamatait tekinti át.

....

Annak érdekében, hogy a szomszédos országok demográfiai folyamatait értelmezni tudjuk, összehasonlítóképp a világ és Európa demográfiai mutatóit is vizsgálom. Az elemzés szándékosan a menekültválság előtti, 2014-es adatokat használja. Ahogy a fák évgyűrűiben, úgy a demográfiai folyamatokban is minden év számít. A későbbi évek nem írnak felül és nem érvény-

	Születés/ halálozás, 1000 főre	Természe- tes növe- kedés [%]	TTA: 1970 [gye- rek/nő]	TTA: 2013 [gyerek/ nő]	Népesség növekedésé- nek aránya: 2050/ 2014	Nettó migrációs arány [1000 főre]	15 évnél fi- atalabb/65 évnél időseb- bek aránya [%/%]
Világ	20/8	1,2	4,7	2,5	1,3	–	26/8
Európa	11/11	0,0	2,3	1,6	1,0	2	16/17
Szlovénia	10/9	0,1	2,2	1,5	1,0	0	15/17
Szlovákia	10/10	0,1	2,4	1,3	0,9	0	15/14
Ausztria	9/9	0,0	2,3	1,4	1,1	6	14/18
Horvátország	10/13	–0,3	1,8	1,6	0,8	–1	15/19
Románia	10/12	–0,3	2,9	1,3	0,8	0	16/16
Ukrajna	11/15	–0,4	2,1	1,5	0,7	1	15/15
Magyarország	9/13	–0,4	2,0	1,3	0,9	1	14/17
Szerbia	9/14	–0,5	2,4	1,4	0,9	0	14/18

telenítik a korábbi évek demográfiai hatásait. A régió jövője szempontjából a 2014-es év ugyanolyan fontos, mint a jelenlegi év.

A Kárpát-medencével érintkező országok demográfiai mutatói. Az országokat a természetes növekedés mértéke alapján rendeztem, azonosság esetében a 2013-as TTA értékét vettem figyelembe. (Forrás: Population Reference Bureau. World Population Data Sheet, 2014.)

Az emberiség a „demográfiai növekedés”, míg Európa a „demográfiai egyenlőség” állapotában van. Európában a születési arány majdnem fele (11‰) a világtátlagnak, és a teljes termékenységi arányszám (TTA) is sokkal kisebb (1,6 gyerek/nő). Ezzel párhuzamosan a fiatalok és az idősök aránya is drámai különbséget mutat, hiszen Európában az idősök aránya a magasabb. A nettó bevándorlás Európában még csak +2 ezrelék volt 2014-ben.

A *természetes szaporodás* szempontjából a régió országai három csoportba sorolhatók: növekvő (Szlovénia és Szlovákia), egyenlő (Ausztria) és fogyó (a másik öt ország). A születési arányszámok alapján más a sorrend, mert Ukrajna élre kerül, míg Ausztria, Magyarország és Szerbia hátra.

A *nettó migráció* Ausztria esetében kiugróan magas (6 fő 1000 lakosra vonatkoztatva). Ez lényegesen magasabb, mint az európai átlag (2/1000 fő). A 6 ezrelékes bevándorlási arányt érdemes összehasonlítani a 9 ezrelékes születési számmal. Vagyis az Ausztriába „érkezett új osztrákoknak” – legyenek azok újszülöttek vagy bevándorlók – majdnem a fele bevándorló volt. Ráadásul az újszülöttek egy része a korábbi bevándorlók gyerekei, akiknek az identitása mindig kérdéses. Az osztrák nép fennmaradása szempontjából az a kulcskérdés, hogy képes-e asszimilálni a bevándorlókat, vagy sem. Ha igen, akkor Ausztria az osztrákok alacsony termékenysége mellett is képes önmagát stabilizálni, ha nem, akkor Ausztria vallásában, kultúrájában, etnikumában és végül talán nyelvében is olyan mértékben át fog alakulni, hogy a mai értelemben vett Ausztria eltűnik. Tehát miközben Ausztria lakossága mennyiségi szempontból közel áll az állandó népesség állapotához, de kulturálisan rendkívüli kockázatnak teszi ki magát.

A termékenységi arányszám 1970-ben lényegében még ideális volt Európában és a régióban. Csak Horvátországban nem érte el a kettes értéket. A legmagasabb termékenységi arány Romániát (2,9 gyerek/nő) jellemezte, összefüggésben az 1966/770-es dekrétummal. 2014-ben a legmagasabb értéket Horvátország (1,6 gyerek/nő), míg a legalacsonyabb értéket Szlovákia, Magyarország és Románia (1,3 gyerek/nő) képviselte. Tehát a vizsgált 40 évben Horvátországban csökkent a leglassabban a termékenység (–0,2 gyerek/nő), s így a régióban az utolsóból az első lett. A termékenység leggyorsabban Romániában csökkent (–1,6 gyerek/nő), a következő Szlovákia (–1,1 gyerek/nő) és Szerbia (–1 gyerek/nő).

A népességszám várható alakulását tekintve Ukrajna esetében a legrosszabbak a kilátások, ahol a lakosság a 2014-es adatok szerint 42,9 millióról 2050-re lecsökken 33,8 millióra. (A 2020-as adatok is hasonló értékeket mutatnak.) Ebben a leépülésben az alacsony termékenység mellett fontos szerepet játszik a magas halandóság is. Persze Ukrajna egy nagy létszámú ország, és ezért elvileg több ideje van arra, hogy a demográfiai válságot megoldja. Ugyanakkor az is igaz, hogy minél inkább előregszik egy társadalom, annál radikálisabb fordulatra van szükség a termékenység emelésében és a halandóság csökkentésében ahhoz, hogy megfordítsa ezt a negatív spirált.

Az előrejelzések szerint Szlovénia népessége az elkövetkező évtizedekben nem fog változni, és folyamatosan 2,1 millió fő marad. Bár Szlovéniában is alacsony a termékenységi arányszám (1,5 gyerek/nő), de jelenleg a születések száma még mindig meghaladja a halálozási számot. Szlovénia mint kis létszámú ország számára a demográfiai leépülés különösen súlyos problémát jelent, hiszen népének eltűnése gyorsan bekövetkezhet. Ráadásul egy kisebb országnak kisebb az asszimilációs képessége is. (A 2020-as adatok is egy majdnem stacionárius népesség képét mutatják.)

A népességszám várható alakulását tekintve legjobb kilátásokkal Ausztria rendelkezik, mivel lakossága 8,5 millióról (2014) 2050-re 9,4 millióra fog nőni, ami 1,1-szeres növekedést jelent. Ez a mérsékelt növekedés az alacsony termékenység (1,4 gyerek/nő) ellenére következik be,

és ebben fontos szerepet játszik az alacsony halandóság és a feltűnően magas bevándorlás. Tehát Ausztria demográfiai helyzete az alacsony termékenységi arányszám ellenére is jobb, mint a többi vizsgált országban, legalábbis ha tételezzük a bevándorlók sikeres asszimilációját. Erre Ausztriának két ok miatt is nagyobb esélye van, mint a többi országnak. Egyrészt az osztrákokra nem jellemző a kivándorlás, szemben a Kárpát-medence többi országával. Másrészt a német kultúrkörhöz tartozó Ausztria sokkal nagyobb asszimilációs erővel rendelkezik, mint a térség többi országa. (A 2020-as adatok is egy „erős” stacionárius népesség képét mutatják.)

A felhasznált demográfiai évkönyv nem tartalmaz adatokat a cigányság létszámáról. Pokol (2011, 45.) kutatásai szerint a 22 milliós Romániában körülbelül 2 millió cigány élt 2010-ben. Az általa idézett ENSZ-előjelzés szerint 2050-re az ország lakossága 18 millióra csökken, miközben a cigányság létszáma 4 millióra nő. Hasonló ten-

denciák láthatók Szlovákiában és Magyarországon is. Mivel a cigányságban nagyon magas a munkanélküliség, ezért ez tovább rontja az eltartók és eltartottak viszonyát.

„Ahogy tehát láthattuk, Kelet-Közép-Európa Bulgária, Szlovákia, Románia, Magyarország és Csehország által elfoglalt részén a mai, összességében nagyjából 55 milliós lakosság az ENSZ statisztikái szerint 2050-re nagymértékű előre-gedés mellett mintegy 43 millióra fog csökkenni. Az itt élő cigányság létszáma az összlakosságon belül a mai 4,6 millióról hozzávetőlegesen tízmillióra növekszik. A cigány etnikum 85%-os tartós munkanélküliségének lényegesebb csökkentése a jövőben is kizártnak tűnik, mert a cigányság belső csoportjain belül is [...] mindenhol a társadalomba legkevésbé integrálható oláh cigányok csoportjának létszáma mutatja a legnagyobb növekedést.” (Pokol Béla: *Európa végnapjai. A demográfiai összeroppanás következményei*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2011, 65–66. oldal)

Római töredék II.

Életellenes haladás*

Nagycsaládos keresztényként folyamatosan tapasztalom, hogy életformám ütközik a korszellemmel. A karrier vagy egyáltalán a munka és a család egyensúlyát – még a családtámogatások ellenére is – sokkal könnyebb megtalálni és megvalósítani egy-két gyerekkel vagy éppen anélkül, mint sok gyerekkel. Ha azonban mindenki a könnyebb utat választja, akkor a közösség jár pórul, nem is beszélve arról, hogy a gyermekáldás tudatos kizárása nem egyeztethető össze a kereszténységgel, a megszentelt cölibátust leszámítva.

Tóth I. János új könyvében a demográfiai tél és a modernizáció viszonyát vizsgálja. *„A demográfiai tél állapotát olyan társadalmi jelenségek mutatják, mint a csökkenő gyermekvállalás, elöregedés, természetes fogyás, népességcsökkenés, falvak elnéptelenedése, munkaerőhiány, nyugdíjválság. Az így kibontakozó pusztulás mértékét a Demographic winter (2008) című amerikai dokumentumfilm a nukleáris télhez hasonlítja.”* (13. o.)

A demográfiai tél legfontosabb sajátossága a természetes fogyás (azaz a születést meghaladó halálozás), illetve a 2,1 gyerek/nő értéknél alacsonyabb termékenységi arányszám. A szerző hangsúlyozza a demográfiai folyamatok tehetetlenségét és lassúságát. Például az alacsony termékenység csak jelentős késéssel vezet népességfogyáshoz, mivel a korábban magas termékenységi arányszám miatt a termékeny korú nők száma viszonylag magas. Így sokáig fennáll az a helyzet, hogy egyre több nő szül egyre kevesebb gyereket, de a gyerekek száma összességében nem csökken (80. o.).

Egy idő után azonban kialakul és exponenciális ütemben nő a természetes fogyás mértéke. Ugyanis az alacsony termékenység rövid távon a születések számát, hosszú távon a termékeny korú nők számát csökkenti. Tehát egyre kevesebb nő szül egyre kevesebb gyereket, miközben az előregedő lakosság halálozása is lassan

emelkedik. *„Figyelembe véve az előregedést és a népességcsökkenés exponenciálisan gyorsuló jellegét ez azt jelenti, hogy néhány generáció alatt az adott etnikum, nyelv és kultúra kihal. A demográfiai tél éppen ezt a problémát állítja a fókuszba.”* (41. o.)

Mindezek ellenére a demográfiai tél a nyugati világ kulturális központjaiból szinte láthatatlan, aminek a fentiekén túl globális és regionális okai is vannak. Egyrészt az emberiséget összességében ma még a túlnépesedés jellemzi, amely leginkább Afrika magas termékenységi rátájában és az ebből következő népességrobbanásban mutatkozik meg. Másrészt ezzel a problémával maga a nyugati világ sem szembesül, tekintettel a folyamatos és tömeges mértékű bevándorlásra.

A demográfiai tél problémája döntően Kelet-Ázsiát és Kelet-Európát jellemzi. Az előbbi régióban a gyorsan csökkenő vagy régóta alacsony termékenység jelenti a fő okot, míg az utóbbiban ez kiegészül a folyamatos és tömeges kivándorlásból fakadó népességcsökkenéssel. Tehát a demográfiai tél Kelet-Európában a legsúlyosabb.

A szerző részletesen vizsgálja azt a kérdést is, hogy mi az oka annak, hogy szinte minden modern és fejlett országban csökken vagy alacsony a termékenységi ráta. Szerinte ezt maga a modernizáció, pontosabban olyan modernizációs folyamatok okozzák, mint a fogamzásgátlás, urbanizáció, öregségi nyugdíj, női munkavállalás, új családmodellek, szexuális forradalom, a gyerekeknevelés növekvő terhei stb.

Tóth felteszi a kérdést, hogy a termékenységi ráta spontán csökkenése megáll-e valahol, vagy a csökkenés folyamatos. Persze ma még nem tudhatjuk, hogy mit hoz a jövő. Elvileg elképzelhető, hogy az embereknek és különösen a nőknek a gyerek iránti vágya végül megállítja a termékenységi ráta folyamatos csökkenését, bár ez a vágy eddig sem tudta megállítani az antinatalista folyamatokat. Sőt, a statisztikai adatok azt mutat-

ják, hogy az elmúlt tíz évben is jelentős mértékű volt a termékenység csökkenése; például az angolszász országokban döntően $-0,3$ gyerek/nő (185. o.), míg a skandináv országokban esetenként $-0,5$ gyerek/nő értéket is elért a csökkenés. A haladásban élen járó Svédországban is $-0,3$ gyerek/nő értékkel csökkent a termékenységi ráta 2010 és 2020 között (187. o.). Tehát az elmúlt évtized a korszellem antinatalista jellegének a megerősödését eredményezte. A haladásban élen járó nemzetek egymással versengve tagadják meg a tradicionális és keresztény értékeket: „Isten, haza, család”, noha ezek az értékek egyben pronatalista jellegűek is voltak. *„Sajnos a reprodukció felszámolása olyan hosszú távú hátrány, amely túl van a gazdaság-, jólét- és individuumbentrikus modern társadalmak előrelátásán. A férfiként dolgozó nők jótekonv hatása a GDP-re közvetlenül érzékelhető. Ezzel szemben a nem-születésből származó károk nem érzékelhetők közvetlenül. Ezekből a tapasztalatokból a modernizáció azt a következtetést szűri le, hogy minden rendben van.”* (263. o.)

A szerző szerint a csökkenő termékenységi rátától szenvedő nemzetek csak akkor tudnak

kilépni az előregedés és a fogyás negatív spiráljából, ha felismerik, hogy demográfiai vészhelyzetben vannak. *„Tehát az első és legfontosabb lépés a demográfiai tél problémájának a tudatosítása. Ezzel együtt azt is fel kell ismerni, hogy a modernizációnak egy új modelljére van szükség.”* (265. o.)

Véleményem szerint ez a könyv nemcsak tudományos, hanem ideológiai jelentőséggel is rendelkezik. Ugyanis a jelenlegi (szekuláris, neo-liberális és globalista) modernizáció antinatalista hatású, vagyis a haladás jelenlegi formája életellenes, ahogy azt a statisztikai adatok mutatják, és ahogy arra már Spengler, Houellebecq vagy éppen Fekete Gyula is rámutatott (250. o.). Úgy gondolom, hogy ez a téma az eszmék és ideológiák csatájában fontos érvet, illetve narratívát jelenthet a keresztény-konzervatív oldal számára. Számomra ez a könyv Robert Schuman ismert mondását – „Európa vagy keresztény lesz, vagy nem lesz” – bizonyítja tudományos eszközökkel.

* Tóth I. János: *Demográfiai tél. A modernizáció sötét oldala. Gondolat Kiadó, Budapest, 2021. 276 oldal.*

Római töredék I.

Szubjektív könyvrecenzió

Szabó Ferenc: *Hétszáz év után. Dante hite és teológiája – mai szemmel* (JTMR–Távlatok, Budapest, 2021)

Érdeklődéssel vettem kezembe a mindössze 168 oldalas könyvecskét, mert túl azon, hogy Ferenc pápa a *Candor lucis aeternae* kezdetű apostoli levelét – nyilván nem véletlenül – *Dante Alighieri* halálának 700 éves évfordulójára adta ki, kíváncsi voltam, hogy az aktuális témáktól hemzsegő mai korunkban, hétszáz év elmúltával mit is lehet írni a számomra lerágott csontnak tűnő Dantéről és híres művéről, a *Divina Commediáról*. A könyv olvasása alaposan meglepett, mert tartalma nem valamiféle szokványos jubileumi emlékezés, méltatás, hanem mai korunkat is felölelő újszerű történelmi visszatekintés, teológiai megközelítésben írt olyan irodalmi gondolatfüzér, amely számos újszerű kapcsolatot „fed fel”, s az eredeti – sokat vitatott – művet teológia-történelmi összefüggéseiben ismerteti. Ehhez aligha akadhatott volna avatottabb személy, mint Szabó Ferenc SJ, aki – maga is költő lévén – az irodalom, ám – teológiai doktor lévén – a teológia terültén is tiszteletre méltó jártassággal bír. Most bemutatott sokadik könyvét is úgy tárta fel az olvasónak, hogy azt a beavatott szakértők és laikusok egyaránt érthessék, benne örömeiket leljék.

A könyv jó példája annak, hogy a hányatott életű, a máglyahalál elől száműzetésbe kerülő Dante nyomán hogyan lehet elegáns könnyedséggel évszázadokat átívelni, ennek során a XIII. sz.-tól a II. vatikáni zsinatig, sőt Ferenc pápáig eljutni, az *Isteni színjátékot* az ókori filozófusok, az egykori kortársak, a skolasztikusok és az utóbbi két század teológusaival összevetni, miközben a szerző – személyes mondanivalója révén – mindvégig Szabó Ferenc maradhatott. A könyv rengeteg gondolatot ébreszt, ezáltal igazi meditációs csemege, amely pró és kontra érveket sugall anélkül, hogy az *Isteni színjátékot* újra el kellene olvasni, vagyis az írás olvasmányként önmagában is megáll.

Dante műve jó példája annak, hogy talán egyetlen szerzőt sem lehet igazán a szó szoros értelmében „megérteni”. Főként nem századok múltán. A legtöbb szerző véleményét írásába „csomagolja”, indítékait, „hátsó gondolatait” nem vagy csak rejtjelezve közli. A legtöbb olvasó vagy bíráló is önmagán keresztül, mint afféle szemüvegen át szemléli a művet. Minden vonatkozásban képtelenek vagyunk egymást teljesen megérteni, félek, hogy még magunkat sem igazán. Az igazán értékes munka az ismeretátadáson túl kérdéseket vet fel, az adott válaszok nem csak különbözőek lehetnek, de újabb kérdéseket is szülhetnek. (Erre talán a legjobb példa maga a Szentírás.) Mert minden értelmezésben egyúttal a „megszólított olvasó” egyénisége, világnézete, szemlélete is tükröződik. (Ez az ő saját szemüvege!) A fajsúlyos művek „hétszáz év múltán” még mindig újraértelmezhetők, talán mert nem egyértelműek. Dante műve csak halála után vált világhírűvé, ám a hétszáz éves retrográd értelmezése nem könnyű. A dantei mű ezen mélyértelműsége felfogható értéknek, de akár rejtvénynek is, amelynek többféle „megoldása” is van. A viharos életet és száműzetést átélő költő eposza ezáltal széles szellemi territóriumnak nyit kaput.

Elgondolkodtató s számomra impresszionáló, hogy a XIII. sz.-ban akadhettek olyan intellektuális, bátor emberek, művészek, irodalmárok stb., akik – látszólag – az egyház bírálóiként, ám inkább védelmezőiként (reformátoraiként) maradandót alkottak, s földi halhatatlanságukat megalapozták. Az átlagembert rendszeren már a harmadik generáció elfelejti! A művészek – alkotásaik révén – azonban nemritkán századokkal később is fennmaradnak, még akkor is (vagy talán éppen azért), ha nem feltétlenül értelmezhetők egyféleképpen. Minden alkotó (művész) – tudatosan vagy tudat alatt – önmaga és mások által is indítatva fejti ki egyéniségét, miközben

kortársaira, ám egyúttal az utókorra is egyfajta ihlető befolyást gyakorol, provokál.

Meglepő Dante témaválasztása és bátor szövege. Egyszerre hithű, ugyanakkor bírálója is kora egyes pápáinak. Valóban Luther elődjének tekinthető. Figyelemre méltó, hogy ezt a tevékenységet kora (egyháza) tolerálta?! Ma is vannak hasonló emberek, akikre oda kellene figyelnünk anélkül, hogy a világegyház egysége sérülne. E vonatkozásban Dante óta alig változott valami. Az egyháztörténetben a „nagy emberek” egyfajta világítótornyok, igazodási pontok (Platón, Arisztotelész, Bernát, Ágoston, Bonaventura, Aquinói Tamás stb.) vagy „próféták”, mint Joachim de Fiore, amelyekhez/akikhez mint fix cövekekhez mindig vissza lehet térni, tőlük tanulni, rájuk hivatkozni. Ők egyúttal egyfajta „hitelesítők” is, ami nem jelent tévedhetetlenséget. Őket jól kiegészítik az újabb kor teológusai (Henri de Lubac, H. U. von Balthasar, P. Teilhard de Chardin stb.). A mű időszerűségét igazolja, hogy a költői elbeszélés az „újakat” is megérintette, amit érdekesen és sokoldalúan interpretál Szabó Ferenc, akinek ebben félszázadnyi – szinte utolérhetetlen – gyakorlat, ráérzése van. Mert a vélemények közti eligazodás tudománya felülmúlja a labirintusokban történő kiigazodásban való jártasságot.

Érdekes, hogy Dante, akárcsak Szolovjov a „világ egyesüléséről” álmodik (124. old.), mint ahogy a náciizmus felsőbbrendű civilizációja, a kommunizmus világ proletárjainak egyesülése (valamennyi részben hegeli alapon?), sőt a liberális ideológiára épülő mai globalizáció is ezt célozza. De a Gal 3,28 is azt írja, hogy „mindnyájan egyek vagyunk Krisztusban”, sőt az 1938-as eucharisztikus kongresszus himnuszában is az áll, hogy: „Forrassz egygé békességben minden népet s nemzetet!” Idesorolható a szintén idézett „Emberfia emberi birodalma” is (148. old.). Ugyanezen irányba „hajaz” Joachim „harmadik kora” s Hamza „Harmadik birodalma”. Csakhogy ezen „szép új világ” álma szertefoszlott. Ám ezeket mégis egyfajta belső sejtésnek, végső célnak érezhetjük a túlvilági közös boldogság elővételezésként.

A könyvvel kapcsolatos számos gondolatot vagy megjegyzést írhatnék még. Az olvasó a *Magyar Kurír* 2021. jún. 10-ei számában az író

vallomásaival is találkozhat. Címe sokat árul el: „*Van Isten, van örök élet, a többit majd meglátjuk*”. Amikor Dante a poklot a „reménytelenséggel” hozza összefüggésbe, egyúttal sejteti annak nem létezését, ami az Isten Szeretet voltával összeférhetetlen. (Ezen az alapon nevezi Ferenc pápa Dantét a „remény apostolának”.) De utalhatnék a keresztesletlen újszülöttek elkárhozására, aminek „feloldására” a II. vatikáni zsinatig kellett várni. Az Isteni színjátékban központi szerepet játszó Beatrice, az „Örök Nő” sokoldalú szimbóluma. Figyelemre méltó Teilhard megállapítása, hogy az evolúció során kifejlődő „emberi személyiség” rendelte a szerelmet a pusztasza- porodás fölé. (Úgy gondolom, hogy a szexualitás Isten „szükségszerű ajándéka”.)

Dante művével kapcsolatban érdekesek Joachim és Hegel vonatkozásai. A könyv vége felé olvasható összefüggések izgalmasan aktuálisak (Moltmann, Fukuyama, Huntington, Ratzinger, Ferenc pápa stb.). A könyvre a koronát az utolsó fejezet („Dante próféta vagy reformátor”) teszi, amelyben a szerző újból Dantéra koncentrálva időszerűségét s a keresztény REMÉNYSÉG megalapozottságát hangsúlyozza, amihez azonban az emberek (kiemelten a művészek, intellektusok) közreműködésére is szükség lenne, amiben Dante egyik megalapozó és ma is fenntartó szerepet kaphatna. Az „utóhang”-ot minden hívő számára megfontolásra ajánlanám, mert részben a mi kezünkben is van az emberiség jövője, ami talán soha nem volt annyira kétséges, mint napjainkban.

Az elektronikus lehetőségek korában sajnos a könyvek vonzereje csökken. Egyre több a könyv, köztük kiemelkedők is, míg mind kevesebb az olvasó. Ám a könyvet sohasem tudja pótolni a korszerű technika. Aki az elektronikus úton sohasem elérhető gondolatébresztő, fajsúlyos könyveket szereti, tud és akar történelmi távlatokban gondolkodni, a napi gondok elől képes egyfajta „szellemiben” menedéket találni, annak melegen ajánlom a szikrázóan művelt, 90. életévét betöltött, világot járt és tapasztalt, sokoldalú Szabó Ferenc SJ szerzetes író és vezető teológus hét évszázadon átívelő, párját ritkító könyvét olvasásra.

Cédulák XXXI.

– száz-egynéhány évvel ezelőtt Szentpéterváron négy orosz polgár hetente három alkalommal mintegy 4-4 órát kártyázott. Egy angol játékot, amelynek csúcsa a *nagy szlemm*. Aki olyan lapsort kap, az 14 ütésre jogosult – ha így jön a lapjárás. Négy ember a háziasszony lakásán a teljes átszellemültség állapotában összpontosít a kártyára. Csak egy véletlen kapcsán derül ki Leonyid Andrejev elbeszéléséből, hogy a játékosok nem ismerik egymást, szinte semmit nem tudnak partnereikről – ők kártyázni járnak össze, nem ismerkedni. Amiről később Csehov A tokba bújó emberről c. művében ír, itt is megjelenik. Andrejev a kártyalapok varázslatos felbukkanásáról azt mondja, talán a Sors fonalai. Kiismerhetetlen, szeszélyes. A játékosok különféle okból kötődnek a kártyához. Legegyszerűbb, aki pénzt akar nyerni partnerétől. Van ugyan neki bőséggel, de ez a nyereség különleges pénz, ismeretlen erők révén jut hozzá, előre nem számíthat rá... Egy öregember vasakarattal fékezi a kiismerhetetlen démonok játékát – biztonsági játékot folytat, amikor megtehetné, akkor sem jelent be előre négynél több ütést. Nem és nem! Szürkén játszik, de makacsul. És egy szenvedélyes szerető, aki nem korlátozza magát semmiben, kockáztat, nyer, veszít, s közben álmodik, eszement elszánással, a nagy szlemmről! Megkísérli szerencsáját – mindent vagy semmit! Megszállottan tör felé, nem érdekli a pénz, azt az egyetlen kivételes kártyasort akarja az örült, bármi áron! Akár az életét is odadobná! De nem, nem jönnek a lapok, telnek-múlnak a napok, az évek is. Nem csügged, megszállott! Mígnem egyszer, mint a veszedelem – megindul a kártya! És nincs kegyelem, amit akart, megjön – de rettenetes árat parancsol! Mindez példázat?

– ülök a ház előtti padon, édes júniusi délután, két zivatar közötti csend, az autókat nem számítva, mert végre él a város, legalább a forgalom. Szép lányok legényekkel, ha tényleg

összetartoznak, már egymáshoz igazodott lépteiken látszik. Egy nagy rám köszön, valami anyagszépségű fiúcskával, *alig múlt egyéves, és kétnyelvű*, mondja kicsi dicsekvéssel. Hollandul és magyarul is szólnak hozzá, anyukája egy hollandhoz ment férjhez. Még szerencse, hogy legalább itthon is vannak, a lánya szereti Szeget. Mindez onnan, hogy nevén szólítja a fiúcskát, amit nem értek, a kis kétnyelvűt sem érdekli, egyre az autók felé mutogat, *mert nagyon szereti őket*, jön a magyarázat. Hja, már nem járunk lovon, mondom értetlenséget okozva, pedig csak az előző beszélgetés jár a fejemben, amikor francia szakos barátom bejelentette, ő már 10 éve nem megy Párizsba, azok még ma is bábornak tartanak minket. És ha dönteniük lehetett felőlünk – ennek szellemében tették... Versailles most felújított álompalotájában. Az alig egyéves csöppség szilárd elveket követ, mert minden kérdés ellenére sem integet nekem, csak az autókra mutogat. Alig mennek el, évek óta köszönős ismeretlen ismerősöm érkezik a padhoz, teper haza, de megáll, egy tenyérnyi ruhácskában feszülő ifjú gyönyörűség gázol a járdán, hangos abrakadabra szöveggel a mobiljára, látványnak végképpen nem utolsó. Köszönős szomszédossal horgászatról szoktunk pár szót váltani, most nem, mert még az engedély kiváltására sem volt ideje, aztán meg jött a járvány. Nemzetünk polgárait illetően különösebb magyarázat nélkül megjegyzi, amikor úgy-ahogy lehetett már vásárolni az áruházakban – *ezek bárszékért álltak sorba*. Gondozó nénim szerencsére jött értem – elhagyom figyelőpontom.

– „Ember, ki születéltél, vigyázz, szemet a végre vessél, és ne bízd el magad!” Ily bölcselmet küld majd nyáron a Dóm téren nekünk, nézőinek a ki tudja, hányadára színpadra kerülő vagy ezeréves középkori misztériumjáték. Történt pedig, hogy az Úr szólítja hatalmas hírvivőjét, a Halált, jusson el Akárkihez, hogy nagy nagy útra keljen, mit nincsen

mód elkerülni, s készüljön világos számadásra. A Halál rögvést meglátva szólítja Akárkit, hogy tovább nem késlekedve induljon számot adni az Istennek. Akárki halasztást kérne, mert az iszonyat összezavarja elméjét. De nincs mód halasztásra, az úttal nem késlekedhet Akárki, mit kölcsönkapott, bár ő hitte, örökbe – életét, kincseit majd más kapja utána... Annyi lehetőség marad csupán, ha találna valakit, barátot, testvért, s elkísérné oda, honnan nincsen visszaút – kereshet illet... Akárki hát keresni kezdi kísérlőjét, de e váratlan rátört fordulattal megtapasztalja – minden oly ingatag... A Halált nem várta, élete számadására nem készült, élt, mint egy boldog egér abból, mit fölhalmozott üregében – mi dolga neki a külvilágra... Figyelmezz a végre? Ugyan ki tesz illet, ha lehet boldog, színes virágokra is? Akárki bármelyikünk lehet, mi több az is. Manapság a világ, pusztá életünk szinte folytonos veszélyben zajlik, legfőbb parancs megmaradni – szorongva várni a halált – csak másokért, kiket itt hagyunk... Uram, hajdani eleink még könnyebben élhettek teljes életet – nekünk a szorongás létformánk. Irgalmas légy velünk!

– kevesebb mint egy évszázad alatt háromszor vonultak be: 1849 nyarán, 1945 őszén és 1956-ban. Sohasem mentek ki végleg – kivonultak, bevonultak. Újabban hallok olyat, hogy a magyar pártvezetés, Kádárék a '80-as években számoltak kivonulásukra. Ilyen beszélgetést szervezni – valós életveszély lett volna. Németh Miklós leírja, Kádár péntek délutánonként leült kávézni velük. Őt fölbíztatták, kérdezze meg az Öreget, mit csinált '56-ban. Amikor a kérdés elhangzott, fölállt az asztaltól, és elment. Gorbacsov állítólag fölvetette, csökkenteni kellene az ideiglenesen itt állomásozó öröklakás-tulajdonosok számát. Az Öreg hátrított. Az egyik alföldi tsz-be sokat jártunk az utolsó szoci évtizedben. Ott állomásoztak is, a tsz-vezetéssel jó viszonyban voltak. Egyszer el akartak nekik adni egy tankmotort 25 liter pálinkáért. A magyarok megijedtek az ajánlattól. Viszont felfogadták a katonákat napszámba, ötförintos órábért. A sorállományban atomfizikus és kőműves egyaránt szolgált, egyformán szedték a meggyet. Amikor kimentek, abban a faluban sokan sírtak. Amikor bejöttek '45-ben, akkor is. Nagyon durván bántak egymással a katonáik. Ez mindvégig jellemző volt. A

tiszai árvíz idején, 1970-ben a szovjet kiskatona klottgatyában búvárkodott, a magyarok beöltözve. Nem bíztak a magyar katonákban, számukra ismeretlen hazafiságuk miatt. Országosan jellemző volt, hogy minden magyar laktanyát két szovjet laktanya vett körül, dupla legénységgel. Elterjedt volt körükben a gránátos halfogás, halastóban is. A Rajk-pörben a vádlottak föllelegeztek, amikor szovjet kihallgatóik megérkeztek. Később, kivégzésük előtt visszahívták őket. Olyan átfogó dokumentumkönyvet, amely bemutatná itt-tartózkodásukat, fegyverzetüket, eltartásuk költségét – talán nem is lehet még írni... A szomszédok voltak és maradtak. Karig Sára 7 év Gulag után, '58-ban csomagot vitt Illyéstől Paszternaknak Moszkvába.

– „Meglátod, rendbe jönnek majd a dolgaink, / Lesznek még szép napjaink...” Hallgatom a dalt – ó, Istenem, hány közeli, távoli ismerősnek kelene eldúdolni...

– ne hagyj magad után töredéket! – de a teljességet nem érhetem el, Uram! Az egyensúly uralma, és ezt nekem egy mesefilmből kell megtudnom! Azt hittem, érteni vélek valami keveset törvényeiből! Már odáig jutottam, fohászkodok, ne adj jót, ha rögvést mögötte, vele együtt következik a rossz! És a rosszat nem így mered! Már kértelek, ne adjál jót, ha ott az ellentéte. De nem ellentét – összetartozók. S mi változik most, hogy tudod? Félsz még inkább? Esendők lennénk, Uram – mindahányan. Szakadék peremén járunk, bizonytalan.

– „Még zeng a dal, még itt a nyár, de langyos már a napsugár” – micsoda öreg szöveg, ma már nem így játsszák, Tata! Még Csákányi László hangját is hallom, amint megértő módon énekelt... Amikor hallottam, nem volt rám igaz, mára már másfelé jutottam. Ha adni tudnék valami útravalót, fogódzót, útmutatást – merre menj, útra kelő, ám ilyenre ma kivált nincs kereslet. A kétéves kislány, fiú is, nem fél az okostelefont kézbe fogni, sőt vidáman babrálja – engem a képernyőn váratlan fölbukkanó új jel is zavarba hoz... Szakadékok, családon belüli nemzedékek, gazdagok és szegények, a gyűjteni és szétszórni vágyók, meg az ég tudja még, ki mindenkik között – mert ilyenek lettünk mára. Szabadok az utcán, otthon. A dologdában számozott rabok. Mit tudnál nekik átadni? Jézus mindent megtett,

csodák öveztek lépteit – mára mégis sötét tudatlanság, fölfoghatatlan gyűlölet uralja – legalább látszatra – a büszke Nyugatot. Az a kis jámbor gügyögés, amely hajdani slágereinkben bujkált – gyerekszáj ezekhez. Amit mondhatnál, elmondták előtted sokan. Ha újólág tennéd, hitre biztatnád őket. Nem, mert a vallás üdvözt, de megsejthetnek valami a teremtet világ csodájából, így az Alkotóról. Mert az ember nem egy eleven csavar – igenis megsejthet valamit a végtelenből. Láthatod is, aminek része lettél. De egyszerre vagy rész, és Ő segíthet törekedni a közép felé. Meghalsz, mire odajutnál, de legalább vélekszel a Szeretetről... szíveddel hallgasd...

– *Krisztus nem a szenvedéstől váltotta meg a világot – értelmet adott a szenvedésnek* – idézi egy pap szavait a barátom. Jár a fejemben kijelentése. *De mi értelme lehet a szenvedésnek?* Ha boldog vagy, ti ketten, vagy a család, ti boldogok vagytok – számotokra bezárul a világ. Kirekesztitek, nincs rá szükségetek, elegek vagytok egymásnak. Ha szenvedés gyötör, fájdalmad kikényszerít a többiek közé. A szenvedés gyakran lealacsonyít, megaláz – esendőséged nyilvánossá lesz. De a nagy hatalmú ember is szenvedhet! Tolsztoj azt írta, *mindenki ugyanattól boldog – de mindenki mástól boldogtalan*. Szeressenek, elismerés, dicsőség, tárgyak... Ha neked lenne annyi pénzed – a fejed sem fájna! Más asszonyát szeretni – alig viselhető gyötrellem is... az imádott nő birtoklásáért férjét helyből gyűlölni, kérded, még jó, ha időben képes vagy leállítani magad. *A szenvedés tisztítja a lelket*, tartja a mondás. Talán letöri önhiúságod – már ha önhiús vagy! Szenvédésed megmutatja – eddig észre sem vetted, milyen jó dolgod van. Csak úgy elmentél a boltba, fölkelte az ülőkérő, szorongás nélkül néztél előre, akár évekkal is... Mostanság óvatosabb vagy. Persze ha erősebb nálad szenvedésed – magába nyel, mint fekete örvény a csillagot. Nincs menekvés. De amíg megállod, ne panaszkodj, mert csupa olyannal találkozol, akinek erre több oka lenne. Viseld, mit rád mért a sors – fohászkodj megváltásért...

– egy rövid fejezet a Héber mítoszok közül *A szerelmi aktus* címmel. Ádám és Éva röviddel a Paradicsomból történt kiűzetésük után egy folyóparton pihennek, és bankódnak halhatatlanságuk elvesztésén, valamint az emberi faj pusztulásán.

Érdekes, Lót lányai is ezen bankódnak, miután elmenekültek Szodomából, s nem látnak senki emberfiát – kivész az ember, ezért leitatják idős apjukat, s közösznek vele az emberi nem megmentéséért. Ádám és Éva külleméről szó nem esik, középkori ábrázolásukon kis jelentéktelen alakok, kivéve Éva hatalmas hajsátorát... A kiűzött emberpárt meglátja a sátán, és kíséretét gyönyörű nőkre, férfiakra váltja, melléjük telepszik, megtanítandó az első párt az utódnemzésre. Ádám megdöbben, milyen gyönyörű nőket terem a Föld, Éva meg sem szólal, amikor a démonok ott mindjárt a parton szeretkezni kezdenek. Ádám talán összevetette a megjelenteket Éva küllemével? Mondhatni udvariasan, az érkezetteket csodálja, nem is sejtve – nem valós emberek, káprázatok csupán. A csoportos szex látványának hatására a bűn tüze égni kezd ereiben, de megtartóztatja magát, hogy ilyen szégyenletes dolgot műveljen nyilvánosan, fényes nappal. Istenhez fordul útmutatásért. A mai európai ember szabadsága érdekében megtagadta Istent, aligha fordulna hozzá. Nyomasztó kérdés: Ha az első emberpárral így cselekedhetett a Gonosz, mit tehet ma a tudatlan, önismádo emberrel?

– ilyesféle veled is megeshetett. Legfőljebb nem mondd el, netán *elsüllyedt a napok viharában*, mint az a régi Illés-nóta mondta. Szóval mi potom 60 évvel ezelőtt kerültünk a bölcsészkarra. Nem tudtunk róla semmit, de az Ady téri épület olyan gyönyörű volt, s sokunknak az is maradt – kárpótolta némely tanerő tudását. Egy okítónk két féléves Ady-stúdiuma márciusra elfogyott, addigra mindent elmondott, amit tudott. Legfőbb közös jellemzőnk volt az egyetemes szegénység. Ma az olyanok nem jutnak el az érettségiig sem, pláne tovább. Szégyelltük vagy sem, de ilyenek voltunk valahányan. Addig az iskolai gyakorlat szerint lányok-fiúk közös osztálya ismeretlen volt számunkra, így azt sem igen tudtuk, hogy viselkedjünk egymással. Én mindjárt az év elején belezúgtam egy lányba, akit valami vezetőnké tettek, úgy is viselkedett. Jámborok voltunk, igazodtunk. Csak kitalálni lehetett volna érzeményem, mert hallgattam, bámultam, mint birka... Nyáron, fölfoghatatlan bátorsággal, elutaztam hozzá, persze azt állítva, egy barátomhoz utazok tovább. Testvéreivel jött elém. Aztán hamar férjhez ment valami egyetemi főnökhöz.

Éreztem valamit sokáig – de zavart, elmúlt. Sok év után láttam rajta meglepő érdeklődést – irántam. Soha nem beszéltünk erről. Az évfolyam talán legszebb lánya felé is nyomultam, mozijegyet küldtem, nem jött el, majd végzés előtt férjhez ment haza. Sok év után levelet írt, neki akkor babáznia kellett, nem más. Megfogta a kezem. Engem védett az angyal tőlük, sorsomon örködött... Rájuk vigyázott az ég? Sosem tudom meg.

– a jelenség értelmezése besorolható elménk játéka sorába. Az idő Kant által eldönthetetlennek vélt természetére mutat – amit a Mátrix c. film is jelzett... Mennyiben létező a világ, melyben élünk, s melyet valósnak vélünk? Platón kérdése máig kísért – miért nem múlik el?

– ahogy élünk – azt kéne megérteni, ebből azt, vajon ugyanúgy, mint régen, vagy már nagyon másként? Gazsi hatvan körüli kamionos egy német cégnél. Ott a tulaj jó harmincas nőszemély, s valahogy összekavarodtak. Gazsi a mennyekben járt, amíg német barátnőjének a családja megijedt, ez több kettőnél – szakítást követeltek. A magyar pilótát szélütés érte. Már lábadozik, de még messzi a régi szép új élet. Nem tudja Helgát elengedni, ez a baj, mondja a mamája. De hogy lehet elengedni szerelmed, akit végre megtaláltál? És már nem vagy fiatal, tudod mit ér a boldogság! Ülök a padon, várom a gyógytornászt, fúj a szél, de kellemes idő van, és éppen szép lányok mennek a járdán, többnyire egyedül, csak mobiljuk köti őket a világhoz. Egy fekete ember szólít meg, rendkívül udvariasan: Nem tudok a közelben albérletet? Egy megviselt nő is vele van, feketében, közönyösen vár sorára. Annyi mindent tanultam, de albérletet... Arrébb egy fiatal nő ül a pad támláján, és ordít a

teflonba egy stricinek. Ő nevezi így beszélgetőtársát, majd visít a rémülettől, mert az le akarja tenni. Közben angyali babakocsilakókat tologat egy kissé megviselt mamájuk – életük még ígértes. Ma egy fiatal fizikus segít a padhoz, lézerrel foglalkozik, és érdekli a filozófia. Könyvrendelése számítógép rögzíti, és futár hozza majd a raktárból. Lám megint... ő sem tudta (Jónás), és ki választja széjjel, mit rakott jobb s mit rakott bal kezével?

– a halott fogva tartja az élő, az meg kapaszkodik belé. Régi történet. De hiszen lelkedből vitt magával, emlékeket hagyott rád, életek közös történeteit. És amiket mesélt neked! Elmondott szóval, arcával, féltő öleléseivel mindent magáról – neked. Láttad álmában, nézhetted azokban a percekben, mint halad egyre magasabbra – csúcsra ér, és fohászkodik hozzád... Ezt árulnád el... itt hagyta magát, de elvitte mindazt, amit már sosem mond el neked. Vége. A mamát álmában meglátogatta második férje, abban a pulóverben, amelyet szeretett, és megpuszilta. Utóbb eljött hozzá az első, és ordítva fenyegette, amiért újra férjhez ment. Nem igaz, ugye, nincs ilyen! Neked nincs, aki átélte – hiába kineveted. Most ott és itt. Egykor éveken, évtizedeken csak itt. Mentetek az utcán, mindig szorosan melletted, mellette. Így, ha külön is. Jó volt. Mit jó – életed, veled az övé. Olyan, hogy nem láttad egy hétig – miért lett volna? Ott voltál az inge alatt, ő meg neked. De ha nem volt is – így volt! Valakivel így voltál. Ha álmodtad is – ez volt az életed! A többi? Várakozás, tudtad, hogy jön, vártad. Most emlékezhetsz, de nem szívesen teszed. Sírához menni is minek, tán sosem volt ott... Amíg kell, viseled hiányát.

Kaptam egy felhőt

Kókay Krisztina kiállítása

A művész, aki ma kiállítása anyagával megörvendeztet bennünket, nem először engedi irrealitásukban abszolút realitású látomásait, személyisége, ugyanakkor saját személyiségünk megfejtendő titkait, mestersége gyönyörű és éppen napjainkban a legsürgősebben megoldandó talányát szemlélők elé.

Mostani termése érettebb, ízei édesebbek, keserűbbek. Nehéz világban élünk, nehéz körülmények között, ha a művészet nem segít elviselni, amit a történelem újra forduló tányérján élőkre a jelen problematikája hozott, nincs kormány, amely megtehetné. Csak az alkotás örök, csak az alkotó jelezte út segíthet: a kiállító művész formanyelve igazán érthető. Akár egész személyes létünk egyetlen fonálon, a világ sorsa, a kozmoszé is egy hajszálnál is vékonyabb rostszálon vagy azt helyettesítő írószerszám közvetítette vonáskán is fordul, s nincs az a kötél vagy utópisztikus vízió az emberiség megmentéséről, amely olyan erős volna, mint a leheletnél is vékonyabb és feketénél is feketébb fonál vagy a sem önmagának, se másoknak nem irgalmazó vonás, amely némán is elmondja, mi elől menekülünk, honnan jöttünk, hová megyünk, s az izgalmak, félelmek, remények, kételyek dzsungeléből merrefelé nyílik a frissen született remény alig foszforeszkáló tisztása. Kókay Krisztina textilművész és grafikus, de az alkalmazott mágia mestere is, azt is tudja, amit kevesen, hogy művészete kultikus eredetű, a szál jelentőségét, az egyetlen vonalét, a fonál téphetetlen makacsságát nevelő dajkáink, minden művészet szülei, a görögök régen kitalálták, mikor a halálra szánt Thészeuszt a labirintusból Ariadné gombolyagja kivezeti, amikor a nem kívánt szenvedélyek meghunyászkodnak Pénélopé szóttese előtt, amikor Endre királyfi sorsát eldönti az Arany János megénekelte selyem-arany szál, királyi hatalom és gyilkosság színpadi kelléke, s a sorsot, életünk végét a három mitológiai nő szabja meg, az élet fonalát fonó, végül elmetsző Párkák. A művész furcsa módon azokat a kellékeket is ismeri, amelyekkel nem szoktak az ő művészi

csataterén színpadot berendezni, hogy alkotásának keresztyén kultikus eleme van, nem csak a világi, a textilművészetet egyébként nem csak a királyi udvar hölgyei gyakorolták, a kárpitok mögött hazájukból vallási vagy politikai okból elűzött betelepülő iparosok árnya leng máig, s ha egészen visszamegyünk a kezdetekig, a fonál, amelyet kivételes tehetségével magához szelídített, a kolostorokig kanyarog vissza, gyónások és égbe szálló fohászkodások közé: az első szövőművészek hazánkban valamikor egyházi férfiak voltak. Innen a grafikai ábrázolás magyarázata: a művész, anélkül, hogy tudna róla, gyónik, mondja a mindenható Úristennek és művészete lelki atyjának, a világnak, mindenkinek az elmondhatatlant, amelyet tűvékony grafikai jelrendszerrel közöl, mikor nem fonállal, hanem papíron dolgozik. Mindegyik képe vallomás, egy pszichiáter keresi a fonálvékony jelzések között önmagát, saját teremtményeinek megfejtését, önmaga magyarázatát, s elsőnek maga ijed meg, mikor megérti, mennyit tudott a megfoghatatlanságból megfogni, a mondhatatlanságból lerajzolni, vállán a szent madár, a művészet óriási felelőssége. Ezen a mostani bemutatkozásán, újrajelentkezésekor megint valami újat hozott, vallomása szűkebb, titokzatosabb, ugyanakkor térlátása is változott, az ábrák elmélyültek. Amit technikája az általánosan ismert eszközök mellé adott, az alkotáslélektan tekintetében lep meg bennünket, a művész általában egy kezdeti, szilárd pontot választ magának, s arról ereszkedik alá a teremtés mélyébe, a rémület és magány bugyraiba, aztán partot ér. Kókay Krisztina művészete fordítva lép faliképen, gobelinen, grafikában, visszahozza a teremtés kezdete helyett a véget, amit ábrázol, az az eredmény, abból elemezhet visszafelé a néző, és találhatja meg az alkotóval együtt, mi indította el, mi vitte odáig, ahová jutott, mi volt az eredményt létrehozó szent csíra. A művész a fa termését ábrázolja, s ha megértjük jelzéseit, elérünk a földbe.

1997. június 12., Vigadó Galéria, Budapest

Rajz és textil

A sérülékeny, bizonytalan, esendő személyesség művészi vállalásához mindig is némi vakmerőség szükségeltetett. Kókay Krisztinával kapcsolatban azonban hamis a vakmerőség emlegetése, csön-des beletörődéssel, természetes derűvel vállalja a végletekig személyes megnyilatkozás kockázatát. A belső tulajdonságai és művészi lehetőségei között létrejött kapcsolatot már-már rövidzárlatszerű közvetlenséggel éli és jeleníti meg. Talán éppen ezért fontos annyira számára a rajz. A rajz, amely az ő felfogásában nem az ábrázolás és nem a kifejezés eszköze, hanem a belső lelkiállapotról készült közvetlen jelentés. Ezek a rajzok nemcsak megjelenésükben hasonlítanak az elektrokardiogramokhoz, lényegükben is. Mindent a lehető legegyszerűbb közlés, a vonal rezdülése mond el. Ez a leheletfinom, lírai rajzművészet idegenkedik minden programtól, minden áttételtől, nem ábrázol, nincsenek ideológiai, művészetelméleti vonzódásai, semmi más nem akar lenni, csakis önmaga. A rajz különben is a képzőművészet legszemélyesebb tartománya, olyasféle műfaj, mint az irodalomban a napló. Ez a rajzokból összeálló vizuális napló sokszoros fénytörésben, de számító stilizálás nélkül vetíti vissza fényét az alkotóra. Látszatra egyszerű világba lépünk. A kéz bizonytalanságát és lendületét közvetítő vonal, az érintés erejét és gyöngédségét tolmácsoló tónus és a papír fehérsége vesz körül csupán. E hármasság egyensúlya vagy egyensúlyának felbomlása hozza létre a motívumokat, amelyek finom belső határokat idéznek, selyem, háló, víztükrő ráncaira, eső kuszaságára, szélfúvás képzetére utalnak. Olyan felületekre bukkanunk, amelyekkel találkoztunk valahol és valamikor, egy köztes – két érzés, két cselekvés közötti – pillanatban. A kinyilvánított érzések, a megszületett cselekvések szétszakítják ezeket a felületeket. Az absztrakt, megszerkesztett rend ugyanúgy idegen tőlük, mint a látható világ leképezésének vizuális szabályaihoz való alkalmazkodás. A tónus és a papír kihagyott fehérsége csak kiegészítő, kísérő eszköz, a rajzok lelke a vonal, védtelensége, szabálytalansága, kiszolgáltatottsága egy halk drámát jelenít meg, a megnyilatkozás és az elrejtőzés

drámáját. Titokra utal, a létezés titkára, amelynek minden élőlény a birtokosa, de amelyet megfejtteni mégsem tud soha senki.

A nagy vásznak a rajzokból merítik képi világukat, de áttételek folytán a finom jelzések itt jelképekké alakulnak. Többnyire falakat jelenítenek meg. Ezek a falak sohasem valódiak. Anyagtalanok és lebegnek. Mindig valamiféle rés nyílik rajtuk. Hol a romlás hajszálrepedései, hol szabályos kapuk, beomlások, kicsiny ablakok, átjárás egy másik világba. Ez a másik világ azonban nem mutatkozik meg, csak sejteni lehet. Egyszerre vannak jelen benne a megbocsátás kékje, a minden este királylányt vacsorázó szörny, a hét világgömbön egyetlen lendülettel átnyilalló táltos és a mitikus öntudat egyéb, soha egészen meg nem érthető kellékei. Mindez sejtelmes, de az innenső világ látszólag olyannyira jól ismert – lehet, véget nem érő félreértések sorozatán alapuló – praktikuma sem több. Egyetlen bizonyosság van, a fal, amely elválaszt. Elválaszt és összeköt egyszerre. Akár a sejtfa, amely félig átjárhatóságával az élet lehetőségét teremti meg. Az itt látható falak egyén és egyén, belső és külső, múlt és jövő, civilizáció és pusztulás, emlékezet és felejtés között épülnek. Fölrémlik bennük a műkénéi labirintus öles köveinek durva arabeszkje, a füst fakította, restaurálatlan ravennai kora keresztény kápolna mozaik égboltja, a repedezett szikes pusztá, az indián földisten arca, a kukoricacső szemeinek egymás melletti szorongása, az eleven test sejtjeinek lépszervezete. A hatás is végletek között vibrál. Első pillanatra monumentális, de igazán a finom részletekben él. A mítoszokban gyökerező marandóságra utal, miközben a gyermekkori, porba rajzolt ábrák megvesztegető múlandóságát sugározza. A látvány a keletkezés tájaira hívja vissza a nézőt, olyan vizuális képzeteket idéz, amelyekkel az álom, az emlékezet, a képzelet színterein mindenki naponta többször is találkozik, de amit maradandóan papírra, vászonra, selyemre kivetítve – az az érzése – most láthat először.

Kiállításmegnyitó, Dorottya utcai galéria,
1992. július 8.

Életrétegek

Kóhegy Kintia 2003

Életrétegek

Kókay Krisztina textil- és grafikusművész

1943. május 23-án született Esztergomban. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja (2013). 1967-ben szerzett diplomát a Magyar Iparművészeti Főiskola textil szakán. Budapesten él.

Bensőséges, zárt világ grafikáinak, „rajzolt” textiljeinek, gobelinjeinek a tere. 1981-ben döntő jelentőségű volt számára a velemi alkotóműhelyben eltöltött időszak. Itt tanulmányozta először a grafikai vonal hatását, mozgását, feszültségét és a textilen való ábrázolás lehetőségét. 1982 óta, amióta rendszeres kiállító, egységes vonulatot mutat munkáinak sora. Legtöbb munkája elemi részecskékből, azaz grafikai jelekből tevődik össze. A vonalak, téglalapok, ívek megsokszorozásának monotoniját szakítja meg a kép történéseinek ábrázolásával. Egy hasíték, egy nyílás, egy keskeny törésvonal válik hatásos kifejezőeszközzé. [...] Aprólékossága monumentális.

(Torday Alíz)

A *Hold titkai* című grafitrajza több szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt a leheletfinom vonalaival érzékelteti a valójában örök „elérhetetlenséget”, miközben a textilművész tapasztalatával könnyedén kezelt lágy fonatokból kombinált holdfelszíni kavargás barátságos, szelíd, szinte rokoni közegbe hozza az emberi vágyak egyik titokzatos tárgyát. A kárpitokat is tervező, eredetileg nyomott-textil-technikával dolgozó művész selyem- vagy vászonanyagra aprólékos munkával, kézzel rajzolt, hatalmas méretű textilgrafikái-

val vált utánozhatatlanul egyedi kézművessé, és soha sem egyszerű, végtelenül bonyolult kompozícióival a költők szavakon szárnyaló gondolatvilágának szellemi társává.

(Dvorszky Hedvig)

A legjobbkor kapta a megbízást Detre Villő belsőépítészől Budapesten a Flamenco Hotel belső terébe murália tervezésére és megvalósítására. Az alapmotívum készen állt, csak folytatni kellett. Ezeket a motívumokat gazdagította a vegetáció változatos kínálatából szűrt formai elemekkel. Így az összesen 130 m², 13 darabból álló, egyenként 6 méter széles rajzos kompozíciót széles skálájú textiles tervezői tapasztalatai alapján sajátos festési megoldással készítette el. [...] A rajzolás mindennapi szükségletévé vált, minden munkájának alapja a grafit vagy tusrajz. 1985-től szinte észrevétlenül, meditálás közben kerültek a papírra a gondolataim, lelki vívódások, örömek, fájdalmak, emlékek. *Betűk és szavak helyett vonalak, olyan ez számomra, mint egy sajátos nyelv* – írta Kókay Krisztina feljegyzéseiben. A művész felismerte azt a lehetőséget – és élt is vele –, hogy a művészi alkotás képes kifejezni az emberi élet bonyolultságát, a megélt nehézségek gazdagító erejét. Meditáló rajzolásával, „rovásírásával” saját jelrendszerre alakuló önálló írásrendszert hozott létre. Ezek a nyilvánvalóan létező feszültségből születő rajzok jelzik a drámát, az elmondhatatlant, a csak így kifejezhető. Ilyen például a *Fájdalom*, a *Kötélék* és az *Egy darab kő* című alkotások. [...] Kókay Krisztina rajzai és textiljei érzékeny, halk szavú, ugyanakkor erős, rendezett világot és határozott személyiséget tükröznek. Drámai komolyságú munkája az *Ünnep* című kárpit. Fenséges eggyé válás vagy kettéhasadás. Mind a két lehetőség benne van az emberi kapcsolatokban, férfi és nő kapcsolatában. Az Ünnepig, a harmóniáig sok feszültségen át juthatunk csak el, a feloldásért valamiképpen keresztre kell feszítenünk énünk önző felét. [...] A nehézségek, megpróbáltatások hősie elviseléséhez a példát Kókay Krisztina számára az ősök tisztelete adja. Hangsúlyozza, hogy őket tartja gyökereinek. Ezeknek a gyökereknek a hihetetlenül válto-

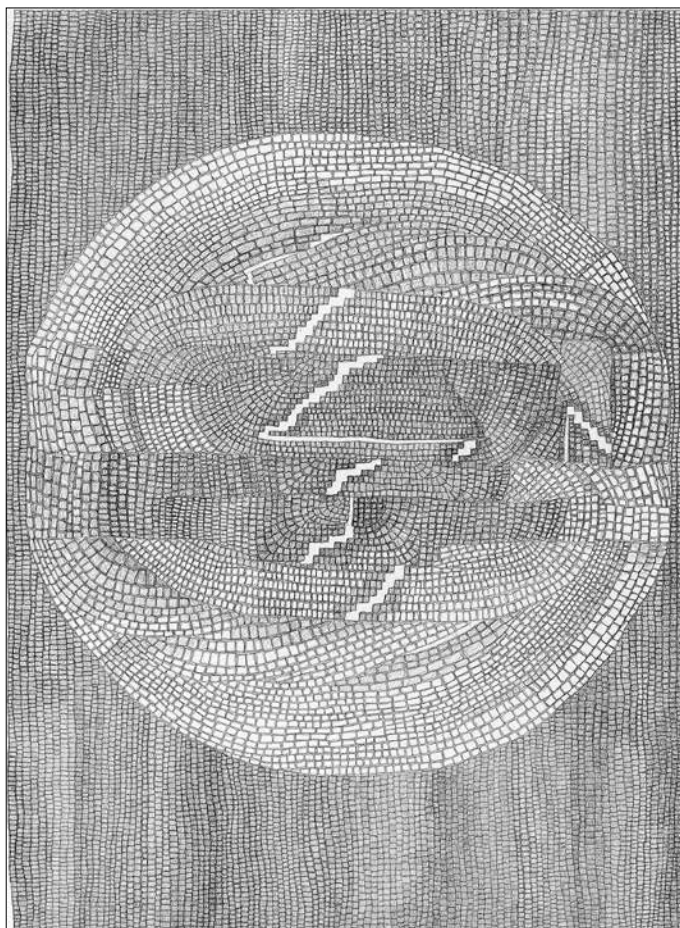
zatos megjelenítése végigkíséri Kókay Krisztina fél évszázados munkásságának egész vonulatát. Őszinte hitvallás. Az *Ősök és Őseink* című pasztellrajzok később azonos címekkel hernyóselyemre festve, illetve gobelinben is megvalósultak. Kókay Krisztina számos művet alkotott, melyeknek témája a szülővárosa. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű a *Várhegy* című gobelin, amely [...]

egyúttal spirituális szimbólum, szent hely. Fölfelé tör, az egyre világosabb, fénylőbb kék ég felé. A kárpiton itt hirtelen megszakadnak a vonalak, a sorok homorú, negatív formát ölelnek át. Tiszta fehér felületet: a kimondhatatlant, a legszentebbet – Mózes a hegy tetején találkozott Istennel.

(Prokopp Mária)

Főbb díjai

- 1984 – A Kulturális Minisztérium nívódíja
- 1992 – A XII. Fal- és Tértextil Biennálé fődíja, Szombathely
- 1993 – Ferenczy Noémi-díj
- 1996 – „Kárpit határok nélkül” 46 alkotóval, XIV. Fal- és Tértextil Biennále – fődíj
- 2000 – „Szent István király intelmei”, Szent István-díj, Kecskemét
- 2006 – XIII. Országos Rajzbiennálé, Salgótarján, az OKM díja
- 2007 – Magyarország Érdemes Művésze díj
- 2012 – Nemzetközi Grafikai Biennále, diploma, Pilsen
- 2017 – Kárpit 3 – a nemzetközi zsűri oklevele
- 2018 – Magyarország Kiváló Művésze díj

A hold titkai

Emlékeztető

Fotó: Magyar Nemzet

A 2006. október 23-i rendőrterror áldozatai

Az Aracs e számának címlapján Kókay Krisztina *Sortűz, 1956* című akvarellje látható, amely 2016-ban azért készült, hogy emlékeztessen: Esztergomban (és Budapesten kívül még több városban) tankágyúval és sortűzzel az ártatlan tüntetőkre *lőttek*.

A fenti fotóval szerkesztőségünk arra emlékeztet, hogy 2006-ban Gyurcsány Ferenc jóváhagyásával gumilövedékekkel lőttek tüntetőkre, sokak szemét megvakítva és más tartós sérüléseket okozva. A Gyurcsány vezette ellenzék habitusa nem változott. Erre figyelmeztet a 8. Békemenet is.

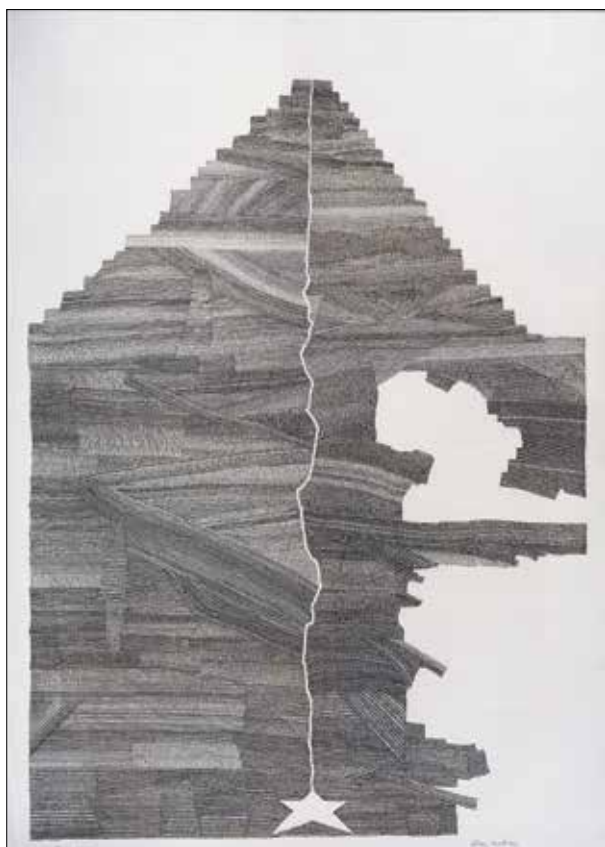
A „gyurcsányi állami terror” 15. évfordulóján, vagyis 2021. október 23-án Békemenetet tart a Civil Összefogás Fórum (CÖF) – jelentette be

sajtótájékoztatót Csizmadia László, a CÖF alapítója Budapesten. A Békemenettel emlékeztetni akarnak mindenkit a magyar történelem egyik legsötétebb időszakára, az őszi beszédre és az általa kiváltott tüntetéshullám elleni terrorra, a lovasrohamokra, a szemkilövetésekre, az utcai leszámolásokra, a bebörtönzésekre, a koncepciók eljárásokra és arra, hogy a terror irányítója, Gyurcsány Ferenc újra hatalomra akar kerülni.

„Meg kell mutatnunk, hogy nemcsak a politikusaink küzdenek a hagyományos értékeinkért, hanem a magyar civil társadalom is, hiszen nélkülünk nem lehet a küzdelmet győzelemre vinni.” (Fricz Tamás politológus, filozófus, a CÖF szóvivője)

E számunk szerzői

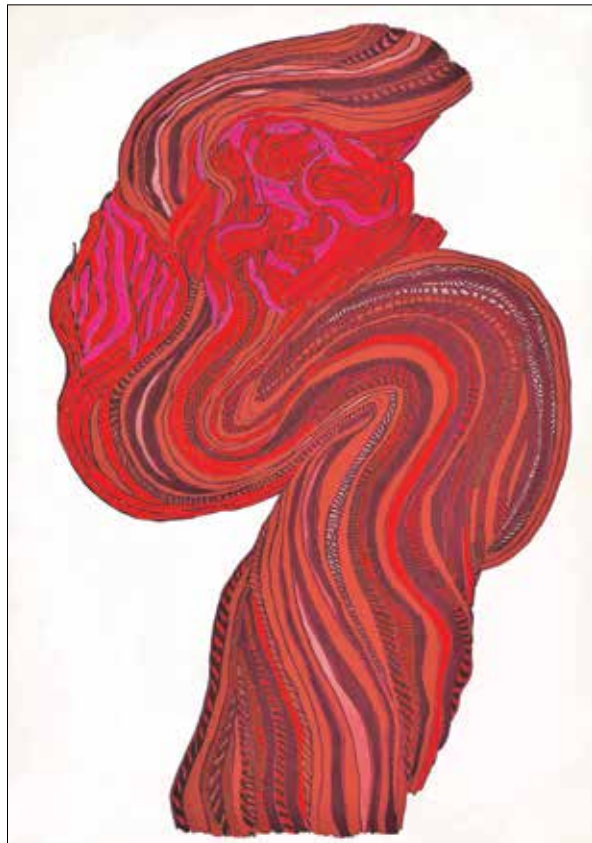
Andrási Attila	színházi rendező, író, Budapest
IV. Béla király	
Borbély László	író, újságíró, Budapest
Csámpai Ottó	szociológus, író, Nyitracsehi
Csoóri Sándor	költő, író
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Dzbeńska-Karpińska, Marta	újságíró, fotóművész, Varsó
Gutai István	író, nyugalmazott könyvtáros, Paks
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hérány Ferenc	filozófus, Csátalja
Hetzmann Róbert	történész, Budapest
Huszár Zoltán	közíró, Horgos
Kondor Katalin	közíró, újságíró, Budapest
L. Simon László	író, költő, kultúrpolitikus, Gárdony
Mezey Katalin	költő, író, Budapest
Oláh János	költő, író, folyóirat-szerkesztő
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Surján László	az Európa Parlament volt alelnöke, Budapest
Szabó Magda	író
Szabó-Hangya Teréz	újságíró, riporter, Szabadka
Széll Kálmán	ny. főorvos, c. egyetemi tanár, Budapest
Szigeti Réka	dramaturg, Budapest
Tóth I. János	filozófus, Szeged
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Zsuffa Tünde	író, Budapest

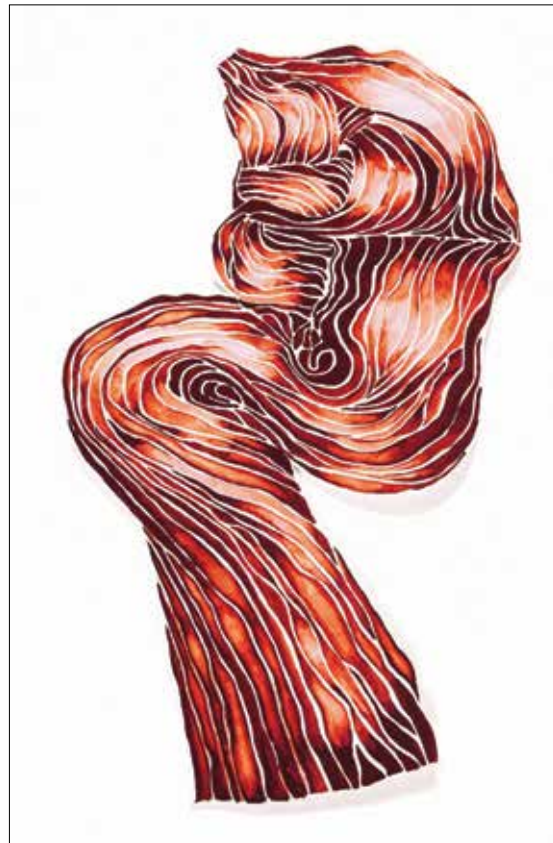
Esztergom, 1956

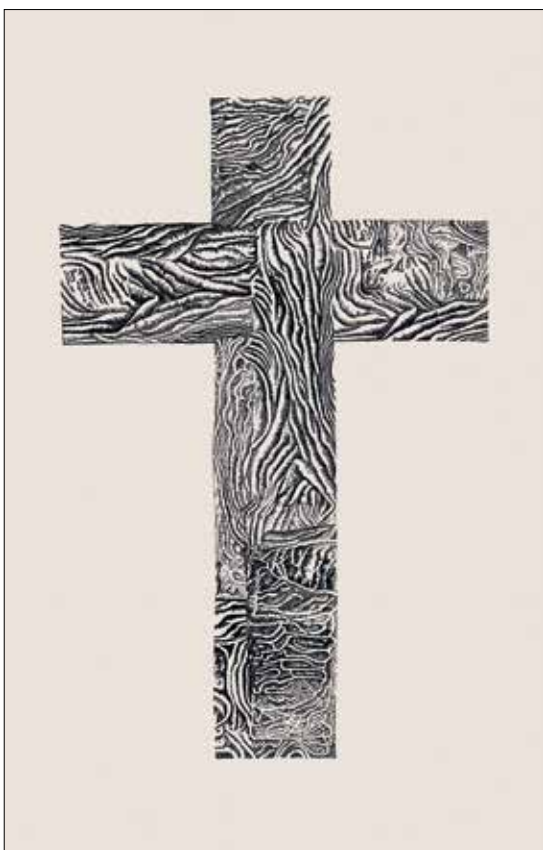
Áraszd reám a fényt... Petőfi S.

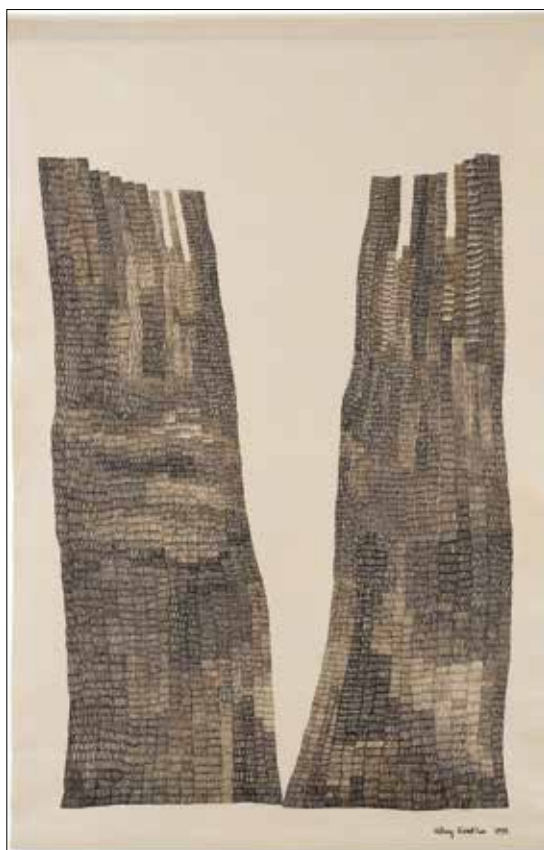
Gyökér II.

Gyökér I.

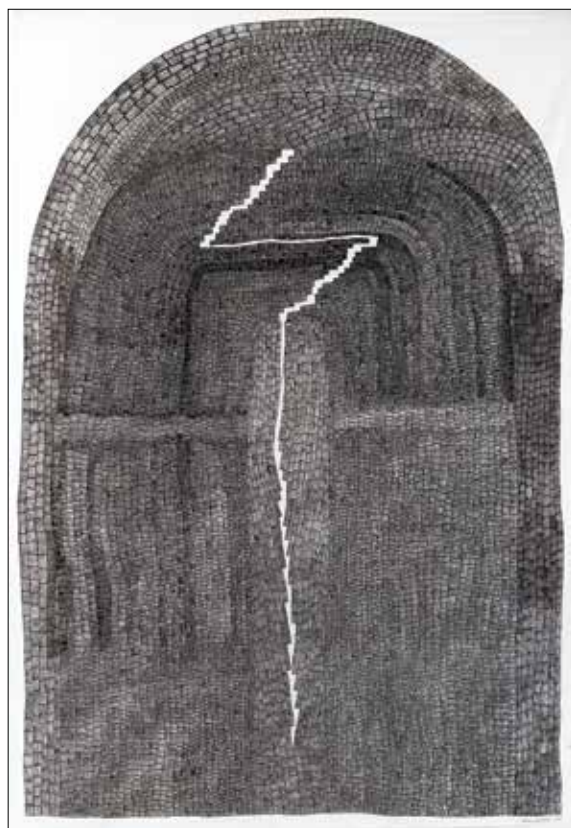
Nagyapám elmékére

És a torony hogy bírja ki...

Találkozás

Feltámadás

Szigliget

Flamenco IV. (részlet)

Flamenco III.

A hegy titka

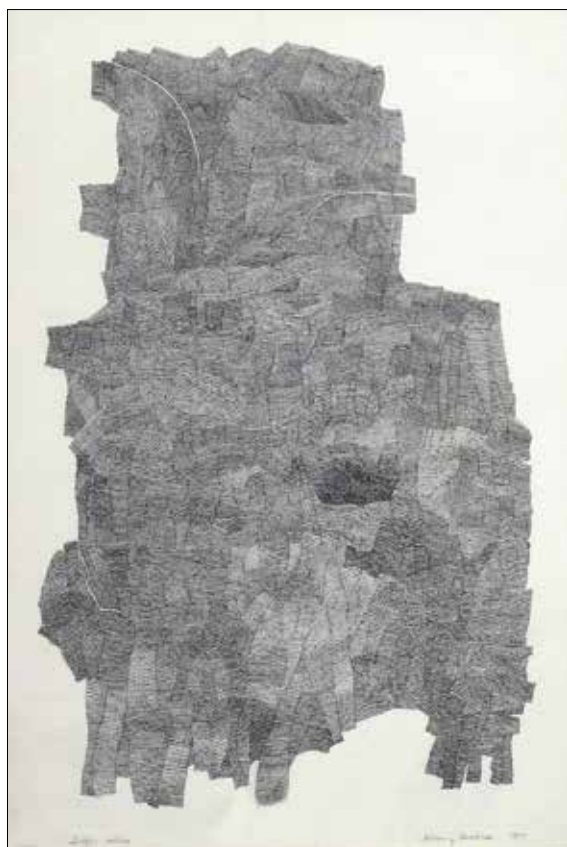
Flamenco IV.

Áraszd reám a fényt... Petőfi S. (részlet)

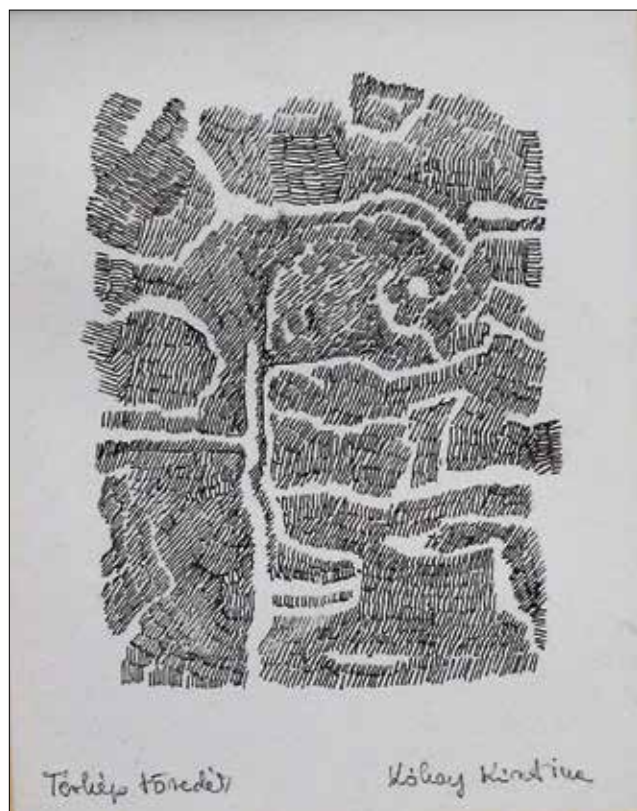
Áraszd reám a fényt... Petőfi S. (részlet)

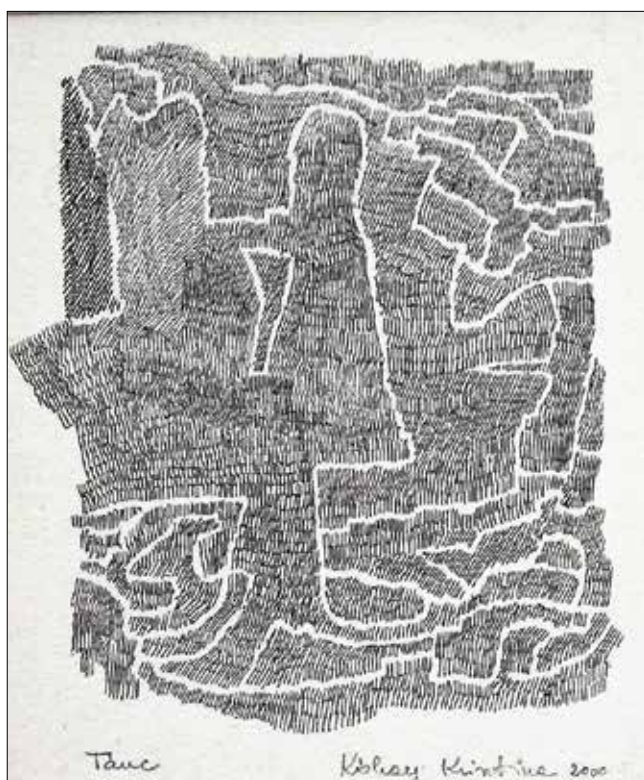
Diófa esőben

Kötélék

Térképtörödé

Tánc

Növénytanulmány I.

Növénytanulmány IV.

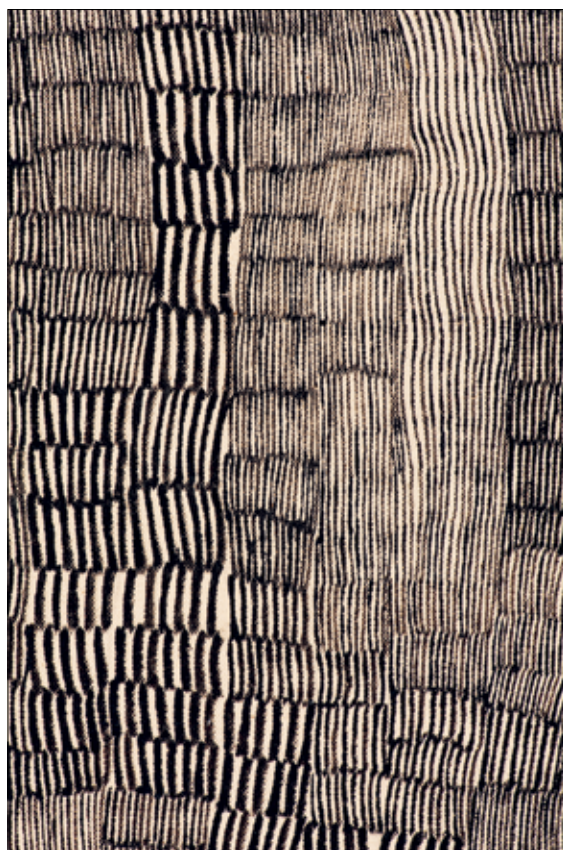
Növénytanulmány III.

Növénytanulmány II.

Fohász (részlet)

És a torony hogy bírja ki... (részlet)

Nagyapám emlékére (részlet)

Nagyapám emlékére (részlet)

Flamenco III. a

Flamenco III. c

Flamenco V.

Flamenco I.

Utazás

Az égi út

*Fájdalom**Első tűz**Bálák II.**Csillagtérkép*